

cervantes

527

cervantes
don quijote

★★★★

«BIBLIOTECA PENTRU TOȚI»

vă oferă

în săptămânile viitoare:

- Stendhal — **Lucien Leuwen**, roman,
2 vol.
- Upton — **Regele Cărbune**, roman
- Sinclair
- Fr. Mauriac — **Génitrix*** **Misterul Frontenac**, romane
- E. Caldwell — **Pământ american**, nuvele
și schițe
- Gala — **Chipuri și popasuri**, confesiuni literare
- Galaction
- Marcel — **În căutarea timpului pierdut**, roman, vol. VII—VIII:
Sodoma și Gomora
- Proust
- Th. Mann — **Muntele vrăjit**, roman,
3 vol.
- M. Bontempelli — **Ultima Eva*** **O sirenă la Paraggi**, nuvele, 2 vol.
- G. Călinescu — **Cartea nunții**, roman

cervantes

editura pentru literatură

Vol. I-IV, Lei 20

Coperta: *Anca Vasilescu*

miguel de cervantes saavedra

iscusitul hidalgo
don quijote de la mancha

★★★★

ÎN ROMĂNEȘTE DE
EDGAR PAPU
TRADUCEREA VERSURILOR ȘI NOTE
DE ION FRUNZETTI

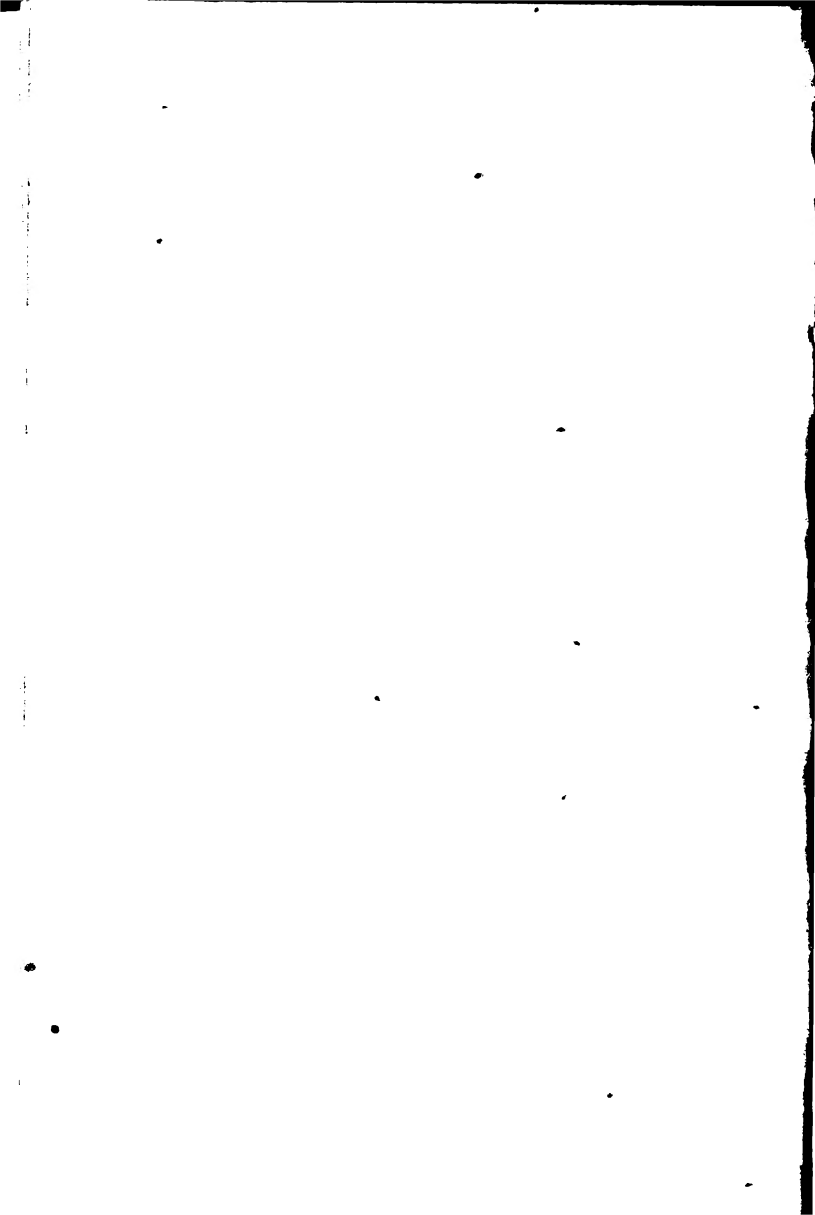
1969

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PARTEA A DOUA

În românește de EDGAR PAPU

(CAPITOLELE XXXVI-LXXIV)

CAPITOLUL XXXVI

Unde se povestește despre ciudata și nemai-pomenita aventură a dueșei îndurerate, nămită și contesa Trifaldi, și despre un răvaș pe care Sancho Panza l-a scris femeii sale, Teresa Panza

Avea ducele un majordom mucalit și poznaș nevoie-mare, care luase chipul lui Merlin, pregătise cu tot dichisul ei aventura pomenită mai-nainte, alcătuisese stihurile și pusese pe-un paj să ia chipul Dulcinei. În cele din urmă, la îndemnul stăpînilor lui, puse la cale o altă aventură, ticluită în chipul cel mai hazliu și mai năstrușnic din cîte-i pot da cuiva prin minte.

A doua zi ducesa îl întrebă pe Sancho dacă și începuse canonul de pocăință pe care trebuia să-l facă pentru dezlegarea de vrăji a Dulcinei. Sancho spuse că da și că-n acea noapte își și arsesese cinci plesnituri. Îl întrebă ducesa cu ce și le dase. Sancho răspunse că și le dase cu mîna.

— Păi asta, răspunse ducesa, se cheamă mai mult să-ți tragi palme decît să-ți arzi gîrbace: după cîte socotesc eu, înțeleptul Merlin n-o să fie mulțumit dac-o iei așa moale; ar fi nevoie ca bunul Sancho să se plesnească c-un bici cu țepi sau cu noduri¹ din acelea pe care le simți

¹ *Disciplina de abrojos și disciplina de canelones*: variante ale biciuirii de sine. Autoflagelanții întrebuințau bice cu noduri uneori, sau cu capetele frînghiilor mai groase și răsucite, ori cu plumbi și țepi.

zdravăn, fiindcă buchea poruncii trebuie scrisă cu sînge, și n-o să fie slobozită o doamnă de subțirimea Dulcineii pe-un preț atît de ieftin și pe-o nimica toată.

La care Sancho răspunse :

— Dă-mi atunci înălțimea-ta un bici sau un capăt de funie potrivit pentru treaba asta, că eu m-oi plesni cu el, numai să nu mă doară prea tare ; fiindcă trebuie să-ți spun luminăției-tale că, așa țaran cum sînt, pielița mai mult de bum-bac-mi-e decît de trestie, și nu-mi vine la socoteală ca numai așa pentru folosul altuia să mă jupoi eu de viu.

— Prea bine, răspunse ducesa. Mîine ți-oi da un bici făcut parcă anume pentru tine și care se potrivește la frăgezimea pieleiței tale așa cum se potrivesc una cu alta două surori.

La care Sancho spuse :

— Mai trebuie să știi măria-ta, preaiubită stăpînă, că am scrisă-o scrisoare către nevastă-mea, Teresa Panza, în care-i dau de știre de tot ce mi s-a întîmplat de cînd m-am despărțit de ea. O am aici în sîn și nu-i lipsește alta decît să-mi pun iscălitura. Aș vrea ca și înțelepciunea-ta s-o citești, fiindcă mi se pare că-i destul de potrivită cu un cîrmuitor, vreau adică să spun cu felul în care trebuie să scrie cîrmuitorii.

— Și cine a alcătuit-o ? întrebă ducesa.

— Apăi cine altul s-o alcătuiască decît chiar eu, păcătosul de mine ? răspunse Sancho.

— Și tot tu ai și scris-o ? mai întrebă ducesa.

— Nici poveste ! răspunse Sancho. Fiindcă eu nu știu nici să scriu, nici să citesc, măcar că știu să mă iscălesc.¹

¹ Inadvertență a lui Cervantes, o dată mai mult. S-a afirmat în mai multe locuri totala neștiință de carte a lui

— Ia s-o văd și eu, zise ducesa, fiindcă nici vorbă că-ntr-însa ți-ai arătat toată strălucirea și tot belșugul duhului tău.

Sancho scoase atunci din sîn un răvaș deschis, și luîndu-l ducesa, văzu că-ntr-însul spunea așa cum urmează :

**SCRISOAREA LUI SANCHIO PANZA CĂTRE
TERESA PANZA, FEMEIA LUI**

Dacă m-au biciuit bine, încaltea și bine călare am mers² ; dacă mi-e bine cu ocîrmuirea mea, apăi bine biciuit o plătesc. Vorbele astea pînă una-alta tu n-ai să le poți înțelege, dragă Teresa ; las', c-ai să afli tu alt' dată despre ce-i vorba. Află despre mine, Teresa, că mi-am pus în gînd ca de-acum încolo tu să umbli în caleașcă, că așa se cade, fiindcă orice alt fel de umblet se cheamă că-i pe brînci. Ești nevastă de cîrmuitor, vezi dară să nu te calce nimeni pe bătătură. Îți trimit aci o haină verde de vînătoare, pe care mi-a dăruit-o stăpîna mea, ducesa ; potrivește-o și tu în așa fel ca să slujească de fustă și de lai-băr pentru fata noastră. Don Quijote, stăpînu-meu, după cîte am auzit spunîndu-se pe-aci prin ținut, e un nebun înțelept și un trăsnit plin de

Sancho, pentru ca acum să apară că se știe iscăli. La fel, în capitolul al XLIII-lea, Sancho explică de ce știe să-și scrie numele : „...căci atunci cînd am fost staroste la mine-n sat, am deprins să fac niște buchii ca de petece de saci, de care spunea lumea că zice-n ele cum mă cheamă pe mine“. Dar ceva mai încolo (capitolul al LI-lea) se contrazice, spunînd : „...și-aș da-o asta sub iscălitură dacă aș ști să mă iscălesc !“

² „Si buenos azotes me daban, bien caballero me iba“ era o locuțiune scoasă din practicile osîndei inchizitoriale : condamnatul, după biciuire, era purtat călare (dar de-a-n-doasele, cu capul spre crupa calului), pînă la locul execuției, pe străzile orașului.

haz, și nici eu nu rămân de căruță cînd e vorba de asta. Am fost în peștera lui Montesinos, și înțeleptul Merlin m-a ales pe mine s-o dezleg de vrăji pe Dulcinea din Toboso, căruia pe-acolo pe la noi i se zice Aldonza Lorenzo. În schimbul a trei mii trei sute de gîrbace, mai puțin cinci, pe care trebuie să mi le dau, ea o să rămînă dezlegată de vrăji ca și mîne-sa care-a făcut-o. Nu mai spune asta la nimeni, fiindcă dacă ajungi cu socotelile tale în gura lumii, apăi unii au s-o ție că-i albă, alții că-i neagră. Peste cîteva zile oi purcede și eu la ocîrmuirea mea, unde mă duc cu-o strașnică nerăbdare de-a face bani, fiindcă-am auzit că toți cîrmuitorii cei noi cu setea asta se duc : o să văd eu cam cum stau treburile pe-acolo și ți-oi da de știre dacă să vii și tu să stai cu mine sau nu. Asinul e bine sănătos și-ți trimite și ție sănătate ; n-am de gînd să-l las de lîngă mine să știu bine că mă face și sultan. Ducesa, stăpîna mea, îți sărută mîinile de-o mie de ori. În toarce-i și tu îndoit sărutările de mîini, fiindcă nu se află lucru pe lume care să te ție mai puțin din cheltuială și să fie mai ieftin — după cîte spune stăpînu-meu — decît purtarea cîrteni-toare. N-a vrut Dumnezeu pîn-acum să-mi hărăzească vreun alt sîpețel cu alți o sută de galbeni, ca acela de atunci ; dar nu-ți face sînge rău, dragă Teresa, fiindcă cine trage clopotul a primejdie acela se află la adăpost, și ne-o ieși totul la socoteală din ce-o pica de la ocîrmuire ; mi-a făcut numai inimă rea cînd am auzit că dacă-i simt o dată gustul, apăi o să-mi mîștînc mîinile după ea, și dac-ar fi așa, pîi nu m-ar ține prea ieftin treaba asta, deși, pe de altă parte, schilozii și ciungii o duc de minune cu pomana pe care o cerșesc, așa că, oricum am lua-o, tu tot bogată și

norocoasă ai să fii. Domnul te dăruiască cu tot ce s-o putea, iar pe mine să mă ție sănătos ca să-ți fiu de folos. Dată din acest castel la 20 ale lui cupTOR 1614.

*Bărbatul tău cîrmuitorul,
Sancho Panza*

După ce mîntui de citit scrisoarea, ducesa zise către Sancho :

— În două lucruri a cam luat-o razna bunul cîrmuitor : mai întîi cînd spune sau dă să se-nțeleagă că i s-a dăruit ocîrmuirea asta numai în schimbul bicelor cu care trebuie să se plesnească, măcar că știe bine, și nici nu poate să tăgăduiască, că atunci cînd ducele, soțul meu, i-a făgăduit-o, nici prin vis nu-i năzărea cuiva că s-ar afla lovituri de bice pe lume ; în al doilea rînd, cînd se arată în scrisoare prea iubitor de arginți, și n-aș vrea să fie hulpav, fiindcă lăcomia strică omenia, și cîrmuitorul lacom face să șchioapete dreptatea.

— Eu n-am vrut să iasă așa ceva, stăpînă, răspunse Sancho, dar dacă luminăției-tale ți se pare că scrisoarea asta nu-i tocmai cum trebuie să fie, n-ai decît s-o rupi și să faci alta, că dac-o lași în nădejdea minții mele celei proaste, apăi mi-e că și mai rău o să iasă decît așa.

— Nu, nu; răspunse ducesa, îi bună și asta, și-aș vrea s-o vadă și ducele.

Cu asta se încheie vorbirea lor și se duseră într-o grădină, unde aveau să prînzescă în aceea zi. Ducesa arătă și ducelui scrisoarea lui Sancho, iar ducele făcu mare haz de ea. Prînziră, și, după ce se strînse masa și-și mai trecură de urît o bună bucată de vreme cu vorbirea cea duhlie a lui Sancho, iată numai că se auzi pe neașteptate zvonul

nespus de jalnic al unui fluier, precum și acela al unei darabane răgușite și stinse. Cu toții se arătară speriați la auzul acestei muzici nedesluite, totodată războinice și jalnice, mai cu seamă don Quijote, care nu-și mai găsea astimpăr pe scaun de tulburat ce era ; cît despre Sancho, ce să mai vorbim, că spaima îl și mîna către adăpostul lui obișnuit, adică lîngă poalele sau fusta ducesei, fiindcă, de fapt și într-adevăr, zvonul muzicii care se auzea era jalnic și tînguitor din caleafară. Și cum stăteau ei toți așa, cu sufletul la gură, numai ce văzură intrînd în grădină și luînd-o înainte doi oameni în veșminte cernite, atît de lungi și de întinse-n spate, că li se tîrau după ei pe pămînt : aceștia veneau bătînd în două darabane, învăluite și ele în zăbrănice negre. Lîngă ei păsea cel ce zicea din fluier, care era tot atît de negru și de spăimîntător ca și ceilalți. După ăștia trei venea o namilă de om, n-aș putea spune îmbrăcat, ci înfășurat într-un caftan negru ca smoala, ale cărui poale erau și ele lungi ca o zi de post. Pe deasupra caftanului îl încîngea de-a curmezișul o chingă lată, neagră și ea, de care atîrna un iatagan cît toate zilele, cu canafurile și cu teaca negre. Fața îi era acoperită de un vâl negru străveziu, prin care i se întrevedea o barbă lungă, lungă și albă ca neaua. Își mișca pașii încet și grav, după zvonul darabanelor. Într-un cuvînt, făptura uriașă, boiul mîndru, veșmintele cernite, precum și alaiul lui ar fi putut și chiar a și putut să bage-n răcori pe toți cei ce-l vedeau fără să-l cunoască. Cu același umbulet domol și plin de măreție, de care am pomenit, ajunse și căzu în genunchi în fața ducelui, care-l aștepta în picioare, dimpreună cu ceilalți ce se aflau pe-acolo. Ducele nu vru însă nici în ruptul capului

să-l lase să vorbească pînă nu se ridică. Namila cea spăimîntătoare îi făcu pe voie și, cînd fu iarăși în picioare, își scoase vâlul de pe față și dete la iveală cea mai înfricoșătoare, cea mai lungă, cea mai albă și cea mai îmbelșugată barbă din cîte a putut ochi de om să vadă pîn-atunci, și-ndată-și desprinsе și-și smulse din adîncul pieptului său lat și umflat un glas pătrunzător și tunător și, ațintindu-și privirile în ochii ducelui, spuse :

— Preaînalte și preaputernice stăpîne, pe mine mă cheamă Trifaldin ¹ cel cu barbă albă. Sînt scutierul contesei Trifaldi, căreia, pe celălalt nume i se mai zice și Dueña Îndurerată, din partea căreia vin la măriia-ta cu-o solie, și anume ca lumină-ția-ta să fii atît de bun și să-i dai putința și îngăduința să între să-și spună toată durerea ei, care-i cea mai năstrușnică și cea mai de necrezut din cîte au putut să-i vie-n minte celui mai îndurerat cuget de pe lume. Dar mai întîi aș vrea să știu dacă se află aici în castel viteazul și în veci nebiruitul cavaler don Quijote de la Mancha, în a cărui căutare vine ca pe jos și nemîncată din împărăția Candayei pînă-n ținutul vostru, lucru care poate și trebuie să fie pus sau pe seama unei minuni, sau a unei puteri vrăjitorești ; ea adastă acum la poarta ăstei cetăți sau a ăstui castel și nu așteaptă pentru a intra decît un semn de îngăduință din partea mării-tale.

¹ Truffaldin se numea un personaj din *Orlando innamorato*, al lui Boiardo, care apare și la Ariosto, în *Orlando furioso*, cu același nume, derivat din *truffar*, sinonim al lui *engășar*, *burlar* (a face farse, șotii). Cervantes, din amintirea acestui personaj, face Trifaldin, ca să i se potrivească numele cu cel al stăpînei sale, contesa Trifaldi, numită și ea așa pentru că avea trei virfuri la trenă (*falda*), adică o rochie cu trei cozi (vezi capitolul XXXVIII).

Zise. Apoi tuși, își netezi barba de sus pînă jos cu amîndouă mîinile și, liniștit întru totul, rămase să aștepte răspunsul ducelui, care fu acesta :

— Preabunule scutier Trifaldin, cel cu barba albă, i-o bună bucată de vreme de cînd am aflat și noi de durerea doamnei contese Trifaldi, pe care vrăjitorii o fac să se numească acum, Dueña Îndurerată. Poți fără nici o grijă, minunate scutier, să-i spui să intre, că aici se află viteazul cavalier don Quijote de La Mancha, de la al cărui suflet mărinimos poate să se aștepte fără nici o îndoială la toată ocrotirea și la tot ajutorul, și mai poți să-i spui din parte-mi că dacă are nevoie și de sprijinul meu, apai n-o să-i lipsească, fiindcă-i de datoria mea să i-l dau, o dată ce sînt cavalier, deci un om căruia-i șade frumos și i se cade să ajute pe orice femeie, dar mai cu seamă pe doamnele cele urgisite și întristate, așa cum trebuie să fie înălțimea-sa.

La auzul acestor vorbe, Trifaldin își plecă genunchiul pîn-la pămînt, și după ce făcu semn aceluia cu fluierul, precum și toboșarilor, să înceapă iarăși, la același zvon și-n același pas cu care intrase, luă calea-ntoarsă spre a ieși din grădină, lăsîndu-i pe toți uimiți de ivirea și de înfățișarea lui. Și întorcîndu-se ducele către don Quijote, îi spuse :

— Pînă la urmă, vestite cavalier, beznele răutății și ale neștiinței nu pot să ascundă și să întunece lumina vitejiei și a virtuții. Spun asta fiindcă abia de sînt șase zile de cînd cinstita-ți față se află aici în castel, că și vin să te caute de peste nouă mări și nouă țări, și nu în rădvane și nici pe cămile, ci pe jos și nemîncăți, obidiții și năpăstuiți, încredințați c-or găsi în preaputerni-

cu-ți braț leac pentru restriștile și caznele lor ; și ăsta mulțumită numai mărețelor isprăvi făptuite de domnia-ta, a căror veste s-a răspîndit și a cuprins toată fața cunoscută a pămîntului !

— Tare-aș mai vrea, seniore duce, răspunse don Quijote, să fie aici de față acel blagoslovit preot care mai deunăzi la masă s-a arătat atît de înverșunat și cu atîta pică pe cavalerii rătăcitori, ca să vadă și el cu ochii lui dacă sînt sau nu sînt trebuincioși pe lume asemenea cavaleri. Ar putea acum să pipăie chiar cu mîna lui faptul că cei din cale-afară de obijduiți și de nemîngîiați, cînd sînt în dricul nevoii și le ajunge cuțitul la os, nu se duc să-și caute leacul nici pe la casele cărturarilor, nici pe la acelea ale paraclîșerilor de țară, nici la cavalerul care n-a izbutit măcar o singură dată să treacă dincolo de hotarele ținutului său, nici la curteanul cel trîndav, căruia mai mult îi place să pescuiască vești noi pentru a le spune mai departe și a le povesti decît să încerce a săvîrși el însuși fapte și ispăvi, pentru ca alții să le povestească și să le scrie. Ușurarea obidiților, ajutorul nevoiașilor, ocrotirea fecioarelor, mîngîierea vădanelor la nici un alt soi de oameni nu pot fi aflate mai bine decît la cavalerii rătăcitori, și pentru faptul că sînt și eu unul din aceștia, nici nu știu cum să mai mulțumesc cerului, și socotesc drept binevenită orice năpastă și orice pacoste care ar da peste mine în această îndeletnicire atît de vrednică. Vie numai această doamnă și ceară de la mine tot ce i-o pofti inima că, prin puterea brațului meu și prin curajoasa hotărîre a neînfricatului meu cuget, eu i-oî găsî leacul.

CAPITOLUL XXXVII

Unde se merge mai departe cu faimoasa
aventură a duefiei îndurerate

Se bucurară la culme ducele și cu ducesa văzînd cît de bine se potrivea răspunsul lui don Quijote cu gîndul lor ; atunci prinse și Sancho să spună :

— N-aș prea vrea ca astă dueña să fie piedică la făgăduita mea ocîrmuire, fiindcă l-am auzit spunînd pe-un spițer din Toledo, care vorbea ca un sticlete¹, că acolo unde-și viră nasul dueñele, nu poate ieși nimic de Doamne-ajută. Mamă, Doamne, ce le mai purta simbetetele spițerul acela ! De unde socot eu că dacă toate dueñele sînt uricioase și năzuroase, oricare le-ar fi soiul și firea, ce trebuie să fie acelea care mai sînt pe deasupra și îndurerate, așa cum zice-se că-i contesa asta... cum o cheamă ? trei fleanduri, sau trei zdrențe ?² Fiîndcă pe-acolo, de pe unde-s eu de loc, fleandură și zdreanță, zdreanță și fleandură, tot un drac îi !

— Nu mai tot vorbi, dragă Sancho, zise don Quijote, că dacă această dueña vine ca să mă caute tocmai de peste nouă mări și nouă țări, nu trebuie să fie din acelea care intrau în socoteala spițerului, cu atît mai mult că asta-i și contesă, și cînd contesele fac slujbă de dueña, apai să știi c-or fi slu-

¹ În original „*que hablaba como un silguero*“ (adică la fel de bine cum cîntă un sticlete). În altă parte s-a spus (cap. XXXII) „guvernează ca niște șoimi“, cu eludarea similiară a unei trepte din raționamentul comparativ.

² În original „*condesa Tres Faldas ó Tres Colas*“ : *falda* și *cola* înseamnă coadă. S-a tradus așa pentru menținerea calamburului, aproximativ, în vorbirea lui Sancho, „trei falduri“ sau „trei fleanduri“ sunînd cam la fel.

jind numai la crăieșe și la împărăteșe, fiindcă-n casa lor ele sînt întru totul stăpîne și se slujesc de alte dueșe.

La aceste vorbe, doña Rodriguez, care era de față, răspunse :

— Stăpina mea, ducesa, are la ea în slujbă dueșe care-ar fi putut să ajungă și contese de le-ar fi zîmbit norocul ; dar dreptatea celui tare este lege peste țară ; și nimeni să nu mai cîrtească împotriva dueșelor, mai cu seamă cînd sînt fete bătrîne, că, deși eu nu mă număr în rîndul lor, îmi dau totuși seama și pot să cumpănesc cît de mult întrece o dueșă fecioară pe o dueșă văduvă, și cui ne tot înțeapă înfige-i-s-ar țeapa-n palmă !

— Cu toate astea, răspunse Sancho, e atît de mult de înțepat la dueșe, după cîte spune și bărbierul meu, încît mai bine să nu mai mestecăm în orez, chiar dacă se lipește de oală.

— Scutierii, răspunse doña Rodriguez, au fost totdeauna vrăjmașii noștri, căci, pîndind ca niște strigoi pe la ușile odăilor și dînd mereu cu nasul de noi, tot timpul cît nu se roagă — și care-i cam destulișor — și-l omoară cîrtind împotriva noastră, dezgropîndu-ne metehnele și îngropîndu-ne cinstea. Dar din parte-mi n-au decît să se spînzure, că-n ciuda lor poi tot o să trăim pe lume, și încă-n case bune, chiar de-am muri de foame și ne-am acoperi pielea cea subțire sau nesubțire, cum o fi ea, cu o rasă de călugăriță, așa cum se acoperă sau se astupă un morman de gunoi cu un covor frumos în ziua cînd se iese-n alai cu icoanele. Pe legea mea că dacă mi s-ar îngădui și aș avea timp, i-aș face să se încredințeze nu numai pe cei de față, ci și pe toți cîți trăiesc pe pămîntul ăsta, că

nu se află virtute pe lume care să nu se găsească la o dueña.

— Eu socot, spuse ducesa, că buna mea doña Rodriguez are dreptate cu carul ; dar o să mai curgă încă multă apă pe gîrlă pînă să se recunoască dreptatea ei și a celorlate dueñe, pînă să facă de rîs părerea proastă a spițerului celui răutacios și să stirpească ceea ce-i adînc înrădăcinat în cugetul marelui Sancho Panza.

Sancho răspunse :

— De cînd mi s-a urcat la cap cu ocîrmuirea, nu mai văd lucrurile ca un scutier, și, cu toate astea, tot nu dau rîci o ceapă degerată pe cîte dueñe s-or afla pe lume !

Ar fi lungit-o ei încă multă vreme cu gilceava asta în jurul dueñelor de n-ar fi auzit că fluierul și darabanele începeau iarăși să răsune, din care lucru înțelesesă că Dueña Îndurerată se pregătea să intre. Îl întrebă ducesa pe duce dacă n-ar fi bine să-i iasă întru întîmpinare, deoarece era contesă și obraz subțire.

— Întrucît e contesă, răspunse Sancho mai înainte de-a da ducele răspunsul, socot că măriilevoastre ați face bine să-i ieșiți întru întîmpinare ; dar întrucît mai este și dueña, chitesc că nici cu un pas n-ar trebui să vă clintiți din loc.

— Cin' te pofteste pe tine să te amesteci unde nu-ți fierbe oala, Sancho ? spuse don Quijote.

— Cine, stăpine ? Iacă, eu mă poftesc, și pot să mă poftesc în bună pace, ca scutier ce-am învățat bunele rînduieli ale curteniei la școala luminăției-tale, care ești cel mai curtenitor și cel mai binecrescut cavaler din toți cei dedați la viața curtenască ; și cînd e vorba de asta, după cîte te-am auzit pe luminăția-ta spunînd, mai bine-i să sări

peste șa decît să te poticnești. Mai-mult, uite, nu spun, că doar n-o să vînd castraveți la grădinar !

— Așa-i cum zice Sancho, spuse ducele, să vedem numai cum arată contesa, și după asta om cumpăni noi și cîtă curtenie i se cuvine.

Într-acestea, intrară toboșarii și cel cu fluierul, ca și de prima dată. Și aici povestitorul puse capăt acestui scurt capitol și-l începu pe celălalt, istorisind mai departe aceeași aventură, care-i una dintre cele mai vrednice de luare-aminte din toată povestea.

CAPITOLUL XXXVIII

Unde se povestește ceea ce a destăinuit despre vitrega-i soartă dueña îndurerată

În urma tarafului celui jalnic începură să intre-n grădină și să înainteze ca la vreo douăsprezece dueñe, împărțite în două șiruri, toate îmbrăcate în rase largi, pare-se din mohair bine netezit, avînd pe cap niște văluri albe de taftă subțire și atît de lungi, încît nu mai lăsau să se vadă altceva decît poalele raselor lor negre. După ele venea contesa Trifaldi, ținută de mîna de scutierul Trifaldin, cel cu barba albă, și îmbrăcată într-un veșmînt negru din soiul cel mai ales de lînă pufoasă, neîncrețită, care dacă s-ar fi încrețit, fiecare cîrlionț ar fi fost cît un bob de năut din cel bun de Martos ; coada sau poala — nu știu cum să-i mai zic — se sfîrșea în trei vîrfuri, ținute de mîinile a trei paji, și ei tot în straie cernite, alcătuiind o frumoasă figură

geometrică cu acele trei unghiuri ascuțite, alcătuite din cîteșitrele vîrfurile cozii, după care înțeleseră toți cei ce văzură poala tăiată în ascuțișuri că de la ea își trage numele contesa Trifaldi, ca și cum am spune contesa celor trei falduri ; și așa și e, după cîte spune Benengeli, fiindcă pe numele ei cel adevărat o chema contesa Lupina, din pricină că pe la ea prin ținut se pripășiseră la lupi cu nemiluita, și dacă-n loc de lupi s-ar fi oploșit pe-acolo vulpi, ar fi chemat-o contesa Vulpina, căci așa-i datina prin acele părți, ca stăpînitorii să-și ia porecla numelui după lucrul sau după lucrurile care se găsesc mai din belșug în hotarele lor. Dar contesa asta, pentru a cinsti născocirea cea nouă a cozii de la veșmîntul ei, își schimbase numele de Lupina în acela de Trifaldi.¹ Cele douăsprezece dueñe, împreună cu stăpîna lor, veneau în pas de alai, avînd fețele acoperite cu niște văluri negre, însă nu străvezii, ca acela al lui Trifaldin, ci atît de dese, încît nimic nu se întrevedea în dosul lor. De îndată ce începu să se arate pîlcul acela de dueñe, ducele, ducesa și cu don Quijote se ridicară-n picioare, și la fel făcură și toți ceilalți cînd le zăriră lungul alai. Se opriră cele douăsprezece dueñe și lăsară între ele loc slobod, prin mijlocul căruia păși înainte Îndurerata, mereu ținută de mîna de către Trifaldin. Care lucru văzîndu-l ducele, ducesa și cu don Quijote, înaintară și ei vreo doisprezece pași ca s-o întîmpine. Ea,

¹ Despre identitatea concretă a personajului care i-a servit lui Cervantes de model pentru contesa Trifaldi, Rodríguez Marín socotește că nu era alta decît ducesa de Osuna (contesa Lobuna sau Zorruna), care avea jos, pe blazonul casei, cele trei colțuri, cele trei franjuri ale conților de Ureña.

după ce căzu în genunchi, cu un glas mai curînd din topor și răgușit ¹ decît subțire și gingaș, spuse :

— Rogu-vă pe măriile-voastre să nu dați atîta cinstire acestui slujitor al vostru..., vreau adică să spun acestei slujitoare a voastră, fiindcă, după cît sînt de îndurerată, n-oi izbuti să răspund așa cum trebuie, din pricină că neobișnuita și nemaivăzută-mi restriște mi-a luat mințile și mi le-a dus nu știu unde, dar pesemne că sînt tare departe, fiindcă cu cît le caut mai mult, cu atît le găsesc mai puțin.

— Cu mințile pierdute, răspunse ducele, ar fi doamnă contesă, acela care nu ți-ar recunoaște, după făptură înalta-ți obîrșie, căreia, și fără să se vadă, i se cuvine spuma curteniei și toată floarea ceremoniilor celor mai alese, și ridicînd-o de mină, o duse s-o așeze pe un jeț lîngă ducesă, care o primi și ea cu multă cinste.

Don Quijote tăcea milc, iar Sancho murea să vadă și el chipul contesei Trifaldi și al vreuneia din multele dueñe ; dar nu fu cu putință pînă cînd nu se descoperiră ele însele de la sine și de bună-voie. Amuțiți cu toții și așternuți pe tăcere, așteptau și ei să vadă cine avea s-o rupă, și cea care o rupse fu dueña Îndurerată cu aste vorbe :

— Sînt încredințată, arhiputernice ² domn, arhi-frumoasă doamnă și arhiînțelepte mărimi de-aici de față, că arhidurerea mea a găsit în arhialesele voastre inimi o primire tot atît de binevoitoare pe

¹ Bîlbîiala actorului care joacă rolul dueñei Dolorida este explicabilă prin faptul că e vorba de un bărbat, majordomul ducelui, cum se va vedea mai jos ; de aceea spune „slujitor“ și nu „slujitoare“, și își ia de seamă amintindu-și ce rol joacă. De aceea se și spune că avea un glas „din topor și răgușit“.

² Superlativele care piperează cuvîntarea aceasta sînt, în spaniolește, toate cu sufixul *simo*. Se spune astfel, „Don Quijotísimo“, „dolorisísima“, „dueñísima“ etc.

cît de mărinimoasă și de milostivă, fiindcă ea-i atît de mare, încît poate să înduioșeze și pietrele, să înmoaie diamantele și să topească oțelul celor mai împietrite inimi de pe lume ; dar mai-nainte ca vorbele-mi să ajungă pînă la locul auzului vostru — ca să nu zic pînă la urechile voastre — aș vrea să-mi dați și mie de știre dacă nu se află cumva în acest divan, în acest sobor și-n această adunare arhineprijănitul cavaler don Quijote din Arhi-La Mancha, împreună cu arhiscutierul său, Panza.

— Panza, zise Sancho mai-nainte ca vreun altul să răspundă ceva, se află aci de față, și de asemenea și don Arhiquijote, așa că poți, arhiîndurerată arhidoamnă, să spui tot ceea ce arhipoftești, că toți sîntem gata și arhipregătiți să te arhislujăm.

Într-acestea se ridică și don Quijote și, îndreptîndu-și vorbele către Îndurerata dueña, spuse :

— Nefericită doamnă, dacă durerile-ți pot în-trevedea o zare de nădejde pentru a-ți găsi leacul în vitejia și puterile vreunui cavaler rătăcitor, apai aici îți stau la poruncă vitejia și puterile mele, care, măcar că slabe și mărginite, fi-vor totuși folosite întru totul în slujba înălțimii-tale. Eu sînt don Quijote de La Mancha, a cărui menire e să sară în ajutorul năpăstuiților de tot soiul ; și stînd lucrurile așa cum stau, nu mai e nevoie, doamnă, să-mi cîștigi buna voire sau să cauți vorbe ocolite, ci să spui verde și fără înconjur ce te doare, căci te-ascultă urechi care, chiar de nu s-or pricepe cum să-ți vină în-ajutor, vor ști măcar să te căineze.

Cînd auzi dueña Îndurerată vorbele astea, făcu o mișcare de parc-ar fi vrut să se arunce la picioarele lui don Quijote, și chiar se și aruncă, și, cău-tînd să i le îmbrățișeze, spuse :

— Mă arunc dinaintea ăstor picioare și a ăstor-țurloaie, neînvins cavaler, fiindcă ele sînt temelile și stîlpii cavaleriei celei rătăcitoare ! Să sărut vreau aste picioare, de ai căror pași atîrnă și spînzură toată lecuirea nefericei mele. O, viteze rătăcitor, ale cărui isprăvi adevărate lasă cu mult în urmă și întunecă isprăvile închipuite ale unor cavaleri ca Amadís, Esplandián și Belianis ! Și lăsîndu-l pe don Quijote se întoarse către Sancho și, prinzîndu-l de mîină, îi spuse : O, tu, cel mai credincios scutier din cîți au slujit vreodată pe vreun cavaler rătăcitor, atît în vremurile de-acum, cît și-n cele de demult, mai mare-n bunătate chiar decît barba lui Trifaldin, însoțitorul meu, care-i aici de față, poți să te mîndrești pe drept cuvînt că, slujindu-l pe marele don Quijote, slujești laolaltă toată mulțimea de cavaleri care au purtat arme pe lume. Te rog din adîncul inimii pe tot ceea ce datorești preacredincioasei tale bunătăți, să-mi fii mijlocitor pe lîngă stăpînul tău ca să vină pe dată în ajutorul acestei preasmerite și preanefericite contese.

La care Sancho răspunse :

— Stăpînă, puțin îmi pasă mie dacă mi-o fi sau nu mi-o fi bunătatea tot atît de mare și de lungă ca barba scutierului luminăției-tale ! Pe ceea ce pun eu preț este ca să-mi fie bărbos și mustăcios sufletul cînd o trece dincolo de viața cea pămîntească ¹, că pe bărbile din lumea asta nu dau o para chioară ! Dar și fără șiretlicurile și miolrăielile astea, eu tot o să-l rog pe stăpînu-meu

¹ Locuțiune aluzivă, rememorînd cuvintele unui eunuc din clipa morții, cu sensul că nu corpul, ci sufletul trebuie să fie viteaz, bărbat ; se pare că le-a rostit un gentilom din Ávila, numit Ortíz, care a murit tînăr, student, după ce trăise ca un eunuc datorită unui accident care-l lipsise și de capilozitatea virilă a feței.

— fiindcă știu că mă îndrăgește, și mai ales acum, cînd are nevoie de mine pentru o anume dăru-veră — să te ajute și să te sprijine pe luminăția-ta cu tot ce i-o sta în putință. Deșartă-ți luminăția-ta oful, povestește-ni-l, și apoi las' pe noi, că ne-om înțelege cu toții pîn' la urmă.

Ducele și cu ducesa nu mai puteau de rîs la auzul acestor vorbe, ca oameni preveniți ce erau în toată pătărania asta, și lăudau în sinea lor iscusința și prefăcătoria contesei Trifaldi, care, după ce se întoarse să-și ia locul pe jeț, spuse :

— În vestita împărăție a Candayei, care se află între întinsa Trapobana și Marea Sudului, cu două leghe mai încolo de Capul Comorin, domnea regina doña Maguncia, văduva regelui Arhipiela, domnul și soțul ei, din a căror căsătorie se zămisli și se născu domnița Antonomasia, moștenitoarea împărăției, care domniță Antonomasia, mai-nainte pomenită, crescui și se împlini sub ocrotirea și învățătura mea, fiindcă eu eram cea mai veche și cea mai de seamă dueña a mamei sale. Se făcu, însă, că, trecînd zilele și luîndu-le altele locul, copila Antonomasia ajunse la vîrsta de patrușprezece ani și era de-o frumusețe atît de desăvîrșită, încît firea n-ar mai fi putut plăsmui nici cu atîtica ceva mai frumos decît ea. Dar nu vreau să spun prin asta că înțelepciunea ei ar fi fost mai prejos : era tot atît de înțeleaptă pe cît era și de frumoasă, și era cea mai frumoasă din lume, și mai e și-acum încă, dacă nu cumva soarta cea pizmătareță și ursitoarele cele impietrite la inimă nu i-or fi tăiat firul vieții ; dar nu cred să i-l fi tăiat, fiindcă doară n-o să îngăduie cerul să se facă pămîntului un rău atît de mare cum e acela de a se culege înainte de vreme ciorchinele celui mai frumos butuc de vie din lume. De

această frumusețe, pe care neiscusita-mi limbă nu poate îndeajuns s-o slăvească, se îndrăgostiră ne-numărați prinți, atît din cei băștinași, cît și din cei străini, printre care se încumetă să-și înalțe gîndul pînă la cerul unei atît de mari frumuseți și un cavaler mai mărunț, care hălăduia și el pe la curte, încrezător fiind în tinerețea și în făptura lui cea chipeșă, în iscusințele și farmececele cele multe ale ființei lui, precum și în vioiciunea și în frumoasa înzestrare a minții sale ; fiindcă trebuie să mărturisesc măriilor-voastre, dacă nu vă plictisesc, că știa să atingă vioara de-o făcea să vorbească, nu altceva, și mai era pe deasupra și poet și mare dăntuitor, și se pricepea el să-ți mește-rească o colivie de păsări, că numai de pe urma ăstui lucru, și ar fi putut să-și cîștige piinea, dac-ar fi fost să ajungă la sapă de lemn, că toate aceste însușiri și farmece sînt de ajuns să doboare și-un munte, darămite pe-o gingașă copilă ! Dar toată mîndrețea și fălnicia lui, toate farmececele și iscusințele sale n-ar fi fost bune aproape la nimica pentru a cuceri cetatea copilei mele dacă hoțul de el nu s-ar fi folosit de mijlocul de-a mă da mai întii gata pe mine. Ticălosul și nelegiuitul de derbedeu a vrut mai întii să-mi cîștige mie buna voire și să-mi trezească aplecarea către el, pentru ca eu, ca un alcade din cei nevrednici, să-i încredințez cheile cetății ce-mi era dată-n pază. Ce mai încoace și-ncolo, cu nu mai știu ce giuvaeruri și flecuștețe pe care mi le-a dăruit mi-a sucit capul și a făcut din mine o cîrpă. Dar ceea ce l-a ajutat cel mai mult să mă smomească cu totul și să mă dea gata au fost niște stihuri cîntate, pe care le-am auzit eu odată noaptea pe cînd stam la o fereastră zăbrelită ce da într-o

ulicioară unde se afla el ; și stihurile, dacă nu mă-nșel, spuneau așa :

Răni de dulcea-mi inamică
Date-n suflet rău mă dor.
Chinul e-ndoit, căci mor
Fără să-i fi spus nimică...¹

Versurile astea mi s-au părut ca niște boabe de mărgăritar, iar glasul lui ca un fagure de miere, și de-atunci, vreau adică să spun din clipa aceea, dîndu-mi seama de aleanul în care m-au cufundat versurile astea și altele la fel cu ele, m-am gîndit c-ar trebui să fie alungați poeții din obștile cele bine rînduite, așa cum da Platon povață² — dacă nu toți, măcar poeții cei moleșitori — fiindcă ei scriu niște stihuri nu ca marchizul de Mantuă, din acelea cu care-ți treci timpul și care-i fac să plîngă pe copii și pe muieri, ci atît de sfredelitoare, încît, ca niște dulci spini ne străbat tot sufletul, și, ca niște fulgere, lasă-n noi o rană aprinsă, fără să ne ardă cîtuși de puțin veșmintele. Iar altă dată a cîntat :

Vin' tiptil, tu moartea mea,
Ca să nu te simt că vii,
Căci plăcerea de-a muri
Viață iar ar fi să-mi dea.³

Și alte stihulețe și versulețe de soiul ăsta, care, cîntate, te vrăjesc, iar scrise, te lasă năuc. Dară-

¹ *Copla* aceasta este de fapt traducerea unui catren italian aparținînd lui Serafino Aquilano.

² Într-adevăr, Platon, în cartea sa intitulată *Republica* (*I Politeia*), condamnă artele ca moleșitoare pentru spiritul civic.

³ *Copla* aceasta e opera unui comandor, Escrivá, publicată sub numele acestuia în 1511 în *Cancionero general* al lui Hernando del Castillo. Cervantes o modifică puțin la rimele versurilor 2 și 3.

mite cînd mai prind să alcătuiască și acel soi de versuri folosite pe-atunci în Candaya și căroră poezii le zic *seguidillas*? Cînd le-auzi, să-ți sară inima din piept, nu alta, să rîzi de parc-ai fi gîdilat, să te furnice prin tot trupul și, în sfîrșit, să-ți umble ca argintul-viu prin toate măduarele. De aceea spun și eu, cinstite fețe, că asemenea stihuitori, pe bună dreptate, ar trebui să fie surghiuniți în Ostrovul Șopîrlelor¹. Dar nu ei sînt de vină, ci nătărăii care-i tîmîiază și proastele care-i cred. Și dac-aș fi fost eu o dueñă de ispravă, așa cum se cădea să fiu, nu m-ar mai fi scos din minți meșteșugitele lor îmbinări de vorbe și n-aș mai fi crezut că-i adevărat cînd îi auzeam că spun: „Trăiesc murind, ard în ger, dîrdii în foc, nădăjduiesc fără nădejde, plec și rămîn“, și atîtea alte lucruri cu neputință, cam pe-același calapod, de care sînt pline scrierile lor. Darămite cînd mai stau de-ți făgăduiesc și pasărea fenix din Arăbia, coroana Ariadnei, caii soarelui, mîrgăritarele din miazăzi, aurul Tibrului și mirodeniile Pancayei? Aici dau ei cel mai mult drumul la peană, ca unii pe care nu-i ține mare lucru să făgăduiască ceea ce nici nu le trece vreodată prin gînd și nici nu le stă în putință să îndeplinească.² Dar ce mai stau eu să bat cîmpii? Vai de păcatele mele, sărăcuța de

¹ „*Isla de los Lagartos*“ era denumită orice țară fără delimitări geografice; denotație dată pentru a indica depărtarea și pustietatea.

² Critica aceasta atinge culteranismul sau cultismul, reflexul spaniol al conceptismului italian, curent derivat din Petrarca și care, la epigonii lui, duce la fastidioase repetiții de tropi tipici („concepte“), de formele imagistice și stilistice prefabricate. Folosirea antinomiilor îngrămădite unele peste altele, ca mai sus, era procedeul uzual al conceptiștilor.

mine ! Ce sminteală sau ce nebunie m-o fi apucat de stau să povestesc greşelile altora, cînd am atîta de spus de-ale mele ? Vai, înc-o dată, nefericita de mine, că nu versurile m-au dat gata, ci prostia mea ! Nu cîntecele mi-au mulat inima, ci uşurătatea mea ! Multa-mi nepricepere şi puţina-mi luare-aminte au deschis drum şi au netezit cărare pentru paşii lui don Clavijo, că acesta-i numele cavalerului cu pricina. Aşa că, fiind eu mijlocitoarea, a putut omul să ajungă nu o dată, ci de mai multe ori în odaia Antonomasiei cea amăgită nu de el, ci de mine, sub cuvînt c-o să-i fie bărbat în lege, fiindcă, aşa păcătoasă cum sînt, dar tot nu i-aş fi îngăduit, fără să se-nsoare cu ea, nici să se-atingă de marginea tălpii condurilor ei. Nu, nu, asta, nu ! În orice treburi de-acest soi cu care am de-a face, cununia înainte de toate ! Numai că treaba de care-i vorba avea şi ea un clenci, şi anume că tinerii nu erau pe o potrivă, don Clavijo fiind doar un cavalier mărunt, pe cîtă vreme domniţa Antonomasia era, după cum spusei, moştenitoarea împărăţiei. Prin prevăzătoarea mea dibăcie, toată încurcătura asta a rămas cîtva timp tănuită şi ascunsă, pînă cînd mi s-a părut mie că parcă aşa un fel de umflătură a burţii Antonomasiei o să ne dea pînă la urmă de gol. Să intrăm toţi trei de frică-n pămînt, nu altceva ! Dar ne-a făcut să ridicăm iarăşi capul hotărîrea ca, pîn-o ieşi la iveală treaba asta necurată, don Clavijo s-o ceară de nevastă pe Antonomasia în faţa vicarului, întemeiat fiind pe-o ţidulă dată de prinţesă, în care ea spunea cum că vrea să-i fie soată, şi pe care eu cu mintea mea o ticluisem atît de bine, încît nici chiar virtutea lui Samson n-ar mai fi putut s-o darme. S-au pus la cale toate cele trebuin-

cioase pentru asta, vicarul a citit țidula, a mai ascultat-o și pe prințesă, care i-a mărturisit adevărul, și el a trimis țidula la păstrare în casa unui judecător de la curte, em cu mare trecere.

Atunci prinse Sancho să zică :

— Cum, și în Candaya sint judecători de curte, stihuitori și *seguidillas*? Lucrul mă face să cred și chiar să și jur că toată lumea îi pe-acceași croială. Dar dă-i zor, luminăția-ta, cucoană Trifaldi, că-i târziu și mor să știu cum o să iasă la capăt cu povestea asta cît o zi de post.

— Bine, o să mă zoresc, răspunse contesa.

CAPITOLUL XXXIX

Unde contesa Trifaldi își spune mai departe
povestea-i cea înfricoșată și vrednică de
pomenire

Fiece vorbă rostită de Sancho o desfăta pe ducasă tot atita pe cît îl scotea din sărite pe don Quijote ; și după ce porunci scutierului său să tacă o dată, Îndurerata își urmă mai departe povestea, spunînd :

— În cele din urmă, după mai multe întrebări și răspunsuri, văzînd că prințesa o tot ținea una și bună, fără să se abată nici cu atîtica de la spusele ei de mai-nainte, vicarul a dat hotărîre. pricinică lui don Clavijo și i-a încredințat fata drept soață legiuită, din care pricină regina Maguncia, mama prințesei Antonomasia, a fost într-atîta cuprinsă de năduf, că peste trei zile am și îngropat-o.

— Trebuie c-o fi murit de-ați îngropat-o, nici nu mai încape vorbă, spuse Sancho.

— Asta se-nțelege de la sine, răspunse Trifaldin, fiindcă în Candaya nu se-ngroapă viii, ci numai morții.

— Cu toate astea, ș-a mai văzut, domnule scutier, răspunse Sancho, să fie îngropat cîte unul numai leșinat, crezîndu-se că-i mort ; și, după cîte mă taie pe mine capul, crăiasa asta Maguncia ar fi făcut mai bine să leșine decît să moară, fiindcă dacă ești viu, poți îndrepta multe lucruri ; și la urma urmei, n-a făcut nici prințesa chiar te miri ce prostie, pentru ca mine-sa să și-o pună atît la lumină. Dacă s-ar fi măritat domnița asta cu vreun copil de casă sau cu vreo altă slugă de-a ei de pe la curte, așa cum au făcut multe altele, după cîte-am auzit spunîndu-se, atunci zic și eu că răul ar fi fost fără leac ; că s-a măritat, însă, c-un cavaler atît de iscusit și de firoskos, cum ni l-a zugrăvit aci, chiar dac-a fost și asta, ce-i dreptul, tot o prostie, n-a fost, totuși, chiar atît de mare pe cît se arată ; căci dacă-i să țin seamă de rînduielile stăpînului meu, care-i doar aici de față, și n-o să mă lase el să mint, după cum dintre oamenii cărturari se alege episcopii, tot așa dintre cavaleri, și mai cu seamă dacă sînt și rătăcitori, se pot alege regii și împărații.

— Ai dreptate, Sancho, spuse don Quijote, fiindcă un cavaler rătăcitor, să aibă el numai un dram de noroc, și poate trage nădejde să ajungă cît de curînd cel mai mare stăpînitor de pe lume. Dăr las-o pe dueña Îndurerată să spună mai departe ce-are de spus, fiindcă, după cîte bănuiesc eu, acum trebuie să vină partea cea amară a acestei povești, pîn-aci atît de dulce.

— Și încă ce amară, răspunse contesa, e atît de amară, încît, pe lîngă ea, fierea pare dulce, și laurul porcesc, o bunătate. Cînd am văzut noi că-i moartă crăiasa — și nu leșinată — am îngropat-o, și numai ce-am așternut pămînt deasupra-i, și numai ce ne-am luat de la ea cel din urmă rămas bun, că, *quis talia fando temperet a lacrymis*¹? se ivi călare pe-un cal de lemn, la mormîntul crăiesei Maguncia, uriașul Malambruno, văr de sînge al Magunciei, care, pe lîngă că era hain, mai era și vrăjitor, și care, pentru a răzbuna prin meșteșugurile sale moartea verei lui și pentru a pedepsi cutezanța lui don Clavijo și pentru a-și slobozi toată ciuda pe Anthonomasia, deoarece călcase greșit, îi lăsă pe amîndoi vrăjiți deasupra mormîntului, pe ea preschimbată într-o maimuță de aramă, iar pe el, într-un crocodil înspăimîntător, făurit dintr-un soi de fier necunoscut, iar între ei doi se află un stîlp tot de fier, și pe el stau scrise în graiul siriatic niște slove, care, tălmăcite în candeycește, și acum în spaniolește, cuprind vorbele ce urmează: „Aști doi ibovnici cutezători nu și-or recăpăta chipul de mai-nainte pînă ce viteazul din La Mancha n-o veni să dea piept cu mine într-o luptă crîncenă, căci numai pentru marea sa vitejie păstrează ursita această nemaivăzută aventură“. După ce făcu treaba asta, trase din teacă un iatagan mare și lat și, înșfăcîndu-mă de păr, se prefăcu că vrea să mi-l împlînte în gît și să-mi taie capul! Eu mă spăimîntai, vorba mi se înecă în gîtlej și inima mi-era cît un purice; dar, cu toate astea, îmi făcui silă pe cît putui și eu și, cu glas tremurător și jalnic, îi spu-

¹ ...cine, spunînd astea, își poate ține lacrimile? Vers din Vergiliu la începutul cărții a II-a din *Eneida* (lat.).

sei atîtea lucruri și atît de drăgălașe, încît acea-l îndemnară să nu mai pună-n fapt o pedeapsă atît de cumplită. În cele din urmă porunci să-i fie aduse dinainte toate dueñele din palat, care nu erau altele decît tot astea de-aici de față, și, după ce a umflat în vorbe vina noastră și a ocărit felul de-a se purta al dueñelor, viclenia lor cea afurisită și firea lor și mai afurisită, și, punîndu-le tuturor în spinare vina care era numai a mea, a spus că n-avea de gînd să ne pedepsească cu moartea, ci cu alte pedepse mai prelungite, de pe urma cărora să îndurăm o moarte neînterruptă și vrednică de plîns. Și chiar în clipa cînd puse capăt ăstor vorbe, simțirăm toate că ni se deschideau porii de pe față și că pe toată fața ne înțepau parcă niște vîrfuri de ace. Duserăm îndată mîinile la obraz și ne văzurăm în starea în care o să ne vedeți și voi acum.

Și cît ai clipi, Îndurerata și cu celelalte dueñe își ridicară vălurile, care le ascundeau privirile, și-și arătară fețele, toate acoperite cu bărbi, care bălane, care negre, care albe și care abia încă-runțite, la a căror vedere ducele și ducesa se arătară uimiți, don Quijote și cu Sancho înmărmuriți, iar toți cei de față, năuciți, și contesa Trifaldi spuse mai departe :

— În felul ăsta ne-a pedepsit nelegiuitul și împelițatul ăla de Malambruno, acoperind netezi-mea și frăgezimea chipurilor noastre cu aspri-mea ăstor perii ; de s-ar fi milostivit cerul ca mai bine să ne fi retezat capetele cu iataganul lui cît toate zilele decît să întunece lumina obrazurilor noastre cu lîna asta care ne acoperă, căci dacă stăm și socotim bine, cinstite fețe — și lucrul pe care am să-l spun acum ar trebui să-l spun cu ochii numai fîntîni de lacrimi, dar gîndul la ne-

fericea noastră și mărire de plîns care-au plouat pîn-acum dintr-înșii mi i-au lăsat lipsiți de izvoare și uscați cum îi spicul, așa că o spun fără să lăcrămez — spun dară că unde o să se mai poată duce o dueña cu barbă? Cărui tată sau cărei mame o să-i mai fie milă de ea? Cine o să-i mai dea o mină de ajutor? Că dacă și atunci cînd are pielea netedă și obrazul canonit cu mii de soiuri de sulimanuri și dresuri, și abia de se găsește cine s-o îndrăgească, ce-o să se facă cînd o să i se descopere obrazul preschimbat în pădure? Vai, du-eñelor, soațele mele! sub ce zodie nefericită am venit pe lume, și-n ce ceas rău ne-au mai zămislit părinții noștri!

Și spunînd vorbele astea, păru să cadă într-un leșin adînc.

CAPITOLUL XL

Despre lucruri care privesc și ating această
aventură și această poveste de pomină

Pe drept cuvînt, toți aceia care se desfată cu istorii ca acestea ar trebui să se arate recunoscători lui Cide Hamete, povestitorul ei cel dintîi, pentru osîrdia ce a avut-o de-a ne povesti totul din fir-a-păr, fără să fie un lucrușor măcar, oricît de mărunț, pe care să nu-l scoată la lumină și să nu-l deslușească. Zugrăvește gîndurile, dezvăluie nălucirile minții, răspunde întrebărilor nerostite, lămurește îndoielile, dezleagă nodul greutăților, mulțumește, mă rog, pînă la cel din urmă grăunte, chiar și setea cea mai nesățioasă de cunoaștere. O, preastrălucite povestitor! O, ferici-

tule don Quijote ! O, tu, vestită Dulcinee ! O, hazosule Sancho Panza ! De-ați trăi, cu toții laolaltă și fiecare-n parte, un șir nesfârșit de veacuri, -intru desfătarea și veselirea muritorilor !

Spune dară istoria că de-ndată ce o văzu Sancho pe îndurerata leșinată, zise :

— Iacă, jur pe legea mea de om de treabă și pe viața moșilor și strămoșilor mei din neamul Panza, că de cînd mama m-a făcut, nici n-am auzit, nici n-am văzut, nici stăpînu-meu nu mi-a povestit și nici prin minte nu i-a trecut vreo pățănă de soiul ăsteia ! Lua-te-ar mîf de draci, ca să nu spun mai rău, vrăjitorule și uriașule Malambruno ! Nu ți-ai mai găsit și tu altfel de pedeapsă să dai păcătoaselor ăstora decît să le faci bărboase ? Cum adică, n-ar fi fost mai bine și nu le-ar fi venit și lor mai la socoteală să le iei jumătate din nas, să zicem jumătatea de sus, chiar dac-ar fi rămas gîngave dup-aceea, decît să le pui bărbi ? Pot să pun rămășag că nici parale n-au să plătească pe cineva să le radă.

— Așa și e, domnule, răspunse una din cele douăsprezece, n-avem parale să ne dichisim, așa că unele din noi ne mai ajutăm, fără prea multă cheltuială, de niște plasturi cu smoală, pe care ni le așternem pe față, și cînd tragem dintr-o dată cu putere de ele, rămînem rase și netede ca fundul pivelor celor de piatră¹ ; că, deși se găsesc prin Candaya femeii din acelea ce umblă din casă-n casă ca să smulgă părul de pe negi, să im-

¹ Existau în epocă rețete farmaceutice de soluții și de creme epilatorii, ca de pildă cunoscutul „*pelador para quitar los pelos de la frente y cara, y de otra qualquiera parte*“, copiat de Rodríguez Marin dintr-un *recetario* din secolul al XVI-lea și citat în comentariul acestui punct al romanului dintr-un manuscris aflat la Biblioteca Națională din Madrid.

podobească sprâncenele și să facă și alte dichiseli muieresti, noi, ducălele stăpînei mele, n-am vrut niciodată să le îngăduim în preajma noastră, fiindcă cele mai multe dintre ele cam miros a coadoșe, și încă nu de cel mai bun soi¹, și dacă nu ne vine într-ajutor seniorele don Quijote, apăi bărboase or să ne ducă la groapă.

— Mi-aș smulge eu însumi barba în țara arapului², zise don Quijote, dacă n-aș găsi leac pentru bărbile voastre !

În acea clipă contesa Trifaldi se deșteptă din leșinul ei și zise :

— Răsunetul acestei făgăduințe, viteze cavalier, a ajuns pînă la urechile mele în miezul leșinului, și asta a fost destul ca să mă trezesc dintr-însul și să-mi vin din nou în simțiri ; așa că iară și iară te rog fierbinte, strălucite rătăcitor și neîmblînzite cavalier, să faci în așa fel ca milostiva-ți făgăduință să se schimbe în fapt.

— Pentru mine nu va rămîne doar făgăduință, răspunse don Quijote. Să-mi spui, doamnă, numai ce am de făcut, căci curajul meu e gata oricînd să te slujească.

— Treaba stă așa, răspunse Îndurerata, că de aci pînă-n împărăția Candayeii, dacă mergi pe pămînt, faci cinci mii de leghe, cu toate că vreo două mai mult sau mai puțin nu intră la socoteală ; dac-o iei, însă, prin aer și mergi de-a

¹ „Las más oliscan a terceras habiendo dejado de ser *primas*“ : joc de cuvinte. *Tercera* este mijlocitoarea (a treia între cei doi), prima este verișoară, dar și înfiia (ca rang), „cele mai multe miros a mijlocitoare, fiindcă le-au pierit mijloacele de-a fi ele înseși supuse mijlocirii“ (au devenit de-a treia, fiindcă nu mai pot fi de prima [categorie] în amor).

² Faptul de-a nu avea barbă era considerat, la mauri, o mare rușine.

dreptul la țință, faci numai trei mii două sute douăzeci și șapte. Trebuie să mai știi că, așa cum mi-a spus și Malambruno, cînd soarta mi-o scoate-n cale pe cavalerul nostru mîntuitor, el o să-i trimită un armăsar cu mult mai bun și mai puțin nărvaș decît gloabele de poștă, fiindcă n-o să fie altul decît însuși calul de lemn pe care viteazul Pierres a răpit-o pe frumoasa Magalona; și calul ăsta poate fi condus cu ajutorul unui cui de lemn pe care-l are-n frunte și care-i slujește de dirlogi, și zboară prin văzduh cu atîta ușurință, de parcă l-ar împinge toți dracii. Și, după cum umblă vorba din bătrîni, el ar fi fost făurit chiar de înțeleptul Merlin. L-a împrumutat prietenului său Pierres, care a făcut dimpreună cu el călătorii depărtate și a răpit-o, după cum spusei, pe frumoasa Magalona, purtînd-o-n văzduh pe spinarea calului și lăsîndu-i cu gura căscată pe toți cei ce se uitau la ei de jos, de pe pămînt; și nu-l împrumuta decît acelora pe care-i îndrăgea el sau care-i plăteau mai mult, și de la marele Pierres încoace nu știm să-l mai fi călărit suflet de om. De atunci Malambruno, cu meșteșugurile lui, a pus mîna pe el și-l ține-n puterea sa, și-l folosește în călătorii pe care le face la răstimpuri prin lumea largă, fiind azi aici, mîine-n Francia și poimîine la Potosi. Și ce-are bun calul ăsta e că nici nu mănîncă, nici nu doarme, nici nu strică potcoave, și, așa fără aripi cum se află, ține prin văzduh un buestru ca acela, de cine-l călărește poate să ducă-n mîna o cană cu apă plină ochi fără să i se verse o picătură, atît îi e de lin și de liniștit umbletul; păi de-aia și frumoasei Magalona îi plăcea atît de mult să-l călărească.

La vorbele astea Sancho zise :

— Dacă-i vorba de umblat lin și liniștit, apăi asinul meu, măcar că nu umblă prin văzduh, ci doar pe pământ, le-o ia înainte — pot să pun ră-mășag — la cîți buestrași s-or afla pe lume.

Riseră cu toții, iar Îndurerata urmă mai de-parte cu vorba :

— Și calul ăsta de care spun, dacă-i adevărat că Malambruno are de gînd să pună capăt nefericeii noastre, nici n-o să treacă jumătate ceas de la căderea nopții și o să fie aici de față, fiindcă Malambruno mi-a spus că semnul ce-o să mi-l dea după care eu să înțeleg că am găsit chiar pe cavalerul pe care-l căutam o să fie trimiterea neîntirziată și grabnică a calului oriunde m-aș afla.

— Și cîți inși încap pe calul ăsta ? întrebă Sancho.

Îndurerata răspunse :

— Doi inși, unul în șa, iar celălalt la spatele lui, și, de cele mai multe ori, acești doi inși sînt cavalerul și scutierul, atunci cînd nu se află și vreo domniță răpită.

— Aș mai vrea să știu, coană Îndurerato, spuse Sancho, cam cum îl cheamă pe calul ăsta.

— Numele lui, răspunse Îndurerata, nu este ca acela al calului lui Belerofonte, care se numea Pegas, nici ca acela al lui Alexandru cel Mare, pe nume Bucefal, nici ca acela al năbădăiosului Orlando, pe care-l chema Brillandoro, și nu-i zicea nici Bayarte, ca aceleia al lui Reinaldos de Montalbán, nici Frontino, ca aceleia al lui Rugero, nici Bootes, nici Peritoa, cum umblă vorba că-i cheamă pe caii șoarelui, și nu-l cheamă nici Orelia, ca pe calul pe care nefericitul Rodrigo, cel

din urmă rege al goților, a intrat în lupta în care avea să-și piardă și viața, și crăia.

— Pot să pun rămășag, spuse Sancho, că dacă nu i-a pus nici unul din numele astea vestite de cai atit de cunoscuți, apăi nu i-o fi pus nici numele de Rocinante, care, fiind calul stăpînului meu, îi întrece pe toți cei ce-au fost pomeniți.

— Așa e, răspunse contesa cea bărboasă; totuși, numele pe care îl poartă îi vine cum nici nu se poate mai bine, pentru că-l cheamă Lemnopiron Înaripatul¹, ceea ce se potrivește de minune cu faptul că-i de lemn, că are un piron sau un cui în frunte și că umblă ușor de parcă zboară, așa că, în privința numelui, poate să se ia la întrecere și cu vestitul Rocinante.

— Așa nume mai zic și eu, spuse Sancho. Dar cu ce soi de frîu sau de căpăstru îl mîni?

— Păi nu ți-am spus? răspunse contesa Trifaldi. Cu acel cui din frunte, pe care, dacă-l învîrte într-o parte sau într-alta cavalerul ce-l călărește, îl face să umble după cum pofteste, sau prin văzduh, sau atingînd și aproape măturînd pămîntul sau ținînd calea de mijloc, cale care trebuie urmată și păstrată în toate treburile făcute cu socoteală.

— Tare-aș mai vrea să-l văd! răspunse Sancho. Dar dacă-i trece cuiva prin minte c-o să mă apuc eu să-l și călăresc, fie pe șa, fie în spate, e ca și cum l-ar bate gîndul să culeagă pere dintr-un ulm. Asta-i bună! Eu abia de mă țin pe asinul meu, stînd pe-o șa de nici mătasea nu-i așa de moale, și ăștia vor acuma să călăresc o spinare de lemn tare, fără urmă de perine sau de

¹ În original : „*Clavileño el Alijero*“.

velință pe ele ! Nu, fără glumă, n-o să mă apuc să-mi stîlcesc oasele pentru nimeni pe lume, doar ca să-l scap de barbă ! Bărbierească-se fiștecare cum l-o veni mai bine la socoteală, că eu n-am de gînd să-l însoțesc pe stăpînu-meu într-o călătorie atît de lungă ; și asta cu atît mai mult cu cît, pentru rasul ăstor bărbi, nu-i așa mare nevoie de mine cum e pentru dezlegarea din vrăji a stăpînei mele Dulcinea.

— Ba este, om bun, răspunse contesa Trifaldi, și încă atîta nevoie, încît, dacă nu iei și dumneata parte la treaba asta, știu dinainte că n-o să facem nici o ispravă.

— Ei, drăcie cu pălărie, spuse Sancho, ce-au de-ă face scutierii cu aventurile stăpînilor lor ? Adică lor să li se ducă vestea de tot ce se-ntîmplă, și ponosul să-l tragem noi ? Aidade ! Încaltea, de-ar spune și povestitorii ăstor istorii așa : „Cavalerul cutare a dus la bun sfîrșit cutare aventură, dar cu ajutorul lui cutare, scutierul său, fără de care ar fi fost cu neputință s-o ducă la bun sfîrșit“. Dar ți-ai găsit biserică să te-nchini, că ei scriu cu zgîrcenie doar atît : „Don Paralipomenon, Cavalerul celor Trei Stele, a dus la bun sfîrșit aventura cu cei șase căpcăuni“, fără să mai pomenească de numele scutierului, care era de față la toate cele întîmplate, ca și cum nici nu s-ar fi aflat pe lume. Și atunci, cinstite fețe, mă-n-torc iarăși și zic că stăpînu-meu poate să se ducă el și singur, și-i urez călătorie sprîncenată, că eu rămîn aci, în tovărășia stăpînei mele ducesa și — mai știi ? — poate că atunci cînd s-o înapoia, o găsi cu mult mai bună starea domniței Dulcinea, pentru că mă gîndesc ca-n clipele cînd n-am nici o treabă și stau degeaba, să-mi trag la ples-

nituri cu toptanul, de să nu mai crească părul pe locul unde-am dat.¹

— Cu toate astca, tot o să trebuiască să-l însoțești, de-o fi nevoie, Sancho dragă, pentru că, uite, o să te roage lumea cumsecade, zise ducesa. Nu se poate ca, numai așa din pricina fricii tale celei neroade, să rămână împlănite fețele ăstor cucoane, fiindcă atunci nici vorbă că o să fie de rău !

— Ei, drăcie cu pălărie, pentru a doua oară ! răspunse Sancho. Hai, dacă s-ar face pomana asta cu niscai fete așezate sau cu niscai copile crescute în frica lui Dumnezeu, aș mai zice și eu să-și pună omul pielea la târbacă în orice munci ; dar să le rabd eu doar ca să dau jos bărbile dueñelor ! Atita rău ! Să știu de bine că le-oi vedea pe toate cu bărbi, de la cea mai mare pîn' la cea mai mărunță și de la cea mai sclifosită pîn' la cea mai socotită !

— Că rău mai ești cu dueñele, Sancho dragă, zise ducesa. Prea te iei și tu după spusele spițerului din Toledo, dar zău că n-ai dreptate, că, uite, și la mine-n casă sînt dueñe ce pot fi luate drept pildă ; aici doar de față se află și doña Rodríguez, despre care nici nu pot să spun altceva.

— Ba și altceva de-ai spune înălțimea-ta, spuse doña Rodríguez, Dumnezeu tot știe care-i adevărul în toate cele, și așa, bune sau rele, bărboase sau spînc, cum om fi noi, dueñele, ne-au făcut mamele noastre la fel ca și pe celelalte muieri ; și dacă ne-a pus Dumnezeu pe lume, o fi știind

¹ În original *...que no me la cubra pelo...* : locuțiune echivocă ; e vorba și de faptul că o cicatrice adîncă nu mai lasă părul să crească pe locul ei, și de imposibilitatea de a mai repara o pierdere gravă („...să n-o mai scot la capăt niciodată“, s-ar traduce liber).

el de ce, că eu în îndurarea lui mă-ncred, iar nu în barba unuia sau a altuia.

— Bine, acum să lăsăm astea, doamnă Rodríguez și doamnă Trifaldi, și celelalte care mai sînteti, zise don Quijote. Eu nădăjduiesc că cerul va privi cu milostivire durerile voastre și Sancho va face așa cum i-oi porunci eu ; să vină numai Lemnopiron și să dau eu ochii cu Malambruno, fiindcă-s încredințat că nu se află brici pe lume care să vă radă mai lesne pe domniile-voastre decît cum o să-i radă spada mea capul de pe umeri lui Malambruno, că Dumnezeu, de, îi mai rabdă pe nelegiuîți, dar nici chiar așa, în vecii vecilor !

— Vai, spuse atunci Îndurerata, viteze cavalier, cu ochi buni privească-te pe măriata toate stelele ținuturilor cerești, și insufle-ți în cuget putere și vitejie din belșug, ca să fii pavăză și adăpost al oropsitului și urgisitului neam al dueñelor, urit de spițeri, clevetit de scutieri, batjocorit de copiii de casă ; că afurisită fie proasta care, în floarea virstei, nu s-a apucat mai degrabă călugărită să se facă decît dueña ; sărăcuțele de noi, dueñele, că deși coborîm de-a dreptul, după partea bărbătească, chiar din Hector troianul, nu se lasă stăpînele noastre pînă nu ne tutuiesc, ca și cum asta le-ar ajuta să ajungă regine. O, tu, uriașe Malambruno, care, măcar că vrăjitor, ești totuși om de cuvînt cînd ai făgăduit ceva, trimite-mi-l pe Lemnopiron cel fără de seamăn pe lume, ca să ni se mintuie odată nefericirea ! Că dacă mai vine și căldura, și noi tot cu bărbi sîntem, apăi vai de steaua noastră !

Vorbele astea le spuse contesa Trifaldi cu atîta foc, încît smulse lacrimi din ochii tuturor celor de față, și chiar și din ai lui Sancho, care se jurea

în inima lui să-și însoțească stăpînul și pîn' la capătul cel mai dinafară al lumii dacă cu asta o face să pice lina de pe acele preacinstite fețe.

CAPITOLUL XLI

Despre sosirea lui Lemnopiron, dimpreună cu
sfîrșitul acestei aventuri prea lungite

Într-acestea se lăsă și noaptea și, o dată cu ea, și clipa hotărîtă în care trebuia să sosească faimosul cal Lemnopiron, a cărui întîrziere îl făcuse pe don Quijote să-și piardă răbdarea, socotînd că dacă Malambruno pregetă să i-l trimită, e sau fiindcă nu era el cavalerul pentru care se afla sortită acea aventură, sau fiindcă Malambruno nu cuteza să se măsoare cu el într-o luptă pe viață și pe moarte. Dar tocmai cînd se aștepta mai puțin, iată numai că intrară în grădină patru sălbatici, îmbrăcați cu toții în iederă verde și care duceau pe umerii lor un coșcogeamite cal de lemn. Îl puseră-n picioare pe pămînt, și unul dintre sălbatici zise :

— Să se urce pe acest cal de lemn cavalerul care se va încumeta la o asemenea treabă.

— Eu, unul, nu mă urc, spuse Sancho, pentru că nici nu mă-ncumet și nici cavaler nu sînt.

Dar sălbaticul urmă mai departe :

— Iar dacă are vreun scutier, acesta să i se așeze în spate și să se încreadă în viteazul Malambruno, fiindcă, în afară de spada lui, nici o altă spadă și nici o altă mișelie nu-i va face nici cel mai mic rău ; și n-aveți alta de făcut decît să răsuciți cuiul ăsta de pe grumazul calului, că

el vă va duce prin văzduh, acolo unde vă așteaptă Malambruno; pentru ca, însă, înălțimea prea mare și măreția drumului să nu vă dea amețeli, trebuie să stați cu ochii legați pînă cînd va necheza calul, căci asta fi-va semnul că i s-a sfîrșit călătoria.

Astea fiind spuse, îl părăsiră pe Lemnopiron și, plini de cuviință, plecară pe unde au venit. Îndurerata, de-ndată ce văzu calul, aproape plîngînd spuse către don Quijote :

— Viteze cavaler, Malambruno și-a împlinit făgăduințele, calul se află aici, bărbile ne cresc, și fiecare dintre noi, laolaltă cu fiecare fir de păr din bărbile noastre, te rugăm fierbinte să ne razi și să ne tunzi, fiindcă nu te ține altceva treaba asta decît să te sui pe cal, dimpreună cu scutierul tău, și, cu cugetul liniștit, să pui bun început aștei nemaipomenite călătorii a voastre.

— Chiar așa o să și fac, doamnă contesă Trifaldi, și o s-o fac din toată inima și cu toată buna voie, fără să mă apuc să-mi caut vreo șa moale sau să-mi pun pintenii, ca să nu pierd vremea, atît de mare-i dorința ce-o am de-a vă vedea rase și curățite de bărbi și pe domnia-ta, doamnă, și pe toate celelalte dueñe.

— Ba eu n-o să fac treaba asta, spuse Sancho, nici cu bună voie, nici cu rea voie, n-o s-o fac, și pace ! Și dacă pentru bărbieritul ăsta nu se poate altfel decît să mă urc eu pe spinarea calului, apai n-are decît să-și caute stăpînu-meu alt scutier pentru a-l însoți și cucoanele astea alt mijloc de a-și netezi fața, că eu doară nu-s vrăjitor ca să-mi ardă să umblu așa, haihui, prin văzduh ! Și ce-au să zică și oamenii de pe la mine din ostrov cînd au să afle că ocîrmuitorul lor o ia razna pe coama vîntului ? Și pe lîngă asta, fiind

de-aci și pînă-n Candaya vreo trei mii și nu mai știu cîte leghe, dacă obșește calul sau i se urăște uriașului, întîrziem cu întorsul vreo cinci șase ani ca nimica, și atunci pas să mai găsească pe lume ostrov sau localnici de pe-acolo care să mă recunoască. Și apoi o vorbă din bătrîni spune că de-ți place zăbava, te-alegi doar cu pleava, și de capete mioara, strînge-i frînghioara ; de aceea, ierte-mă bărbile ăstor cucoane, dar la Roma sfîntului Petru îi priește, vreau adică să spun că mie-mi priește aici în casă, unde mi se aduce atîta cînstire și de la al cărei stăpîn mă aștept la un bine atît de mare cum e acela de a mă vedea cîrmuitor.

La care ducele spuse :

— Sancho dragă, insula pe care ți-am făgăduit-o nici nu se mișcă și nici nu fuge, are rădăcini atît de adînci, înfipite în străfundurile pămîntului, încît nimeni n-ar putea s-o smulgă sau s-o urnească din loc, oricît ar smuci-o ; și apoi știi tot atît de bine ca și mine că nu se află pe lume nici un soi de slujbă mai acătării care să nu se cîștige pe niscăi dăjdii, unele mai de Doamne-ajută, altele mai de cum dă Dumnezeu ; ei bine, dajdia pe care ți-o cer eu în schimbul ocîrmuirii este să te duci dimpreună cu stăpînul tău don Quijote ca să încununezi și să duci la bun sfîrșit pătăranăia asta de pomînă ; căci fie că te-i întoarce călare pe Lemnopiron în scurta vreme pe care iuțeala lui ne face s-o nădăjduim, fie că steaua cea rea te-o mîna să te-ntorci pe jos ca un hagi, cerșind din han în han și din crîsmă-n crîsmă, oricînd t-ei întoarce, ți-i găsi ostrovul acolo unde l-ai lăsat și pe locuitorii lui cu aceeași rîvnă pe care au avut-o totdeauna de-a te primi ca ocîrmuitor, și aceeași fi-va și voia mea ; și să nu pui la îndoială ăst adevăr, domnule Sancho,

fiindcă s-ar chema atunci că aduci o grozavă jignire bunei mele voiri de a te sluji.

— Ajunge, stăpîne, zise Sancho, că eu nu-s decît un biet scutier și nu pot să duc în spate atîtea vorbe curtenitoare. Urce-se, dară, stăpînu-meu, legați-mă la aștei ochi, încredințați-mă lui Dumnezeu și învățați-mă și pe mine dacă, atunci cînd om străbate ținuturile cele înalte, să mă încredințez tot celui Atotputernic sau mai bine să mă rog de îngeri să-mi vie într-ajutor.

La care contesa Trifaldi îi răspunse :

— Uite, Sancho, poți fără grijă să te încredințezi lui Dumnezeu sau cui poțestești, fiindcă Malambruno, vrăjitor, vrăjitor, da-i totuși creștin, și-și face vrăjile cu mult scaun la cap și cu multă socotecală, așa ca să nu se pună rău cu nimeni.

— Ei, atunci, spuse Sancho, să-mi ajute Dumnezeu și Sfînta Treime din Gaeta !

— De la întîmplarea cea de pomină cu pivele, spuse don Quijote, mai că nu l-am mai văzut niciodată pe Sancho atît de fricos ca acum ; noroc că eu nu mă iau după semne, cum fac alții, fiindcă atunci lipsa asta a lui de curaj ar putea face să-mi tresară și mie inima de frică. Dar vino-ncoa', Sancho, deoarece, cu îngăduința ăstor cinstite fețe, vreau să-ți spun și eu două vorbe între patru ochi.

Și luîndu-l deoparte pe Sancho între niște pomi din grădină, și apucîndu-l de amîndouă mîinile, îi spuse :

— Acum vezi și tu, Sancho frățioare, ce călătorie lungă ne așteaptă, și numai Dumnezeu știe cînd ne-om întoarce dintr-însa și cînd ne-or mai îngădui treburile ceva tihnă și răgaz ; așa că ar fi bine să te închizi acum la tine-n odaie, făcîndu-te că te duci să cauți ceva trebuincios

pentru drum, și, pînă una-alta, să-ți arzi o bună parte din cele trei mii trei sute de gîrbace cu care ești dator, măcar, acolo, vreo cinci sute, că dacă ți le dai, date rămîn, și lucrul început e pe jumătate sfîrșit.

— Zău că luminăția-ta trebuie să fii căzut în cap ! spuse Sancho. Asta-i chiar vorba ăluia : după moarte, și bătaie ; taman acum, cînd am de stat pe-o scîndură tare, ți-a venit chef luminăției-tale să-mi nenorocesc bucle ? Nu, fără glumă, luminăția-ta nu ești în toate mințile ! Mai bine să ne ducem noi acum ca să le radem odată pe dueñele astea, și la întoarcere, uite, îți făgăduiesc — și doar știi cine sînt — c-o să dau tot zorul ca să scap de îndatorirea mea, așa încît luminăția-ta ai să rămii mulțumit ; iacă, altceva nici nu mai e nevoie să-ți spun.

Atunci don Quijote răspunse :

— Bine, dragă Sancho, cu făgăduința asta mi-ai mai luat o piatră de pe inimă, și cred c-ai să te ții de cuvînt, fiindcă, ce-i dreptul, deși cam prostălău, ești totuși integru.

— Nu sînt în negru ci în verde îmbrăcat, spuse Sancho, dar și bălțat să mă îmbrac, eu tot o să mă țiiu de cuvînt.

Și, cu vorbele astea, se întoarseră să încalece pe Lemnopiron, și în timp ce-l încăleca, don Quijote spuse :

— Leagă-te la ochi, Sancho, și suie-te, că cine a trimis după noi de peste nouă mări și nouă țări n-o avea de gînd să ne amăgească, că nu-i doară nici o scofală pentru el să păcălească pe acela ce se încrede într-însul ; și chiar dacă totul ar ieși pe dos de cum mă aștept eu, slava de a fi pornit o ispravă ca asta nu ne-o va putea întuneca nici o mișelie de pe lume.

— Haide dară, stăpîne, spuse Sancho, căci bărbile și lacrimile ăstor cucoane îmi stau ca un cui în inimă, și n-oi pune dumatic în gură fără să-l înghit cu noduri pînă cînd nu le-oi vedea netezite de țepi, așa cum erau înainte. Suie-te și leagă-te la ochi luminăția-ta mai întii, că dacă-i vorba să stau eu în spate, e la mintea omului că cel ce stă-n față trebuie să se urce mai întii.

— Asta cam așa e, răspunse Don Quijote, și scoțînd o basma din tașcă, o rugă pe Îndurerata să-l lege strîns tare la ochi.

Și nici n-apucă ea bine să i-o lege, că el și-o și dezlegă și zise :

— Dacă nu mă-nșel am citit în Vergiliu despre acel idol al lui Pallas din Troia care nu era altceva decît un cal de lemn, adus de către greci drept jertfă zeiței, și care era îmborțosat cu niște cavaleri armați, ce-au adus după aceea pieirea Troiei ; n-ar fi rău, dară, să văd mai întii ce-are Lemnopiron ăsta în rînză.

— Dar n-ai de ce să te mai uiți, zise Îndurerata, că doară îs eu aicea, și știu că Malambruno n-are în firea lui nimic mișelesc sau hain. Suie-te, luminăția-ta, fără nicio frică, seniore don Quijote, și, uite, în capul meu să se spargă dacă ți s-o întîmpla vreun rău !

Lui don Quijote i se păru că orice-ar mai spune în legătură cu punerea-i la adăpost de primejdii ar fi spre paguba faimei lui celei vitejești, așa că, fără să mai scoată vreo vorbă de împotrivire, se sui pe Lemnopiron și-i atinse cuiul care se învîrtea ușor ; și cum n-avea scări și-i spînzurau picioarele, părea întocmai ca un chip de pe-o țesătură flamandă de perete, pe care-i zugrăvit sau cusut un alai de biruință din vechea Romă. Încet, încetinel și ca dus la tăiere se sui într-un sfîrșit și Sancho

și-și potrivi șezutul cum se pricepu și el mai bine pe spinarea calului, o găsi cam târîșoară și cîtuși de puțin moale și-l rugă pe duce să-i dea, dacă se poate, să șadă pe-o pernuță sau pe-o pernă, fie chiar și din odaia ducesei sau de pe la patul vreunui paj, fiindcă spinarea celui cal ai fi zis că-i marmură, nu lemn. La care vorbe contesa Trifaldi îi răspunse că Lemnopiron nu suferea pe el nici un soi și nici un fel de podoabe, și că singurul lucru pe care-l putea face era să se așeze muiereste, de-a curmezișul, că așa n-avea să simtă chiar într-atîta tăria lemnului. Sancho făcu precum i se spuse, și încredințîndu-se lui Dumnezeu, se lăsă să-l lege la ochi; dar îndată se și dezlegă și, privindu-i înduioșat și cu lacrimi în ochi pe toți cei din grădină, îi rugă să-l ajute în acea grea cumpănă și să spună pentru el de mai multe ori *Tatăl nostru* și *Ave Maria*, pentru ca Dumnezeu să le trimită și lor pe cineva să se roage pentru ei cînd s-or vedea, ca și el acum, la aman. La care don Quijote spuse:

— Netrebnicule, ce ești cu gîtul în ștreang sau ești gata să-ți dai sufletul de te miorlăi atîta? Nu stai oare, făptură nelegiuită și mișelească ce ești, pe același loc pe care a stat și frumoasa Magalona, loc de pe care a coborît nu ca să intre în mormînt, ci ca să ajungă crăiasă a Franciei¹; dacă nu mint istoriile? Și eu, care merg alături de tine, nu pot oare să mă asemăn cu viteazul Pierres, care a apăsătorit cu trupul lui același loc pe care-l apăsă eu acum? Leagă-te la ochi, iepure fricos ce ești, și nici un cuvînt de teamă să nu-ți iasă din gură, cel puțin de față cu mine!

¹ Cervantes se înșală, ori îl face pe don Quijote să se înșele, căci Pierres de Provence, căsătorindu-se cu Magalona a devenit rege al Neapolelui, și nu al Franței.

— Bine, legați-mă atunci la ochi, răspunse Sancho, și, o dată ce nu-i voie să mă-ncredințez lui Dumnezeu și nici să fiu încredințat de alții, vă mai prinde mirarea dacă mă tem că o bîntui pe-aci o întregă ceată de draci, care o să nimerească cu noi tocmai la Peralvillo¹ ?

Se legară la ochi și, simțind don Quijote că stă pe cal chiar așa cum trebuie să stea, atinse cuiul, și numai ce puse degetele pe el, că de îndată toate dueñele și toți cîți erau de față ridicară glasul, zicînd :

— Domnul te călăuzească, viteze cavaler, Domnul fie cu tine, neînfricate scutier ! Ați și început să străbateți văzduhul, pe care-l sfîșiați mai iute ca o săgeată, ați și început să uimiți și să minunați pe toți cîți vă privesc de jos de pe pămînt ! Țin-te bine, viteze Sancho, că te cam legeni, vezi să nu cazi, căci căderea ta mai cumplină fi-va decît aceea a cutezătorului tînăr care o voit să mîne calul părintelui său, soarele.

Sancho auzi vorbele astea și, strîngîndu-se de stăpînu-su și încolăcindu-l cu brațele, zise :

— Stăpîne, cum de spun ăștia că zburăm atît de sus dacă glasurile lor ajung pîn' la urechile noastre, și-ai zice că stau vorbind aici lîngă noi ?

— Nu te potrivești, Sancho, spuse don Quijote, fiindcă, o dată ce treburile și zborurile de soiul ăsta se întîmplă în afară de rînduiala obișnuită a lucrurilor, poți și de la o mie de leghe să vezi și să auzi pe cine poștești, și să faci bine să nu mă mai strîngi atîta, că mă dobori ! Chiar că nu știu de ce te mai tulburi și de ce te mai sperii atîta, fiindcă eu, unul, m-aș încumeta să jur că de cînd

¹ Sat lîngă Ciudad Real, unde „Sfînta Frăție“ îi executa pe osîndiții la moarte și-i săgeta cu arbaletele.

mama m-a făcut n-am încălecat un cal cu pasul mai lin ca ăsta ! Nu vezi că parcă nici nu ne-am mișcat din loc ? Leapădă-ți frica, deoarece lucrurile merg într-adevăr așa cum trebuie, și vîntul ne duce din spate.

— Ai dreptate, răspunse Sancho, fiindcă din partea asta mă bate un vînt atît de virtos, de parcă mi l-ar sufla cineva din o mie de foale.

Și așa și era, căci niște foale cît toate zilele erau suflate către ei ca să le facă vînt. Atît de minunat era pusă la cale aventura asta de către duce, ducese și majordomul lor, încît un lucrușor nu lipsea dintr-însa ca să-i scadă din desăvîrșire. Și cînd simți și don Quijote acea suflare, zise :

— Fără nici o urmă de îndoială, Sancho, că trebuie să ajungem în curînd în al doilea ținut al văzduhului, acolo unde se zămislesc grindina și zăpezile ; tunetele, fulgerele și trăsnetele se zămislesc în ținutul al treilea ; și dacă în felul ăsta o să tît urcăm, vom da degrabă de ținutul focului, și nu știu cum să mai potrivesc cuiul ăsta ca să nu ne ridicăm tocmai pîn-acolo, unde vom arde ca șobolanii.

Într-acestea, ceilalți le încălzeau de departe fețele cu niște cîlți atîrnați de-o prăjină, cîlți din aceea ce se-aprind repede și tot atît de repede se și sting. Sancho, care simți că-l ia cu cald, spuse :

— Să mor eu dacă n-am și ajuns în ținutul focului sau cam pe-acolo, fiindcă mi s-a pîrlit o bună parte din barbă, și tare-aș avea chef, stăpîne, să-mi scot legătura de la ochi ca să văd și eu pe unde ne aflăm.

— Să nu faci una ca ăsta ! răspunse don Quijote. Adu-ți aminte de povestea adevărată a licențiatu-

lui Torralba¹, pe care-l duseră dracii în zbor prin văzduh, cu ochii legați, călare pe-o prăjină, și în douăsprezece ceasuri ajunse la Roma și descălecă în Torre di Nona, care-i una din ulițele orașului și văzu toată lupta și asaltul și moartea Bourbonului, iar a doua zi dimineată se și afla întors la Madrid, unde povesti tot ceea ce văzuse; și tot el spunea că pe cînd zbura prin văzduh, îi porunci Diavolul să deschidă ochii; el îi deschise și văzu, după cîte i se părea, că-i atît de aproape de trupul lunii, că putea s-o apuce cu mîna, și că nu îndrăzne să privească-n jos pe pămînt de frică să nu amețească. Așa că, Sancho dragă, n-avem de ce să ne scoatem legăturile, fiindcă cel ce și-a luat asupra-și să ne ducă va da el socoteală de noi, și, cine știe? poate că ne tot facem vînt și ne tot ridicăm în înaltul cerului tocmai pentru ca să ne lăsăm de năprasnă asupra împărăției Candayei, așa cum se lasă șoimanul sau eretele asupra bîtlanului, pe care cu atît mai vîrtos pune gheara, cu cît îl ia la ochi mai de sus, și deși nouă ni se pare că n-a trecut nici jumătate de ceas de cînd am plecat din grădina ducelui, crede-mă, totuși, că trebuie să fi făcut o bună bucată de drum.

— Nu știu ce e și ce nu e, răspunse Sancho, eu atîta pot să spun, că dacă domnița aceea Maga-

¹ *Călătoriile drăcești* ale licențiatului Torralba au făcut obiectul unui proces vestit în epocă, purtat în fața Sfîntului Oficiu, unde i s-au imputat și trecerile de la Roma la coasta spaniolă în cîteva ore, călare pe o trestie, și legăturile cu un anume Zeguiel, vrăjitor și alchimist, ce se intitula „înger căzut”. Cervantes, umanist fin, nu putea socoti veridice asemenea născociri, pe care le demască în spusele lui Berganza despre vrăjitorie, în *Colocviul cîinilor*. În gura lui don Quijote, ele sînt însă nimerite.

llanes¹ sau Magalona s-a mulțumit ea cu spinarea calului ăstuia, apăi nu trebuie să fi avut carnea prea gingașă.

Toate vorbele astea ale celor doi viteji le auzeau ducele, ducesa și toți cei din grădină, ceea ce le dădea o nespūsă desfătare. Și vrînd să pună capăt ăstei năstrușnice și bine ticluite aventuri, deteră foc lui Lemnopiron pe la coadă cu niște cîlți aprinși ; calul, care pe dinăuntru era doldora de artificii, sări în văzduh, trăsînd de mama focului, și dete cu don Quijote și cu Sancho de pămînt, pe jumătate pirjoliți. Într-acestea, se și mistuise din grădină întreg pilcul acela bărbos de dueñe, cu contesă cu tot ; iar cei care rămăseseră acolo zăceau parcă fără simțire, lungiți la pămînt. Don Quijote și cu Sancho, deșălați, se ridicară de pe jos și, uitîndu-se-n toate părțile, rămaseră năuci cînd se treziră tot în grădina de unde plecaseră și cînd văzură zăcînd pe jos atîta sodom de lume ; dar uimirea le crescū și mai mult cînd zăriră într-un capăt al grădinii o lance mare, infiptă în pămînt, și atîrnînd de ea și de două șiruri de mătase verde un pergamin alb și lucios, pe care stăteau scrise cu slove de aur vorbele astea :

„Strălucitul cavaler don Quijote de La Mancha a dus la capăt și la bun sfîrșit aventura cu contesa Trifaldi — după celălalt nume Dueña Îndurerată — și cu soațele ei numai punîndu-și în gînd s-o înfăptuiască. Malambruno se arată mulțumit și recunoaște că voia i-a fost în totul împlinită ; fețele dueñelor au rămas netede și curățite de bărbi, iar regele don Clavijo și regina Antonoma-

¹ Sancho confundă numele eroinei legendare cu al navigatorului Magelan, portughezul Magalhaes sau Magallanes.

sia și-au recăpătat înfățișarea de dinainte ; și cînd și biciuirea scutierului fi-va împlinită, atunci și alba porumbiță vedea-se-va slobodă de ciumele acelea de zgriptori care o prigonesc și alerga-va în brațele dragului ei porumbel gunguritor, că așa este hotărit de către înțeleptul Merlin, baș-vrăjitor peste vrăjitori.“

După ce citi don Quijote slovele pergaminului, înțelese limpede că de dezlegarea Dulcineii era vorba, și dînd mulțumită cerului din adîncul inimii că datorită unei primejdii atît de mici a săvîrșit o faptă atît de mare, cum e aceea de a fi făcut să-și recapete netezimea de dinainte fețele preacinstitelor dueñe, care acum nu mai erau acolo, se duse pînă-n locul unde ducele și cu ducesa nu-și veniseră încă-n simțiri și, scuturîndu-l pe duce de mină, îi spuse :

— Haide, seniore, curaj, curaj, că totul s-a sfîrșit, aventura a și fost dusă la capăt fără a fi nimeni în pagubă, așa cum arată negru pe alb slovele de pe acel stîlp.

Ducele se dezmetici încetul cu încetul, ca unul care se trezește dintr-un somn greu, și cu aceeași încetineală se trezi și ducesa și toți cei ce zăceau lungiți prin grădină ; și se arătară atît de mirați și de năuciți, încît ai fi putut să juri că li se întîmpla de-adevărat ceea ce ei atît de bine se pricepeau să arate în chip prefăcut. Citi ducele acele slove cu ochii pe jumătate lipiți de somn, și-apoi, cu brațele deschise, alergă să-l îmbrățișeze pe don Quijote, spunîndu-i că-i cel mai desăvîrșit cavalier din cîți s-au văzut în toate vremurile. Sancho tot da tîrcoale s-o caute pe Îndurerata spre a vedea cum arată la față fără barbă și dacă așa ne-bărboasă era tot atît de frumoasă precum te-ștep-tai de la sprințara-i făptură ; i s-a spus, însă, că

de-ndată ce Lemnopiron a pogorît, arzînd, din văzduh și s-a izbit de pămînt, toată ceata de du-eñe, cu contesă cu tot, s-a făcut nevăzută, și că toate erau rase și fără urmă de miriște pe față. Îl întrebă ducesa pe Sancho cum i-a mers în acea lungă călătorie. La care Sancho răspunse :

— Eu, stăpînă, simții, după cite-mi spunea și stăpînu-meu, că zburam prin ținutul focului, și vruî să mă dezleg nițeluș la ochi ; dar stăpînu-meu, căruia-i cerui voie să mă dezleg, nu-mi încuviință treaba asta ; eu, însă, care-s cam iscoditor din fire și mor să aflu tocmai ceea ce pentru mine-i oprit și neîngăduit, binișor și fără să mă vadă nimeni, depărtai puțințel în dreptul nasului băsmăluța care-mi era strînsă pe ochi și privii pe-acolo în jos spre pămînt, și mi se păru că tot pămîntul nu era mai mare decît un grăunte de muștar, iar oamenii care umblau pe el, ceva mai mari să fi fost decît alunelile, ca să vezi cît de sus trebuie să fi mers în clipa aceea !

La care vorbe ducesa răspunse :

— Sancho dragă, ia seama la ce vorbești, că, după cît se arată lucrurile, tu n-ai văzut pămîntul, ci numai oamenii care umblă pe el ; și-i limpede ca lumina zilei că dacă pămîntul ți s-a părut cît un grăunte de muștar și fiecă om cît o alună, atunci un singur om ar fi descoperit întreg pămîntul.

— Ai dreptate, nimic de zis, răspunse Sancho, dar, cu toate astea, nu știu cum l-am zărit eu dintr-o parte de s-a văzut în întregime.

— Uite ce, Sancho, spuse ducesa, dintr-o parte nu se vede în întregime lucrul pe care-l privești.

— Eu nu mă pricep la povești din astea cu privitul, răspunse Sancho. Ar trebui, eu atîta știu — ca măria-ta să ții socoteală că, o dată ce-am zbu-

rat prin puterea vrăjilor, apăi tot prin puterea vrăjilor puteam să văd tot pământul și toți oamenii, de oriunde m-aș fi uitat la ei. Și dacă nu crezi asta, apăi nici pe-atîta n-ai să mă crezi că, depărtîndu-mi puțin legătura în dreptul sprîncenelor, mă văzui atît de aproape de cer, încît între mine și el nu era nici o palmă și jumătate, și pot să jur fără grijă, preacinstită stăpînă, că-i mare-al dracului ! Și nu știu cum s-a făcut, c-am luat-o și prin partea unde erau cele șapte căprițe¹ ; și, pe Dumnezeuul meu îți spun, să n-am parte de suflet, că, fiind eu de copil păzitor de capre, de îndată ce le văzui, îmi veni un chef atît de grozav să rămîn o bucată de vreme cu ele, încît, dacă nu mi-aș fi făcut damblaua, cred c-aș fi plesnit, nu altceva ! Stau eu ce stau de mă socot, și ce crezi că fac ? Fără să spun o vorbuliță nimănui, nici chiar stăpînului meu, binișor și-ncetișor descalec de pe Lemnopiron și rămîn ca la vreo trei sferturi de ceas cu căprițele, care-s, ce să spun ? micșunele, flori, nu altceva, iar Lemnopiron nu se clinti din loc nici cu un pas înainte.

— Și-n timp ce bunul Sancho își trecea timpul cu caprele, întrebă ducele, cu ce-și trecea timpul seniorele don Quijote ?

La care don Quijote răspunse :

— Cum toate lucrurile și toate întîmplările astea merg în afară de rînduirea cea obișnuită a lucrurilor, nu-i de mirare că Sancho spune ceea ce spune ; cit despre mine, atîta pot să spun, că nu mi-am depărtat legătura de la ochi nici prin partea de sus, nici prin cea de jos, și că n-am văzut nici cerul, nici pământul, nici marea, nici țăr-

¹ Constelația Pleiadelor, grup de 7 stele, este numită popular în Spania Căprițele, iar la noi, Cîșca-cu-pui.

murile. Am simțit și eu, ce-i dreptul, c-am străbătut ținutul aerului și chiar c-am și atins ținutul focului, dar că l-am și străbătut, mi-e cu nepuțință să cred, căci o dată ce ținutul focului se află între cerul lunii și ținutul cel mai dinafară al aerului, noi nu puteam ajunge pînă la cerul unde se găsesc cele șapte căprițe, așa cum spune Sancho, fără să ne facem scrum, și de vreme ce n-am ars, Sancho sau minte sau aiurează.

— Nici nu mint și nici nu aiurez, răspunse Sancho. Dacă nu mă credeți, n-aveți decît să mă întrebați cum arătau caprele alea, și după asta o să vă dați seama dacă spun sau nu adevărul.

— Ei hai, spune-ne, Sancho, cum arătau ? zise ducesa.

— Două dintre ele, răspunse Sancho, sînt verzi, două roșii, două albastre și una-i bălțată.

— Asta-i un soi nemaivăzut de capre, zise ducele, că pe la noi, prin ținutul pămîntului, nu prea dai de culori din astea, vreau adică să spun de capre cu culori din astea.

— Apăi fără doar și poate, răspunse Sancho, că s-or deosebi între ele caprele cerului de caprele pămîntului.

— Dar ia spune-mi Sancho, întrebă ducele, printre caprele astea n-ai văzut cumva și vreun țap ?

— Nu, stăpîne, răspunse Sancho, dar am auzit spunîndu-se că nici un țap nu poate să treacă dincolo de cornul lunii.

Nu mai ținea nimeni să-l întrebe de călătoria lui, fiindcă vedeau toți că Sancho era pus pe cutreierat prin toate cerurile, gata să dea vești de tot ce se petrecea pe-acolo, fără să se fi clintit măcar din grădină. Una peste alta, cam acesta a fost sfîrșitul aventurii cu dueña Îndurerată, de pe urma căreia ducele și cu ducesa au avut de ce rîde nu

numai atunci ci toată viața lor, iar Sancho ar fi avut ce povesti și veacuri întregi dacă i-ar fi fost dat să trăiască atîta ; și plecîndu-se don Quijote la urechea lui Sancho, îi spuse :

— Sancho, dacă vrei să te creadă lumea de tot ce spui c-ai văzut în cer, apăi și tu să mă crezi pe mine de cele ce spun c-am văzut în peștera lui Montesinos ; și, iacă, mai mult nu spun.

CAPITOLUL XLII

Despre poveștele pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza mai înainte de-a se duce acesta să-și cîrmuiască insula, dimpreună cu alte lucruri bine chibzuite

Sfîrșitul cel bine izbutit și hazliu al aventurii cu Îndurerata îi mulțumi într-atîta pe duce și pe ducesa, încît își puseră-n gînd să-i dea înainte cu șotiile, văzînd că și-au găsit și omul care să le ia de bune ; așa că, după ce se vorbiră și se-nțeleseră cu slugile și cu supușii lor cum să se poarte cu Sancho cîtă vreme va cîrmui ostrovul cel făgăduit, a doua zi, care fu aceea ce urmă după zborul lui Lemnopiron, spuse ducele către Sancho să se gătească și să se pregătească, pentru a se duce să-și ia în primire ocîrmuirea, că supușii lui din insulă îl așteptau ca pe-o ploaie de primăvară. Sancho făcu o plecăciune și-i spuse :

— După ce coborii din cer, și după ce, din înalta lui tărie, privii pămîntul și văzui cît îi de mititel, mi se mai stîmpără chef, care mi-era atît de grozav, de-a fi cîrmuitor ; căci ce scofală

e să fii mai mare peste-un grăunte de muștar sau ce cinste și vrednicie e să cîrmuiești vreo cinci-șase inși doar cît aluna de mari, căci, după cîte-mi pare, altceva nu mai era de văzut pe tot pămîntul ! Dacă măria-ta te-ai milostivi să-mi dai o părțică doar din cer, fie chiar nu mai mare de-o jumătate de leghe, aș primi-o mai bucuros decît pe cel mai mare ostrov din lume.

— Uite, dragă Sancho, răspunse ducele, eu nu pot să dau nimănui o parte din cer, fie ea și cît un vîrf de ac, fiindcă numai lui Dumnezeu îi sînt hărăzite asemenea milostiviri și daruri ; tot ce pot să-ți dau, îți dau, adică o insulă de ți-e mai mare dragul, rotunjioară și frumușică și din caleafară de rodnică și de îmbelșugată, pe care, dacă știi cum s-o chivernisești, poți să cîștigi, o dată cu comorile pămîntului, și pe cele ale cerului.

— Fie, răspunse Sancho. Să-mi încapă numai insula pe mînă, că m-oi strădui să fiu un cîrmuitor atît de destoinic, încît, în ciuda celor răi, să ajung la cer ; și să știi că asta n-o fac fiindcă-mi ard călcieele să-mi las casa sau să mă-ndes la măriri, ci numai din setea ce-o am de-a-ncerca și eu ce gust are să fii cîrmuitor.

— Păi dac-o guști o dată, zise ducele, ai să-ți lingi și degetele, Sancho, după ocîrmuire, că tare dulce mai e să poruncești și să fii ascultat. De bună seamă că atunci cînd o ajunge stăpînu-tău împărat — că de ajuns, ajunge el, fără doar și poate, așa cum se arată că merg lucrurile — n-o să-i mai smulgă nimeni cu una, cu două împărăția și-o să-l doară din adîncul sufletului de tot timpul pe care l-a pierdut fără să împărățească.

— Stăpîne, răspunse Sancho, eu cred că-i tare bine să poruncești, fie chiar și numai peste o turmă de oi.

— Da' strașnic am mai nimerit-o cu tine, Sancho, fiindcă văd că toate le știi ! răspunse ducele. Și trag nădejde c-ai să fii un tot atît de grozav cîrmuitor, pe cît te-arată și judecata. Și acum de-ajuns cu asta ; ia seama că, mîine chiar, trebuie să te duci să ocîrmuiești insula, iar astă-seară o să ți se pregătească straiile ce se cuvine să le-mbraci pentru acest lucru, precum și toate cele trebuincioase plecării.

— Las' să mă-mbrace cum poftesc, zise Sancho, că, oricum aș fi îmbrăcat, eu tot Sancho Panza rămîn.

— Asta așa e, spuse ducele, însă hainele trebuie să se potrivească totdeauna cu slujba și cu treapta pe care le ai, că n-ar fi la locul lui ca omul legilor să se-mbrace ostășește, și nici ostașul, preotește. Tu, Sancho, ai să mergi îmbrăcat pe jumătate ca un cărturar și pe jumătate ca un oștean, pentru că-n insula pe care ți-o dau e tot atîta nevoie de arme ca și de-nvățătură, și tot atîta nevoie de-nvățătură ca și de arme.

— Învățătură, răspunse Sancho, am eu ceva, fiindcă, deși nici măcar de az-buche n-am habar, mi-e de ajuns să știu să fac crucea¹ pentru a fi un bun cîrmuitor. Armele le-oi mînuî și eu pe cele ce mi le-or da pîn-oi cădea lungit, și, cu Dumnezeu înainte !

— C-o atît de bună ținare de minte, spuse ducele, n-o să greșească Sancho nici c-o iotă.

Într-acestea pică și don Quijote și, aflînd de ceea ce se petrecea, precum și de zorul cu care trebuia să plece Sancho la cîrmuirea lui, îl luă, cu îngăduința ducelui, de mîină și se duse cu dînsul

¹ Înaintea primei litere din alfabet se punea o cruce numită de elevi „Christus“.

în cămara lui, cu gîndul de a-l povăţui cum e bine să se poarte în slujba ce-avea s-o aibă. După ce intrară-n odaie, trase uşa după el, zăvorînd-o, îl aşază aproape cu de-a sila pe Sancho lîngă dînsul şi-i spuse cu vorbă domoală :

— Nici nu mai ştiu, dragă Sancho, cum să mulţumesc cerului că mai întîi şi mai-nainte de-a da fericirea peste mine, ţi-au ieşit ţie sortii să-nţîlneşti şi să dai de-un noroc atît de mare. Eu, care aveam de gînd, cînd mă voi înavuţi, să te plătesc pentru slujbele tale, mă văd abia la începutul drumului meu către chiverniseală, cîtă vreme tu, mai înainte de vreme şi împotriva rostului obişnuit după care merg lucrurile, îţi vezi încununate năzuinţele. Alţii fac ochi dulci, stau pe la uşi, se milogesc, se scoală pe mîncate, se roagă, stăruiesc şi tot nu capătă ce-au ei de gînd ; şi vine altul care, fără să ştie cum sau necum, se pomeneşte c-o slujbă şi c-o cinste după care se băteau atîţia ; aici se potriveşte şi se prinde de minune vorba aceea, că un dram de noroc face mai mult decît un car de minte. Tu, care pentru mine eşti, fără nici o urmă de îndoială, un prostănac, care nici prea de dimineată nu te scoli, nici pînă noaptea tîrziu nu trudeşti şi nici vreo osteneală nu-ţi dai, abia numai de-o adiere a cavaleriei rătăcitoare ce-ai fost atins, că, fără chiu şi fără vai, te şi trezeşti din senin cîrmuitor al unui ostrov. Toate astea ţi le spun, Sancho, ca să nu pui pe socoteala vredniciei tale milostivirea primită, ci să mulţumeşti cerului, care rînduieşte atît de frumos lucrurile, şi apoi să mulţumeşti şi măreţiei pe care o cuprinde-n sine îndeletnicirea cavaleriei rătăcitoare. Dacă te-ndeamnă inima să crezi cele ce-ţi spun, atunci fii, fătul

meu, cu luare-aminte la acest Catón¹ al tău, ce vrea să te povăţuiască şi să-ţi fie cîrmă şi călăuză, care să te îndrumeze şi să te scoată la bun liman din marea cea involburată, unde eşti gata să te avînţi, căci slujbele şi treptele cele mari nu sînt altceva decît o mare adîncă de griji. Mai înainte de toate trebuie să te temi de Dumnezeu, fiule, pentru că-n teama de el stă înţelepciunea; şi dacă eşti înţelept, nu poţi greşi niciodată. În al doilea rînd, să te veghezi pe tine însuţi şi să te străduieşti a te cunoaşte, fiindcă aceasta este cea mai anevoioasă cunoaştere din cîte se pot închipui. Din faptul de a te cunoaşte va ieşi acela de a nu te umfla asemeni broaştei care a vrut să fie pe potriva boului²; că dacă faci treaba asta, atunci gîndul c-ai păzit porcii la tine-n sat va fi ca picioarele cele urite ale păunului, care-i potolesc îngîmfarea cînd el, cu coada rotită, şi le priveşte.³

— Asta-i adevărat, răspunse Sancho, însă numai cînd eram ţînc păzeam porcii; cînd am ajuns şi eu ceva mai răsărit, gîşte păzeam, nu porci; dar asta, după cîte mi se pare, n-are nici înclin, nici în mîneacă cu ceea ce ne doare, că doar nu toţi cei care ocîrmuiesc se trag din viţă de domnitori.

— E-adevărat ce spui, răspunse don Quijote, şi tocmai de asta cei care nu-s din capul locului de neam mare trebuie să alătore la vrednicia slujbei pe care o-ndeplinesc şi o dulce blîndeţe, care,

¹ E vorba de Dionisio Catón, autor al unor distihuri morale adresate fiului său, scrise în latineşte, *Dionysii Catonis Disticha de moribus ad filium*, carte foarte citită şi frecvent retipărită în epocă.

² Fabula e în Esop şi în Fedru.

³ Comparăţia cu păunul e frecventă la scriitori moralişti ai epocii.

însotită de înțelepciune, să-i pună la adăpost de clevetirea cea răutăcioasă, de care nici o mărire nu scapă nepîngărită. Fii mîndru, Sancho, de obîrșia ta de rînd și nu te rușina să spui că te tragi din țărani ; fiindcă văzînd că nu roșești de asta, nimeni n-o să se apuce să te rușineze, și-ți face mai mare cinste să fii un smerit virtuos decît un păcătos trufaș. Sînt nesfîrșit de mulți aceia care, trăgîndu-se dintr-un neam de rînd, s-au ridicat pînă la cea mai înaltă treaptă duhovnicească și împărătească, și, ca să te încredințez de acest adevăr, aș putea să-ți dau la pilde pînă ți s-ar uri... Să știi, Sancho, că dacă iei drept măsură virtutea și te mîndrești că faci fapte virtuozose, n-ai de ce să-i mai pizmuiești pe cei ce se trag din domnitori și din domni mari, pentru că obîrșia înaltă se moștenește, pe cînd virtutea se capătă, și virtutea are preț în ea însăși, pe cînd obîrșia înaltă, nu. Stînd, deci, lucrurile așa cum stau, dacă atunci cînd vei fi în ostrovul tău va veni să te vadă vreuna din rubedeniile tale, nu te uita de sus la ea și n-o jigni, ci, dimpotrivă, primește-o bine, găzduiește-o și ospăteaz-o, fiindcă prin asta te vei face plăcut lui Dumnezeu, care nu vrea să fie nesocotită nici una din făpturile lui, și-ți vei face și datoria față de firea cea înțeleaptă. Dacă o aduci și pe nevastă-ta cu tine — fiindcă nu-i bine ca acela căruia i se încredințează pentru multă vreme o cîrmuire să stea fără muierea lui — învaț-o, dăscălește-o și dezbar-o de firea ei cea necioplită, fiindcă cel mai adesea o femeie năîngă și din topor duce de rîpă și face să se aleagă praful de tot ce-a înfiripat un ocîrmuitor înțelept. De-o fi să rămii văduv — lucru ce se poate întîmpla — și de pe urma treptelor tale înalte te vei alege cu o nevastă mai de neam

n-o lua în așa fel ca să-ți slujească de mreață și de nadă pentru a ajunge, vorba aceea, la n-am nevoie de pitac, dar tu zvîrle-mi-l în sac ; fiindcă adevăr zic ție că de tot ce-o primi muierea judecătorului, o da socoteală bărbatul ei la judecata de apoi și o plăti împătrit după moarte trebile pe care nu și le-a pus la socoteală-n viață. Nu te lăsa niciodată călăuzit de ce-ți trăsnește prin cap, lucru ținut la mare preț numai de neajutorării la minte, care se cred firoșcoși. Să afle-n cugetul tău mai multă milă lacrimile săracului, dar nu să te aplece a le da și mai multă dreptate decît dovezilor temeinice ale bogatului. Încearcă să descoperi adevărul, ascuns atît după făgăduințele și darurile bogatului, cît și după vaietele și rugămințile săracului. Dacă vrei să ții o cale cu adevărat dreaptă, nu descărca asupra vinovatului tot ce-i mai aspru-n legi, fiindcă judecătorul neîndurat nu-și cîștigă o faimă mai mare decît cel blind. Dacă cumva se pleacă mai mult într-o parte cumpăna dreptății, vezi să nu fie pe talerul darurilor, ci pe talerul milei. Dacă ți s-o întimpla să judeci plingerea vreunui vrăjmaș de-al tău, îndepărtează-ți gîndul de la jignirea îndurată și îndreaptă-ți-l numai către adevărul lucrului ce trebuie judecat. Să nu te lași orbit de patima ta în socotelile altora, fiindcă greșelile pe care le săvîrșești din patimă de cele mai multe ori nici nu se mai pot îndrepta și, chiar de s-ar îndrepta, ar fi numai cu prețul trecerii de care te bucuri și poate chiar și al averii tale. Dacă ar veni vreo muiere frumoasă să-ți ceară dreptate, întoarce-ți ochii de la lacrimile ei și urechile de la vaietele ei și cumpănește pe-ndelete temeiul cererii ei dacă nu vrei ca mintea să ți se înece în plînsul ei, iar cîntea în tînguirile ei. Pe acela pe care ai de gînd

să-l pedepsești cu fapta nu-l mai năpăstui și cu vorba, fiindcă îi e de-ajuns amărîtului de el pedeapsa caznei pe care i-o dai, fără a mai fi nevoie să-i trîntești și ocări pe deasupra. Pe vinovatul ce cade sub osînda ta privește-l ca pe-un nefericit, bătut de toate vînturile firii noastre celei căzute-n păcat, și, pe cît îți stă-n putință, fără a aduce vreo vătămare celor potrivnici lui, arată-te milostiv și blînd, pentru că, deși însușirile lui Dumnezeu sînt toate pe o potrivă, mai mult se desprinde și străluce-n ochii noștri însușirea îndurării decît aceea a dreptății. Dacă urmezi, dragă Sancho, aceste povețe și aceste porunci, multe zile de trăit vei avea, veșnic fi-va renumele tău, îmbelșugată îți va fi răsplata, nemaiauzită fericirea ; îți vei căpătui copiii după pofta inimii, vor căpăta nume mare și ei și nepoții tăi, vei trăi cu toată lumea în pace și bună voie, iar în ultimele clipe ale vieții te va găsi și clipa morții într-o bătrînețe senină și înaintată, iar strănepoții tăi îți-or închide ochii cu mîinile lor gingașe și plăpînde. Toate cele ce ți le-am spus pîn-acum sînt învățături menite să-ți împodobească sufletul ; ascultă acum și pe cele ce trebuie să-și slujească la împodobirea trupului.

CAPITOLUL XLIII

Despre al doilea rînd de povețe pe care i
le-a dat don Quijote lui Sancho Panza

Cine-i acela care să fi auzit vorbele de mai sus ale lui don Quijote și să nu-l socotească drept un
ins cît se poate de înțelept și însufletit de cele mai

bune gânduri ? Dar cum s-a mai spus de-atâtea ori de-a lungul acestei mărețe istorii, don Quijote înșira la bazaconii numai cînd era vorba de cava-leria rătăcitoare, pe cînd în celelalte rostiri ale sale se arăta înzestrat cu o minte atît de limpede și de cuprinzătoare, încît la tot pasul faptele îi dezmin-țeau judecata, și judecata, faptele ; dar în acest al doilea rînd de învățături pe care le dăde lui Sancho se arată iscusit foarte și-și ridică pe-ace-eași culme atît înțelepciunea, cît și sminteala. Sancho era numai urechi ascultîndu-l și căuta să-și întipărească-n minte povețele lui, ca unul care avea de gînd să le folosească și să facă, cu ajutorul lor, ca plodirea ocîrmuirii lui să sfîr-șească printr-o naștere fericită. Urmă dară mai departe don Quijote și spuse :

— În ceea ce privește felul cum trebuie să te chivernisești pe tine și cum să-ți chivernisești casa, cel dintîi lucru ce te sfătuiesc e să fii curat și să-ți tai unghiile, făr-a le lăsa sa crească, așa cum fac unii care cred, din prostie, că unghiile lungi le înfrumusețează mîinile, ca și cum scîrna și innăditura asta, pe care nu și-o mai taie de fel, ar fi unghie omenească, și nu gheară de ullu din cei mîncători de șopîrle : nărav pîrcesc și din cale-afară de sucit. Să nu umbli, Sancho, descins și dezmațat, fiindcă neîngrijirea în îmbrăcăminte e semn de fire lăsătoare, numai dacă, sub aceas-tă neîngrijire și dezmațare nu se strecoară vreun gînd ascuns, așa cum se zice că era la Iu-liu Cezar. Cumpănește cu grijă cam cît ți-ar aduce slujba asta, și dacă-ți îngăduie să le faci slugilor tale cite-o haină cu fireturi, fă-le-o mai degrabă gospodărească și trainică decît strălu-cită și impopoțonată, și împarte-o între slugile tale și calici ; vreau să spun că dacă-ți dă mîna

să îmbraci șase copii de casă, tu îmbracă numai trei și mai îmbracă și trei calici, așa că o să ai copii de casă și în cer și pe pământ; că felul ăsta de a da haine cu fireturi n-o să le între nicio-dată-n cap celor plini de deșertăciune. Să nu mănânci usturoi și nici ceapă¹, ca să nu dea de gol, prin izul lor, neamul tău cel prost; umblă încet, vorbește tacticos, dar nu în așa fel încît să pară că te ascuți cum vorbești, fiindcă tot ceea ce-i nefiresc e rău. Prinzește puțin și cînează și mai puțin, căci sănătatea întregului trup se strujește în făurări stomahului. Fii cumpătat la băutură, ținînd socoteală că vinul peste măsură nici nu păstrează tainele și nici nu se ține de cuvînt. Ia seama, Sancho, să nu mesteci cu amîndouă fălcile și nici să nu eructezi în fața nimănui.

— Nu știi ce-i aia „să eructezi“, spuse Sancho.

Și atunci don Quijote îi spuse :

— A eructa, dragă Sancho, vrea să zică a rîgii, și asta-i una din vorbele cele mai urîte din graiul castilian, măcar că-i de-o mare însemnătate, așa că lumea subțire și-a găsit scăparea cu latineasca, și-n loc de „a rîgii“, spune „a eructa“, iar în loc de „rîglieli“, spune „eructări“; și chiar dacă unii nu-nțeleg aceste vorbe nu-i mare pagubă, căci obișnuința le va face cu timpul să între-n grai, așa încît să se-nțeleagă ușor; și asta se cheamă a îmbogăți graiul, asupra căruia sînt atotputernice mulțimea și obișnuința.

— Într-adevăr, stăpîne, spuse Sancho, una din povețele și învățăturile pe care am de gînd să

¹ Opreliștea de a mîncă usturoi venea la nobili, din dorința de a se deosebi de oamenii de rînd. Regina Isabela Catolica îl interzisese nu numai la curte, ci și în tabără, cînd lua parte la războaie.

mi le întipăresc bine-n minte este să nu rigii, fiindcă eu obișnuiesc să fac des treaba asta.

— Să eructezi, Sancho, nu să rigii, spuse don Quijote.

— Să cructez oi spune de-acu-nainte, și pe legea mea că n-o să uit !

— De asemenea, Sancho, nu trebuie să mai amesteci în vorbirea ta tot puhoiul acela de zicale, așa cum ai tu obiceiul, că deși zicalele sint învățături scurte, tu, de multe ori, le tragi într-ita de păr, încît par mai degrabă aiureli decît învățături.

— La asta numai Dumnezeu poate să găsească leac, răspunse Sancho, fiindcă știu la zicale mai abitir decît o bucoavnă, și-atît de multe-mi vin de-a valma la gură cînd vorbesc, încît se iau la hartă-ntre ele, vrînd să iasă toate deodată ; limba însă le zvîrle afară pe cele ce-i vin mai întîi în cale, fie că merg, fie că nu ; dar oi avea grijă de-acu-nainte să le spun numai pe acelea ce se potrivesc cu vrednicia slujbei mele, că de este casa plină, repede-i gata de cină, și cine se tocmește nu se mai sfădește, și cine trage clopotul a primejdie, acela la bun adăpost se găsește, pentru că și cu nevasta beată și cu butia plină nu se poate.

— Dă-i înainte, Sancho, toarnă, trîntește, înșiră la zicale, că nimeni nu te-ntrece : „Las' să mă bată mumă-mea, că eu bat titirezul“. Nici n-am apucat să-ți spun cum trebuie să te ferești de zicale, că tu-mi și trîntești într-o clipită un pomelnic întreg, care se lovește ca nuca-n perete cu ceea ce vorbim. Uite, Sancho, eu nu zic c-ar prinde rău o zicală la locul potrivit ; dar înșirarea fără noimă a zicalelor și îngrămădirea lor talmeș-balmeș fac să iasă o vorbire lîncedă și dezlînată...

Cînd călărești, să nu-ți lași tot trupul pe obline și nici să nu ții picioarele bătoase, întinse stinghie și depărtate de burta calului, dar nici să nu stai flească pe cal, ca și cum ai umbla pe asinul tău, că după călărit se deosebește cavalerul de grăjdar.¹ Să fii cumpătat la dormit, fiindcă cel ce nu se scoală o dată cu soarele nu se bucură de zi ; și ia seama, Sancho, că hărnicia e mama bunăstării pe cînd trîndăvia, potrivnica ei, și niciodată n-a ajuns la ținta pe care și-o pune un gînd bun. Această din urmă povață pe care am de gînd să ți-o dau, măcar că nu-ți slujește la împodobirea trupului, vreau totuși să ți-o bagi bine-n cap, fiindcă cred că nu ți-o fi de mai puțin folos decît cele pe care ți le-am dat pîn-acum, și este asta : să nu te-apuci niciodată să te ici la ceartă în privința neamului ales al cutăruia ori cutăruia, sau, cel puțin, să nu-i asemeni între ei, fiindcă, vrei, nu vrei, dintre cei pe care-i asemeni, unul o să iasă mai de soi decît celălalt, și cel pe care îl vei coborî o să capete pică pe tine, și cel pe care îl vei înălța n-o să te răsplătească cu nimic. Îmbrăcă-mintea să-ți fie niște nădragi strîmți, un mintean lung, o giubeică ceva și mai lungă ; de *gregüescos*² nici poveste, pentru că nu stau bine nici cavalerilor și nici cîrmuitorilor. Pîn-acum, Sancho, numai lucrurile astea mi-au venit în gînd să ți le dau ca povețe ; cu timpul, însă, și după cum s-or ivi prilejurile, ți-oi mai împărtăși și alte învățături, dacă tu ai să te-ngrijești să-mi dai de știre de starea în care te afli.

¹ Exact : „Chipul cum călăresc îi face pe unii cavaleri și pe alții grăjdari“ (*caballerizos* e în spaniolește mai apropiat de *caballeros*, și în felul acesta calamburul e posibil).

² Pantaloni bufanți foarte scurți, cu mult deasupra genunchiului, purtați în secolele XVI și XVII.

— Stăpîne, răspunse Sancho, îmi dau bine seama că toate cele ce mi-ai spus luminăția-ta sînt lucruri bune, sfinte și trebuincioase ; dar ce folos dacă de nici unul din ele nu-mi aduc aminte ? E drept că sfatul de a nu lăsa să-mi crească unghiile, precum și acela de-a mă-nsura a doua oară de mi s-o ivi prilejul, n-au să-mi iasă din cap ; dar tot ghiveciul celălalt și toate acele urzeli încîlcite și harababuri de vorbe tot atît mi le-amintesc și mi le-oi aminti ca pe nourii de mai anțărț, așa că trebuie să le capăt scrise, și, fiindcă nici să citesc și nici să scriu nu știu, o să le dau duhovnicului meu ca să mi le amintească și să mi le vîre-n cap cînd o fi nevoie.

— Păcatele mele, răspunse don Quijote, că rău li mai stă unui cîrmuitor să nu știe nici să scrie, nici să citească ! Fiindcă trebuie să-ți între-n cap, Sancho, că un om care nu știe carte sau care-l stîngaci dovedește unul din astea două lucruri : sau că se trage dintr-un neam tare prost și de jos, sau că el însuși e atît de nedestoinic și de îndărătnic, încît nu s-au putut lipi de el nici buna-creștere, nici învățătura. Mare lipsă-i neștiința asta a ta de carte, și de aceea aș vrea ca să-nveți măcar să te iscălești.

— Să-mi iscălesc numele mă pricep eu că, atunci cînd am fost staroste la mine-n sat, am învățat să fac unele buchii, cum sînt acelea ale peceților de la sacii cu mărfuri de care mi se zicea că însemnează numele meu ; asta cu atît mai mult cu cît m-oi preface că-s ciung de mîna dreaptă și-oi pune pe altul să iscălească pentru mine, că la toate se găsește leac, numai la moarte nu ; și avînd eu în mînă pîinea și cuțitul, oi face ce-oi pofti ; cu atît mai mult cu cît acela care-i fecior de jude nu se sperie el de judecată, și fiind eu și cîrmuitor,

care-i mai mult decît să fii judecător, să poftească numai să mă ia la vale și să mă poarte-n gură, c-or vedea ei pe dracu, or veni să tundă oile și or pleca ei tunși, că Dumnezeu știe el casa celui pe care-l îndrăgește, și apoi bogatului și neroziile îi trec drept slove de evanghelie, și fiind cu bogat și mai fiind și cîrmuitor și totodată mărinimos, așa cum am de gînd să fiu, nici o greșeală de-a mea n-o să sară-n ochi ; unge-te numai cu miere, și s-or strînge muștele ciotcă ; atîtea parale faci cîte parale ai, spunea o bunică de-a mea, și bogatului să-i calci pe coadă nu faci bine.

— Trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească, măi Sancho ! spuse atunci don Quijote. Lua-te-ar șai-zeci de mii de draci, cu zicalele tale cu tot ! De-un ceas le tot înșiri, turnîndu-mi pe gît cu fiecare din ele cîte-o înghițitură de otravă. Eu îți dau înscris că zicalele astea au să te ducă într-o bună zi la spînzurătoare ; din pricina lor au să te răstoarne supușii tăi de la ocîrmuire ori au să urzească zavere împotriva-ți. Ia spune-mi, de unde le mai scoți, gugumanule ? Și cum de le potrivești, zăpăcitule ? Că pentru ca să spun și eu una și s-o potrivesc cum trebuie, mă trec toate nădușelile și mă opintesc de parc-aș săpa din greu.

— Pe legea mea, stăpîne, răspunse Sancho, că faci atîta balamuc pentru un lucru de nimica... La ce dracu te mai tot perpelești pentru felul cum mă slujesc eu de avutul meu, că altul n-am, și nici vreo altă bogăție decît zicale și iar zicale, și chiar acum mi-au venit în minte vreo patru, care s-ar potrivi aci ca turnate sau ca perele-n coș ; dar n-o să le spun, fiindcă tăcerea e de aur, leită Sancho, care știe atît de bine să tacă.

— Acest Sancho nu ești tu, spuse don Quijote, fiindcă tu nu numai că nu știi să taci bine, dar știi

să vorbești rău și să te încăpăținezi tot atît de rău ; cu toate astea, aş vrea să aflu și eu care-s cele patru zicale ce ți-au venit în minte și care se potrivesc aici de minune, că eu îmi tot scormonesc mintea, pe care-o am destul de bună, și nu găsesc una.

— Care vrei să se potrivească aici mai bine, spuse Sancho, decît să nu-ți vîri policarul între două măsele ale minții ? Și la „ieși afară“ sau la „ce-ai de împărțit cu nevastă-mea ?“, n-ai ce să mai răspunzi ; și dacă ulciorul izbește piatra sau dacă piatra izbește ulciorul, tot vai și-amar de ulcior ; toate astea se potrivesc fir cu fir. Că nimeni să nu se ia la colți cu cîrmuitorul lui sau cu cel ce-i poruncește, fiindcă o ieși păgubit ca și cel ce pune degetul între două măsele de minte, ba încă pot și să nu fie de minte, destul că-s măsele, și la ceea ce spune cîrmuitorul n-ai ce să mai răspunzi ca și la „ieși afară“ sau la „ce-ai de împărțit cu nevastă-mea ?“ ; cît privește povestea cu piatra și cu ulciorul, apîi și-un orb ar vedea unde vrea să bată. Tot așa după cum, pentru acela ce vede gunoiul din ochiul altuia fără să vadă birna din ochiul lui, nu se poate să nu se zică : rîde dracu de porumbe negre și pe sine nu se vede ; și lumină-ta știi prea bine că mai priceput e nerodul la casa lui decît înțeleptul la casa altuia.

— A, asta nu, Sancho, răspunse don Quijote, fiindcă nerodul habar n-are de nimic, nici la casa lui și nici la a altuia, și asta din pricină că pe temelia neroziei nu se poate dura nici o zidire ca lumea ; da' pînă una-alta, să lăsăm, Sancho, lucrurile așa cum sînt, că dacă-i ocîrmui prost, a ta o fi vina și a mea rușinea ; mă mîngîi, totuși, că mi-am făcut datoria, povățuindu-te cu tot sirgul

și cu toată chibzuiala ce mi-au stat în puteri ; cu asta mă spăl pe mâini și de îndatoririle, și de făgăduința mea ; Dumnezeu te călăuzească, Sancho, și să te ocîrmuiască în ocîrmuirea ta, iar mie să-mi scoată piatra ce mi-a mai rămas pe inimă, că ai să-ntorci toată insula cu sus-n jos, lucru pe care aş putea să-l împiedic dacă destăinuiesc ducelui cine ești și-i spun că pîntecosul și statu-palmă ăla de Sancho nu-i altceva decît un sac plin cu zicale și cu blestemății !

— Stăpîne, răspunse Sancho, dacă socoți luminăția-ta că nu-i de mine ocîrmuirea, pe dată mă și lepăd de ea, căci mai mult țiiu la o fărîmă din sufletul meu decît la tot trupul meu ; și tot atît de bine oi trăi eu ca Sancho, cu pită și cu ceapă, cum oi trăi și ca ocîrmuitor, cu prepelițe și cu claponi ; cu atît mai mult cu cît, atunci cînd dorm, cu toții sînt deopotrivă, și cei mari, și cei mici, și cei calici, și cei avuți ; și dacă e să cîntărești bine lucrurile, apăi ăi vedea că numai luminăția-ta mi-ai băgat în cap să cîrmuiesc, fiindcă altminteri tot atîta știam eu de cîrmuiri de ostroave cît știe gisca ; și dacă crezi că de-oi fi cîrmuitor m-o lua dracu, apăi mai bine vreau să ajung ca Sancho în rai decît ca ocîrmuitor în iad.

— Pe Dumnezeul meu, Sancho, răspunse don Quijote, că numai pentru vorbele astea din urmă pe care le-ai spus meriți să fii cîrmuitorul a mii de insule ! Ești bine înzestrat din fire, lucru fără de care nu se află știință pe lume care să folosească la ceva ; încredințează-te lui Dumnezeu și caută să nu greșești în ceea ce ai mai cu temei în gînd ; vreau să spun că ținta și strădania ta neobosită să-ți fie de a duce mereu la bun sfîrșit toate trebile ce ți s-or ivi, căci cerul ajută totdeauna bu-

nele năzuințe ; și acum hai să ne ducem să mîncăm, fiindcă-mi închipui că măritele noastre gazde ne așteaptă.

CAPITOLUL XLIV

Cum a fost ridicat Sancho Panza la scaunul ocîrmuirii și despre ciudata pățanie din castel a lui don Quijote

Se spune că-n alcătuirea încă netălmăcită a acestei istorii, cînd a ajuns Cide Hamete să scrie capitolul de față, i-a pus în frunte un crîmpei pe care tălmăcitorul nu l-a mai trecut întocmai în castiliană, și-n care povestitorul se dojenea oarecum pe sine că s-a-ncurcat c-o istorie atît de sărăcuță și de mărginită ca aceea a lui don Quijote, făr-a cuteza să se mai întindă și la alte vorbiri și povestiri lăturalnice mai adîncite și mai ademenitoare, și spunea că să-și înhame și mintea, și mîna, și peana ca să scrie numai despre un singur lucru și să vorbească prin gura numai a cîtorva inși, era o treabă urîcioasă, al cărui rod nu răsplătea cu nimica munca povestitorului, și că, pentru a se feri de ăst neajuns, se folosise în partea întîii de tertipul cîtorva povestiri cum e aceea cu Curiosul nestăpînit sau cu Căpitanul ostatic, care sînt parcă străine de miezul istorisirii, măcar că celelalte aventuri povestite acolo sînt lucruri întîmplate lui don Quijote însuși, așa că nu se putea să nu fie scrise. S-a mai gîndit, pe de altă parte — după cum spune el — că mulți cititori, prinși cu totul de isprăvile lui don Quijote, n-ar mai urmări cu

luare-aminte acele povestiri, sau le-ar citi pe apucate, fără să ia seama la iscusința și la meșteșugul aflate-ntr-însele, și care ar sări cu mult mai mult în ochi dacă ar ieși la lumină ele singure, fără să se mai sprijine pe scrintelile lui don Quijote și pe neroziile lui Sancho ; așa că-n această a doua parte n-a vrut să mai vîre povestiri desprinse de întreg și numai lipite acolo, ci s-a folosit doar de cîteva crîmpeie lăturalnice, ce par și ele izvorite din chiar întîmplările pe care le cuprinde istoria lui don Quijote, și acestea cu măsură și cu vorbe puține, atît numai cît trebuie ca să se dea de știrea lor ; și pentru că se mărginește și se închide în hotarele strîmte ale povestirii, măcar că-i înzestrat cu atîta iscusință, pricepere și judecată, încît poate vorbi de tot ce se află pe lume, cere să nu-i fie nesocotită truda și să i se aducă laude nu pentru ceea ce a scris, ci pentru ceea ce a lăsat afară din scrierea lui.

Și apoi își urmează povestea, spunînd că don Quijote, după ce isprăvi de mîncat în ziua în care-i dete lui Sancho povețele, pe la chindii le așternu în scris, pentru ca Sancho să caute pe cineva să i le citească ; dar abia ce le scrise, că ele se și rătăciră și căzură-n mîinile ducelui, care i le arătă și ducesei, și amîndoi se minunară din nou cum de un om atît de smintit ca don Quijote poate fi și atît de înțelept ; și mergînd înainte cu șotiile lor, în seara aceea îl trimiseră pe Sancho cu alai mare în satul care trebuia să fie luat de el drept insulă. Se nimeri însă ca acela ce avea această însărcinare să fie un majordom de-al ducelui, deștept și duhliu nevoie mare, că nu se poate afla duh acolo unde nu-i și deșteptăciune, și care majordom era tocmai acela ce, schimbîndu-și înfățișarea, se prefăcuse c-ar fi contesa Trifaldi, treabă

dusă la capăt cu iscusința de care spusei. Și cu aceste daruri firești, și mai fiind și dădăcit de stăpînii lui cum trebuie să se poarte cu Sancho, îi ieși de minune ceea ce avea de îndeplinit. Spun, dară, că de îndată ce sosi clipa ca Sancho să dea ochii cu el, chipul lui i-l și aminti pe acela al contesei Trifaldi însăși și, întorcîndu-se către stăpînu-său, îi spuse :

— Stăpîne, sau că trebuie să mă ia dracu de-aici de unde mă aflu, și chiar în clipa asta, sau luminăția-ta trebuie să mărturisești că chipul ăstui majordom al ducelui, ce stă aici de față, este același cu chipul Îndureratei !

Îl privi țință don Quijote pe majordom, și după ce se sătură de privit, spuse către Sancho :

— Nu mai e nevoie, Sancho, să te ia dracu, și anume chiar în clipa asta (că nu știu ce vrei să spui cu vorbele tale), fiindcă într-adevăr chipul majordomului este unul și același cu al Îndureratei ; dar asta nu vrea să zică că majordomul este chiar Îndurerata, fiindcă dac-ar fi așa, lucrul ar veni în răspăr cu adevărul, și n-avem noi acum vreme să scoatem la lumină toate astea, că s-ar chema atunci să intrăm în hățișuri încurcate rău. Crede-mă, frăține, că-i nevoie să ne rugăm din adîncul sufletului de Domnul nostru ca să ne scape de vrăjitorii și de solomonarii cei răi.

— Nu-i de șagă, stăpîne, răspunse Sancho, că mai adineauri îl auzii vorbind, și nu alta mi se păru decît că-mi țiuie în urechi glasul contesei Trifaldi. Acuma, gata, n-o să mai spun nimic ; dar n-o să-ncetez de-aci-nainte să fiu cu ochii-n patru, ca să văd dacă nu dau de vreun alt semn care să-mi întărească sau să-mi alunge bănuiala.

— Așa să faci, Sancho, spuse don Quijote, și să-mi dai și mie de știre tot ce-ai să dibuiești în

socoteala asta și tot ce-o să ți se-ntîmple în ocîrmuirea ta.

Plecă, în sfîrșit, Sancho, însoțit de-un alai mare, îmbrăcat ca un cărturar, pe deasupra cu o giubeică largă, roșcată, făcînd ape, și țesută din păr de cămilă, iar pe cap cu o cușmuliță de aceeași culoare ; călărea pe-un catir cu scări scurte la șa, iar după el, din porunca ducelui, venea asinul, gătit cu harșale și cu hamuri de mătase bătute-n ținte sclipitoare. Întorcea Sancho capul la răstimpuri să-și privească măgarul, în tovărășia căruia se simțea atît de mulțumit, că nu s-ar fi schimbat nici cu împăratul nemților !

Luîndu-și rămas bun de la duce și ducesă, le sărută mîinile și luă blagoslovirea de la stăpînu-su, care i-o dete cu ochii-n lacrimi, iar Sancho o primi, umflîndu-și obrazii a bocet. Lasă-l, cinstite cititorule, pe bunul Sancho să se ducă cu Dumnezeu și într-un ceas bun și pregătește-te pentru două tainuri zdrene de rîs, pe care o să ți le pricinuiască știrea despre cum s-a purtat el la slujba lui ; și între timp ascultă să afli ceea ce i s-a întîmplat stăpînului său chiar în acea noapte, căci chiar dacă n-ai să rizi de asta, tot ai să-ți desprinzi măcar buzele, așa cum fac momițele cînd rîd, fiindcă întîmplările lui don Quijote nu pot pricinui decît sau minunarea, sau rîsul. Se povestește, dară, că de îndată ce plecă Sancho, don Quijote se simți de tot singur, și dacă i-ar fi fost cu putință să-l scoată din acea însărcinare și să-l ia de la ocîrmuire, ar fi făcut-o bucuros. Ducesa își dete seama de aleanul lui și-l întrebă de ce-i mîhnit, că dacă-i din pricina lipsei lui Sancho, apai la scutieri, și la dueñe, și la slujitoare se găsesc cu duiumul la ea-n casă, care inși l-ar sluji în așa fel ca să-l

mulțumească peste poate cu tot ce-i poartă în
inima.

— Este drept, mărită doamnă, răspunse don Quijote, că simt lipsa lui Sancho ; dar nu asta-i pricina cea mai de seamă care mă face să par mîhnit ; și dintre atîtea îmbieri cu care înălțimea-ta mă învrednicești, primesc numai și aleg pe aceea a bunătății ce mi-o arăți, iar cît privește pe celelalte, te rog din suflet pe înălțimea-ta să încuviințezi și să îngădui ca în odaia mea să fiu eu singur cel care să mă slujesc.

— Seniore don Quijote, zise ducesa, nu se poate o dată cu capul una ca asta, că au să te slujească patru slujitoare de-ale mele, frumoase ca niște flori.

— Pentru mine, răspunse don Quijote, n-au să fie ca niște flori, ci ca niște ghimpi ce-mi înțepă sufletul. Mai curînd or putea ele să zboare-n văzduh decît să intre la mine-n odaie sau să încerce ceva de soiul ăsta. Dacă măria-ta vrei să mă milostivești mai departe cu bunătatea ce mi-o arăți, fără ca eu să fiu vrednic, îngăduie-mi să urmez voia mea și să mă slujesc eu singur între cei patru pereți ai odăii mele, și să trag un zid la mijloc între dorințele mele și curăția mea sufletească ; că nu vreau să pierd această frumoasă deprindere, folosindu-mă de mărinimia pe care înălțimea-ta binevoiești să mi-o arăți ; și, ca să nu mai lungesc vorba, mai bucuros oi dormi îmbrăcat decît să încuviințez ca să mă dezbrace altcineva.

— Nu mai e nevoie să stărui, seniore don Quijote, răspunse ducesa, îți făgăduiesc că voi da porunci ca nici muscă să nu intre la domnia-ta în cămară, necum o fată ; nu sînt eu omul care să fac să se năruie din pricina mea înfrînarea seniorului don Quijote, căci, după cîte bag eu de seamă,

cea care dintre multele domniei-tale virtuți strălucește mai tare este curăția. Dezbracă-te, domnia-ta, și îmbracă-te de unul singur așa cum ți-e obiceiul, în ce fel și cînd poțtești, că n-o să se apuce nimeni să te oprească, fiindcă la domnia-ta în odaie ai să găsești pînă și olurile trebuincioase celor ce dorm cu ușile încuiate, pentru ca nici o nevoie trupească să nu-i silească a le deschide. O mie de veacuri trăiască mărita Dulcinea din Toboso și răspîndit fie-i numele pe tot întinsul pămîntului, fiindcă s-a făcut vrednică a fi iubită de-un cavaler atît de viteaz și fără de prihană, iar prielnicia cerurilor coboare în inima lui Sancho Panza, cîrmuitorul nostru, rîvna de a mîntui cît mai repede cu biciuirea lui, pentru ca lumea să se bucure iarăși de frumusețea unei atît de mărite domnițe.

La care don Quijote spuse :

— Înălțimea-ta ai vorbit ca aceea care ești, căci în gura bunelor doamne nici o vorbă nu poate să fie rea ; iar Dulcinea mai norocoasă fi-va și mai vestită pe lume prin faptul c-ai lăudat-o măria-ta decît de pe urma laudelor ce i le-ar putea aduce cei mai mari cuvîntători ai pămîntului.

— Prea bine atunci, seniore don Quijote, răspunse ducesa. Se apropie ceasul de cină, iar ducele ne-o fi așteptînd ; vino domnia-ta să cinăm, și pe urmă să te culci devreme, căci călătoria pe care ai făcut-o ieri la Candaya n-a fost chiar atît de scurtă ca să nu te fi obosit cît de cît.

— Nu simt nici o oboseală, slăvită doamnă, răspunse don Quijote, și aş putea chiar să și jur înălțimii-tale că-n viața mea n-am călărit un dobitoc mai blind și mai bun la pas decît Lemnopiron, și

Aci înălță strigare Cide Hamete Benengeli și zice scriind :

„Vai, sărăcie ! sărăcie ! Nu știu ce temei a putut să-l îndemne pe acel mare stihuitor din Córdoba ¹ să te numească *dar sfânt și neluat în seamă* ; eu, măcar că maur, știu destul de bine, din legăturile pe care le-am avut cu creștinii, că sfințenia se întemeiază pe dragoste, smerenie, credință, ascultare și sărăcie ; dar, cu toate astea, eu zic c-ar trebui să aibă mult har de la Dumnezeu acela care să fie mulțumit știindu-se sărac, numai dacă nu-i vorba de acel soi de sărăcie despre care unul din cei mai mari sfinți ai lor spune : «Stăpîniți toate lucrurile așa ca și cum nu le-ați avea» ² ; și asta o numesc ei sărăcie cu duhul ; dar tu, sărăcie de-al doilea fel (că de asta vorbesc eu), de ce-ți place să te legi mai mult de hidalgii, și de cei din neam mare decît de cealaltă lume ? De ce-i silești să-și lustruiască singuri încălțămintea și faci ca bumbii mintenelor lor să fie unii de mătase, alții de păr de porc și ceilalți de sticlă ? De ce gulerele lor trebuie să fie, cel mai adesea, boțite, iar nu scrobite și călcate cum trebuie ? (De aici se poate vedea că e străveche folosința scrobirii și a gulereilor cu deschizătura desăvîrșită.) Și urmă mai departe : Vai de păcatele celui de neam mare care-și pune cîntecul la

¹ Referire la poetul córdoban Juan de Mena, secretarul regelui Juan al II-lea (logofătul lui de lătinic, cum s-ar zice), care, între cele trei sute (*trescientas*), are o *copla* care sună așa :

*O, viață aleasă, blîndă sărăcie,
Dar sfînt și nebăgat în seamă-al sorții !
Bogată e, nu-n lipsuri dusă, viața
Acelui ce de-avere se lipsește...*

² Cuvintele din *Epistola către corintieni* a apostolului Pavel.

nu-nțeleg ce l-a putut îndemna pe Ma'ambruno să se lipsească de-un cal atât de ușor și de plăcut și să-i dea foc când nici cu gândul nu gîndea.

— Aici s-ar putea crede, răspunse ducesa, că din căință pentru tot răul ce-l cășunase contesei Trifaldi și celor din preajma ei, precum și altor inși, și pentru blestemățiile pe care le-o fi săvîrșit ca vrăjitor și solomonar, a vrut să mintuie o dată cu toate sculele îndeletnicirii lui și, ca pe-o sculă mai de frunte, care cel mai mult îl purta fără odihnă să rătăcească din țară-n țară, i-a dat foc lui Lemnopiron ; iar cenușa calului ars și semnul de biruință al pergaminului vor rămîne ca o veșnică mărturie despre vitejia marelui don Quijote de la Mancha.

Don Quijote mulțumi din nou ducesei și, după ce cină, se retrase singur la el în cămară, fără a îngădui nimănui să intre cu el să-l slujească, atât de mult se temea să nu-i iasă-n cale prilejuri care să-l îndemne sau să-l silească a-și pierde credința neprihănită ce o păstra domniței sale Dulcinea, avînd mereu întipărită-n minte virtutea lui Amadís, floare și oglindă a cavalerilor rătăcitori. Trase după el ușa, zăvorînd-o, și se dezbracă la lumina a două lumînări de ceară ; dar cînd să se descalțe — vai ! nefericire nevrednică de-un asemenea obraz ! — îi scăpă, nu vreun oftat și nici altceva care să facă de basm cuviința purtării lui, ci doar vreo două duzini de ochiuri de la un ciorap, care rămase astfel în chip de fereastră cu zăbrele. Se mîhni foarte bunul cavaler, și pentr-un scul de mătase verde, pe care să-l aibă acolo, ar fi dat bucuros zece dramuri de argint ; zic de mătase verde, fiindcă ciorapii erau verzi.

adăpost mincînd pe sponci cu ușa închisă și făcînd pe fățarnicu-n uliță, unde iese cu scobitoarea-n dinți, deși n-a mîncat nimie care să-l si-lească să și-i scobească ; vai de păcatele aceluia, zic, a cărui cinste-i temătoare și care de la o leghes stă cu sufletul la gură să nu i se zărească cîrpeala ciubotei, petele de nădușeală ale pălăricii, firele destrămate ale giubeicii și foamea stomacului !“

Toate astea îi veniră-n minte lui don Quijote o dată cu scăparea ochilor de la ciorap ; dar se mai liniști puțin văzînd că Sancho îi lăsase o pereche de cizme de drum, pe care se gîndi să și le pună a doua zi. În cele din urmă se culcă, îngîndurat și necăjit atît de lipsa lui Sancho, cît și de năpasta fără de scăpare cu ciorapii, ale căror ochiuri le-ar fi prins chiar și cu fire din mătase de altă culoare, care-i unul din semnele cele mai vădite de calicie din cîte se pot vedea la un hidalgo în tot timpul nesfîrșitei lui strîmtorări. Stinse luminările, dar nu putu să doarmă de zăduf ; se sculă din pat și deschise puțințel geamul unei ferestre zăbreuite, care da într-o grădină frumoasă și, deschizînd-o, ascultă el și auzi că umblau și vorbeau niște inși prin grădină ; prinse să asculte cu luare aminte, iar cei de jos ridicară glasul atît cît să poată el auzi aceste vorbe :

— Nu mai stărui să cînt, dragă Emerencia, fiindcă știi doar că, din clipa cînd a intrat străinul acesta aici în castel și de cînd ochii mei l-au privit, eu nu mă mai pricep să cînt, ci numai să plîng, cu atît mai mult cu cît somnul stăpîncii mele îi mai degrabă ușor decît greu, și n-aș vrea să ne afle aici pentru nimic în lume ! Și să zicem c-ar dormi și nu s-ar trezi, dar și atunci tot za-

darnic mi-ar fi cîntul dacă doarme și nu se trezește să-l audă acest nou Eneas, care a sosit în ținuturile mele ca să-și ridă de mine.

— Să nu crezi una ca asta, dragă Altisidora, i se răspunse, fiindcă nici vorbă că și ducesa și toți cei ce se află aici în casă dorm duși, afară numai de stăpînul inimii tale și trezitorul sufletului tău, căci tocmai acum l-am auzit deschizînd geamul ferestrei cu zăbrele de la odaia lui și fără îndoială că trebuie să fie treaz. Cîntă, draga mea îndurerată, cu glas coborît și dulce, însoțindu-te de zvonul harpei tale, și dacă ne-o auzi ducesa, om da vina pe căldura asta zăpușitoare.

— Nu aici stă greul, dragă Emerencia, răspunse Altisidora, ci-n aceea că n-aș vrea ca ăst cîntec să-mi dezvăluie inima și să fiu socotită drept o fată cu toane și ușuratică de către cei ce nu cunosc puterea nebiruită a dragostei ; dar fie ce-o fi, că mai bine să rabd rușinea-n obraji decît rana-n inimă !

Și spunînd acestea, începu să atingă strunele harpei cum nu se poate mai dulce.

Auzind toate astea, don Quijote rămase ca trăsnit, pentru că-n acea clipă îi veniră-n minte o sumedenie de întîmplări de același soi, cu geamuri, ferestre cu zăbrele, grădini, muzici, vorbe de iubire și leșinuri, pe care el le citise în leșinatele lui că ți cu cavaleri. Pe dată își zise că vreo fetișcană din slujba ducesei prinsese drag de el și că cîntea ei o silea să-și țină patima tăinuită. Se temu ca ea să nu-l subjuge, dar își puse cu tărie-n gînd să nu se dea biruit ; și incredințindu-se cu tot ce-avea mai bun în suflet și-n cuget domniței Dulcinea din Toboso, se hotărî să asculte muzica și, pentru a da să se-nțeleagă că era acolo,

se prefăcu a strănuta, de care lucru nu mică fu
bucuria fetelor, că atîta aşteptau şi ele, ca don
Quijote să le audă. După ce-şi potrive şi-şi instrună
harpa, Altisidora începu să zică acest cîntec :

O, tu, cel care dormi în patu-ţi
Între cearceafuri de olandă,
Şi de cu scară pînă-n zori
Nu te trezeşti măcar o clipă,

Tu, cavalerul cel mai falnic
Pe care l-a născut La Mancha,
Mai pur, mai binecuvîntat
Decît e aurul Arabiei,

Ascult-o pe domniţa tristă,
De neam prea bun, cu prea rea soartă,
Ce-n sorii ochilor tăi mîndri
Îşi simte inima scrumită.

Tu numai de-aventuri ai grijă,
Dar nu vezi cît răneşti prin preajmă ;
Şi după ce răneşti, nu vrei
Să locuieşti în vreun fel rana,

Hai, spune-mi, tinere viteaz
— Să-ţi ţie temerile cerul ! —
Dac-ai crescut cumva prin Libia
Sau printre piscurile Jacăi,

De te-alăptară şerpii, care
Ţi-ar fi fost doici cumva, ori dacă
Asprimi de codri te crescură
Şi colţi de stînci cu muchi tăioase.

Să fie mîndră Dulcinea,
Domnișă fragedă și-avană,
Că te-a-mblînzit pe tine, fiară,
Sălbatec tigrul de pustie.

Prin asta, faima ei se-ntinde
De la Henares la Jarama,
Din Tag și pîn' la Manzanares,
De la Pisuerga la Arlanza.

Ce drag mi-ar fi să schimb cu dînsa,
Mi-aș da și rochia cea mai scumpă
Din cîte mă-nveșmîntă-n aur,
Și ciucurii de diamante.

O, fericirea de-a-ți sta-n brațe,
Sau barem trează lîngă patu-ți,
Ca să te scarpini lin pe creștet
Și să te apăr de gînganii !

Dar cer prea mult, și nu sînt demnă
De-așa-nsemnată răsplătire.
Aș vrea să-ți scarpin talpa numai,
Căci e de-ajuns pentru-o smerită !

Ce giuvacruri nu ți-aș da !
Ce de pantofi de-argint și aur,
Ce pantaloni damaschinați,
Ce gulerașe de olandă,

Ce bumbi de perle mari cît bobul,
Sau cît o nucă fiecare.
(Că numai fiindcă n-au pereche
Au fost numite solitare !)

Din piscul tău, de pe Tarpeia,
Nu te uita cum ard în flăcări
Nerone renviat în Mancha,
Și nici nu-l ațîța prin furii.

Sînt o copilă, o fecioară,
Nici cincisprezece ani n-am încă !
Am paisprezece și trei luni.
Îți jur pe Dumnezeu, pe suflet !

Nu-s șchioapă, ciungă ori soldită,
Mi-e boiul mîndru, și statura,
Și pletele-mi sînt ca și crinii.
Cînd merg, cu ele-ating pămîntul

Și chiar de nasul mi-e cam cîrn,
Îmi e bărbia acvilină.
Mi-s dinții ca niște topaze,
Și frumusețea mea-i cerească.

Iar vocea, vezi, cînd mi-o ascuți,
E ca un ghiers de păsări, dulce,
Nu-s prea înaltă, ci-s mai scundă
Puțin decît o mijlocie.

Poți harurile mele toate
Să le socoți o pradă-a ta.
Sînt jupiniță-n casa asta
Și mă numesc Altisidora !

Și cînd ajunse la capăt cîntul adînc rănitei Altisidora, începu chinul multdoritului ei don Quijote, care, oftînd din greu, își spuse-n sinea sa :
„Ce nefericit cavalier rătăcitor mai sînt și eu,

că nu se află pe lume fată care să mă privească și să nu mă îndrăgească ! Cît de vitreg mai e și norocul Dulcinei celei fără de asemănare, că nu-i lăsată să se bucure-n tihnă de neasemuita mea statornicie ! Ce-aveți de împărțit cu ea, crăieselor ? De ce o prigoniți, împărăteselor ? De ce vă-nversunați împotriva-i, codanelor de paisprezece-cincisprezece ani ? Lăsați-o, lăsați-o, nefericita de ea, să-și simtă biruința, să se bucure și să se mîndrească de soarta cu care iubirea a vrut s-o hărăzească, dîndu-i subjugată inima mea și încredințîndu-i sufletul meu ; să luați aminte, voi, roiuri întregi de îndrăgostite, că numai pentru Dulcinea sînt eu de aluat fraged și de turtă dulce, iar pentru toate celelalte sînt de piatră ; pentru ea sînt miere, iar pentru voi, fiere ; pentru că numai Dulcinea mea este cea frumoasă, cea înțeleaptă, cea cinstită, cea fermecătoare și cea de neam bun, iar voi celelalte sînteți slutele, neroadele, ușuraticile și din neamul cel mai de rînd ; pentru ca să fiu al ei, și nu al alteia, m-a zămislit firea și m-a adus pe lume. Plîngă sau cînte Altisidora, deie-se de ceasul morții domnița din pricina căreia am fost supus la munci în castelul arapului celui vrăjit, că eu, mort-copt, tot al Dulcinei o să fiu, așa cum mă aflu : curat, cuviincios și cinstit, în ciuda tuturor puterilor vrăjitoarești de pe pămînt !"

Și spunînd acestea, închise fereastra, izbind-o, și, înciudat și supărat, de parc-ar fi căzut o grea năpastă peste el, se culcă-n pat, unde-l vom părăsi pînă una-alta, pentru că ne cheamă marele Sancho, care vrea să pună început ocîrmuirii lui celei vestite.

CAPITOLUL XLV

Despre felul cum marele Sancho Panza a pus stăpînire pe insula lui și despre chipul în care a început să diriguiască

O, tu, neobosit descoperitor al antipozilor, făclie a lumii, ochi al cerului, blînd străjuitor al cu-pelor răcoritoare ! Timbrius ici, Febus colo, ar-caș dincoace, vraci dincolo, părinte al poeziei, născocitor al muzicii, tu, cel care pururea răsari și — oricît s-ar părea — niciodată nu asfințești. La tine vin, rugător, o, soare, cu ajutorul căruia omul zămislește pe om ; la tine vin, rugător, să-mi fii prielnic și să luminezi beznele minții mele, ca ea să poată depăna întocmai cum a fost cu ocîrmuirea marelui Sancho Panza, căci fără de tine mă simt vlăguit, amorțit și neajutorat.

Spun dară că, împreună cu tot alaiul lui, ajunse Săncho într-un sat de vreo mie de su-flete și care era unul din cele mai mari pe care le stăpînea ducele. Îl deslușiră că se numea os-trovul Barataria¹, fie pentru că numele satului era Baratorio, fie pentru că ocîrmuirea dată lui Sancho era o păcăleală. Cînd ajunse la porțile tîrgușorului, care era încins cu ziduri, îi ieșiră întru întîmpinare mărimile locului ; clopotele începură să bată, iar localnicii își arătară cu toții

¹ *Barato* înseamnă în spaniolă farsă, glumă, păcăleală, șotie, fraudă, înșelăciune în contracte sau vînzări. „*Barataria, fraud, dolus in contractibus vel venditionis*“, scrie Ducange. Villanueva, în al său *Viaje literario* (tomul 7, cap. 53), citează un inscript minăstiresc din 1168, prin care contele de Pallá își donează pămînturile aflate în insula *Paratavia* (de la *Parata* și *Via*) și presupune că *Cervantes* a voit să facă o analogie cu acest ostrov.

obşteasca bucurie, şi cu mare alai îl duseră pînă la biserica cea mare ca să aducă mulţumită lui Dumnezeu, şi apoi, cu anume ceremonii caraghioase, îi încredinţară cheile satului şi-l primiră ca ocîrmuitor pe viaţă al insulei Barataria. Portul, barba, făptura dolofană şi scundă a noului cîrmuitor îi umplură de uimire pe toţi cei ce nu ştiau dedesubturile acestei socoteli şi chiar şi pe cei ce le ştiau, din care se aflau destui. În cele din urmă îl scoaseră din biserică şi-l duseră la scaunul judecăţii, pe care-l aşezară, iar majordomul ducelui îi spuse :

— Mărite cîrmuitor, este o datină din bătrîni aici-n ostrov, şi anume că acela ce vine să stăpînească acest faimos ostrov este dator să răspundă la o întrebare ce i se pune şi care-i cam încîlcită şi cam grea, şi după răspunsul dat la ea, dibuie obştea cam cît îi de mintos noul ei cîrmuitor ; şi-n felul acesta, sau se bucură, sau se posomorăşte de venirea lui.

Şi-n timp ce majordomul spunea aceste vorbe către Sancho, el tot căta la nişte slove de-o şchioapă ce stăteau scrise pe peretele din faţa jîlţului lui. Şi cum nu ştia să citească, întrebă ce erau zugrăvelile de pe acel perete. I se răspunse :

— Stăpîne, aici este scrisă şi însemnată ziua în care luminăţia-ta pus-ai stăpînire pe acest ostrov, şi epitaful zice aşa : „Astăzi, în ziua cutare a lunii cutare şi a anului cutare, a luat stăpînirea ăstui ostrov seniorele don Sancho Panza. Stăpînească-l întru mulţi ani !“

— Si cui îi zice aici don Sancho Panza ? întrebă Sancho.

— Apăi măriei-tale, răspunse vătaful, că-n astă insulă n-a mai intrat nici un alt Panza în afară de cel ce stă aşezat aici, pe scaun.

— Dar ia seama, frăţioare, spuse Sancho, că eu n-am nici un don la numele meu şi neam de neamul meu n-a avut; Sancho Panza, numai atît mă cheamă, şi Sancho îl chema şi pe tătine-meu, şi tot Sancho şi pe bunicu-meu, iar toţi aveau drept nume Panza, fără codiţe cu doni şi cu doîne, şi, după cîte bag eu seamă, în insula asta trebuie că-s mai mulţi donii decît pietrele de pe drumuri! Dar să nu mai vorbim de asta, Dumnezeu mă înţelege, şi dac-o fi ca ocîrmuirea mea să dăinuiască cît de cît, apăi o să mai retez eu din donii ăştia, că-s atît de mulţi, încît au ajuns să-ţi intre-n ochi ca ţîntarii! Dă-i drumul, majordomule, cu întrebările, c-oi răspunde şi eu aşa cum mă taie capul, fie c-oi posomorî obşteia, fie că n-oi posomorî-o.

Tocmai atunci intrară la judecată doi oameni, unul îmbrăcat ca un ţăran, iar celălalt ca un croitor, fiindcă ţinea-n mînă o pereche de foarfece, iar croitorul spuse :

— Mărite cîrmuitor, eu şi cu acest sătean venim înaintea luminăţii-tale din pricină că creştinul ăsta a intrat ieri la mine-n dugheană, că eu — cu iertăciune de la cei de faţă — sînt croitor încercat, slavă Domnului, şi, punîndu-mi în mînă o bucată de postav, m-a întrebă : „Jupîne, ajunge postavul ăsta ca să-mi faci din el o scufie?“ Eu măsurai postavul şi-i răspunsei că da; el trebuie să fi crezut, aşa cel puţin cred eu — şi cred bine ce cred — că oi fi pus gînd rău unei părţi din postav, bănuiala venindu-i şi de la cugetul lui cel necurat, şi de la proasta faimă pe care o au croitorii, şi-mi răspunse să văd dacă n-o ajunge şi pentru două scufii; mirosii eu ce chiteşte omul şi-i spusei că da; iar el, tare pe gîndul lui cel blestemat de la-nceput, a prins să-n-

şire mereu la noi cereri de scufii, şi eu să-nşir mereu la da-uri, pînă cînd ajunserăm la cinci scufii ; şi acum, adineauri chiar, vine după ele, eu i le dau, dar el nu vrea să-mi plătească lucrul, ba, dimpotrivă, îmi cere să-i plătesc eu lui, sau să-i înapoiez postavul.

— Aşa-i cum zice el, vericule ? întrebă Sancho.

— Da, stăpîne, răspunse săteanul, dar pune-l luminăta-ta să şi arate cele cinci scufii pe care mi le-a făcut.

— Bucuros, răspunse croitorul. Şi scoţînd cît ai clipi mîna de sub giubeică, arată într-însa cinci scufii, înfipite în cele cinci vîrfuri de la degetele mîinii, şi spuse : Iată aici cele cinci scufii pe care mi le cere creştinul ăsta şi, pe Dumnezeu şi pe sufletul meu, că nu mi-a mai rămas nici atîtica din postav, şi pot să dovedesc asta, arătîndu-mi lucrul unei întregi adunări de meşteri croitori.

Toţi cei de faţă rîseră de mulţimea scufiilor şi de ciudăţenia gîlcevii. Sancho prinse să chibzuiască puţin şi spuse :

— Pare-mi-se că-n pricina asta nu-i nevoie să umblăm cu amînări de azi pe mîine, ci să judecăm pe loc, după un judeţ de om cu socoteală, aşa că hotărîrea mea este ca meşterul să piardă plata pentru lucru şi săteanul postavul, iar scufiile să fie date osîndiţilor din temniţă, şi cu asta am pus cruce !

Hotărîrea aceasta îi făcu pe toţi să pufnească de rîs ; cu toate astea, însă, fu ascultată porunca ocîrmuitorului, dinaintea căruia se înfăţişară doi oameni în vîrstă, dintre care unul ţinea-n mîna un băţ de trestie în loc de toiag ; iar cel fără de băţ spuse :

— Stăpîne, eu l-am împrumutat acum cîtăva vreme pe creştinul ăsta cu zece scuizi de aur curat,

pentru a-l mulțumi și a-i face un bine, cu învoiala ca să-mi înapoieze cînd i-oi cere ; au trecut mai multe zile fără ca eu să i-i cer, pentru ca, înapoiindu-mi-i, să nu-l las într-o nevoie și mai mare decît aceea ce căzuse pe capul lui atunci cînd l-am împrumutat ; părăindu-mi-se, însă, că prea o face uitată cu înapoierea lor, i-i cerui o dată, și de două, și de nouă ori, dar el nu numai că nu mi-i înapoiază, dar mi-i și tăgăduiește și spune că n-a împrumutat niciodată de la mine acești zece scuzi și că, chiar dacă i-a împrumutat, mi i-a și dat înapoi ; eu n-am martori nici că i-am împrumutat, nici că mi i-a înapoiat, fiindcă nu mi i-a înapoiat ; aș vrea de aceea să-l pui luminăția-ta să jure, și dacă o jura că mi i-a înapoiat, apai îl iert de datorie și aci, în fața oamenilor, și-n fața lui Dumnezeu ! ¹

— Ce zici de treaba asta, cinstite unchieșule cu băț ? spuse Sancho.

La care bătrînul zise :

— Eu, stăpîne, recunosc că mi i-a împrumutat ; apleacă-ți, de aceea, luminăția-ta topuzul judecătoresc și, de vreme ce el se-ncrede în jurămîntul meu, oi jura și eu totul, cum mi i-a împrumutat și cum i i-am înapoiat cinstit, pe sfîntul adevăr.

Își plecă ocîrmuitorul topuzul ², iar bătrînul într-acestea dete bățul celuiilalt bătrîn, să i-l țină cîtă vreme o jura, ca și cum i-ar fi fost de mare încurcătură trestia aceea. Și apoi puse mîna pe

¹ Este ceea ce se chema în dreptul canonic *juramento decisorio* (jurămînt hotărîtor), pentru care una din părțile litigioase își lua obligația să se supună în cazul în care cealaltă parte jură adevărul celor susținute.

² Aplecarea topuzului (*la vara*) trebuia făcută conform unui ritual, pentru că împricinatul jura pe acest semn al autorității. În cazul că jurămîntul ar fi fost fals, el era conștient că riscă arderea pe rug, pentru că lua în deșert crucea sculptată sau gravată pe topuz.

crucea de pe topuz, spunînd că-ntr-adevăr îi împrumutase cei zece galbeni pe care i-i cerea, dar că el chiar cu mîna lui i-i dase înapoi în mînă, și, numai fiindcă acela nu-și mai aducea aminte, se trezea cînd și cînd să i-i tot ceară. Văzînd una ca asta, marele cîrmuitor îl întrebă pe împrumutător ce avea de răspuns la cele spuse de potrivnicul lui, iar celălalt îi zise că el ia de bune spusele datornicului său, fiindcă-l socotește om de omenie și bun creștin, și că el însuși trebuie c-o fi uitat cum și cînd a primit banii înapoi, și că de-acum înainte n-o să-i mai ceară niciodată nimic. Datornicul își luă toiagul înapoi și, făcînd o temenea, ieși de la judecată.

Văzînd Sancho treaba asta, și că omul, fără să mai sufle o vorbă, și-a și luat tălpășița, și văzînd și răbdarea celui cu plîngerea, își plecă capul în piept și, ducîndu-și arătătorul mîinii drepte între sprîncene și pe muchia nasului, stete cîtva timp cufundat parcă-n gînduri, apoi ridică iar capul și dete poruncă să-l cheme îndărăt pe bătrînul cu bățul de trestie, care plecase. I-l aduseră și, de-n-dată ce Sancho îl văzu, îi spuse :

— Dă-mi, creștine, bățul acela, că am nevoie de el.

— Bucuros, răspunse bătrînul. Iacă-tă-l aici, stăpîne !

Și i-l puse-n mînă. Îl luă Sancho și, dîndu-i celuilalt moșneag, îi spuse :

— Du-te cu Dumnezeu, că acuma ești plătit.

— Eu, stăpîne ? răspunse moșneagul. Păi face bățul ăsta de trestie zece galbeni de aur ?

— Da ! spuse cîrmuitorul. Sau, de nu, se cheamă c-oi fi eu cel mai mare nerod de pe lume ! Și acuma o să se vădească dacă am sau nu glagore să cîrmuiesc și o împărăție-ntreagă !

Și porunci ca acolo, în fața tuturor, să se fringă și să se desfacă bățul de trestie. Așa se și făcu, și-n golul dinăuntru al trestiei fură găsiți zece galbeni de aur. Cu toții rămaseră cu gura căscată și-l socotiră pe cîrmuitorul lor drept un nou Solomon. Îl întrebă cum de i-a venit în minte că cei zece galbeni se aflau în bățul de trestie, și el răspunse că, văzîndu-l pe bătrînul ce jura cum dă potrivnicului său bățul în timpul jurămintului și cum se jură că i-i dase cinstit, pe sfîntul adevăr, și cum, după ce a mîntuit cu juratul, i-a cerut îndărăt bățul, i-a venit în minte că înăuntru al trestiei trebuie să se fi aflat banii cu pricina. De unde putem trage învățătură că cei ce cîrmuiesc, chiar de-ar fi să fie și săraci cu duhul, tot îi mai îndrumează uneori Dumnezeu în județul lor ; și cu atît mai mult cu cît el auzise pe preotul de la el din sat, care-i povestise o întîmplare la fel cu asta, și că el avea o ținare de minte atît de bună încît, dacă-i vorba să-și amintească de tot ce nu vrea să-i scape, apăsînd ținere de minte ca a lui nu se mai găsește în tot ostrovul. În cele din urmă, bătrînii, unul rușinat, iar celălalt plătit, plecară, și cei de față rămaseră minunați, iar cel însărcinat să scrie vorbele, faptele și toate mișcările lui Sancho nu știa ce să mai creadă, dacă să-l socotească și să-l ia de găgăuță sau de mintos.

Nici nu se mîntui bine cu pricina asta, cînd intră la judecată o femeie care ținea strîns, să nu-i scape, pe-un om care, după port, părea să fie vreun crescător de porci din cei cu dare de mînă ; femeia venea strigînd cît o ținea gura și zicînd :

— Dreptate, mărite cîrmuitor, dreptate, că dacă n-o găsesc pe pămînt, o să mă duc și la cer s-o caut ! Scumpul meu stăpîn și cîrmuitor, împlișatul ăsta s-a năpustit asupra-mi în mijlocul cîmpu-

lui și s-a bucurat de trupul meu ca de-o fleandură nespălată și... aracan de mine ! mi-a luat ceea ce păstrasem mai bine de douăzeci și trei de ani și ceea ce-mi păzisem și de arapi și de creștini, și de băștinași și de venetici, mereu tare ca lemnul de corn, rămînînd nevătămată ca sălămîzdra-n foc sau ca lina-n mărăcini, ca să vie acum creștinul ăsta și să mă pîngărească cu mîinile lui cele curate !

— Și asta rămîne de văzut, dacă o poamă ca acesta are sau nu mîinile curate, spuse Sancho.

Și întorcîndu-se către neguțătorul de porci, îl întrebă că ce are de spus și de răspuns la plîngerea muierii. Acela, din cale-afară de tulburat, răspunse :

— Luminate fețe, eu sînt un nevoiaș stăpîn de turme rîmătoare, și azi-dimineață tocmai ieșeam de-aici din sat, după ce vîndusem — ierte-mi-se vorba urîtă — patru porci, care, cu birurile și cu alte bacșișuri, m-au făcut să rămîn în mînă cu te miri ce mai mult decît m-au ținut ei. Pe cînd mă-ntorceam la mine-n sat, îmi ieși-n cale creștina asta, iar Necuratul, care-n toate-și viră coada și pe toate ți le cocea, făcu-n așa fel ca să stăm puțin la hîrjoană împreună ; îi plătii ceea ce i se cuvenea, dar ea, nemulțumită, se ținu scai de mine și nu m-a mai slăbit pînă nu m-a tîrît aici la judecată ; zice c-am siluit-o, dar minte, și pot s-o dovedesc prin jurămintul pe care-l rostesc sau pe care am de gînd să-l rostesc ; și ăsta-i tot adevărul, fără să lipsească dintr-însul o iotă.

Atunci cîrmuitorul îl întrebă dacă n-avea cumva la el ceva bani de argint ; el spuse că avea cam pîn' la douăzeci de ducați, pe care-i ținea-n sîn într-o pungă de piele. Sancho îi porunci să-i scoată și să-i dea pîrișei, așa cum se găseau ; el făcu în-

tocmai, cu mîna tremurîndă ; femeia îi luă, și după ce făcu în fața tuturor nenumărate plecăciuni, rugîndu-se de Dumnezeu pentru viața și sănătatea mărîtului stăpîn și cîrmuitor, care se îngrijește de orfanele nevoiașe și de fecioare, ieși de la judecată ținînd strîns punga cu amîndouă mîinile, fără să uite a-și arunca mai întîi o privire într-însa, ca să vadă dacă banii dinăuntru erau într-adevăr de argint. Numai ce ieși ea, că Sancho îi și spuse crescătorului de porci, căruia îi dăduseră lacrimile, în timp ce și ochii și inima i se duceau după punga lui :

— Măi, om bun, ia-te după acea muiere și smulge-i punga din mîini, chiar dacă se împotrivește, și întoarce-te cu ea !

N-au fost astea vorbe cheltuite de pomană pe-un timpit și nici pe-un surd, că omul se și repezi ca fulgerul afară, dînd ascultare la ceea ce i se poruncise. Toți cei de față stăteau cu sufletul la gură, așteptînd să vadă cum avea să iasă cu pricina aceea ; și nu trecu mult, că se și-ntoarseră neguțătorul și femeia, și mai strînși și mai îndesați unul în altul decît la început, ea cu fusta ridicată și strîngînd punga-n poală, iar omul lup-tîndu-se să i-o smulgă ; dar nu era chip, așa cum o apăra femeia, care striga-n gura mare, spunînd :

— Dreptate de la Dumnezeu și de la oameni ! Iote și luminăția-ta, stăpîne cîrmuitor, la neobrăzarea și la îndrăzneala ăstui nelegiuit, care-n inima tîrgului și-n mijlocul drumului a vrut să-mi smulgă punga pe care luminăția-ta ai poruncit să mi-o dea !

— Și ți-a smuls-o ? întrebă cîrmuitorul.

— Cum să mi-o smulgă, răspunse femeia, că mai curînd aș lăsa să-mi smulgă viața decît să-mi smulgă punga ! Și-a și găsit în mine proasta ! De

alți dulăi mi-o fi mie teamă, dar nu de nepri-copsitul și de neșesălatul ăsta ! Nici clești și baroase, nici clocane și barde n-ar fi în stare să mi-o scoată din unghii, nici chiar gheare de leu ! Mai curînd las să-mi iasă sufletul din trup !

— Are dreptate, spuse omul, și mă dau bătut, ca fiind mai slab, fiindcă trebuie să mărturisesc că puterile mele sînt neîndestulătoare ca să i-o smulgă.

Și-i dete drumul.

Atunci cîrmuitorul spuse către femeie :

— Ia arată-mi punga, tu, fată cuminte și vajnică.

Ea i-o dete îndată, iar ocîrmuitorul o înapoie omului și-i spuse apoi celei silnicite, dar nu și siluite :

— Ian ascultă, femeia lui Dumnezeu, dacă aceeași viteză și aceeași dîrzenie pe care le-ai arătat apărîndu-ți punga asta le-ai fi arătat — fie chiar și numai jumătate din atîta — cînd era vorba să-ți aperi trupul, apăi nici puterile lui Hercule n-ar fi fost în stare să te dovedească ! Du-te cu Dumnezeu, dar mai mult cu Dracu, și să nu te mai arăți în tot ostrovul ăsta și nici cale de șase leghe împrejur, fiindcă altfel te așteaptă două sute de gîrbace. Să piei numaidecît îți spun, hoțomanco, nerușinato și mincinoaso !

Se sperie femeia și ieși afară cu ochii-n pămînt și nemulțumită, iar cîrmuitorul spuse către neguțător :

— Măi, om bun, du-te cu Dumnezeu la tine-n sat, cu banii tăi, și de-acu-nainte, de nu vrei să-i pierzi, ia seama să nu-ți mai vie cheful să te hîrjonești cu nimeni.

Omul îi mulțumi cum se pricepu și el mai bine și plecă, iar cei din jur se minunară din nou de

județul și de hotărârile noului lor cîrmuitor. Toate acestea, după ce fură însemnate de hronicarul său, i se trimiseră în scris ducelui, care le aștepta cu mare nerăbdare ; și aici îl părăsim pe bunul Sancho, căci grozav ne mai zorește stăpînu-su, tulburat de muzica Altisidorei.

CAPITOLUL XLVI

**Despre grozava spaimă clopoțească și pisi-
cească trasă de don Quijote în timpul poveștii
lui de iubire cu Altisidora cea îndrăgostită**

Îl lăsasem pe marele don Quijote cufundat în gîndurile pe care i le stîrnise cîntarea Altisidorei, fata cea îndrăgostită. Așa îngîndurat se duse să se culce, dar pîrdalnicele acelea de gînduri parc-ar fi fost purici, nu altceva, așa nu-l lăsau să închidă ochii și nici să răsufle măcar ; unde mai pui că la ele se adăuga și ciuda pentru ciorapii lui cei deșirați ; dar cum timpul e ușurel și nu dă-n calea lui de hîrtoape ca să-l țină-n loc, trecu în zbor, călărind pe ceasurile nopții, și curînd-curînd sosi și ceasul dimineții. Văzînd una ca asta, don Quijote se smulse din puful cel moale al așternutului și, scuturîndu-se de lene, se îmbracă cu straietele lui din piele de căprioară și-și încălță și cizmele de drum, ca să nu se vadă pocinogul pe care i-l făcuseră ciorapii. Își azvirli pe umeri mantia-i de porfiră și-și puse pe cap o pălărie de catifea verde, împodobită cu tigheluri de argint ; agăță spada lui cea bună și tăioasă de cureaua ce-i trecea peste umăr, luă cu el și niște mătănii mari de care

nu se despărtea niciodată și, măreț și țănoș, de parcă toată lumea era a lui, ieși în pridvor, unde ducele și cu ducesa erau gata îmbrăcați și păreau să-l aștepte ; și cînd trecură printr-un alt pridvor, Altisidora și cu cealaltă fată, prietena ei, stăteau dinadins acolo, așteptîndu-l ; de îndată ce Altisidora îl zări pe don Quijote, se făcu că leșină, iar prietena ei o prinse în poală, și cît ai bate din palme, o și desfăcu la piept. Don Quijote, cînd văzu treaba asta, se duse la ele și spuse :

— Las', că știu eu de unde se trag belelele astea.

— Ba eu habar n-am de unde, răspunse prietena, fiindcă Altisidora e doar fata cea mai zdravănă din toată casa, și eu n-am auzit-o scoțînd nici măcar un „vai“ de cînd o știu. Arză-i-ar focul să-i arză pe cîți cavaleri rătăcitori s-or afla pe lume dacă toți or fi cu inima împietrită ! Du-te o dată de-aici, senore don Quijote, că amărîta asta de copiliță n-o să-și mai vie în fire cît ești luminația-ta față !

La care don Quijote răspunse :

— Uite ce, domniță, ai grijă să mi se aducă la noapte o alăută la mine-n odaie, că voi alina-o cît mă voi pricepe și pe fata asta obidită, fiindcă, de pe la începutul dragostei, dezamăgirile grabnice sînt de obicei leacurile cele mai bune, și, spunînd astea, plecă și el, ca să nu mai ia aminte cei ce l-or vedea acolo.

Nici nu se depărtă bine don Quijote, cînd, venindu-și în simțiri Altisidora cea leșinată, spuse către prietena ei :

— Neapărat să i se aducă alăuta, fiindcă nu mai încape vorbă, don Quijote vrea să ne cînte, și nu cred să fie de lepădat o asemenea cîntare, o dată ce-i a lui !

Numaidecît se și înființară la ducesă să-i dea de veste de cele petrecute și de alăuta pe care o cerea don Quijote ; iar aceasta, bucuroasă, cum nu se mai poate, se vorbi cu ducele și cu slujitoarele ei să-i joace un renghi cavalerului, însă în așa fel ca să nu-l vatăme prea tare, ci mai mult să fie de haz ; și, bucuroși din cale-afară, așteptau cu toții lăsarea nopții, care sosi tot atît de repede cum sosise și ziua, pe care ducele și cu ducesa o petrecuseră în vorbiri plăcute cu don Quijote ; iar în acea zi ducesa trimisese pe un paj de-al ei — cel care-n pădure luase chipul Dulcinei vrăjite — la Teresa Panza, cu o scrisoare din partea soțului ei Sancho Panza și cu bocceaua de straie, pe care-o lăsase el să i-o trimită, poruncindu-i să-i aducă vești de-a fir-a-păr de tot ce se petrecea cu ea. După ce puse la cale treaba asta și se făcură și 11 ceasuri din noapte, găsi don Quijote o alăută la el în odaie. Începu să-i încerce strunele, deschise fereastra cea zăbreilită și auzi cum umblă cineva prin grădină ; încercă atunci iarăși alăuta și, după ce-o înstrună și el pe cît îi tăia capul, tuși ca să-și dreagă vocea, scui pă și, cu un glas cam răgușit, dar totuși fără greșeli, începu să cînte acest cîntec, alcătuit de el însuși chiar în acea zi :

Sînt mari puterile iubirii,
Ce fetele din minți le scoate,
Unealta lor e trîndăvia
Și lincezeala nentrupată.

Dar cînd cusutul și brodatul
Nu-ți dau răgaz să cazi pe gînduri,
Furiș dragostei otravă
Își află-n lucru lecuirea.

Acelor fete înțelepte
Ce năzuiesc să se mărite
Le este cinstea zestrea nunții
Și faima lor cea bună-n lume,

Ibovnicii de neam, curtenii
Și cavalerii cu renume,
O rup cu cele deșănțate,
Dar cu cinstitele se-nsoară.

O dragoste născută-n zori,
Cînd oaspetele place gazdei,
Se stinge-n asfințitul zilei,
Căci el să plece se grăbește.

Iubirile de-o zi, de-o noapte,
Ce astăzi vin și pleacă mâine,
Nu-și lasă-n inimi nici pecetea
Întipărită cu fier roșu.

De-ai să pictezi peste-o pictură,
Nu-ți iese reușit tabloul :
O strici pe cea de dedesubt
Și-a doua n-are temelie.

Pe Dulcinea de Toboso
O port în sufletu-mi pictată
Dintru-nceput, și n-o pot șterge
Și nici deasupra-i nu pictez.

Ce-i mai de preț într-un ibovnic
Statornicia e-n iubire.
Prin ea minuni Amorul face
Și te ridică pîn' la zei.

Aici tocmai ajunsese don Quijote cu cîntecul lui, pe care-l ascultau ducele, ducesa, Altisidora și aproape toată suflarea din castel, cînd, pe neașteptate, dintr-o cămăruță de la catul de deasupra, cineva slobozi, făcînd-o să cadă glonț pe fereastra lui don Quijote, o funie de care erau legați mai bine de-o sută de clopoței și, numaidecît dup-aceea, mai deșertă și-un sac mare plin cu mîțe, care-aveau și ele la gît clopoței ceva mai mici. Atît de grozavă fu larma clopoțeilor și-atît de asurzitor mieunatul mîțelor, încît pînă și ducele și ducesa se înfiorară, măcar că ei înșiși pusaseră la cale această păcăleală ; iar lui don Quijote să-i vină rău de spaimă, nu altceva ; întimplarea făcu însă ca vreo două-trei mîțe să intre prin zăbrele la el în odaie, și cînd se văzură pisicile înăuntru, începură să dea din colț în colț, de-ai fi crezut că umblau pe-acolo o droaică de încornorați. Stinseră și luminările care ardeau în iatac și căutau înnebunate vreun locșor pe unde să scape. Într-acestea, slobozirea și ridicarea funiei cu clopoțeii cei mari nu se mai curma de loc ; cei mai mulți dintre slujitorii castelului, care habar n-aveau cum stăteau lucrurile, rămaseră buimaci și cu gura căscată. Don Quijote se ridică în picioare și, punînd mîna pe spadă, începu să tragă la lovituri printre zăbrele și să strige cît îl ținea gura :

— Afară cu voi, solomonari afurisiți, afară, le-pădături vrăjitoarești, că eu sînt don Quijote de La Mancha, împotriva căruia nu se prind și n-au putere gîndurile voastre cele blestamate !

Apoi se-ntoarse către mîțele care alergau prin odaie și izbi în ele de mai multe ori ; ele se repeziră atunci la zăbrele și ieșiră pe-acolo, una din ele, văzîndu-se, însă, prea de tît încolțită de iz-

biturile lui don Quijote, îi sări în față și-l apucă de nas cu ghearele și cu dinții ; de durere, don Quijote începu să răcnească din răsputeri. Ducele și cu ducesa, auzindu-i strigătele și bănuind ei ce s-o fi întâmplat, alergară de zor către odaia lui, și după ce descuiară ușa cu o cheie potrivită, îl văzură pe bietul cavaler luptându-se cu înverșunare să-și smulgă pisica de pe față. Intrară cu luminări înăuntru și văzură bătălia aceea nedreaptă între unul mai puternic și altul mai slab. Ducele sări să-i despartă, dar don Quijote strigă în gura mare :

— Să nu mi-l ia nimeni, lăsați-mă să dau piept cu acest demon, cu acest vrăjitor, cu acest farmazon, că l-oi face eu să simtă pe pielea lui cine-i don Quijote de La Mancha !

Dar mița, mița ! Fără să se sinchisească cîtuși de puțin de amenințările lui, mîriia și se încleșta de el tot mai avan. În cele din urmă, însă, ducele i-o smulse de pe față și-i făcu vînt printre zăbrele. Don Quijote rămase cu fața ciuruită și cu nasul nici el prea teafăr ; dar nu asta-l înciuda atîta, ci mai cu seamă faptul că nu-l lăsase să ducă la capăt lupta aceea pe viață și pe moarte cu nelegiuitul de vrăjitor. Puseră să aducă untdelemn de uns rănile, și însăși Altisidora, cu dalbele-i mînuțe, îl obloji peste tot unde era rănit ; și în timp ce-l oblojea, îi spuse pe șoptite :

— Toate năpastele astea îți cad pe cap, cavaliere cu inima de piatră, ca pedeapsă pentru neîndurarea și îndărătnicia ta ; dar-ar Dumnezeu să dea ca Sancho, scutierul tău, s-o facă uitată cu biciuitul lui, pentru ca niciodată să nu se mai dezlege de vrăji iubita aia a ta de Dulcinea, și tu să n-ajungi să te bucuri și să-mparți cu ea patul

nuntirii voastre cel puțin atîta vreme cît oi trăi eu, care mă prăpădesc de dragul tău.

La toate astea o vorbă nu răspunse don Quijote, ci trase doar un of din adîncul rărunchilor ; apoi se-ntinse-n pat cît era de lung, mulțumind duce-lui și ducesei pentru bunătatea lor, nu doar fiindcă i-ar fi fost frică de lepădătura aia pisi-cească și vrăjitorească cu clopoței, ci fiindcă-și dase seama de gîndul cel bun cu care-i săriseră ei într-ajutor. Ducele și cu ducesa îl lăsară să se odihnească și plecară destul de întristați din pricina proastei întorsături a păcălelii lor, fiindcă nu le dase prin minte că avea să se spargă atît de rău în capul lui don Quijote pătărania aceea, de pe urma căreia s-a ales cu cinci zile de pat, închis la el în odaie, unde-l pîndea o altă pătăranie, și mai piperată decît cea dintii, pe care, însă, povestitorul nu vrea să ne-o spună acuma, ca să se întoarcă la Sancho Panza, în a cărui ocîrmuire se arăta el pe cît de grijuliu, pe atît de caraghios.

CAPITOLUL XLVII

Unde se povestește mai departe cum o ducea
Sancho cu cîrmuirea lui

Spune povestea că de la divanul judecății îl duseră pe Sancho într-un palat măreț, unde, într-o încăpere întinsă, era pregătită o masă împăratească, din cele mai strălucite ; și de îndată ce Sancho intră în acea încăpere, începură să sune oboaiele și-i ieșiră întru întîmpinare patru copii de casă, ca să-i toarne apă de clătît pe miini,

treabă pe care el o primi cu totul pătruns de însemnătatea ei. Muzica încetă, iar Sancho se așază în capul mesei, fiindcă scaun nu era decît acolo, și nici vreun alt tacîm nu se afla pe toată masa. Se dete lîngă el, în picioare, un ins, care mai tîrziu se vădi a fi doftor și care ținea în mînă un bețigaș din os de chit. Slujitorii ridicară o față de masă albă și bogat țesută, cu care erau acoperite poamele, precum și o mare mulțime de talere cu tot felul de bucate. Unul, care arăta să fie student, blagoslovi masa, iar un copil de casă îi legă lui Sancho pe sub bărbie un ștergar cu horbote ; un altul, care făcea slujba de sufragiu, îi puse dinainte un taler cu poame ; dar abia ce puse o bucătură-n gură, că acela cu bețigașul lovi cu el în taler, și un slujitor i-l și luă din față cît te-ai șterge la ochi ; sufragiul îi aduse alt taler, cu alt fel de bucate. Sancho era gata să le-ncerce ; dar mai-nainte de-a ajunge să le guste, bețisorul și atinsese talerul, și un copil de casă i-l și luă de dinainte, cu tot atita zor ca și pe cel cu poamele. Văzînd Sancho una ca asta, rămase buimac, cătă la toți cei de față și întrebă dacă nu cumva mîncarea aceea trebuie să se mănînce așa cum se joacă fripta. La care cel cu bețigașul răspunse :

— Nu cum se joacă fripta, stăpîne, ci așa cum e obiceiul și datina și-n celelalte insule unde se află cîrmuitori. Eu, stăpîne, sînt doftor, și primesc simbrie aci-n ostrov ca să fiu doftorul cîrmuitorului ce-l stăpînește, și veghez asupra sănătății lui cu mult mai mult decît asupra sănătății mele, cercetînd zi și noapte și încercînd să-i pătrund complexiunea, ca să izbutesc a-l lecuî cînd va cădea bolnav, și lucrul cel mai de seamă pe care-l fac este să fiu și eu față la prînzurile și la cinele lui și să-l las să mănînce numai din ceea ce socot eu

că-i priește și să-l opresc de la ceea ce cred că trebuie să-i facă rău și să-i vatăme stomacul, așa că poruncii să-ți ia de dinainte talerul cu poame, fiindcă ele-s prea umede, și tot așa poruncii să-ți ia și talerul cu cealaltă mîncare, fiindcă-i prea fierbinte și fiindcă are-ntr-însa prea multe mirodenii, care fac să crească setea ; și acela care bea mult ucide și nimicește umorile radicale¹, din care e alcătuită viața.

— Atunci blidul acela cu potîrnichi, care stau colo fripte și, pare-mi-se, mînurat pregătite, nu mi-o face rău de fel.

La care doftorul răspunse :

— Atîta vreme cît trăiesc eu, măritul cîrmuitor n-o să mănînce dintr-însele.

— Dar de ce ? spuse Sancho.

Iar doftorul răspunse :

— Pentru că învățătorul nostru, Hipocrates, stea călăuzitoare și luminează a meșteșugului doftoricesc, într-o cugetare a lui spune așa : *omnis saturatio mala, perdicis autem pessima*, care vrea să zică : orice îmbuibare strică, dar aceea cu potîrnichi strică cel mai mult².

— Dacă așa stau lucrurile, spuse Sancho, atunci să vadă domnul doftor care din bucatele de-aici de pe masă mi-ar prii cel mai mult și care mi-ar strica cel mai puțin, și să mă lase apoi să mănînc ca lumea dintr-însele, fără să mă mai tot pocnescă cu bătu-n taler, căci, pe viața mea de cîrmuitor — deie Domnul să mă bucur cît mai

¹ *Húmedo radical* se numea în medicina veche „subtila și balsamica umoare ce dă vigoare și elasticitate fibrelor care compun textura trupului“ (după Clemencin).

² Aforismul latin nu pomeneste de potîrnichi, ci de pîine: „Orice îmbuibare e dăunătoare, dar cea de pîine e mai rea decît toate“.

mult de ea ! — sînt hămesit de foame, și faptul de-a fi oprit de la mîncare — oricît nu i-o fi pe plac domnului doftor și orice-ar spune el — mai degrabă o s-ajungă să-mi ia viața decît să mi-o lungească.

— Ai dreptate, stăpîne cîrmuitor, răspunse doftorul, și tocmai de-aceea socot eu că lumină-ția-ta n-ar trebui să mănînci din iepurele împănat ce se vede colo, fiindcă-i o mîncare din animal cu blană ; din vițelul acela... dacă n-ar fi fript și apoi dres, măi treacă-meargă, dar așa cum e, nici vorbă !

Atunci Sancho spuse :

— Tava aceea mare, care aburește mai încolo, pare-mi-se că-i cu ghiveci, și cum într-un ghiveci se află atîtea lucruri, e cu neputință să nu dau și de ceva care să-mi fie pe plac și să-mi facă bine.

— *Absit*¹ ! răspunse doftorul. Departe de noi un gînd atît de necurat : nici nu se află pe lume mîncare mai vătămător alcătuită ca ghiveciul ; o fi ghiveciul bun pentru preoții din concilii sau pentru dascălii de pe la școlile înalte, sau pentru nunțile țărănești, dar n-are ce căuta pe mesele cîrmuitorilor, unde totul trebuie să fie ales și îngrijit ; și asta fiindcă totdeauna și pretutindeni și de către oricine au fost ținute la mai mare preț leacurile curate decît cele amestecate, deoarece la cele curate nu poți să greșești, pe cînd la cele amestecate, da, micșorînd sau mărinind părțile lucrurilor din care ele-s alcătuite ; dar ceea ce știu că trebuie să mănînce acum seniorele cîrmuitor ca să-și păstreze sănătatea și să și-o și

¹ Lipsească, fie departe (lat.).

întărească ar fi un dram de pezmeți¹ uscați și câteva felioare subțiri de gutuie, fiindcă astea te dreg la stomac și ajută la mistuit.

Cînd o mai auzi Sancho și pe asta, se sprijini de spătarul jețului, îl privi țintă-n ochi pe doftor și, cu glas aspru, îl întrebă cum îl cheamă și unde a învățat. La care acela răspunse :

— Eu, seniore cîrmuitor, mă numesc doftorul Pedro Recio de Plaza și sînt de fel dintr-un sat numit Tirteafuera, care se află între Caracuel și Almodóbar del Campo, pe mîna dreaptă, și am diploma de doftor de la Universitatea din Osuna.

La care Sancho, scos cu totul din pepeni, îi răspunse :

— Atunci, domnule doftor Pedro Recio de Piază-Rea, de fel din Tirteafuera, sat care se află pe mîna dreaptă cum vii de la Caracuel la Almodóbar del Campo, cu diplomă de la Osuna, piei din fața ochilor mei și car-te-afară² numaidecît ! Dacă nu, pe soarele meu că pun mîna pe-o bită și, începînd ciomăgeala cu tine, n-o mai rămîne picior de doftor în toată insula, cel puțin de doftori din aceia de care-mi dau eu seama că nu fac o para chioară ! Că pe doftorii înțelepți, mintoși și firoSCOși i-oi ține la mare cinste și i-oi slăvi ca pe niște arhangheli ; și-ți mai spun înc-o dată să piei din ochii mei, Pedro Recio, că dacă

¹ În original : „*canutillos de suplicasiones*“, „corăbioare“, prăjiturile uscate, cam ca minciunelele noastre, delicatele pe care *Acordurile sălii alcazilor de casă și de curte regală* din 1592 le interziceau. Se numeau așa pentru aspectul lor pergamentos (*suplici* — cereri), dar li se zicea și *barquillos* (bărcuțe).

² Numele de *Tirteafuera*, satul menționat, și-l trage de la o exclamație uzuală veche : „*Tira-te-afuera !*“ sau : „*Tiraos afuera !*“ („Ieși afară !“ „Ieșiți afară !“), ceea ce explică felul în care Sancho își apostrofează medicul : „Car-te-afară !“

nu, acu iau jețul pe care stau și ți-l fac țândări în cap, și de mi s-o cere socoteală la judecată, m-oi dezvinovăți spunînd că l-am slujit pe Dumnezeu, ucigînd un doftor păcătos, gealat al țării ! Sau îmi dați să mănînc, sau, dacă nu, luați-mi dracului ocîrmuirea asta de pe cap, că o slujbă care nu dă de mîncare celui ce-o îndeplinește, o ceapă degerată nu face !

O băgă pe mîneacă doftorul cînd îl văzu pe cîrmuitor atît de mînios și era gata să facă pe „car-te-afară din odaie“, dar tocmai în clipa aceea sună un corn de poștă și, ducîndu-se sufragiul la fereastră, se întoarce zicînd :

— Un olac vine de la stăpînul meu, ducele ; se vede treaba c-aduce vreo veste de seamă.

Olacul intră tot o apă și înspăimîntat și, scoțînd din sîn o scrisoare, i-o dete cîrmuitorului în mînă, care, la rîndul lui, i-o dete tot în mînă majordomului, poruncindu-i să citească ce ăra scris deasupra și unde zicea așa : *Către don Sancho Panza, cîrmuitor al insulei Barataria, lui în mînă sau sfetnicului lui.* Auzind vorbele astea, Sancho spuse :

— Cine-i aici sfetnicul meu ?

Iar unul din cei ce se aflau pe-acolo răspunse :

— Eu, stăpîne, fiindcă știu să scriu și să citesc și mai sînt și vizcain.

— Dacă mai ești și asta pe deasupra, spuse Sancho, poți să fii sfetnic și al împăratului ! Deschide scrisoarea asta și ia vezi ce zice.

Așa și făcu sfetnicul cel nou-născut la această slujbă, și după ce citi ceea ce zicea acolo, spuse că era o treabă de care nu se putea vorbi decît între patru ochi. Porunci Sancho să se golească încăperea de lume și să nu rămînă-ntr-însa decît majordomul și sufragiul ; iar ceilalți, dimpreună

cu doftorul, ieșiră afară ; și îndată sfetnicul citi scrisoarea, care spunea așa :

„Seniore don Sancho Panza, a ajuns la urechile mele știrea că niște vrăjmași de-ai mei și-ai acestui ostrov au să dea asupra-i o năvală năprasnică, nu se știe-n care noapte ; este bine, de aceea, să veghezi și să stai pe picior de război, ca să nu te ia pe neașteptate. Am mai aflat prin iscoade încercate c-au intrat aici în sat patru inși străvestiți ca să te omoare, fiindcă se tem de iscusința domniei-tale ; fii cu ochii-n patru și ia seama la cine vine să-ți vorbească și nu mînca din ceea ce ți se pune-n față. Eu o să am grijă să-ți sār într-ajutor dacă te-oi vedea la ananghie, și-n toate vei face așa cum ne așteptăm de la înțelepciunea domniei-tale. Dată aci la 16 din luna lui gustar, ceasurile 4 dimineața.

*Al domniei-tale prieten,
Ducele“*

Sancho rămase trăsnit, și tot așa se arătară a fi rămas și cei din jur ; apoi, întorcîndu-se către majordom, îi spuse :

— Ceea ce trebuie să facem mai-nainte de toate, și încă fără zăbavă, este să-l băgăm la gros pe doftorul Recio, fiindcă dacă e cineva care umblă să mă omoare, să știi că nu-i altul decît el, și încă cu o moarte piezișă și mișelească, cum e aceea prin foame.

— Nici eu n-aș crede de cuviință, spuse sufragiul, ca luminăția-ta să mănînci ceva din tot ce se află aici pe măsă, fiindcă mîncările astea au fost aduse-n dar de niște maici, și, vorba aceea, Necuratul după cruce se ascunde.

— Nu zic ba, răspunse Sancho, dar, pînă una-alta, dați-mi un codru de pîine și o oca, două de

struguri, că-ntr-înșii n-o să poată pătrunde otrava, pentru că — ce să mai lungim vorba ? — nu pot să stau așa fără să îmbuc nimic ; și dacă-i vorba să fim gata de bătălia asta care ne amenință, apăi trebuie să fim sătui, nu glumă, fiindcă burduhanul ține inima, iar nu inima burduhanul ; iar dumneata, sfetnicule, răspunde stăpînului meu ducele c-are să i se îndeplinească tot ceea ce poruncește și întocmai cum poruncește, fără să lipsească o iotă ; și-i vei mai spune din partea mea un sărut-mîna stăpînei mele ducesa, punînd acolo și c-o rog din suflet să nu uite să trimită c-un ceauș scrisoarea și bocceaua mea muierii mele Teresa Panza, c-oi socoti asta ca o mare milostivire față de mine și o să am eu grijă să-i fiu mulțumitor din toate puterile mele ; și așa, în treacăt, poți să mai trîntești un sărut-mîna și stăpînului meu don Quijote de La Mancha, ca să vadă că nu-s recunoscător pentru piinea ce-am mîncat-o de la el ; iar dumneata, ca un bun sfetnic ce ești și ca un vizcain de ispravă, poți să mai pui acolo tot ce poțtești și tot ce se mai potrivește ; și acum, dați la o parte fețele astea de masă și aduceți-mi de mîncare, c-oi scoate-o eu la capăt cu toate iscoadele și cu toți ucigașii și vrăjitorii ce-or năvăli asupra-mi și asupra insulei.

Într-acestea, intră un copil de casă și zise :

— E aici un țăran cu treburi, care vrea să vorbească ceva cu măria-ta într-o daraveră, după cîte spun el, de mare însemnătate.

— Ei, comedia dracului, spuse Sancho, și cu oamenii ăștia, care vin după treburi ! E oare cu putîntă să fie ei atît de căzuți în cap încît să nu-și dea seama că asemenea ceasuri — cît e acuma ? — nu sînt potrivite ca să mai vie după treburi ? Parecă noi cei ce ocîrmuim și judecăm nu sîntem și noi

oameni din carne și oase și n-avem și noi nevoie să ne mai hodinim puțin atunci cînd sîntem oste-niți, sau își închipuie că sîntem ciopliți din cre-mene ? Pe Dumnezeu și pe sufletul meu că dacă mai ține ocîrmuirea asta a mea — da' n-o să mai ție, după cîte văd eu — o să le viu eu de hac la mulți din ăștia ce vin după treburi ! Acuma hai, spune-i creștinului ăluia să intre ; dar luați seama mai-nainte să nu fie vreuna din iscoadele sau vreunul din ucigașii mei.

— Nu, stăpine, răspunse copilul de casă, pare să fie un prostănac, căci, sau am eu orbul găini-lor sau omul acesta-i bun ca pîinea caldă.

— N-ai de ce să te temi, spuse majordomul, c-aici doar sîntem și noi cu toții.

— Nu s-ar putea, sufragiule, spuse Sancho, ca acum, cît timp nu-i aici doftorul Pedro Recio, să mănînc și eu ceva care să simt că mă satură și mă hrănește, fie și numai un codru de pîine și o ceapă ?

— Diseară, la cină, spuse sufragiul, o să-ți scoți paguba pentru tot ce n-ai mîncat acuma, și-o să rămîi măria-ta mulțumit și sătul.

— Să dea Dumnezeu ! răspunse Sancho.

Și între timp intră și țăranul, care era destul de curățel și se vedea cît de colo că-i om cum-secade și bun la suflet. Cel dintîi lucru pe care-l spuse fu acesta :

— Cine de-aici e seniorele cîrmuitor ?

— Cine altul vrei să fie, răspunse sfetnicul, de-cît acela ce șade-n jilț ?

— Mă plec atunci în fața lui, spuse țăranul, și, căzînd în genunchi, îi luă mîna ca să i-o sărute.

Dar Sancho nu se lăsă și-i porunci să se ridice-n picioare și să-i spună ce vrea. Așa și făcu țăranul și apoi spuse :

— Eu, stăpîne, sînt țăran de fel din Miguel Turra, sat ce se află cam la două leghe de Ciudad Real.

— Oare ne-am mai pricopsit cu un alt Tirtea-fuera ? spuse Sancho. Zi, măi frate, fiindcă atîta pot și eu să-ți zic, că cunosc pe degete Miguel Turra și că nu-i prea departe de satul meu.

— Treaba stă așa, stăpîne, urmă mai departe țăranul, că eu, din mila lui Dumnezeu, sînt însurat în chip legiuit și-n fața sfintei biserici catolice romane ; am doi feciori studenți, mezinul e gata să ajungă bacalaureat, iar ăl mare, licențiat ; sînt văduv, pentru că femeia mi-a răposat sau mai bine zis mi-a ucis-o un cîrpaci de doftor, care i-a dat curățenie pe cînd era grea, și dac-ar fi fost voia lui Dumnezeu ca ea s-ajungă să nască și pruncul să iasă fecior, l-aș fi pus să-nvețe ca să se facă doftor, spre a nu-i pizmui pe frații lui, bacalaureatul și licențiatul.

— În așa fel, spuse Sancho, că dacă nu ți-ar fi murit nevasta sau nu ți-ar fi omorît-o alții. n-ai mai fi acuma văduv.

— Nu, stăpîne, nici vorbă că nu, răspunse țăranul.

— Ne-am pricopsit, răspunse Sancho, dă-i drumu-nainte, frate dragă, că acuma cîasu-i mai mult de dormit decît de vorbit despre treburî.

— Zic dară, zise țăranul, că feciorul ăsta al meu care-i gata s-ajungă bacalaureat s-a îndrăgostit tot la noi în sat de-o tinerică, pe nume Clara Damblarina, fata lui Andres Damblarino, țăran putred de bogat ; și numele acesta al Damblarinilor nu li se trage de la strămoși și nici de la vreo rubedenie, ci din faptul că toți cei din neamul lor sînt damblagii, și, ca să nu-și zică Damblagii, că prea sună urît, își spun Damblarini ; și dacă-i

vorba să spun adevărul, fata e ca un mărgăritar turcesc, și, privită din dreapta, parc-ar fi o floare de cîmp, din stînga, mai puțin ceva, fiindcă-i lipsește ochiul de-acolo, pe care i l-a prăpădit vărsatul ; și măcar că ciupiturile de pe fața ei sînt multe și mari, feciorii care se topesc după ea spun că nu ciupituri sînt acelea, ci morminte în care-s îngropate sufletele celor ce-o îndrăgesc. I-atît de curată, încît, ca să nu se murdărească pe față, poartă nasul — ca să zic așa — suflecat, de parc-ar vrea să fugă de gură, și, cu toate astea, e minunată la înfățișare, fiindcă are gura mare, și dacă nu i-ar lipsi vreo zece-doisprezece dinți și măsele, ar putea să treacă și să fie socotită drept o culme printre fetele cele mai frumoase. Despre buze nici n-am ce să spun, fiindcă atît sînt de subțiri și de plăpînde, că dac-ar fi obiceiul să se depene buze, s-ar putea face dintr-însele o șuviță ; dar cum sînt de-o cu totul altă culoare decît aceea pe care o au îndeobște buzele, par nemaivăzute pentru că sînt tărcate cu siniliu, verde și vînăt... și să mă ierte măritul ocîrmuitor că-i zugrăvesc chiar așa, de-a fir-a-păr, trăsăturile aceleia care, la urma urmei, trebuie să-mi fie fată și care nu mi se pare de loc urîtă.

— Zugrăvește-i tot ce poștești, că pe mine mă desfătează zugrăveala, și dac-aș fi mîncat, nici n-aș putea să am o încheiere mai bună a prînzului decît chipul zugrăvit de tine.

— Voi face așa cum zici, ca să-ți fiu luminăției-tale pe plac, dar va veni vremea cînd vom fi și noi cineva, dacă acuma nu sîntem nimic. Și de aceea spun, stăpîne, că dac-aș putea să zugrăvesc gingășia și înălțimea trupului ei, apăi ar fi să te minunezi, nu altceva ! Dar asta-i, că nu pot, din pricină că-i tare gheboasă și cocîrjată, încît unde-s

genunchii, acolo-i și gura, și cu toate acestea, se vede lesne că, dac-ar putea să se ridice, ar izbi cu capu-n tavan, și de mult ar fi dat ea mîna ca soață bacalaureatului meu, dar greul e că nu poate s-o-ntindă, fiindcă-o are zgîrcită ; cu toate astea, după unghiile ei lungi și scobite, se vede că-i de soi și binefăcută.

— Așa, zise Sancho, poți să spui acum, măi frate, c-ai zugrăvit-o pe de-a-ntregul, din creștet pînă-n tălpi. Ei, și acuma ce vrei ? Dar spune verde, fără ocolișuri și vorbe lăturalnice, fără să mai cîrpești și să mai nădești nimic.

— Aș vrea, stăpîne, răspunse țăranul, ca lumină-ția-ta să-ți faci pomană cu mine și să-mi dai o scrisoare binevoitoare pentru cuscru-meu, rugîndu-l să fie atît de bun și să încuviințeze cununia asta, că doar sîntem pe-o potrivă, și cît privește darurile norocului și cît privește pe cele ale firii, căci, ca să spun drept, stăpîne, fecioru-meu e îndrăcit, și nu-i zi de la Dumnezeu în care să nu-l chinuiască de vreo trei-patru ori duhurile cele necurate ; și fiindcă a căzut și el o dată-n foc, are obrazul zbîrcit ca un pergamin, iar ochii-i sînt cam lăcrămoși și-i cam curg ; încolo, are un suflet de inger, și de nu i-ar veni să se plesnească și să-și dea pumni în cap, ar fi un sfînt.

— Și altceva ce mai vrei, măi creștine ? spuse Sancho.

— Aș vrea eu și altceva, spuse țăranul, numai că nu mă-ncumet să spun... dar, hai, că n-o să las să-mi moară vorba-n gușă, iasă ce-o ieși ! Uite, zic, stăpîne, c-aș vrea ca lumină-ția-ta să-mi dai cam între trei sute și șase sute de ducați, ca ajutor pentru zestre bacalaureatului meu ; zic ca ajutor, să-și așeze și ei casa, că, la urma urmei, or trăi

de sine stătători, fără să mai stea la cheremul socrilor și al toanelor lor.

— Ia vezi dacă nu mai vrei și altceva, zise Sancho, să nu te oprească de a-mi spune nici sfiala, nici rușinea.

— Nu, firește că nu, răspunse țăranul.

Dar nici n-apucă să spună bine vorbele astea, că se și ridică ocîrmuitorul în picioare, apucă jețul pe care șezuse și-i spuse :

— La naiba, don Mocofane, necioplitul și mîr-tohanule, că dacă nu speli putina și nu lipsești îndată din ochii mei, cu jețul ăsta îți crăp și-ți despic căpățîna ! Pui de lele, lepădătură ce ești, care mi-ai stat aici ca să mi-l zugrăvești pe dracu gol ! Acum, la ceasul ăsta, vii tu să-mi ceri șase sute de ducăți ? Da de unde să-i am eu, puchinosule ? Și chiar de i-aș avea, de ce să ți-i dau ție, mehengiule și zăpăcitule ? Și ce-am eu de împărțit cu Miguel Turra și cu tot neamul Damblarinilor ? Ia-ți valea, îți spun, că dacă nu, pe viața stăpînului meu, ducele, c-oi face ce ți-am zis ! Nu cred că ești din Miguel Turra, ci trebuie să fii vreun pișicher pe care numai dracu mi l-a trimis aci ~~pe~~ să mă ispitească. Ia spune-mi, nelegiuitule, nu-i nici jumătate zi de cînd ții cîrmuirea, și tu vrei să am șase sute de ducăți ?

Sufragiul îi făcu semn țăranului să iasă din odaie, iar acesta se strecură afară cu capu-n pămînt, ca și cum s-ar fi temut ca ocîrmuitorul să nu-și pună-n fapt amenințarea, căci se pricepea de minune pehlivanul să-și ducă la îndeplinire însărcinarea.

Dar să-l lăsăm pe Sancho așa mînios cum este — și pacea coboare în juru-i — iar noi să ne-n-toarcem la don Quijote, pe care-l lăsarăm oblojit la față și îngrijindu-se să-și lecuiască rănila cele

pisicești, de care nu se lecuie decît în opt zile ; într-una din aceste zile i se întîmplă ceea ce Cide Hamete făgăduiește să povestească întocmai și fără să-i scape o iotă din adevărul celor petrecute, așa cum obișnuiește el să povestească toate întîmplările din această istorie, oricît ar fi ele de mărunte.

CAPITOLUL XLVIII

Despre pățania lui don Quijote cu doña Rodriguez, dueña ducesei, dimpreună cu alte întîmplări vrednice de-a fi scrise și veșnic pomenite

Posomorît și obidit mai era rănitul de moarte don Quijote, oblojit la față și însemnat nu de mîna lui Dumnezeu, ci de ghearele unui motan, năpaste legate toate de cavaleria cea rătăcitoare. Șase zile-n șir stete el fără să iasă-n lume ; iar într-una din nopțile ăstui răstimp, cum era el treaz și dezvelit și-i umbla gîndul la nefericirea lui și la Alti-sidora, care nu-l mai slăbea, auzi deodată că cineva îi deschide cu cheia ușa odăii, și într-o clipă își zise că domnița cea îndrăgostită vine să tăbărască asupra curăției lui sufletești și să-l aducă în starea de a-și călca credința pe care trebuia s-o păzească față de aleasa inimii lui, Dulcinea din Toboso.

— Nu, spuse el, dînd crezare închipuirii acesteia a lui (și-și spuse gîndul cu glas destul de tăricel), nu, nici cea mai mîndră arătare de pe pămînt și n-o să fie-n stare să-mi abată proslăvirea față de aceea pe care o am săpată și întipărită în fundul

inimii și-n adîncul făpturii mele ! Fie c-ăi fi pre-schimbată, domnița mea, într-o țarancă ce duhnește a usturoi, fie într-o zină a auritului Tajo, țesînd pînze urzite din aur și borangic, fie că te-or ține ferecată Merlin și Montesinos oriunde or pof-ti ei, pretutindeni tu tot a mea ești, și pretutindeni eu tot al tău am fost și voi fi.

Nici nu puse capăt ăstor vorbe, că ușa se și des-chise. Don Quijote sări atunci în picioare pe pat, înfofolit de sus pînă jos într-o pătură de saia gal-benă, cu o scufă pe cap, cu obrazul și cu mustățile oblojite, obrazul din pricina zgîrieturilor, iar mustățile ca să nu i se înmoaie și să-i cadă pe oală¹ : în portul acesta, ai fi crezut că-i cea mai de spaimă arătare din cîte le poate mintea în-chipui. Își pironi ochii către ușă și, cînd se aștepta și el s-o vadă întrînd smerită pe îndurerata Alti-sidora, văzu că intră o preacinstită dueña, cu un vâl alb, tivit pe margini, și atît de lung, încît o acoperea și o înfășura din creștet pînă-n tălpi. Între degetele mîinii stîngi ținea un muc de lu-minare aprinsă, iar cu dreapta îi acoperea flacăra, să nu-i vină lumina-n ochii-i acoperiți de niște ochelari cît toate zilele. Venea călcînd încetîșor și-și mișca pașii cu multă grijă. Don Quijote o privi, de la locul lui de pîndă, și cînd îi văzu în-lățișarea și-i mai luă în seamă și muțenia, crezu că-i vreo strigoaică sau vrăjitoare, care venea așa mbrăcată ca să pună cu el la cale cine știe ce îrg necurat, și începu să-și facă la cruci pe ne-ăsuflete. Arătarea păși mai aproape, și cînd ajunse

¹ Într-altă parte a povestirii, Cavalerul Pădurii îl zugră-vește pe don Quijote cu mustățile mari, negre, căzute (pe ală, cum se spune popular), în maniera galică. Aici, în asa ducelui, îngrijirile pe care cavalerul și le profera sînt mai atente, și el ține să-i stea mustața răsucită în sus.

cam prin mijlocul odăii, își ridică ochii și văzu focul cu care-și tot făcea la cruci don Quijote ; și dacă el rămase înfricoșat văzându-i făptura, apăi nici ea nu rămase mai puțin spăimîntată văzînd-o pe a lui, fiindcă de-ndată ce-l văzu atît de lung și de gălbejit, cu pătura aceea pe el și cu oblojelile care-l slăteau, scoase un strigăt și spuse :

— Doamne ! Ce-mi văd ochii ?

Și de spaimă îi căzu și lumînarea din mînă, și, văzîndu-se pe-ntunerice, întoarse din călcîie, dînd să plece, dar așa, cu frica-n sîn cum se afla, se împiedică în poale și căzu lată pe dușumea. Don Quijote, înspăimîntat și el, prinse să-i spună :

— Rogu-te fierbinte, năluco, sau ce-i mai fi fiind, spune-mi cine ești și să-mi mai spui și ce vrei de la mine. Dacă ești cumva vreun suflet ce pătimește în focul cel curățitor de păcate, spune-mi, că eu oi face pentru tine tot ce-mi va sta în putință, fiindcă sînt creștin catolic și țin să fac bine la toată lumea, că doar de asta am intrat și eu în tagma cavalerilor rătăcitori, pe care o mărturisesc, și a cărei menire merge pînă la a face bine și sufletelor din purgatoriu.

Doamna cea adînc întristată, cînd auzi că el se roagă de ea ca de Maica Precista, înțelese după frica ei cîtă frică trebuie să-i fi fost și lui don Quijote, și atunci îi răspunse cu glas coborît și tînguitor :

— Seniore don Quijote — dacă cumva luminăția-ta ești cu adevărat don Quijote — eu nu sînt nălucă, nici arătare și nici suflet de purgatoriu, așa cum pesemne ți-ai dat cu gîndul, ci doña Rodriguez, dueña stăpînei mele ducesa, care viu și eu cu un necaz din acelea pe care luminăția-ta obișnuiești a le lecui.

— Ia spune-mi, doamnă Rodriguez, zise don Quijote, nu-mi vii cumva cu vreun codoșlic ? Fi-
indcă dacă-i așa, uite, ți-o spun verde de la-nceput
că nu pot fi de folos nimănui, și asta numai mul-
țumită frumuseții domniței Dulcinea din Toboso.
Ce mai atîta vorbă, doamnă Rodriguez, dacă-mi
chezășuiești că nu vii cu vorbe dulci și că nu ți-e
gîndul la asta, apăi poți să te duci să-ți aprinzi
lumînarea și pe urmă să te-ntorci ; și atunci om
sta noi de vorbă despre tot ce-i porunci și despre
tot ce ți-o pofti inima, numai să fie așa cum ți-am
spus : fără vorbe dulci de la nimeni.

— Eu și vorbe dulci de la cineva, seniore don
Quijote ? răspunse dueña. Da' nu mă cunoști lu-
minăția-ta cine sînt : doar n-am ajuns la o vîrstă
atît de înaintată încît să mă țiiu de copilării din
astea, căci, slavă Domnului, cu un picior în groapă
nu sînt, și apoi mai am în gură toți dinții și toate
măselele, afară numai de cîteva lipsă, pe care mi
le-au prăpădit niște pîrdalnice de guturaie¹, care
bîntuie atît de des prin ținutul acesta al Aragónu-
lui. Dar așteaptă-mă nițeluș, că numai ce mă duc
să-mi aprind lumînarea și mă și-ntorc într-o cli-
pită ca să-ți povestesc luminăției-tale amarul meu,
ca unuia ce știe să tămăduiască toate amarurile de
pe lume.

Și, fără să mai aștepte răspuns, ieși din odaie,
unde don Quijote rămase liniștit și dus pe gînduri,
și-o adaste ; dar îndată puseră stăpînire asupra-i
nii de bănuieli în legătură cu acea nouă pătăra-
rie ; își zise că rău a făcut și că și mai rău a chib-

¹ „Troahna măselelor“ se zice și la noi. De fapt, e legă-
ura cauzală, observată în popor și verificată de medicina
tiințifică, între o măsea stricată — focarul de infecție — și
gresiunea săvîrșită de reumatismul a cărui origine poate
fi caria dentară.

zuit punîndu-se în primejdia de a călca nestrămutata credință ce-o făgăduise alesei sale și-și spuse în sinea lui : „Mai știi dacă Împielîțatul, care-i dibaci și pehlivan nevoie-mare, n-o vrea să mă ducă acum la pierzanie cu o dueña, după ce-a văzut el că nu i-a mers cu împărătese, cu regine, cu ducese și cu contese ? C-am auzit eu spunîndu-se de mai multe ori și de către mai mulți înțelepți că dacă-i dă mîna, mai degrabă cată să te momească el cu un ou decît cu un bou. Și cine știe dacă singurătatea, prilejul și liniștea asta de noapte nu mi-or trezi patimile cele adormite și nu m-or face ca tocmai acum, către sfîrșitul anilor mei, să cad acolo unde n-am lunecat niciodată ? În împrejurări de soiul ăsta e mai bine să dai bir cu fugiții decît să aștepți bătălia. Dar pesemne că nu-s în toate mințile de vreme ce-mi trec prin gînd și mai stau să și spun asemenea nerozii, căci nu-i cu puțință ca o dueña înfocolită în văluri lungi și albe, și cu ochelari pe nas, să trezească sau să ațîțe vreun gînd păcătos nici în cel mai desuheat suflet de pe lume. Au se află pe fața pămîntului vreo dueña care să fie trupeșă ? Au se află pe lume vreo dueña care să nu fie pisăloagă, pungită la față și sclifosită ? Departe, dară, de mine cu toată semînția ducnelor, semînție atît de netrebnică pentru orice soi de desfătare ome-nească. Cît de bine făcea doamna aceea despre care umblă vorba că avea la ea în iatac două momii de cirpe, avînd înfățișarea unor dueñe cu ochelarii pe nas și cu ghergheful în mînă, chip că lucrează ! Și, pentru a da o vrednică înfățișare încăperii, tot atît de bine slujeau acele momii ca și niște dueñe în carne și oase !” Spunînd vorbele astea, sări din pat cu gîndul de a zăvorî ușa și de-a n-o lăsa pe doamna Rodriguez să intre ; dar

pînă să ajungă s-o zăvorască, doamna Rodriguez se și înapoiase, ținînd în mînă o lumînare aprinsă de ceară albă, și cînd îl văzu mai de-aproape pe don Quijote, înfoclit în pătură, cu oblojeli pe față, cu scufa sau cu tichia pe cap, se sperie de-a doua oară și se dete cu vreo cîțiva pași înapoi, zicînd :

— Nu sînt cumva primejduită, seniore cavalier ? Fiindcă nu prea-mi miroase a gînd curat faptul că luminăția-ta te-ai dat jos din pat.

— Tocmai asta voiam și eu să te-ntreb, doamnă, răspunse don Quijote, și chiar te și-ntreb dacă nu mă aflu cumva în primejdie să dai năvală peste mine și să mă siluiești.

— De la cine sau cui ceri, seniore cavalier, această chezășie ? întrebă dueña.

— Dumitale și de la dumneata o cer, răspunse don Quijote, fiindcă nu sîntem nici eu de piatră, nici dumneata de lemn, nici acum nu-s ceasurile zece dimineăta, ci-i miezul nopții, și poate chiar ceva și mai tîrziu, după cîte-mi dau cu gîndul, și ne aflăm și într-o odaie mai închisă și mai tăinuită decît trebuie să fi fost peștera în care hainul și cutezătorul de Eneas s-a înfruptat din frumoasa și milostiva Didona. Dar dă-mi mîna, doamnă, că nu-mi trebuie altă chezășie mai de soi decît aceea pe care mi-o dau pe de o parte înfrînarea și curăția mea, iar pe de alta, aceste preacinstite vâluri.

Și, spunînd asta, îi sărută dreapta și-i prinse stînga, pe care ea i-o dete cu aceleași ceremonii.

Cîde Hamete face aici o paranteză și spune că, pe barba lui Mahomed, din cele două rînduri de straie pe care le avea, le-ar fi dat pe cele mai bune, numai să-i fi văzut pe cei doi inși cum păseau așa înlănțuiți mînă-n mînă de la ușă către pat. În sfîrșit, don Quijote se virî iar în așternut,

iar dona Rodriguez rămase să șadă pe un jilt la o oarecare depărtare de pat, nepărăsindu-și nici ochelarii, nici lumînarea. Don Quijote se ghemui și se acoperi tot, nelăsându-și afară decît fața ; și după ce se potoliră amîndoi, cel dintîi ce întrepruse tăcerea fu don Quijote, care spuse :

— Acum, dragă doamnă Rodriguez, poți să-i dai drumul și să-ți deșerți sacul cu tot ce ai pe inimă și cu tot ce te roade pe dinlăuntru, că la toate te-oi asculta cu urechi neprihănite și te-oi ajuta cu fapte milostive.

— De asta sînt încredințată, răspunse dueña, căci de la o făptură atît de aleasă și de plăcută ca a luminăției-tale nici nu te puteai aștepta la altceva decît la un răspuns atît de creștinesc. Treaba stă așa, seniore don Quijote, că deși luminăția-ta mă vezi așezată pe jiltul ăsta, în mijlocul regatului Aragonului și în straiele unei biete dueña urgisite, eu sînt totuși de baștină din Oviedo, în ținutul Asturiei, și dintr-o spiță care se înrudește cu multe dintre cele mai bune neamuri de prin partea locului. Dar steaua mea cea rea și tînjeala pe care se puseseră părinții mei, sărăciți mai-nainte de vreme, fără să știe nici ei cum sau necum, m-au adus în cetatea de scaun, la Madrid, unde, și ca să-și ia de-o grijă și ca să preîntîmpine năpaste și mai mari, părinții mei mă băgară să slujesc cu acul la o doamnă de neam ales, și pot să te încredințez pe luminăția-ta că dacă-i vorba de horbote și de albituri, apăi de cînd sînt pe lume nu s-a găsit una să mă întreacă. Părinții mei mă lăsară acolo să slujesc și se-ntoarseră la ei în ținut, de unde, în cîțiva ani, trebuie c-or fi ajuns la cer, căci erau, pe lîngă multe altele, buni și catolici creștini. Rămăsei, dară, orfană și silită să trăiesc din simbria păcătoasă și

din sărăcia de bacșișuri pe care le primesc de obicei prin palate slujitoarele de felul meu. Într-acestea, fără a-i da vreun prilej, mă îndrăgi un scutier de pe-acolo din casă, om nu tocmai tânăr, bărbos și arătos, dar mai cu seamă de obirșie înaltă, fiindcă era din munți. Dragostea noastră n-a fost, pasămite, chiar atît de tăinuită încît să nu prindă de veste și stăpîna mea, care, ca să nu mai iasă vorbe, ne și cunună cu tot dichisul în fața sfintei noastre maici, biserica apostolicească romană. Din această căsnicie mi se nascu o fată, parcă pentru a-mi îngropa norocul — dacă noroc se mai poate chema și de ceea ce avui parte pîn-atunci — și asta nu fiindcă aș fi murit la facere, că doar am născut cu bine și la timp, ci pentru că, curînd după aceea, muri și bărbatu-meu de pe urma unei sperieturi pe care a tras-o, că dac-aș avea timp să-ți povestesc acum și treaba asta, sînt încredințată că luminăția-ta te-ai cruci, nu altceva ! Și nici n-apucă să-și încheie vorba, că și izbucni într-un plîns amarnic și spuse : Iartă-mă, seniore don Quijote, că nu mai sînt stăpînă pe mine, fiindcă, ori de cîte ori mi-aduc aminte de restriștea mea, îmi dau lacrimile. Vai, Doamne, cu cîtă iscusință o purta pe stăpînă-mea pe spinarea unui catîr zdravăn, negru ca pana corbului ! Că pe-atunci nu se foloseau încă răd-vane și nici lectici, așa cum se spune că-i obiceiul acuma, așa că doamnele umblau de-a călare la spatele scutierilor lor. Lucrul acesta, cel puțin, nu pot să ți-l las nepovestit, ca să vezi și luminăția-ta cît de curtenitor și de prevenitor era bărbatu-meu, drăguțul de el. Cînd să dea în ulița Santiago din Madrid, care-i cam strîmtă, tocmai venea dintr-acolo un judecător de la curte, avînd dinainte-i doi aprozi. Și de-ndată ce drăguțul meu de scutier

fl văzu, strînse de friul catîrului, arătînd prin aceasta că vrea să se întoarcă spre a-l însoți. Stăpîna mea, care era la spatele lui, îi spuse printre dinți : „Ce faci, nenorocitul, nu vezi că într-acolo vreau eu să mă îndrept ?” Judecătorul, ca om binecrescut, îți opri calul și spuse : „Mergi, seniore, pe drumul pe care l-ai apucat, fiindcă eu sînt cel căruia i se cade s-o însoțească pe seniora doña Casilda“, că așa o chema pe stăpîna mea. Totuși, bărbatu-meu, cu pălăria-n mînă, mai stăruia încă să-l însoțească el pe judecător. Văzînd una ca asta, stăpîna mea, grozav de minioasă și de inciudată, scoase de la ea din toc un ac gros sau mai curînd, cred, o sulă și-l împunse atît de tare-n șolduri, încît bărbatu-meu scoase un răcnet ca acela, și nu știu cum se răsuci, că dădu cu stăpîna sa de pămînt. Săriră îndată două slugi de-ale ei s-o ridice și la fel făcu și judecătorul, dimpreună cu aprozii. Se puse-n fierbere toată Poarta Gaudalajarei¹, vreau adică să spun toată mulțimea de gură-cască aflată pe-acolo. Stăpîna mea își urmă drumul pe jos, iar bărbatu-meu intră la un bărbier, unde i se spuse că-i erau străpunse măruntaiele dintr-o parte într-alta. Într-atît se răs-pîndi vestea despre această purtare aleasă a bărbatului meu, încît pînă și țîncii se țineau după el pe ulițe. Și de asta, și fiindcă avea și vederea cam scurtă, stăpîna mea se descotorosi de el ; și nici nu mai încapē vorbă că amărăciunea de pe urma acestui lucru — eu, cel puțin, sînt incredințată de asta — i-a pricinuit și răul morții. Rămăsei dară văduvă, de izbeliște, și cu fata pe cap, care se făcea din ce în ce mai frumoasă, ca spuma mării. În cele din urmă, cum îmi mersese vestea

¹ Poartă la Madrid, situată pe Calle Mayor (Strada mare).

că-s neîntrecută la lucru de mînă, stăpîna-mea de-acuma, ducesa, care se măritase de curînd cu ducele, stăpînul meu, își puse-n gînd să mă ia și pe mine cu dînsa aici în regatul Aragonului ; și dacă mă lua pe mine, nu se putea să n-o ia și pe fie-mea, care zi de zi creștea tot mai mîndră, și, o dată cu ea, îi creșteau și farmecele, de-ai fi zis că adunase într-însa toată gingășia de pe lume. Cîntă ca o ciocîrlie, dănțuie ca gîndul, joacă de nici nu mai știe de ea, scrie și citește ca un dascăl, socotește ca un avar. Barem de curățenia ei ce să mai vorbesc, că nici apa curgătoare nu-i mai curată decît ea ! Și dacă nu mă-nșel, trebuie să aibă acum cam la șaisprezece ani, cinci luni și trei zile, o zi, acolo, mai mult sau mai puțin nu intră la socoteală. Ca să nu mai lungesc vorba, pe copila asta a mea o îndrăgi feciorul unui țaran putred de bogat, care-i de printr-un sat de-al ducelui, nu prea departe de-aici. Pînă-n cele din urmă, nici eu nu știu cum sau necum, se apropiară unul de altul ; iar el, cu șoșele, cu momele, că o s-o ia de nevastă, făcu ce făcu de-mi batjocori fata, și acum nu mai vrea să se ție de vorbă. Și cu toate că ducele știe, fiindcă m-am jeluît lui nu o dată, ci de nu știu cîte ori, și l-am rugat să-i poruncească acelui țaran să se însoare cu fie-mea, stăpînu-meu face totuși pe fudulul de urechi și abia de catadicsește să cate la vorba mea. Și pricina nu-i alta decît că tatăl înșelătorului e grozav de bogat și-l împrumută cu bani pe duce, ba uneori se mai și pune chezaș pentru potlogăriile lui ; așa că, de ! stăpînu-meu nu vrea să-l nemulțumească sau să-l amărească în nici un fel. Aș vrea dară, scumpe domn, ca luminăția-ta să iei asupra-ți ștergerea acestei jigniri, fie prin rugăminți, fie pe calea armelor ; căci — după cum o omenire în-

treagă spune — luminăția-ta ai venit doară pe lume ca să ștergi jignirile, să îndrepti strîmbătățile și să-i ocrotești pe cei oropsiți. Gîndește-te și luminăția-ta că-i orfană, gîndește-te la gingășia ei, la tinerețile ei și la toate părțile ei cele bune pe care am spus că le are ; căci, pe Dumnezeuul meu, uite, să n-am parte de suflet dacă, dintre toate fetele care o slujesc pe ducesa, se găsește una singură care să ajungă măcar pînă la tălpile condurilor ei. Pînă și una căreia-i zice Altisidora și care trece drept cea mai isteată și cea mai frumoasă dintre ele, dacă stai s-o asemeni cu fie-mea, apai îi rămîne hăt cu două poște-n urmă, pentru că trebuie să știi și luminăția-ta, domnul meu, că nu-i aur tot ce strălucește, și că Altisidora asta e mai mult înfumurată decît frumoasă și-i mai curînd zvăpăiată decît așezată ; și, colac peste pupază, nu-i nici prea sănătoasă, fiindcă într-atîta îi duhnește răsufierea, de nu poți o clipă măcar s-o rabzi lingă tine ; și chiar și stăpîna-mea, ducesa... dar mai bine mă bat peste gură, că, vorba aceea, și pereții au urechi.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, doamnă doña Rodriguez, ce-are stăpîna mea ducesa ?

— Ei, dacă mă rogi atîta, răspunse dueña, nu pot să nu-ți spun adevărul adevărat la cele ce mă întrebi. Vezi, luminăția-ta, seniore don Quijote, toată acea mîndrețe a stăpînei mele ducesa ? Toată acea netezime a chipului ei, de să zici că-i spadă șlefuită și lustruită, nu alta ? Cei doi obrăjori de lapte și de porfiră, de parcă pe unul îi stă soarele, iar pe celălalt luna ? Și acea gingășie a umbletului ei, care parcă nesocotește pămîntul, abia atingîndu-l, de-ți vine să crezi că numai sănătate răspîndește pe oriunde trece ? Ei bine, află luminăția-ta că, pentru asta, poate să-i mulțu-

mească mai întâi lui Dumnezeu și apoi celor două răni pe care și le-a făcut dinadins și la un picior și la celălalt și pe unde, ca prin niște fîntîni, i se scurg toate umorile rele¹, de care, după cîte spun doftorii, este plină ochi.

— Maică Precistă ! spuse don Quijote. Este oare cu putință ca stăpîna mea ducesa să aibă într-însa asemenea jghiaburi ? Dar nici călugări din tagma descultilor să fie, și tot nu i-aș crede de mi-ar spune una ca asta ! Dacă, însă, doamna doña Rodriguez mi-o spune, apai așa o fi. Însă, din asemenea răni, și încă așezate în asemenea locuri, îmi închipui că nu sucuri rele, ci chihlibar topit trebuie să mustească. Acuma încep și eu să cred cu adevărat că-i mare lucru pentru sănătate să-ți dai cep cu izvoare din acestea.

Abia de apucă don Quijote să spună vorbele astea, și iată numai că ușile încăperii se deschiseră c-o izbitură zdravănă, care o sperie într-atîta pe doña Rodriguez, încît îi căzu lumînarea din mîină, și în odaie se făcu întuneric ca în gura lupului, cum spune vorba bătrînească. Îndată se pomeni biata femeie c-o înhață cineva cu amîndouă mîinile de gît, și încă atît de vîrtos, încît îi tăie răsufarea, în timp ce altcineva, cît ai clipi, îi ridică poalele fără să scoată o vorbă, și cu ceva — parcar fi fost un papuc — începu să-i care la lovături, de-ți era mai mare mila ; și măcar că don Quijote încerca și el această milă, nu s-ar fi mișcat tofusi din pat nici în ruptul capului, căci habar n-avea ce drăcie o mai fi fost și aceea, și stătea cuminte, fără să crîcnească, temîndu-se chiar să nu-i vină și lui rîndul la scărmănătură ; și nu s-a temut el degeaba, fiindcă după ce- lă-

¹ Procedeu terapeutic în timpul lui Cervantes.

sară snopită pe dueña, care nici să zică „au“ nu cuteza, gizii cei muți se apropiară de don Quijote, îl scoaseră cu de-a sila din așternut și de sub pătură și mi ți-l pișcară și ciupiră atît de pe-ndelete și atît de avan, încît el n-avu încotro și trebui să se apere cu pumnii, și toate astea, într-o tăcere nemaipomenită. Ținu bătălia preț de jumătate ceas, nălucile ieșiră, doña Rodriguez își trase poalele în jos și, jeluindu-și nefericirea, ieși și ea pe ușă afară, fără să-i spună o vorbă lui don Quijote, care, îndurerat și pișcat, incurcat și dus pe gînduri, rămase singur, unde l-om lăsa stăpînit de dorința de-a afla cine-o fi fost afurisitul de vrăjitor care-l necinstise într-atîta; dar treaba asta om spune-o cînd i-o veni și ei sorocul, fiindcă acum ne cheamă Sancho Panza, și așa cere și buna întocmire a povestirii.

CAPITOLUL XLIX

**Despre ceca ce i s-a întîmplat lui Sancho
Panza pe cînd își cerceta insula**

Îl lăsarăm pe marele cîrmuitor scos din sărite și supărat foc cu săteanul acela șoltic, care i-l zugrăvise pe dracu și care, pus la cale de către majordom, iar acesta pus la cale de către duce, făceau haz amîndoi pe socoteala lui; dar el, măcar că nătăflet, nedat la rîndea și burduhos, așa cum era, se ținea dirz cu toți ceilalți și spuse către cei ce se aflau cu el, precum și către doftorul Pe-

dro Recio, care, îndată după isprăvitul tăinuirii cu scrisoarea ducelui, se întoarse în odaie :

— Acum îmi dau şi eu cu adevărat seama că judecătorii şi cîrmuitorii sînt sau trebuie să fie de oţel ca să nu simtă pisălogelile celor care vin cu treburi, că la tot ceasul şi la orice timp li se abate mereu ca să-i ascuţi şi să-i împaci ; şi să se scufunde şi pămîntul, că ei pas să cate la altceva decît la treburile lor ; şi dacă bietul judecător nu-i ascultă şi nu-i împacă, fie pentru că nu poate, fie pentru că nu-i timpul potrivit să se ţie de ei, îndată încep să-l clevească şi să cîrtească împotriva-i, şi să-i găsească nod în papură, şi să se lege pînă şi de neamurile lui. Mai stăi, netotule şi smintitule de jălbar, şi nu da aşa buzna ; aşteaptă şi tu să-ţi vie timpul şi rîndul ca să-ţi spui păsul ; nu mai tot pica la ceasul prînzului sau la acela al dormitului, că judecătorii sînt şi ei din carne şi oase, şi trebuie să dea bir firii, ceea ce ea cu socoteală le cere ; numai eu nu-i dau firii mele să mănînce, şi asta mulţumită domnului doftor Pedro Recio Tirteafuera, care-i aici de faţă şi care vrea ca eu să mor de foame, şi, colac peste pupăză, mai spune şi că moartea asta e viaţă, că aşa viaţă să-i dea Dumnezeu lui şi la toţi cei de teapa lui, vreau să zic la toţi doftorii răi, că cei buni, dimpotrivă, de cununi de finic şi de lauri sînt vrednici.

Toţi cei ce-l cunoşteau pe Sancho se minunau auzindu-l că vorbeşte atît de ales şi nu puteau să-şi desluşască altfel faptul decît prin aceea că slujbele şi cinurile cele înalte sau îţi ascut mintea, sau ţi-o tocesc cu totul. În cele din urmă, doftorul Pedro Recio din Tirteafuera îi făgădui că-o să-i dea în acea seară să cîneze, măcar că prin aceasta s-ar abate de la toate poruncile lui Hipo-

crates. Vorbele astea îl mulțumiră pe cîrmuitor, care acum aștepta cu mare înfrigurare să sosească o dată seara și ceasul cinei ; și deși timpul, după cît i se părea lui, parcă sta pe loc și nu mai avea de gînd să treacă o dată, sosi totuși și clipa mult rîvnită de el, cînd îi deteră să mănince o tocană de vacă cu ceapă și niște picioare fripte de vițel nu tocmai tînăr. Prinse să înfulece din toate astea mai abitir decît dacă i-ar fi dat prepelițe de Milano, fazani de Roma, vițel de Sorrento, potîrnichi de Morón, sau giște de Lavájos, și-n timp ce mînca, întorcîndu-se către doftor, îi spuse :

— Uite, domnule doftor, de-acum înainte să nu te mai îngrijești să-mi dai să mănînc lucruri de soi și bucate alese, fiindcă-ar fi să-mi scoți stomacul din țîțîni, că el e obișnuit numai cu carne de capră și de vacă, cu slănină, cu pastramă, cu napi și cu ceapă, și dacă-i dai cumva bucate mai acătării, le primește cu nazuri și cîteodată chiar cu silă. Tot ce-ar avea mai bun de făcut sufragiul este să-mi dea ghiveciuri, deoarece, cu cît sînt mai amestecate, cu atît te îmbie mai mult mirosul lor, și într-însele poate să îndese și să vîre tot ce i-o pofti inima, numai să fie lucruri de mîncare, că eu tot mulțumit oi fi, și l-oi și răsplăti într-o bună zi ; și să nu se joace nimeni cu mine, pentru că sau sîntem, sau nu sîntem ceea ce sîntem ! Să trăim cu toții și să mîncăm laolaltă în bună pace și prietenie, că atunci cînd Dumnezeu luminează de ziuă, pentru toți luminează ; eu oi cîrmui ostrovul acesta fără să las să-mi scape nici atîtica din drepturile mele și, totodată, fără să fiu mituit ; și toată lumea să deschidă bine ochii și să ia seama ce face, fiindcă eu vă spun de la bun început că nu-i de șagă, și să poftească numai

cineva să mă întărite, că vede el pe dracu ! Cine se minjește cu miere, pe acela-l mincă muștele.

— Firește, mărite cîrmuitor, spuse sufragiul, că luminăția-ta ai multă dreptate în tot ce-ai spus ; și eu, iată, îți făgăduiesc în numele tuturor localnicilor din acest ostrov că au să te slujească pe luminăția-ta cu toată grija, dragostea și buna voire, pentru că felul blind de a diriguia pe care luminăția-ta l-ai arătat încă de la început n-o să le dea prilej nici să facă și nici să gîndească vreun lucru care să se întoarcă spre răul luminăției-tale.

— Cred și eu, răspunse Sancho, și chiar că ar fi niște proști dac-ar face sau ar gîndi altcum. Și mai spun încă o dată să aibă grijă de hrana mea și-a măgarului meu, că asta-i treaba cea mai de seamă și care intră cel mai mult la socoteală. Și fiindcă tot e acum ceasul, hai să facem cercetări, că am de gînd să curăț această insulă de haimanale, de berbeci și de oameni fără căpătii, fiindcă trebuie să știți, fraților, că leneșii și neisprăviții sînt pentru obște ceea ce-s și trîntorii pentru stupi, că stau numai de mănîncă mierea pe care o pregătesc albinele cele harnice. Am de gînd să-i ocrotesc pe țărani, să păstrez drepturile hidalgilor și, mai presus de toate, să țiiu la mare preț credința și să-i cinstesc pe oamenii bisericii. Ce ziceți de toate astea, fraților ? Nu vorbesc eu oare cu rost ? Sau poate că spun prăpăstii ?

— Ba vorbești atît de bine, luminăția-ta, spuse majordomul, că stau și mă crucesc văzînd cum un om atît de fără carte ca luminăția-ta — fiindcă așa-mi zice eu, că n-ai carte de loc — să spună atîtea lucruri minunate și atît de pline de înțelepciune și de miez, lucruri străine de tot ceea ce se așteptau de la mintea luminăției-tale și cei ce

ne-au trimis aici și cei ce te-am însoțit ; în fiecare zi se tot văd lucruri noi pe lume ; păcălelile se schimbă-n adevăruri, iar păcălici rămin ei cei păcăliți.

Se lăsă seara, și cîrmuitorul își luă cina cu îngăduința doftorului Recio. După ce se făcură toate pregătirile pentru cercetare, ieși el împreună cu majordomul, cu sfetnicul și cu sufragiul, apoi cu cronicarul, care avea de grijă să însemneze toate faptele lui Sancho, și cu o mulțime atît de mare de alguazili și de diaci, încît puteau să alcătuiască un adevărat pîlc de oaste. La mijloc mergea Sancho, cu topuzul lui judecătoresc, de-ți era mai mare dragul, și, după ce umblară ei o bucată prin sat, numai ce auziră izbituri de hangere ; o luară într-acolo și, cînd ajunseră la locul cu pricina, văzură că erau doar doi oameni care se încăierau ; aceștia, văzînd că vin oamenii stăpînirii, se potoliră, iar unul din ei zise :

— Dreptate, în numele lui Dumnezeu și al regelui. Cum, să-ndur să fiu furat în ochii lumii aci-n sat și să sară pe mine să mă jefuiască în mijlocul drumului ?

— Linișteți-vă, oameni buni, spuse Sancho, și povestiți-mi și mie din ce v-ați luat, că eu sînt cîrmuitorul.

Potrivnicul celui ce vorbise la-nceput spuse :

— Stăpîne cîrmuitor, o să spun eu cît pot mai pe scurt : Luminăția-ta trebuie să știi că jupînașul acesta a cîștigat mai adineauri, în casa asta de joc de peste drum, mai bine de o mie de reali, și numai Dumnezeu știe cum ; și aflîndu-mă și eu pe-acolo, am făcut de mai multe ori, cînd jocul era îndoielnic, să se plece cumpăna către el, și asta în ciuda bunelor îndemnuri ale cugetului meu ; el se ridică să plece cu cîștigul ; și cînd mă

așteptam și eu să mă omenească, acolo, măcar cu câțiva reali, așa cum e obiceiul și datina să se dea oamenilor de ispravă ca mine, care stăm colo de față ca să ne aflăm în treabă și la bune și la rele, să-i sprijinim pe cei ce n-au dreptate și-n felul ăsta să-nlăturăm zurbalele, el puse banii la chimir și pe-aci ți-e drumul.¹ Eu, cătrănit nevoie-mare, mă luai după el și, cu binișorul și vorbindu-i cu frumosul, i-am cerut să-mi dea și mie opt reali încaltea, că doar știe că-s om de treabă și că n-am nici o meserie și nici vreun câștig la viața mea, fiindcă părinții mei nu m-au învățat nici un meșteșug și nu mi-au lăsat nici o lețcaie; dar el, pișicherul, că-i mai hoțoman decât Cacus și mai coțcar decât Androdilla², n-a vrut să-mi dea mai mult de patru reali, ca să vezi și luminăția-ta, stăpîne cîrmuitor, ce porc e și ce suflet de cîine are; dar, pe legea mea, că de n-ai fi venit luminăția-ta, l-aș fi făcut să-i iasă câștigul pe nas, ca să-l învăț eu minte cum să se poarte cu unul ca mine!

— Dar tu ce spui la toate astea? întrebă Sancho.

Iar celălalt răspunse că era adevărat tot ce spunea potrivnicul lui și că n-a vrut să-i dea mai mult de patru reali, fiindcă-i mai dase de nenumărate ori; și că cei ce trăiesc pe chilipir trebuie să fie și ei mai simțiți și să primească bucuroși ceea ce li se dă, fără să mai stea la tocmeală cu câștigătorii, afară numai dacă nu-s cu totul încredințați că aceia-s măsluitori și că e necinstit câștigul lor; și ca semn că el e un om cumsecade și nu se ține de furțișaguri, așa cum spunea celălalt

¹ Era obiceiul ca la jocurile de noroc cel care câștigă să dea celor ce slujesc, ori asistă, un procent.

² Pungaș faimos în epocă.

— și nici că se poate dovadă mai bună — era că nici n-a vrut să-i dea nimic celuilalt, fiindcă numai măsluitorii sînt mereu birnici chibiților, care știu ce le poate pielea.

— Așa e, spuse majordomul, vezi și luminăția-ta, stăpîne cîrmuitor, ce-i de făcut cu oamenii ăștia.

— Ce-i de făcut, e limpede, răspunse Sancho. Tu, cîstigătorule, cinstit sau necinstit, sau nici așa, nici așa, dă pe loc potrivnicului tău o sută de galbeni și, pe lîngă asta, ai să mai dai încă treizeci pentru calicii din temniță ; iar tu, cel fără meșteșug și fără de belșug, care umbli fără rost pe-aici prin ostrov, ia-ți de îndată cei o sută de galbeni și miine în zori cărăbănește-te de pe-aceste meleaguri într-un surghiun de zece ani, sub osînda ca, dacă-l calci, să ți-l împlinești pe ceea lume, că eu te-oi anina de-o spînzurătoare, sau dacă nu eu, te-o anina gealatul din porunca mea. Și nimeni nu crîcnească, c-o să-mi simtă mîna !

Scoase unul banii din pungă, celălalt îi luă, acesta din urmă plecă din insulă, cel dintîi se duse la el acasă, iar cîrmuitorul rămase locului spunînd :

— Sau nu-s eu bun la nimic, sau oi face de petrecanie caselor ăstora de joc, că, după cîte văd eu, tare mai sînt primejdioase !

- Acestei case de joc, cel puțin, spuse unul din diaci, n-o să-i poți luminăția-ta veni de hac, fiindcă-i ținută de un obraz înalt, care pierde în fiecare an cu mult mai mult decît ceea ce scoate din cărți ; împotriva altor case de joc mai puțin simandicoase ai putea luminăția-ta să-ți arăți
- toată strășnicia, fiindcă astea-s și cele ce aduc mai mare pagubă și ascund cele mai mari blestemății, căci în casele hidalgilor și ale fețelor luminate

nu cutează măsluitorii să se folosească de şiretlicurile lor ; şi o dată ce patima jocului a ajuns o îndeletnicire obştească, tot e mai bine să se joace prin casele ălor mari decât prin casa vreunui meseriaş, unde, de pe la miezul nopţii încolo, pun mâna pe câte-un amărit şi-l jupoaie de viu.

— Apăi, diacule, zise Sancho, ştiu eu că în treaba asta ar fi multe de spus.

Şi într-acestea veni un străjer care ducea legat cobză pe un băietan şi spuse :

— Stăpîne cîrmuitor, băieţandru! ăsta venea către noi şi, de îndată ce-a adulmecat el că-i cineva din partea stăpînirii, a şi făcut cale-ntoarsă şi a zbughit-o ca din puşcă, semn c-o fi vreun deocheat ; eu m-am luat după el, şi de n-ar fi fost să se poticnească şi să cadă, apăi nu l-aş mai fi ajuns în vecii vecilor.

— De ce fugeai, măi omule ? întrebă Sancho.

La care flăcăiandru! răspunse :

— Ca să fiu scutit, stăpîne, de nenumăratele întrebări pe care ţi le tot pune stăpînirea.

— Cu ce te îndeletniceşti ?

— Sînt ţesător.

— Şi ce ţeşi ?

— Vîrfuri pe lance, cu îngăduinţa lumină-ţiei-tale.

— Da' mucalit mai eşti mătăluţă ! Şi zi, vrei să faci pe măscăriciul ? Foarte bine. Şi unde te duceai acum ?

— Stăpîne, mă duceam să iau aer.

— Şi unde se ia aer aici în insulă ?

— Acolo unde suflă.

— Bun, ăsta-i un răspuns pe sprînceană, eşti băiat deştept ! Dar ia inchipuie-ţi că eu sînt aerul şi că te suflu din spate, minîndu-te-n temniţă.

Pe el, băieți, legați-mi-l burdof și umflați-l, că l-oi face eu să doarmă acolo la noapte, fără aer.

— Vezi să nu! răspunse flăcăiandrul. Ai să mă faci luminăția-ta să dorm la noapte-n temniță cînd ai să mă faci popă.

— Dar de ce să nu te fac să dormi în temniță? răspunse Sancho. N-am eu oare puterea să te ferec și să te desferec cînd și de cîte ori oi pofti?

— Oricîtă putere ai avea luminăția-ta, și tot n-ai destulă ca să mă faci să dorm în temniță.

— Ei, asta-i bună! răspunse Sancho. Ia umflați-l pe loc, să vadă cu ochii lui cît de amarnic s-a-nșelat, și de-o umbla paznicul să se lase mituit de tine, c-un pas numai să-ți îngăduie să te depărtezi de temniță, că-l și trăsnesc c-o pedeapsă de două mii de galbeni.

— Mofturi toate astea! răspunse flăcăul. Treaba stă așa, că nu m-o face să dorm în temniță nici toată omenirea cîtă se află acum pe lume.

— Ia spune-mi, împielitătule, zise Sancho, ai cumva vreun heruvim cu puteri de-a te scoate de-acolo și de-a te desface din fiarele în care am eu de gînd să pun să te cetluiască?

— Uite ce-i, stăpîne cîrmuitor, răspunse băiatul rîzînd, să fim cu mintea la locul ei și să nu batem cîmpii. Ia închipuie-ți luminăția-ta că dai poruncă să m-arunce-n temniță și acolo mă ferecă-n fiare și-n lanțuri și mă mai vîră și-ntr-un beci, și i se dau paznicului pedepse grozave dacă mă lasă să ies, iar el îndeplinește întocmai porunca; cu toate astea, dacă eu n-am chef să dorm și-mi trăsnește să stau de veghe toată noaptea, fără să-mi dea somnu-n gene, ai fi luminăția-ta în stare, cu toată puterea ce-o ai, să mă faci să dorm dacă eu nu vreau?

— Nu, firește că nu, spuse sfetnicul. Uite că omul a știut să se descurce.

— Vrei adică să spui, zise Sancho, că nu de altceva n-ai dormi decît că așa ți-e voia, iar nu ca să te împotrivești voiei mele ?

— Firește că da, stăpîne, nici gînd de altăceva.

— Du-te atunci cu Dumnezeu, zise Sancho, du-te să dormi la tine acasă și să-ți dea Domnul somn bun, că eu n-am de gînd să ți-l răpesc ; însă te povățuiesc ca de-acu-nainte să nu-ți mai faci de joacă cu stăpînirea, că ai putea să dai de unii care să te facă să-ți simți joaca pe spinare.

Flăcăul se duse pe-aci-ncolo, iar cîrmuitorul își urmă mai departe cercetarea, și nu trecu mult, cînd iată că veniră doi străjeri, care duceau legat pe-un om, și spuseră :

— Stăpîne cîrmuitor, ăsta de-aici, care pare bărbat, nu-i bărbat, ci muiere — și nu-i urîtă de loc — dar umblă îmbrăcată în straie bărbătești.

Îi puseră în dreptul ochilor vreo două-trei felinare, la lumina cărora zăriră un chip de fată, așa, după cîte arăta, ca de vreo 16 ani sau poate ceva mai mult, cu părul strîns într-o plasă de aur și de mătase verde, frumoasă ca o mie de mărgăritare ; o măsurară din creștet pînă-n tălpi și văzură că purta niște ciorapi de mătase roșie, cu legători de taftă albă, de care atîrnau ciucuri de aur și mărgăritare ; avea îmbrăcați niște *gregü-esco* dintr-o pînză verde cu fire de aur, și sub cazaca deschisă, din același pînzet, purta o giubeică dintr-o țesătură foarte scumpă, albă și aurie, iar încălțările îi erau albe și bărbătești ; nu era încinsă cu spadă, ci cu un jungher foarte bogat, iar în degete avea mai multe inele din cele mai scumpe. Ce să mai spun ? Fata plăcu tuturor, dar nici unul din cei ce o văzură n-o cunoștea,

iar localnicii satului spuseră că nu le da prin
gînd cine ar putea să fie, și tocmai cei care de
obicei știau despre păcălelile ce trebuiau pregă-
tite lui Sancho se minunară cel mai mult, pentru
că întîmplarea aceea neașteptată cu găsirea fetei
nu intra în prevederile lor, așa că stăteau în
cumpănă, așteptînd să vadă ce-o ieși de-aici. San-
cho rămase înmărmurit de frumusețea copilei și
o întrebă cine era, unde se ducea și ce prilej o
îndemnase să se îmbrace cu acele straie. Ea, cu
ochii-n pămînt și cu sfiiciune feciorelnică, răs-
puase :

— Nu pot, stăpîne, să spun în fața tuturor
ceea ce țin atît de mult să rămînă-n taină ; un
lucru numai aș vrea să se știe, că nu sînt nici
tilhar și nici alt soi de nelegiuit, ci o biată fată
pe care puterea geloziei a împins-o să treacă
dincolo de hotarele ce trebuie puse cuviinței.

Auzînd aste vorbe, majordomul spuse către
Sancho :

— Poruncește, stăpîne cîrmuitor, să se depăr-
teze lumea, pentru ca această domniță să poată
spune mai în voie ce are pe inimă. Cîrmuitorul
porunci întocmai, și atunci se depărtară cu toții,
în afară de majordom, de sufragiu și de sfetnic.
Văzînd că-s numai înde ei, fata urmă mai departe
cu vorba spunînd :

— Eu, domnilor, sînt fiica lui Pedro Pérez
Mazorca, lînarul cel mai bogat de-aici din sat, care
de obicei se abate des pe la noi pe-acasă ca să-l
vadă pe tata.

— Nimic din ce spui dumneata, domnișoară,
nu se lovește cu adevărul, zise majordomul, pen-
tru că eu îl cunosc bine pe Pedro Pérez și știu că
n-are de loc copii, nici băieți, nici fete, cu atît
mai mult cu cît spui că el este tatăl dumitale, ca

să adaugi pe urmă că el vine des pe la voi pe-acasă ca să-ți vadă tatăl.

— Asta m-a izbit de la început și pe mine, zise Sancho.

— Vai, domnilor, sînt atît de zăpăcită, că nici nu mai știu ce vorbesc, răspunse fata. Adevărul e că eu sînt fata lui Diego de la Llana, pe care toate luminățile-voastre trebuie să-l cunoască.

— Ei, așa mai merge, răspunse majordomul, că eu îl cunosc pe Diego de la Llana și știu că-i un hidalgo cu trecere și bogat, că are un fecior și o fată și că, după ce-a rămas văduv, nu-i nimeni aci-n tot satul care să poată spune c-a văzut-o la față pe fie-sa, fiindcă-o ține zăvorîtă, de nu pătrunde pîn' la ea nici pasărea măiastră, și cu toate astea umblă vestea că-i frumoasă coz.

— Așa e, răspunse fata, și fiica asta a lui sînt eu; dacă vestea aceasta care umblă despre frumusețea mea e adevărată sau nu, vă veți fi dat seama, domnilor, fiindcă-acum m-ați văzut.

Și-ndată începu să plîngă cu foc.

Văzînd una ca asta, sfetnicul se apropie de urechea majordomului și-i spuse încet de tot:

— Nici nu mai încapă vorbă că ăste-i biete fete i s-a întîmplat ceva grozav dacă, fiind ea dintr-un neam atît de mare, iese pe uliță îmbrăcată așa și la ceasurile astea.

— Să știi că da, răspunse majordomul, și cu atît mai mult cu cît bănuiala noastră se vede întărită de lacrimile ei.

Sancho o mîngîie cu vorbe cum se pricepu și el mai bine și o rugă să le spună fără nici o sfială ce i se întîmplase, că toți vor căuta din suflet s-o ajute pe orice cale cu putință.

— Treaba stă așa, domnilor, răspunse ea, că tatăl meu mă ține zăvorîtă de zece ani de zile, adică de cînd maică-mea zace în pămînt și-o mî-nîncă țărîna ; la noi în casă se ține liturghia într-o capelă bogat împodobită, iar eu, în tot acest timp n-am văzut decît soarele pe cer ziua și stelele noaptea, și nici nu știu ce-s acelea ulițe, piețe, biserici și nici chiar oameni, în afară de taică-meu, de-un frate de-al meu și de Pedro Pérez lînarul, care, fiindcă intră atît de des la noi în casă mi s-a năzărit să zic că-i tatăl meu, ca să nu spun numele celui adevărat. În-mormîntarea asta de vie și neîngăduința asta de a ieși din casă, măcar pînă la biserică, de mai multe zile și luni mă tot roade la inimă ; simțeam nevoia să văd lumea sau încăltea satu-n care am venit pe lume, găsind cu cale c-o asemenea dorință nu s-ar împotrivi bunei-cuviințe pe care fetele de neam mare trebuie s-o păstreze și-n cugetul lor. Cînd auzeam spunîndu-se că se dădeau lupte de tauri, că se făceau jocuri cu azvîrlitul lîncii sau se reprezentau comedii, îl întrebam pe frate-meu — care-i cu un an mai mic decît mine — să-mi spună și mie ce-s toate acele lucruri și încă multe altele pe care nu le-am văzut ; frate-meu mi le zugrăvea cum se pricepea și el mai bine ; dar totul nu făcea decît să-mi aprindă și mai mult dorul de a le vedea. În cele din urmă — ca să n-o mai lungesc cu povestirea pierzaniei mele — spun numai că l-am rugat pe fratele meu și i-am cerut... de nu i-aș mai fi cerut și nu l-aș mai fi rugat niciodată...

Și se porni iarăși pe plîns.

Majordomul îi spuse :

— Zi mai departe, domniță, și spune pîn' la capăt ce ți s-a întîmplat, că vorbele și lacrimile domniei-tale ne țin pe toți cu sufletul la gură.

— Vorbe puține mai îmi rămîn de spus, dar lacrimi de vărsat multe, pentru că dorințele cele fără nădejde de împlinire nici nu pot avea alte urmări decît lacrimile.

Sufragiului îi mersese la inimă frumusețea fetei, ceea ce îl făcu să mai dea o dată cu felinarul în dreptul chipului ei, ca s-o vadă din nou, și i se păru că nu lacrimi erau cele pe care le plîngea ea, ci mărgăritărele sau rouă a luncilor, și le prețuia chiar mai mult decît atît, asemănîndu-le cu mărgărintele cele răsăritene, și ar fi dorit din inimă ca nefericirea să nu-i fie atît de mare cum o vedeau plînsul și oftările ei.

Cîrmuitorul își pierdu răbdarea văzînd cît zăbovea fata cu povestea ei, care mergea ca melcul, și-i spuse s-o mîntuie o dată și să nu-i mai țină pe loc, că era tîrziu și mai avea încă o bucată de mers prin sat. Ea, printre sughițuri întrerupte și oftări frînte, spuse :

— Nu alta mi-e nefericirea și restriștea decît aceea că l-am rugat pe fratele meu să mă îmbrace bărbătește cu unul din veșmintele lui și să mă scoată într-o noapte ca să văd tot satul, cînd tata o dormi ; înduiosat de rugămințile mele, primi să-mi îplinească voia, și, dîndu-mi aceste veșminte, iar el îmbrăcîndu-se cu altele de-ale mele, care-i stau ca turnate, fiindcă nu i-au dat încă tulleiele, și n-ai zice, văzîndu-l, decît că-i o fată frumoasă foc, am ieșit de-acasă, să fie de-atunci un ceas sau cam pe-acolo, și porniți într-o goană tinerească și necugetată, am făcut ocolul întregului sat, și cînd să ne-ntoarcem acasă, văzurăm că vine o ceată mare de oameni,

iar frate-meu îmi spuse : „Surioară dragă, ăștia trebuie să fie cei din rondul de noapte. Ia-ți picioarele la spinare, pune-le aripi și ia-te fuga după mine, să nu ne recunoască, fiindcă n-o să ne fie moale.“ Și spunînd asta, făcu cale-ntoarsă și prinse nu să alerge, ci să zboare ; eu nici că făcui vreo cinci-șase pași, și căzui lată de spaimă, și atunci mă ajunse slujitorul stăpînirii, care mă aduse în fața luminățiilor-voastre, unde eu, din pricina nesocotinței și a toanelor mele, m-am făcut de minune față de atîta lume.

— Spui drept, domnișoară, zise Sancho, că nu ți s-a mai întîmplat încolo nimic și nici vreo gelozie ceva nu te-a scos din casă, așa cum ziceai cînd ai început să povestești ?

— Nu mi s-a întîmplat nimic, și nici gelozia nu m-a scos din casă, ci numai dorul de-a vedea lumea, de-a vedea adică doar ulițele ăstui sat.

În cele din urmă se dovedi că-i adevărat cele ce spunea fata o dată cu sosirea strajei ce-l aducea prins pe frate-său, pe care pusese mîna unul din străjeri atunci cînd el o luase la picior înaintea soru-si. Nu avea pe el decît o fustă bogat lucrată și o mîntăluță de damasc albastru, cu găitane de aur scump, pe cap n-avea nici tocă și nici vreo altă podoabă, în afară doar de părul lui, numai inele de aur, atît era de bălai și de cîrlionțat. Cîrmuitorul, majordomul și sufragiul se deteră cu el la o parte și, făr-a fi auziți de soru-sa, îl întrebă cum de-a ajuns să se-mbrace-n acel port, iar el, tot atît de sfios și de încuroat ca și ea, povesti întocmai ceea ce povestise și soru-sa, spre mare mulțumire a îndrăgostitului sufragiu. Dar cîrmuitorul le spuse :

— Văd, jupînașilor, că ați făcut o năzbitie cît voi de mare, dar ca să povestiți nerozia și nesă-

buința asta, nu mai era nevoie de atita vorbă lungă și nici de atitea văicăreli și ofuri, că de-ați fi spus numai : „Sîntem cutărică și cutărică și am ieșit așa străvestiți din casa părintească ca să mai dăm cu nasul pe-afară și numai din dor de-a vedea fără nici un alt gînd“, s-ar fi mîntuit cu toată povestea, fără-atitea smiorcăieli și atitea bîziieli, și c-o fi ș-o păți.

— Asta așa e, răspunse fata, însă trebuie să știți, luminățiile-voastre, că m-am zăpăcit atît de tare, încît n-am mai fost în stare să mă port așa cum se cuvenea.

— Nu-i nici o pagubă din atita lucru, răspunse Sancho. Hai să mergem și să vă lăsăm pe domniile-voastre la casa părintească, poate că tatăl vostru n-o fi prins de veste, și de-acu-nainte să nu mai faceți copilării de-astea și să nu vă mai arătați atît de dornici de-a vedea lumea, că fetele cumînți nu-s ulițarnice, iar muierea și găina se și pierd de cum au ieșit din ogradă ; și aceea care-i dornică să vadă, tot pe-atita dorește să fie și ea văzută ; mai mult, uite, nu spun.

Băiatul mulțumi cîrmuitorului de bunătatea ce voia să le-o facă însoțindu-i pîn-acasă ; și așa se-ndreptară într-acolo, că nu era departe de locul unde se aflau ei. Ajunseră-n sfîrșit acasă, și după ce băiatul zvîrli c-o pietricică în zăbreaua unei ferestre, ieși îndată o slujnică care-i aștepta și le deschise poarta, iar ei intrară, lăsîndu-i pe toți minunați atît de drăgălășenia și de frumusetea lor, cît și de focul ce-i apucase de-a vedea lumea noaptea și fără să iasă din sat ; dar totul îl puseră pe seama vîrstei lor necoapte. Rămase sufragiul săgetat la inimă și-și puse-n gînd ca, a doua zi chiar, s-o și ceară de nevastă de la taică-su, fiind încredințat că n-o să zică ba, o

dată ce-l știa slujitor de-al ducelui ; și chiar și lui Sancho îi veni cheful și-i intră în cap să-l însoare pe băiat cu Sanchica, fie-sa, și-și puse-n minte s-aducă vorba despre asta la timpul potrivit, făcîndu-și socoteala că nici un bărbat n-ar avea ceva împotrivă de-a lua pe fata unui cîrmuitor. Cu asta luă sfîrșit cercetarea din acea noapte, iar peste două zile se va sfîrși și cu ocîrmuirea lui Sancho, fapt care-i va curma și-i va risipi toate visurile, așa cum se va vedea mai departe.

CAPITOLUL I

Unde se dă pe față cine erau vrăjitorii și gealații care o bătuseră cu papucul pe doña Rodriguez și-l pișcaseră și zgîriasera pe don Quijote, dimpreună cu întîmplările prin care a trecut pajul ce-a adus răvașul la Teresa Panza, femeia lui Sancho Panza

Spune Cide Hamete, cercetătorul cel mai mîgălos al fiecărui firicel din această istorie adevărată, că în timp ce doña Rodriguez ieșea de la ea din odaie ca să se ducă în încăperea lui don Quijote, o altă dueña o și dibui, și cum dueñele se dau toate-n vînt să afle, să audă și să adulmece, se luă atît de încet după ea, încît buna doamnă Rodriguez nu putu s-o simtă ; și de îndată ce-o văzu că intră în odaia lui don Quijote, ca să nu calce obiceiul obștesc pe care-l au toate dueñele de a umbla cu vorba, într-o clipă se și înființă la stăpînă-sa, ducesa, să-i servească ves-

tea cum că doña Rodriguez se află la don Quijote în odaie. Ducesa îi spuse și ducelui treaba asta și-i ceru îngăduința să se ducă și ea, dimpreună cu Altisidora, să vadă cam ce-o fi vrînd acea dueña cu don Quijote. Ducele îi dăde învoirea, și atuncea, pășind ele în vîrfurile picioarelor și ținîndu-și suflarea, ajunseră pînă la ușa odăii, și-atîta se lipiră de ușă, încît izbutiră să audă tot ce se vorbea înăuntru; și cînd auzi ducesa că doña Rodriguez dezvăluise taina cu Aranjuezul coapselor ei cele bogate în fîntîni¹, nu-și mai putu ține firea, ca și Altisidora, de altminteri, și așa, cu o falcă-n cer și cu una-n pămînt și însetate de-a se răzbuna, mi-ți-l pișcară pe don Quijote și mi-o snopiră pe dueña în felul cum s-a povestit mai-nainte; căci jignirile care ating de-a dreptul frumusețea și fumurile de ființe alese ale femeilor trezesc în mare măsură mînia într-însele și le aprind dorința răzbunării.

Ducesa povesti ducelui tot ceea ce se întîmplase, lucru de care el făcu mult haz, iar ducesa, mergînd mai departe cu gîndul de-a petrece pe socoteala lui don Quijote, îl porni pe acel paj² ce luase chipul Dulcinei în năzbîtia cu dezlegarea din vrăji — năzbîtie pe care Sancho Panza, prins în treburile ocîrmuirii sale, o și dase uitării — îl porni, zic, la Teresa Panza, femeia ocîrmuitorului, cu scrisoarea lui bărbatu-su, cu o alta de-a ei și cu o salbă mare și bogată de mărgean, tri-

¹ În original: „*El Aranjuez de sus fuentes*”. Fuente, pe lîngă sensul de „izvor”, „fîntînă”, are și unul medical, de „rană deschisă”. Se face aici un joc de cuvinte, căci *fuentes de Aranjuez* sînt havuzurile din grădina palatului Aranjuez de lîngă Madrid.

² Inadvertență a lui Cervantes; îl mai pornise o dată, în capitolul XLVI, pe același paj.

misă-n dar. Povestea spune că pajul acesta, înțelept foarte, isteț la minte și cu gândul de a-și sluji stăpînii, purcese cît se poate de bucuros către satul lui Sancho ; și mai-nainte de-a intra în sat, văzu la malul unui rîu mai multe femei care spă-lau rufe ; el le întrebă de nu știau să-i spună dacă stă acolo-n sat o femeie pe nume Teresa Panza, nevasta unui Sancho Panza, scutier al unui cavalier căruia-i zice don Quijote de La Mancha ; numai ce auzi întrebarea, că se și ridică-n picioare o fetișcană care spăla și-i spuse :

— Apăi Teresa Panza asta de care vorbești e mamă-mea, și acel Sancho Panza îi tată-l meu, iar cavalerul cu pricina e stăpînul nostru.

— Atunci hai cu mine, domnișoară, spuse copilul de casă, și înfățișează-mă mamei dumitale, fiindcă am adus o scrisoare și un dar de la tăicuțu.

— Foarte bucuroasă ți-oi împlini voia, domnule, răspunse fetișcana, care arăta ca de vreo 14 ani sau cam pe-acolo. Și lăsînd rufa ce-o spăla pe seama unei soațe de-a ei, fără să-și mai potrivească părul și fără să se mai încalțe — căci era desculță și ciufulită — sări drept în fața calului, pe care era încălecat pajul, și spuse : Vino cu mine, lumină-ția-ta, căci casa noastră se află chiar la intrarea-n sat, și acolo stă mamă-mea, obidită foarte, fiindcă de-atîta amar de vreme n-are nici o știre de la taică-meu.

— Păi dacă-i vorba de știri, las', că-i aduc eu știri, făcu pajul, și încă atît de bune, c-ar trebui să dea mulțămită lui Dumnezeu pentru ele.

Pină-n cele din urmă, tot sărînd, alergînd și zburdînd, fata ajunsese-n sat dimpreună cu copilul de casă, și mai înainte de-a intra în casă, strigă de la poartă :

— Vino pînă-afară, mămucă, haide, vino, că, uite, a sosit un domn care aduce răvașe și alte cele de la tăicuțul meu cel bun !

La strigătele ei, Teresa Panza, mumă-sa, care tocmai torcea un caier de lînă, ieși afară cu o fustă cenușie pe ea. După cît era fusta de scurtă, parcă i-ar fi fost anume tăiată, ca pedeapsă rușinoasă, mai sus de genunchi¹ ; mai avea pe ea un laibăr tot cenușiu și, încolo, numai cămașa. Nu era prea bătrînă, măcar că arăta să fi trecut de 40 de ani ; cu toate acestea era sănătoasă, zdravănă, bine legată și pîrlită de soare. Cînd o văzu pe fie-sa cu pajul călare, îi spuse :

— Ce s-a întîmplat, fato ? Cine-i domnul ăsta ?

— Este un slujitor al stăpînei mele, doña Teresa Panza, răspunse pajul. Și rostind aceste vorbe, se azvîrli de pe cal și se duse cu smerenie multă să îngenuncheze în fața doamnei Teresa, căreia-i zise : Dă-mi, luminăția-ta, mîna, stăpînă doña Teresa, ca soață legiuită a seniorului don Sancho Panza, ocîrmuitor investit cu toate puterile al insulei Barataria.

— Vai de mine, fugi de-acolo, domnule dragă, nu-mi mai vorbi mie așa, că nu-s eu nici cît negru sub unghie doamnă de curte, ci, ia, o biată țarancă, fată de clăcaș și nevastă de scoutier rătăcitor, iar nu de ocîrmuitor, nici pomeneală de-așa ceva !

— Luminăția-ta, răspunse pajul, ești preavrednica soață a unui preearhivrednic, cîrmuitor, și drept dovadă a ăstui adevăr, primește luminăția-tă acest răvaș și acest dar. Și pe dată scoase din tașcă o salbă de mîrgean cu capetele de aur și

¹ În vechime, și nu numai în Spania, se obișnuia să se aplice femeilor de moravuri ușoare de-a li se scurta rochia pînă foarte sus, spre a se face, astfel, evidentă în mod public nerușinarea conduitei lor.

i-o prinse în jurul gîtului, zicîndu-i : Scrisoarea asta este de la stăpînul ocîrmuitor, iar o alta, pe care o am la mine, dimpreună cu această salbă de mărgean, este de la stăpîna mea ducesa, care mă trimite la luminăția-ta.

Teresa rămase cu gura căscată, și la fel și fie-sa, care spuse :

— Gîtul să mi-l tai dacă nu intră-n toată povestea asta mîna seniorului don Quijote, stăpînul nostru, și trebuie c-o fi dat tăicuțului ocîrmuirea sau domnia pe care i-o făgăduise de-atîtea ori.

— Asta și este adevărul, răspunse pajul, căci numai de pe urma seniorului don Quijote e acum seniorul Sancho, cîrmuitor al insulei Barataria, așa cum se va vedea din acest răvaș.

— Citește-mi-l luminăția-ta, mărite domn, spuse Teresa, că, deși la tors mă descurc eu bine, la citit nu mă pricep o boabă.

— Nici eu cu cititul nu mă-mpac, adause Sanchica, dar așteaptă-mă puțin aici, că mă duc să chem pe cineva care să-l citească, fie c-o fi chiar preotul, fie bacalaureatul Samsón Carrasco, care or veni bucuroși să afle vești de pe la tăicuțu.

— Nu-i nevoie să chemi pe nimeni, răspunse pajul, că la tors nu mă pricep eu, dar la citit mă descurc, și am s-o și citesc.

Și așa îi citi toată scrisoarea, care, fiindcă a fost mai înainte dată la iveală, nu se mai pomeneste aici ; și îndată scoase și cealaltă scrisoare, aceea din partea ducesei, care spunea așa :

„Prietenă Teresa ! Bunele însușiri ale inimii și ale minții soțului dumitale Sancho m-au îndemnat și m-au silit a-i cere soțului meu, ducelui, să-i dea ocîrmuirea unuia din multele ostroave ce le stăpînește. Sînt înștiințată că ocîrmuiește ca un șoi-man, de care lucru sînt mulțumită peste poate,

și la fel și ducele, stăpînul meu ; de aceea, nici nu știu cum să mai mulțumesc cerului că l-am ales pentru o astfel de ocîrmuire, fiindcă doamna Teresa trebuie să știe că tare anevoie poți să dai de-un bun cîrmuitor pe lumea asta, și, așa să-mi facă Dumnezeu parte de cîte toate, cum ocîrmuiește de bine Sancho. Îți trimit aici, draga mea, o salbă de mărgean cu capetele de aur ; aș fi fost mai bucuroasă ca salba să fie din mărgăritare turcești, dar cine și-un os îți întinde, tot prieten se cheamă că-ți este. O să vină și timpul cînd o să ne cunoaștem și-o să ne vorbim, și mai departe are Dumnezeu grijă. Îmbrățișează-o din parte-mi pe Sanchica, fata dumitale și spune-i de la mine să se pregătească, că am de gînd s-o mărît strălucit cînd nici cu gîndul nu gîndește. Am auzit că pe la dumneata prin sate se găsesc ghinde mari și frumoase. Trimite-mi și mie vreo douăzeci-treizeci, că la mare preț le-oi ține, știind că-s date de mîna dumitale ; scrie-mi cu de-amănuntul, înștiințîndu-mă de-ți merge bine ; și dacă duci lipsă de ceva, apăi n-ai decît să deschizi gura, și pe loc am să te mulțumesc. Să mi te fie Dumnezeu ! Scrisă din acest loc, prietena dumitale care te îndrăgește,

Ducesa“

— Vai, ce doamnă de treabă, ce-apropiată și ce neînfumurată ! spuse Teresa după ce ascultă scrisoarea. Apăi doamne din astea sînt de mine, și nu cucoane de pe la noi din sat, care, fiindcă sînt cucoane, își închipuie că nici vîntul n-are voie să le sufle, și se duc cu atîta alai la biserică, de parc-ar fi crăieșe, nu altceva și li se pare că se necinstesc dacă se uită și ele la o țărancă ; da' iată aici că această doamnă atît de cumsecade, măcar că-i ducesă, îmi zice „prietenă“ și se poartă

cu mine ca și cum aş fi pe potrivă cu ea ; vedea-o-aş pe potrivă cu cea mai înaltă clopotniță din cîte se află în La Mancha ! Iar în ce privește ghindele, apăi, domnule dragă, eu o să-i trimit stăpînei dumitale o banită ; și de mari și frumoase, vino numai să le vezi, că n-ai să te mai saturi să te minunezi de ele ; dar, pînă una-alta, ai grijă, Sanchico, să se ospăteze dumnealui ; vezi de calul ăsta, scoate ouă din coteț, taie slănină cîtă trebuie și să-i dăm să mănînce împărătește, căci face să-i dăm, și încă cum, atît pentru vestile bune ce ni le-a adus, cît și pentru obrazul lui cel ales ; și într-acestea oi da și eu o raită pe la vecine, să le fac și pe ele părtașe de mulțumirea noastră ; și pe la părintele m-oi duce, și pe la meșterul Nicolás, bărbierul, care sînt și au fost totdeauna atît de buni prieteni cu tată-tu !

— Oi face așa cum zici, mămucă, dar, uite, trebuie să-mi dai și mie jumătate din salba asta, că doar n-o cred atît de neroadă pe stăpîna mea, ducesa, încît să ți-o fi trimis ție pe toată.

— Apă-i toată-i pentru tine, fato, răspunse Teresa, dar lasă-mă și pe mine s-o port la gît vreo cîteva zile, fiindcă, drept să-ți spun, parcă mă unge la inimă.

— Nu mai puțin o să vă bucurați, spuse pajul, cînd ăți vedea și legătura pe care o am aci în sipet și-n care se află o haină din postavul cel mai scump, o singură zi doar purtată de cîrmuitor la vînătoare, și pe care o trimite pe de-a-ntregul domniței Sanchica.

— O mie de ani să-mi trăiască, răspunse Sanchica, și tot atîta și cel ce mi-o aduce, ba, la nevoie, chiar și două mii de ani !

Într-acestea ieși și Teresa din casă, cu scrisorile și cu salba la gît, și umbla bătînd cu degetele în

răvase oa într-o darabană ; și făcînd-o întîmplarea să se-ntîlnească cu preotul și cu Samsón Carrasco, începu să povestească, țopăind de bucurie :

— Pe legea mea că acum am pus cruce sărăciei, fiindcă avem și noi o mică ocîrmuire ! La să-ndrăznească numai să se ia la colț cu mine chiar și cu-conița din cel mai ales neam, că-i arăt eu de să mă ție minte !

— Ce te-a apucat, Teresa Panza ? Ce-i țicneala asta pe tine și ce-s cu hîrțiile acelea ?

— De nici o altă țicneală nu-i vorba decît că răvasele astea sînt de la ducese și de la cîrmuitori, și salba mea de la gît e de mărgean scump, boabele după care spun *Ave* și *Tatăl nostru* sînt de aur bătut, iar eu sînt ocîrmuitoare.

— Pe Dumnezeuul sfîntul, Tereso, că nu te înțelegem și habar n-avem ce ne tot îndrugi !

— Îndată o să vedeți cu ochii voștri, răspunse Teresa, și le întinse scrisorile.

Le citi preotul în așa fel ca să audă și Samson Carrasco ; iar Samsón și cu preotul se uitară unul la altul năucîți parcă de ceea ce citiseră ; și o întrebă atunci bacalaureatul că cine a adus acele răvase. Teresa răspunse că dacă ar veni cu ea acasă, l-ar vedea și pe olac, care era o cruce de voinic, și care-i mai adusesese și un alt dar, și mai de preț decît salba.

Îi luă preotul mărgeanul de la gît, și după ce-l întoarse și pe față și pe dos, incredințîndu-se că era într-adevăr un dar scump, prinse iarăși să se minuneze și spuse :

— Pe haina preotească pe care o port, zău că nu știu ce să mai zic și ce să mai cred cu scrisorile și cu darurile astea : pe de o parte, văd și pipăi scumpetea asta de salbă, iar pe de alta, citesc că o

ducesă trimite ca să-i ceară Teresei vreo douăzeci-treizeci de ghinde.

— Ei, acum descurcă-te dacă-ți dă mina ! spuse atunci Carrasco. Dar să lăsăm astea ; hai mai bine să mergem să-l vedem pe aducătorul acestor scrisori și ne-o scoate el din nedumerirea ce ne perpelește.

Așa și făcură, iar Teresa se-ntoarse acasă dimpreună cu ei. Îl găsiră pe paj vînturînd niște orz pentru cal, iar pe Sanchica tăind o bucată de slănină afumată ca s-o prăjească cu ouă din belșug și să-l ospăteze pe paj, care, cu înfățișarea și cu purtările sale alese, îi făcu pe noii veniți să aibă despre el o părere cît se poate de bună ; și după ce, curtenitori, îi dădură binețe, iar el, le răspunse la fel, îl rugă Samsón să le dea vești atît despre don Quijote, cît și despre Sancho Panza, fiindcă, deși citiseră scrisoarea lui Sancho și aceea a doamnei ducese, tot nedumeriți rămîneau și nu izbuteau să ghicească ce năzdrăvănie o mai fi aceea cu ocîrmuirea lui Sancho, și încă a unui ostrov, o dată ce toate, sau, hai, cele mai multe insule din Marea Mediterană sînt ale măriei-sale. La care copilul de casă răspunse :

— Că seniorele Sancho Panza este cîrmuitor, nu mai încape nici o îndoială ; că o fi sau că n-o fi insulă ceea ce el ocîrmuiește, uite, aici nu mă bag ; destul, însă, să fie și-un sat de mai bine de-o mie de creștini ; cît privește povestea cu ghindele, vreau să vă spun că ducesa, stăpîna mea, i-atît de neînfumurată și de smerită, încît faptul că trimite să ceară ghindă de la o țarancă e o nimica toată, o dată ce i se mai întîmplă să trimită pe la cîte-o vecină și după un pieptene cu împrumut. Trebuie să știți domniile-voastre că doamnele din Aragón, oricît de ales le-o fi neamul, nu se uită de sus și

nu sînt așa de îngîmfate ca doamnele din Castilia ; se poartă mai omeneste cu lumea.

Tocmai cînd vorbeau ei așa mai în toi, iată numai că intră Sanchica, cu un ștergar plin de ouă, și-l întrebă pe paj :

— Ia spune-mi, domnule, nu poartă cumva tăicuțu, de cînd e cîrmuitor, pantaloni prinși cu curelușe¹ ?

— Uite că n-am băgat de seamă, răspunse pajul, dar așa o fi purtînd.

— Vai, Doamne, răspunse Sanchica, ce-ar fi să-l văd pe tăicuțu cu pantaloni² din ăștia ? Ce mai ziceți de asta, că de cînd m-am pomenit pe lume, mor să-l văd pe tăicuțu în pantaloni strîmți, prinși cu curelușe !

— Fără doar și poate, răspunse pajul, că ai să-l vezi și așa îmbrăcat dacă-ți dă Dumnezeu zile. Pe legea mea că două luni numai să-i mai ție ocîrmuirea, și o să umble și cu pălărie de vînătoare³.

Preotul și cu bacalaureatul văzură cît de colo că pajul vorbea numai ca să aibă de ce rîde ; însă scumpetea salbei, precum și haina de vînătoare, pe care o trimisese Sancho și pe care Teresa le-o arătase, îi descumpăneau cu totul și nu-și putură ține rîsul cînd o auziră pe Sanchica ce-i poftea inima și mai cu seamă cînd Teresa spuse :

¹ În original „*calzas atacadas*“ : pantaloni întregi, prinși de jiletcă cu niște curelușe, deosebiți de *medias calzas*, care se purtau pe atunci. Căzuseră în desuetudine la mijlocul secolului al XVI-lea și nu-i mai purtau decît dregătorii și unii hidalgi de modă veche.

² În original „*pedorreras*“ : pantaloni ajustați, strîmți, purtați de scutieri.

³ În original „*papahigo*“ : un fel de mască de acoperit fața, atașată pălăriei, ca să apere de vînt și de frig persoanele care plecau la drum sau la vînătoare.

— Vezi, părinte, de iscodește dacă nu se află cineva pe-aici care pleacă la Madrid sau la Toledo ca să-mi cumpere o rochie din acelea umflate și rotunde, croită cu tot dichisul, așa cum se poartă acuma, și să fie din cele mai bune pe care le găsește ; fiindcă trebuie cu tot dinadinsul să cinstesc ocîrmuirea omului meu pe cît mi-e cu putință ; și, la o adică, de mi-o veni cheful, mi-oi lua vaea la curtea lui Sancho și mi-oi porunci și eu o calească, așa cum au toate celelalte, fiindcă muierea care are de bărbat un cîrmuitor o fi în stare, ba bine că nu, să aibă și să ție pe cheltuiala ei o calească.

— Mai e vorbă, mămucă ? zise Sanchica. Dar-ar Dumnezeu să se-ntîmple asta azi, și oricît or spune cei ce m-or vedea așezată, dimpreună cu mămuca, acolo în calească : „lote sărăcia dracului, fata mîrlanului de Sancho, cum mai umblă răsturnată în calească, de să zici că-i nevasta papii, nu alta“ ! Dar vorba-i că aceia tot în mîzgă or să calce, în vreme ce eu oi merge-n calească și cu tălpile pe deasupra pămîntului. Lovi-i-ar nevoia pe toți cîrtitorii cîți se află pe lume ! Dar las' să ridă fitecine, mie doar să-mi fie bine. Nu spun drept, mămucă ?

— Și încă ce drept, fetico, răspunse Teresa, căci toate noroacele astea, ba încă unele și mai mari, mi le prorocise bunul meu Sancho ! Și ai să vezi tu, fato, că nu se lasă el pînă nu mă face contesă, căci totul e să-nceapă numai să te calce norocul ; și așa cum l-am auzit de-atîtea ori pe tată-tu — care nu numai ție, ci și zicalelor le e tată — cînd ești dăruit cu-o vacă, fugi cu funia de-o înșfacă ; atunci cînd ești dăruit cu o cîrmuire, apucă vîrtos de ea ; cînd ești dăruit cu un comitat, înfige-te-n el, și cînd îți face cineva cucu-

cuțu cu vreun chilipir, înhață-l repede : să nu faci pe mortu-n păpușoi și pe fudulul de urechi cînd norocul și avuția vin să-ți bată-n ușă. Și puțin o să-mi pese dacă cel ce m-o vedea mîndră și gătită o spune : javra în nădragi de în nu-l mai știe pe vecin.

Auzind-o și pe asta, preotul zise :

— Îmi vine să cred că toți cei din neamul Panza au ieși pe lume c-un sac de zicale-ntr-înșii : n-am văzut pe nici unul din ei care să nu le înșire cînd ți-e lumea mai dragă și cînd nici cu gîndul nu gîndești.

— Asta cam așa e, spuse pajul, fiindcă și seniorele cîrmuitor Sancho, una-două, le dă drumul ; și cu toate că nu totdeauna sînt spuse cînd se potrivesc, le ascuți totuși bucuros, iar stăpîna mea ducesa și cu ducele le prețuiesc foarte.

— Poți să ne încredințezi, dragă domnule, spuse bacalaureatul, că este adevărată povestea asta cu ocîrmuirea lui Sancho și că se află, într-adevăr, vreo ducesă pe lume care-i trimite daruri și-i scrie Teresei ? Fiindcă noi, măcar că pipăim darurile și-am mai citit și scrisorile, uite că tot nu putem crede și bănuim c-o fi la mijloc tot vreo poznă de-a lui don Quijote, vecinul nostru, care-și închipuie că toate cele se fac și se desfac numai prin puterea vrăjilor ; de aceea, mi-ar veni să-ți spun că vreau și eu să te ating și să te pipăi pentru a mă încredința dacă ești doar o nălucă de sol sau ești un om în carne și oase.

— Cînstite fețe, răspunse pajul, altceva nu știu să vă spun despre mine decît aceea că sînt sol adevărat, că seniorele Sancho Panza e cîrmuitor în toată legea, că stăpînilor mei, ducele și ducesa, le stă-n putință să dea și au și dat o astfel de ocîrmuire, și că într-însa, după cîte-i aud spunînd,

Sancho acesta, de care-i vorba, se poartă cum nu se poate mai destoinic ; acum, dacă-n treaba asta intră sau nu vreo vrajă, descurcați-vă domniile-voastre înde voi, că eu alta nu știu să vă spun, uite, mă jur pe viața părinților mei, că-s încă-n viață, și doar îi îndrăgesc și țin la ei ca la ochii din cap.

— Se prea poate să fie și așa cum zici, răspunse bacalaureatul, dar, totuși, *dubitat Augustinus*¹.

— Îndoiască-se cine-o pofti, făcu pajul, adevărul tot acela pe care l-am spus eu rămîne, și pîn' la urmă tot va pluti deasupra minciunii ca untdelemnul deasupra apei, iar dacă nu, *operibus credite, et non verbis*² : să vie cu mine unul din domniile-voastre, și atunci o vedea cu ochii ceea ce nu vrea să creadă cu urechile.

— Păi dacă-i vorba de plecat, asta mie mi se cuvine, spuse Sanchica. Ia-mă, mărite domn, pe calul luminăției-tale, că eu bucuroasă oi merge să-l văd pe taică-meu.

— Nu se cade ca fetele cîrmuitorilor să bată drumurile singure, ci numai însoțite de calești, de litiere și de-un mare număr de slugi.

— Pe legea mea, răspunse Sanchica, că tot atît de bine pot să merg călare pe-o măgăreață ca și-ntr-o caleașcă. Eu, și mofturoasă ! Bine-ați mai brodit-o !

— Ia taci, fetico, zise Teresa, că nu știi ce vorbești ! Dumnezeu are dreptate : alte vremuri, alte fețe ; cînd tată-tu îi Sancho, ești și tu Sancha,

¹ Augustinus se îndoiește (lat.). Este vorba de vestita îndoială metodică cu care sfîntul Augustin își începe unul din raționamentele sale : *dubito ergo cogito* (mă îndoiesc, deci gîndesc), originea ideii lui Descartes : *gîndesc, deci sînt*.

² Credeți faptelor, nu vorbelor (lat.).

dar cînd e cîrmuitor, apăi ești domniță ; nu știu dacă am vorbit cum trebuie.

— Ba ai vorbit mai cu miez decît îți închipui, stăpînă Teresa, spuse pajul. Acum dați-mi să mă-nînc și pregătiți-mi îndată totul pentru plecare, fiindcă am de gînd să mă întorc chiar astă-seară.

La care preotul spuse :

— Vino, rogu-te, să te proslăvești la mine, căci Teresa mai mult gînduri bune are decît mijloace ca să slujească pe-un oaspete atît de ales.

Copilul de casă la început se cam codi ; pîn' la urmă, însă, trebui să primească tot spre binele lui, iar preotul îl duse bucuros la el acasă, ca să aibă prilej să-l iscodească pe-ndelete despre don Quijote și despre isprăvile lui. Bacalaureatul fu gata să-i scrie Teresei răvașele de răspuns ; dar ea nu vru ca bacalaureatul să-și bage nasul în treburile ei, fiindcă-l știa cam ghiduș, așa că dete un colac și două ouă unui copilandru de care se ajuta preotul la slujbă și care știa să scrie, iar el îi scrise două răvașe, unul către omul ei, iar celălalt către ducesa, răvașe alcătuite întocmai după vorbele Teresei și care nu sînt cele mai puțin hazlii din tot ce se află cuprins în această măreață istorie, așa cum se va vedea mai departe.

CAPITOLUL LI

**Despre urmarea cîrmuirii lui Sancho Panza,
dîmpreună cu alte întîmplări, să le zicem bune**

Se lumineă de ziuă după noaptea-n care cîrmuitorul umblase să-și cerceteze ostrovul și pe care sufragiul o petrecuse fără să-nchidă un ochi,

gîndul umblîndu-i numai la chipul, la gingăşia şi la mîndreţea fetei celei străvestite, în vreme ce majordomul folosi timpul cît îi mai rămînea din acea noapte ca să scrie stăpînilor săi tot ce spunea şi dregea Sancho Panza, minunat foarte atît de faptele, cît şi de spusel lui, fiindcă şi-n ceea ce vorbea şi-n ceea ce făcea el se amestecau semne vădite de înţelepciune cu altele de nerozie. Se sculă, în cele din urmă, şi seniorele cîrmuitor, şi din porunca doftorului Pedro Recio, i se aduse să mănînce puţină dulceată, însoţită de trei-patru înghiţituri de apă rece, lucruri pe care Sancho le-ar fi schimbat bucuros cu un codru de pîine şi cu un ciorchine de strugure ; dar văzînd că merge nu cum îi voia, ci cum îi nevoia, trecu şi paharul acesta de la el, spre marea durere a sufletului lui şi spre ciuda burduhanului lui, luînd de bune spusel lui Pedro Recio, şi anume că bucatele puţine şi uşoare înviorează mintea şi că tocmai ele-s cele mai potrivite pentru inşii înălţaţi la treapta conducerii şi la slujbe de mare răspundere, fiindcă aceştia trebuie să se folosească nu atît de puterile trupului, cît de cele ale cuge-tului. De pe urma acestei sofisticării răbda bietul Sancho de foame, şi încă atît de vîrtos, încît în sinea lui afurisea şi cîrmuirea şi chiar şi pe acela ce-l blagoslovise cu ea. Dar cu toată foamea lui şi cu toată dulceata pe care o luase, se puse pe judecat şi-n acea zi, şi primul lucru ce se ivi fu o întrebare pe care o rosti un străin, de faţă fiind la treaba asta majordomul şi cu toţi ceilalţi ciraci. Şi întrebarea fu aşa :

— Stăpîne, un rîu cu apă multă despărţea două părţi ale aceleiaşi moşii — fii cu luare-aminte luminăţia-ta la cele ce-ţi spun, că lucrul e de mare însemnătate şi-i puţin cam încurcat ; peste

riul ăsta era un pod, iar la capătul podului, o spînzurătoare și un fel de curte de judecată, unde se aflau de obicei patru judecători, care judecau după legea dată de stăpînul riului, al podului și al moșiei ; iar legea era asta : dacă trece cineva dintr-o parte în alta a podului, trebuie să jure mai întîi încotro și pentru ce se duce ; și dacă jură adevărul, să-l lase să treacă, iar dacă spune vreo minciună, să moară spînzurat, fără nici o îndurare, în spînzurătoarea care era acolo. Fiind știută această lege, precum și aspra ei rînduială, veneau mulți pe-acolo, și după felul cum jurau, se putea vedea îndată că spuneau adevărul, așa că judecătorii îi lăseau slobози să treacă. Se întîmplă, însă, că, luînd unui om jurămîntul acela jură și spuse-n jurămîntul lui că nu pentru altceva se ducea decît ca să moară atîrnat în spînzurătoarea care era acolo. Judecătorii steteră la cumpănă cînd auziră acest jurămînt și spuseră : „Dacă-l lăsăm pe omul ăsta să treacă slobod, se cheamă c-a mințit cînd a jurat, și atunci, după cum spune legea, trebuie să moară ; și dacă-l spînzurăm, apăi el a și jurat că se duce să moară atîrnat în acea spînzurătoare, și o dată ce-a jurat adevărul, tot după aceeași lege, trebuie lăsat slobod“. Se cere acum luminăției-tale, mărite cîrmuitor, să spui ce să facă judecătorii ăstui om, că și acum mai stau încă la îndoială și nu știu cum s-o scoată la capăt. Și ajungînd și pîn-la urechile lor veste despre mintea cea pătrunzătoare și luminată a înălțimii-tale, iată că mă trimiseră pe mine să te rog din partea lor ca să-ți dai luminăția-ta cu părerea în treaba asta atît de încîlcită și de îndoielnică.

La care Sancho răspunse :

— De bună seamă că domnii ăștia judecători care te trimisese la mine ar fi făcut mai bine să-și cruce alina osteneală, fiindcă eu sînt mai degrabă greu de cap decît cu minte ascuțită ; dar, cu toate astea, mai spune-mi o dată cum stă treaba, în așa fel ca s-o-nțeleg bine, că poate oi fi în stare să-l dau de rost.

Cel cu întrebarea îi mai spuse încă o dată și încă o dată ceea ce îi povestise la început, și atunci Sancho zise :

— După cît mă taie capul, treaba asta oi descurca-o eu într-o clipită, și e așa : va să zică, omul ăsta se jură că se duce să moară în spînzurătoare, și dacă moare-n felul ăsta, se cheamă c-a jurat adevărat, și după legea dată, drept e să fie slobod și să treacă podul ; iar dacă nu-l spînzură, atunci a jurat mincinos, și, după aceeași lege, trebuie să-l spînzure.

— Întocmai așa cum spui luminăția-ta, mărite cîrmuitor, zise trimisul. Și cît privește tilcul întreg și înțelegerea lucrului, n-a mai rămas nimic de deslușit și nu mai e nici o îndoială la mijloc.

— Acum uite ce zic eu, spuse Sancho, că o parte din omul ăsta, aceea care a spus adevărul, să fie lăsată să treacă, iar aceea care a mințit să fie spînzurată, și-n felul ăsta o să se împlinească întocmai ceea ce se cere pentru trecerea podului.

— Păi atunci, stăpîne cîrmuitor — răspunse cel ce întrebase — o să fie nevoie ca omul acela să se împartă în două părți, cea mincinoasă și cea care a spus adevărul ; și dacă se împarte, vrea nu vrea, tot trebuie să moară ; așa că nu se pune-n fapt nimic din ceea ce cere legea, și e neapărată nevoie ca ea să fie urmată întocmai.

— Ia stai puțin, jupîn cutare, răspunse Sancho, sau sînt eu lovit cu leuca-n cap, sau trecătorul ăsta de care vorbești trebuie cu aceeași îndreptățire și să moară și să trăiască, urmînd să treacă podul, pentru că dacă-l mîtuiește adevărul, minciuna îl osîndește în aceeași măsură. Și stînd lucrurile așa cum stau, eu sînt de părere să spui domnilor acelora ce te-au trimis la mine că, o dată ce au aceeași greutate și temeiurile de a-l osîndi și cele de a-l ierta, apăi să-l lase să treacă slobod, fiindcă totdeauna și mai de laudă e să faci bine decît să faci rău ; și lucrul ăsta l-aș da iscălit cu numele meu, dac-aș ști să mă iscălesc¹ că acum eu n-am vorbit după capul meu, ci numai fiindcă mi-a venit în mine o învățătură pe care, dintre multe altele, mi-a dat-o stăpînul meu don Quijote în seara din ajunul venirii mele aici, ca să fiu cîrmuitorul acestei insule, și care învățătură spune că, atunci cînd dreptatea e îndoielnică, eu să plec cumpăna de partea milei ; și a vrut Dumnezeu ca tocmai acum să-mi aduc aminte de lucrul ăsta, pentru ca el să pice la țanc în pricina de care-i vorba.

— Așa e, răspunse majordomul, sînt încredințat că nici Licurg însuși, cel ce-a dat legea lacedemonienilor, n-ar putea să dea o dezlegare mai dreaptă decît aceea pe care a dat-o marele Panza ; și acum să punem capăt judecăților din

¹ În original : „*lo diera firmado de mi nombre si supiera firmar*“. Amendat de Hartzenbusch : „*si supiera mejor firmar*“ („dacă aș ști să mă iscălesc mai bine“), căci Sancho a declarat în două rînduri (cap. XXXVI și XLIII) că știa totuși să se iscălească, deși nu învățase să scrie.

dimineața asta, iar eu oi orîndui ca stăpînul cîrmuitor să mănînce cu totul după pofta inimii.

— Asta vreau și eu, și pe bună dreptate, spuse Sancho. Dați-mi numai să mănînc, și pe urmă pot să plouă asupra-mi cu nemiluita daraverile și întrebările, că pe toate le-oi descurca eu cît ai clipi !

Majordomul se ținu de cuvînt, simțind el că prea-și încarcă cugetul dacă-l lasă pe-un cîrmuitor atît de înțelept să moară de foame, și asta cu atît mai mult cu cît avea de gînd s-o mîntuie cu el chiar în noaptea aceea, jucîndu-i cel din urmă renghi pe care primise poruncă să i-l joace. Întimplarea făcu apoi că, după ce mîncase în acea zi în răspăr cu regulile și aforismele doftorului Tirteafuera, cînd să se strîngă masa, intră un ceaș cu o scrisoare de la don Quijote pentru cîrmuitor. Porunci Sancho sfetnicului s-o citească mai întîi în gînd, și dacă nu dă într-însa de vreun lucru ce-ar trebui ținut în taină, s-o citească și cu glas tare. Așa și făcu sfetnicul și după ce-o străbătu la început numai cu ochii, spuse :

— Poate fi citită fără grijă și cu glas tare, că ceea ce îți scrie luminăției-tale seniorele don Quijote face să fie tipărit și scris cu slove de aur, și spune așa :

SCRISOAREA LUI DON QUIJOTE DE LA MANCHA
CĂTRE SANCHO PANZA, OCÎRMUIITOR AL INSULEI
BARATARIA

„Cînd mă așteptam să aud vești despre trăsnelile și gugumăniile tale, iată că-mi ajunse la urechi zvon despre înțelepciunea ta, pentru care lucru am mulțumit din suflet cerului, care știe să-i ridice din gunoaie pe săraci și din nerozi

să facă firoSCOȘi.¹ Spusu-mi-s-a că ocîrmuiești ca și cum ai fi om și că, așa cum ești, pari a fi mai curînd mîelușel, după smerenia cu care trăiești; aș vrea însă să ții seamă, dragă Sancho, că de multe ori se cuvine și-i de nevoie, pentru vrednicia slujbei pe care o ții, să mai calci peste smerenia inimii, pentru că înfățișarea îngrijită a omului pus în slujbe mari trebuie să se potrivească cu ceranțele acelor slujbe, iar nu cu aplecările lui de ins din prostime. Îmbracă-te ca lumea, că un băț gătit nu mai seamănă a băț; nu spun acumă să te apuci și să porți giuvaeruri și să te împopoțonezi, și nici, fiind judecător, să te-mbraci ostășește, ci să te-mpodobești doar cu haina pe care o cere slujba ta, numai să fie curată și cuviincioasă. Pentru a cîștiga dragostea obștii pe care o cîrmuiești, trebuie, printre altele, să faci două lucruri: mai întîi să fii prevenitor cu toată lumea, deși asta ți-am mai spus-o eu și altă dată; și-n al doilea rînd, să te-ngrijești să fie hrană din belșug, fiindcă nu se află nimic pe lume care să pună mai greu la încercare sufletul nevoiașilor decît foamea și lipsa.

Să nu faci multe legi și, chiar de le faci, vezi să fie bune și mai cu seamă ai grijă să fie ascultate și aduse la îndeplinire; fiindcă legile care nu-s ascultate, poți să le socotești ca și cum nici n-ar fi; ba încă mai trezesc și bănuiala că stăpînitorul care a avut atîta înțelepciune și vrednicie ca să le alcătuiască n-ar fi în stare să le facă și ascultate; iar legile care doar înspăimîntă și nu se îndeplinesc au soarta butucului, regele

¹ Aluzie la un pasaj din psalmul CXII: „*Suscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem*”. („Care ridică pe cel neputincios de la pămînt, și înalță din gunoaie pe cel sărman“.)

broaștelor, care la-nceput le-a speriat, și apoi, cu timpul, a ajuns într-atît de rîsul lor, încît broaștele se urcau pe el. Să fii părinte al virtuților și tată vitreg al păcatelor. Să nu fii totdeauna aspru și nici totdeauna blînd, ci să alegi mijlocul între aceste două capete, că aici stă culmea înțelepciunii. Să te duci să vezi temnițele, măcelăriile și piețele, fiindcă venirea cîrmuitorului în asemenea locuri e de mare însemnătate ; ea îi ușurează pe întemnițați, făcîndu-i să creadă că vor fi sloboziți în curînd, e sperietoare pentru casapi, care încep atunçi să potrivească cînstit greutățile pe talerele cumpenei, și, din același temei, e sperietoare și pentru precupețele din piață. Nu te arăta — chiar dacă ești de fapt, ceea ce eu nu cred — hulpar, muieratic și lacom, fiindcă o dată ce norodul și cei ce au de-a face cu tine îți află o anume me-teahună, apăi acolo au să tot bată ei, pînă ce te vor nărui în adîncul pierzării. Ia în seamă și iarăși ia în seamă, străbate cu mintea și iarăși străbate povețele și învățăturile pe care ți le-am dat în scris mai înainte să pleci de-aici către ocîrmuirea ta, și vei vedea cum ai să găsești într-însele — dacă te iei după ele — un ajutor de preț, care să-ți ușureze neajunsurile și greutățile ce le întîmpină cîrmuitorii la tot pasul. Scrie stăpînilor tăi și arată-te recunoscător față de ei, fiindcă nerecunoștința e fiică a trufiei, care-i unul din cele mai mari păcate din cîte se cunosc ; iar omul care-i recunoscător față de cei ce i-au făcut bine arată prin aceasta că va fi recunoscător și față de Dumnezeu, care i-a făcut atîta bine și care-l mi-luiește neîncetat.

Doamna ducesă a trimis un sol cu straiete tale și cu un alt dar la femeia ta, Teresa Panza ; din

clipă în clipă așteptăm răspuns. Eu am fost puțin cam în toane rele din pricina unor zgîrieturi co-toiești, care nu s-au potrivit tocmai bine pe nasul meu ; dar nu-i nimic, că dacă se află pe lume vrăjitori care mă prigonesc, apăi mai sînt și din cei ce-mi iau apărarea. Dă-mi de știre de tot ce ți se-ntîmplă, că doar drumul pînă aici e destul de scurt ; și asta cu atît mai mult cu cît am de gînd să curm o dată cu viața asta trîndavă pe care o trăiesc, fiindcă nu sînt făcut pentru ea. M-am încurcat într-o afacere care cred că-i va face pe duce și pe ducesa să nu mă mai aibă la inimă ; și măcar că treaba asta o să-mi pricinuiască mult năduf, n-o să aibă, de fapt, nici o însemnătate, fiindcă, la urma urmei, sînt dator, mai înainte de toate, să-mi împlinesc chemarea, iar nu să le fac lor chef, potrivit vorbei care spune : AMI-CUS PLATO, SED MAGIS AMICA VERITAS¹. Îți spun asta-n latinește fiindcă-mi închipui că, de cînd ești cîrmuitor, ai fi învățat și tu această limbă. Și rămii cu Dumnezeu, care să te aibă-n pază, așa ca nimeni să nu-ți facă vreun rău.

Prietenul tău,
Don Quijote de La Mancha“

Sancho ascultă cu luare-aminte scrisoarea, care fu lăudată și socotită drept înțeleaptă de către cei ce-o auziră ; și îndată Sancho se ridică de la masă și, chemîndu-l pe sfetnic, se închiseră amîndoi la el în odaie și, fără să mai tărăgănească, vru să răspundă pe loc seniorului don Quijote ; și zise către sfetnic să scrie întocmai ce-o spune

¹ „Mi-e prieten Platon, dar mai prieten sînt cu adevărul“, maximă latină.

el, fără să nădească altceva și fără să scoată nimic ; și acela așa și făcu ; iar scrisoarea de răspuns zicea așa :

SCRISOAREA LUI SANCHE PANZA
CĂTRE DON QUIJOTE DE LA MANCHA

„Sînt atît de copleșit de treburile mele, încît nu mai am timp nici să mă scarpîn în cap și nici să-mi tai unghiile, care mi-au crescut atît de lungi, încît numai Dumnezeu mai poate găsi aci leacul. Spun asta, scumpul meu stăpîn, pentru ca luminăția-ta să nu te mire că pîn-acum nu ți-am dat încă de știre dacă o duc bine sau rău cu ocîrmuirea mea, în care rabd de foame mai abitir decît atunci cînd băteam amîndoi codrii și coclaurile.

Îmi scrise mai deunăzi și ducele, stăpînul meu, dîndu-mi de știre c-au intrat la noi în ostrov niște iscoade ca să mă ucidă, dar pîn-acum n-am dat de altcineva decît de un anume doftor, plătit cu simbrie aci în sat ca să-i omoare pe toți cîrmuitorii cîți or veni ; îl cheamă doftorul Pedro Recio și-i de fel din Tirteafuera, ca să vezi și luminăția-ta, după numele ăsta, dacă n-am dreptate să mă tem c-o să mor de mîna lui. Și doftorul ăsta — spune chiar el despre sine — nu îngrijește bolile cîte se află pe lume, ci li se pune doar de-a curmezișul ca să nu vie, iar leacurile pe care le folosește el sînt postul și iarăși postul, pînă ajungi doar piele și os, ca și cum slăbiciunea n-ar fi un rău cu mult mai mare decît frigurile. În sfîrșit, o să mă facă să mor de foame, dar eu de inimă rea o să mor, fiindcă-mi făceam ca omul socoteala să viu la ocîrmuirea asta ca să mînninc cald și să beau rece și să-mi odihnesc mădularele între cearceafuri de in și perne de puf : și, cînd colo,

am venit să fac pocăință, de parc-aș fi pustnic ; și cum n-o fac de bunăvoie, tare mă tem că pîn' la urmă tot o să mă ia dracu !

Pîn-acum n-am pus mîna pe nici un ban, nici pe dăruite, nici pe șterpelite, și nici nu mă taie capul cum vine treaba asta, fiindcă aici mi s-a spus că ocîrmuitorii care vin de obicei în acest ostrov, mai-nainte de a sosi-ntr-însul, primesc de la localnici, fie în dar, fie cu împrumut, mulțime de bănet, și că asta ar fi datina obișnuită și în alte insule, nu numai aici.

Astă-noapte, mergînd în cercetare, am dat de-o fetișcană frumoasă coz, îmbrăcată în port bărbătesc, și de-un frate de-al ei în straie muieresti ; de fată s-a îndrăgostit sufragiul meu, și-n mîntea lui și-a ales-o de soață, după cîte spune el, iar eu mi l-am ales pe băiat de ginere ; astăzi, și eu și el vom sta de vorbă cu tatăl amîndurora, un oarecare Diego de la Llana, hidalgo și creștin din moși-strămoși.

Eu mai dau cîte-o raită prin piață, așa cum mă povățuiești și luminăția-ta, și chiar ieri am găsit o precupeață care vindea alune noi, și am prins-o că amestecase un oboroc de alune noi cu un alt oboroc de alune vechi, găunoase și putrede ; i le-am oprit pe toate pentru copiii de școală, care or ști ei să le deosebească, și am osîndit-o să nu mai pună cincisprezece zile piciorul în piață ; mi s-a spus că cu dreptate am făcut ceea ce am făcut ; atîta pot să-ți spun luminăției-tale, că nu se află pe lume ființe mai de ocară decît precupețele — după cum le-a și mers buhul pe-aici — fiindcă toate sînt nerușinate, tîlhăroaice și neobrăzate, și așa cred și eu după cele ce-am văzut prin alte sate.

Sînt mulțumit foarte că doamna ducesă a scris neveste-mi, Teresa Panza, și că i-a trimis darul de care spui luminăția-ta, și oi face tot ce-mi stă-n putință ca să mă arăt recunoscător cînd o veni timpul ; sărută-i luminăția-ta mîinile din partea mea, spunîndu-i c-am zis eu că n-a azvîrlit darul pe gîrlă, așa cum s-o vădi prin fapte. Nu mi-ar veni bine ca luminăția-ta să te pui de price cu stăpînii ăștia ai mei ; pentru că dacă luminăția-ta te strici cu ei, apăi e la mintea omului că lucrul o să se facă pe spinarea mea ; și n-ar fi bine ca, o dată ce mă povățuiești să fiu recunoscător, tocmai luminăția-ta să nu fii așa față de niște oameni care ți s-au arătat atît de mîrinimoși și care te-au găzduit împărătește la ei în castel.

Din vorba aceea cu pisicăraia nu-nțeleg ce vrei să spui ; dar îmi dau cu gîndul că trebuie să fie la mijloc vreunul din pocinoagele pe care ți le fac de obicei vrăjitorii cei răi ; o să aflu cînd ne-om vedea. Aș vrea să-ți trimit ceva luminăției tale, dar nu știu ce-aș putea să-ți trimit, în afară doar de niște mațe pentru «clistir», pe care aceștia de-aici din insulă le pregătesc în chip cu totul ciudat, din bășici ; de mi-o mai ține totuși cîtva timp ocîrmuirea asta, oi face pe dracu-n patru să-ți trimit ceva. Dacă-mi scrie nevastă-mea, Teresa Panza, plătește luminăția-ta poșta și trimite-mi scrisoarea, fiindcă ard de dorința de-a ști ce mai e cu casa mea, cu nevasta și cu copiii mei.

Și acum, Dumnezeu să te păzească de vrăjitorii cei cu gînduri rele, iar pe mine să mă scoată cu bine și cu pace din ocîrmuire ; dar mă cam îndoiesc de treaba asta, fiindcă tare mă tem că n-oi

*lăsa ocîrmuirea decît o dată cu viața, după cum
mă muncește de rău doftorul Pedro Recio.*

Sluga luminăției-tale,
Sancho Panza, cîrmuitorul!"

Șfetnicul pecetlui scrisoarea și o trimise îndată prin ceauș, și apoi, adunîndu-se laolaltă păcălicii lui Sancho, se vorbiră între ei cum să-i facă vînt de la ocîrmuire; și aceea seară și-o petrecu Sancho alcătuiind la porunci în legătură cu buna chivernisire a ceea ce el credea că-i insulă și porunci să se mîntuie o dată cu trecerea lucrurilor de hrană prin mîinile mijlocitorilor, dar că se putea aduce vin acolo de pretutindeni, numai să se arate locul de unde venea, pentru ca să i se pună prețul după cît de mare îi era trecerea, bună-tatea și faima; iar acela care ar boteza vinul cu apă sau l-ar da sub un alt nume, ar urma să fie osîndit la moarte din această pricină¹; coborî prețurile la toate încălțările, mai cu seamă la conduri, socotind că erau din cale-afară de mari; puse bir pe simbriile slugilor, care prea se repezeau la cîștig; statornici pedepse cît se poate de grele pentru cei ce cîntau cîntece necuviincioase și cu măs-cări, atît în timpul nopții, cît și-n al zilei; porunci ca nici un cerșetor orb să nu mai cînte cîntece în care-i vorba de povești cu minuni dacă nu aduce mărturii vrednice de crezare că acele minuni sînt adevărate, socotind că cele mai multe din poveș-

¹ Unii comentatori, ca Hartzenbusch, se îndoiesc că Sancho ar fi putut edicta o pedeapsă crudă ca asta pentru o atît de mărunță și de frecventă vinovăție, ca aceea de a boteza vinul cu apă. Este totuși un fapt istoric acela că, în 1585, alcazii curții au hotărît ca practicantilor unor asemenea moravuri să li se tragă, de fiecare dată cînd vor fi dovediți, cîte o sută de bice, peste cele două mii de *maravedises* amendă.

tile pe care le cîntă orbii nu-s altceva decît scor-neli, răspîndite în paguba minunilor celor adevă-rate.

Puse început şi întemeie slujba de alguazil al săracilor, nu ca să-i prigonească, ci ca să-i cerce-teze dacă erau într-adevăr săraci, fiindcă • în umbra schilodirii prefăcute şi a răniî mincinoase, cei cu braţul zdravăn ajung nişte tîlhari, iar cei teferi, nişte beţivi. Într-un cuvînt, orîndui lucruri atît de bune, încît şi-n ziua de astăzi se mai păstrează acolo-n sat şi poartă numele de *Legile ma-relui cîrmuitor Sancho Panza*.

CAPITOLUL LII

Unde se povesteşte păţania celei de-a doua
dueña îndurerată sau amărită, chemată pe
celălalt nume al ei doña Rodriguez

Povesteşte Cide Hamete că, lecuindu-se don Quijote de zgîrieturile lui, socotî el că viaţa ce-o ducea acolo-n castel era potrivnică tuturor porun-cilor cavaleriei pe care o mărturisea, aşa că-şi puse-n gînd să ceară învoire de la duce şi ducesa spre a pleca la Zaragoza, unde sorocul serbărilor de întrecere cavaleriească se apropia şi unde nădăj-duia c-o să cîştige armele ce se cuceresc la o serbare de acest soi.

Şi cum sta el aşa, într-o bună zi, la masă cu ducele şi cu ducesa, începînd să-şi îndeplinească gîndul şi să le ceară învoirea, iată numai că pe uşa odăii celei mari intrară pe neaşteptate două femei — aşa, cel puţin, se adevări pînă la urmă — cernite

din creștet pînă-n tălpi, iar una din ele, ajungînd pîn-la don Quijote, i se trînti dinainte cît era de lungă și, nemaidesprinzîndu-și buzele de picioarele lui, începu să scoată niște vaiete atît de jalnice, de adînci și de sfișietoare, că-i lăsară uluiți pe toți cei ce-o auzeau și se uitau la ea ; și măcar că ducele și cu ducesa socotiră c-o fi iar vreun renghi pe care slujitorii lor voiau să-l joace lui don Quijote, cînd văzură focul cu care femeia ofta, gema și lăcrăma, steteră în cumpănă, nemaiștiind nici ei ce să creadă, pînă ce don Quijote, cuprins de milă, o ridică de jos și o puse să se descopere și să-și scoată vâlul de pe fața-i plînsă. Ea îl ascultă și se arătă a fi chiar una la care nimeni nu s-ar fi gîndit, căci chipul descoperit era acela al doînei Rodriguez, dueña din casă ; iar cealaltă femeie cernită era fie-sa, cea necinstită de către feciorul țaranului celui avut. Se mirară toți cei ce-o cunoșteau, dar mai cu seamă ducele și cu ducesa, fiindcă oricît o țineau ei de neroadă și de neajutorată la minte, tot n-ar fi zis că-i în stare de atîta sminteală. În cele din urmă, doîna Rodriguez, întorcîndu-se către stăpînii ei, le spuse :

— Fiți atît de buni, măriile-voastre, și îngăduiți-mi să stau puțin de vorbă cu acest cavaler, căci așa sînt silită să fac ca să ies cu bine din încurcătura în care m-a vîrît neobrăzarea unui blestemat de țărănoi.

Ducele îi spuse că-i dă încuviințarea și că poate să stea de vorbă cu don Quijote cît i-o pofti inima. Atunci ea, îndreptîndu-se și cu vorba și cu fața către don Quijote, îi zise :

— A și trecut un cîrd de vreme, viteze cavaler, de cînd te-am încunoștințat de jignirea pe care i-a adus-o și de purtarea haină pe care avut-o un

țaran netrebnic față de preascumpa și preaiubită mea fetișoară, care nu-i alta decît nenorocita ce-o vezi de față, iar luminăția-ta mi-ai făgăduit să-i iei partea, îndreptînd strîmbătatea ce i-a fost făcută ; tocmai acum, însă, mi-a ajuns la urechi vestea că vrei să pleci de-aici din castel în căutare de isprăvi minunate — dei-ți Domnul din belșug ! — așa că aş vrea ca, mai-nainte de a ți se pierde urma pe drumuri, să-l chemi la luptă pe acest bătăran îndărătnic și să-l silești să se-nsoare cu fie-mea, întru împlinirea legămîntului făcut de a-i fi soț mai-nainte și pînă să nu-și facă de cap cu ea ; că să mai aștept dreptate de la stăpînu-meu, ducele, e ca și cum aş cere gîrlei să curgă la deal, și asta din pricina pe care — cu cugetul curat — ți-am destăinuit-o luminăției-tale. Așa că să-ți dea Dumnezeu sănătate și noroc, iar pe noi să nu ne lași de izbeliște.

La toate cele spuse, don Quijote răspunse cu multă cumpănire și cu întorsături de vorbe :

— Doamnă dragă, înfrînează-ți lacrimile, sau mai bine zis, usucă-ți-le și înăbușă-ți oftările, că, uite, eu iau pe seama mea să fac dreptate fetei dumitale, căreia i-ar fi stat, totuși, mai bine să nu fie atît de flusturatică, încît să dea crezare unor făgăduințe de îndrăgostit, făgăduințe care, cel mai adesea, se dau lesne, însă se țin tare anevoie ; de aceea, cu încuviințarea ducelui, stăpînul meu, oi purcede pe dată în căutarea acestui flăcău nelegiuit, l-oi găsi, l-oi chema la luptă și l-oi și trimite pe cea lume dacă numai atîtica s-o codi să pună-n fapt cuvîntul dat, căci îndatorirea cea mai de frunte a îndeletnicirii mele este să-i cruț pe cei smeriți și să-i pedepsesc pe cei trufași, adică, mai bine zis, să alerg întru ajutorul celor

obijduiți și să arunc prăpădul asupra celor neînduplecați.

— Nu-i nici o nevoie, răspunse ducele, ca domnia-ta să te mai ostenești căutându-l pe bătăranul de care se plînge această cumsecade dueña și nu mai e nevoie nici să ceri de la mine îngăduința de a-l chema la luptă, fiindcă treaba e ca și făcută. Uite, iau pe seama mea să-l înștiințez de această chemare la luptă, să-l silesc s-o primească și, răspunzînd chemării, să vină aici la castel, unde vă voi da amîndurora cîmp de luptă, păzind toate legile care îndeobște trebuie păzite în împrejurări din astea, chezășuind, fără părtinire, dreptul fiecăruia din voi, așa cum se cade să facă orice stăpînitor care încuviințează un loc de luptă aceloră ce se bat în hotarele ținuturilor lui.

— Cu o chezășie ca asta și cu bună încuviințare a măriei-tale, răspunde don Quijote, din această clipă vă vestesc că încetez pentru cîtva timp să mă mai socotesc hidalgo, mă plec și mă cobor pînă la starea păgubitorului, îngăduindu-i, astfel, dreptul de a se bate cu mine; de aceea, măcar că nu-i de față, îl chem la luptă și la războire pe temeiul că rău a făcut amăgînd pe această nenorocită, care a fost fată mare, și acum, din vina lui, nu mai este, așa că trebuie sau să aducă la îndeplinire legămîntul făcut față de ea, de a-i fi bărbat cuminte, sau să moară dînd piept cu mine.

Și îndată își și scoase o mînușă și o azvîrli în mijlocul odăii, iar ducele o ridică, zicînd că, așa cum a mai spus o dată, el primește chemarea la luptă în numele vasalului său, hotărînd totodată și sorocul luptei, în șase zile, iar locul, pe întinderea din fața castelului, armele fiind cele pe care le întrebuițează de obicei cavalerii, adică lance, pavăză și platoșă, dimpreună cu tot tacîmul de

luptă, ales fără de nici o înșelătorie, viclenie sau rea-credință, cercetat și văzut de către martori ; dar, mai-nainte de toate, e de trebuință ca doamna asta bună și cu fata ei cea rea să încredințeze păsul și dreptatea lor în miinile seniorului don Quijote, fiindcă altminteri nu s-o face nimic și nu se va ieși la nici o socoteală cu chemarea asta la luptă.

— Eu, una, le încredințez, răspunse doamna de casă.

— Apăi și eu, adăugă fata-n silă, toată plinsă și rușinată.

După ce-au pus ei așa totul la cale și după ce, în sinea lui, a chibzuit și ducele tot ce are de făcut într-o împrejurare ca aceasta, femeile cele cernite plecară, iar ducesa porunci ca, de-acu înainte, cei din preajmă să nu le mai socotească slujitoare, ci să vadă-ntr-insele niște doamne bătute de soartă, care-au venit să ceară dreptate la ea în casă ; așa că le deteră o odaie deosebită și le slujiră ca pe niște străine, spre marea mirare a celorlalte slujnice, care nu mai știau unde or să ajungă cu nerozia și cu nerușinarea lor atît doña Rodriguez, cît și fata ei, cea care călcase strimb.

Pe cînd stăteau așa lucrurile, ca pentru a înveseli și mai mult cheful și a da o bună încheiere mesei iată numai că intră în odaie pajul, cel ce dusesese scrisorile și darurile către Teresa Panza, femeia cîrmuitorului Sancho Panza, a cărui sosire fu primită cu o nemaipomenită bucurie de către duce și ducesă, dornici să afle ce i se mai întîmplase în acea călătorie ; la întrebările lor, copilul de casă răspunse că nu putea să le spună așa față cu toți și nici în două vorbe cele întîmplăte și le rugă pe măriile-lor să aibă bunătatea de a-i îngădui să le povestească totul mai tîrziu, între

patru ochi, dar că, într-acestea, să-și treacă timpul cu scrisorile ce le adusese ; și scoțind două răvașe, le dote ducesei în mână : una din ele avea scris pe învelitoare : *Răvaș pentru stăpîna mea*, ducesa cutare de nu știu unde, iar cealaltă : *Bărbatului meu, Sancho Panza, cîrmuitor al ostrovului Barataria, hărăzească-i Domnul mai multe zile decît mie*. Ducesa, vorba aceea, murea de nerăbdare să-și citească scrisoarea ; și după ce-o deschise și-o citi în gînd, văzînd că putea s-o citească și cu glas tare, ca s-audă și ducele și cei din jur, citi așa cum o să ascuți :

RĂVAȘUL TERESEI PANZA CĂTRE DUCESĂ

„Mare bucurie mi-a mai făcut, stăpînă, răvașul pe care mi l-ai scris măria-ta, fiindcă, drept să-ți spun, cu mult foc îl mai așteptam.¹ Salba de mărgean e frumoasă de-ți ia ochii, dar nici haina de vînătoare a omului meu nu rămîne de căruță. Tot satul s-a bucurat din cale-afară că măria-ta l-ai făcut cîrmuitor pe Sancho, soțul meu, cu toate că nimeni nu vrea să creadă, mai cu seamă preotul, meșterul Nicolás, bărbierul, și cu Samsón Carrasco, bacalaureatul ; dar mie puțin îmi pasă, căci dacă tot e să fie cîrmuitor, cum și este, de fapt, zică fitecine ce-o pofti ; măcar că, la drept vorbind, de nu mi-ar fi venit salba de mărgean dimpreună cu haina, apăi nici eu

¹ Clemencin se întreabă, pe drept cuvînt, cum putea Teresa Panza să aștepte cu atîta foc scrisoarea unei ducese de care nici nu auzise, nici nu aflase că-i găzduia bărbatul. Adevărul, restabilit de Rodriguez Marín, este că scribul care-i compusese Teresei scrisoarea folosește aici, din dorința de haz a autorului, o altă formulă de început de epistolă, tipică pentru confirmarea de primire a scrisorii de răspuns la o misivă a celui ce scrie acum.

n-aş fi crezut, fiindcă aici în sat toţi îl țin pe omul meu de netot, şi dacă-l scoţi de la cârmuirea unei turme, nu poate să le între-n cap la ce ocîrmuire o mai fi el bun. Eu, preaiubită stăpînă, cu voia luminăŃiei-tale, mi-am pus în gînd să las să mai între cîte-o zi bună şi la mine-n casă ; drept aceea, m-oi duce la Madrid, să stau şi eu răsturnată într-o caleaşcă, numai aşa, ca să le plesnească ochii celor ce mă pizmuiesc, care sînt cîtă frunză şi iarbă, aşa că măria-ta porunceşte omului meu — rogu-te din suflet — să-mi trimită nişte bănişori, dar ceva mai din gros, fiindcă la Madrid e o scumpete de speriat, pîinea te ține un real, iar ocaua de carne, treizeci de maravedis. E un prăpăd, nu altceva ! Iar dacă nu vrea să plec, apîi să mă vestească la timp, fiindcă pe mine mă şi ard tălpile să mă vîd pe drum ; prietenele şi vecinele mele îmi spun că dacă eu şi cu fie-mea om umbla cu alai şi cu strălucire prin Madrid, mai mult i s-o duce omului meu vestea de pe urma noastră decît nouă de pe urma lui, fiindcă nici nu se poate să nu întrebe atîta lume : «Da' cine-s cucoanele acelea din caleaşcă ?», iar un slujitor de-al meu o să răspundă : «Femeia şi cu fata lui Sancho Panza, cârmuitor al ostrovului Barataria», şi-n felul ăsta şi lui i-o merge vestea, şi eu oi fi pusă la preţ, că doară la Roma duc toate drumurile. Îmi pare cum nu se poate mai rău că anul ăsta nu s-a cules ghinda la noi în sat ; cu toate astea, tot îţi trimit măriei-tale vreo jumătate de baniŃă de ghinde, alese şi culese una cîte una de mine-n pădure, că mai mari n-am găsit ; din parte-mi, ca ouăle de struţ aş fi vrut să fie.

Să nu uiŃi înălŃimea-ta să-mi scrii, că şi eu oi avea griją să-Ńi răspund, înştiinŃindu-te de sănătatea mea şi de tot ceea ce e de trebuinŃă să te

înștiințez de-aici din sat, unde eu rămân rugîndu-mă de Domnul-Dumnezeul nostru ca pe măriata să te aibă-n pază, și nici pe mine să nu mă uite. Sancha, fata mea, și cu fecioru-meu îți sărută mîinile luminăției-tale.

Acea care ține mai mult să te vadă decît să-ți scrie,

*Slujitoarea mării-tale,
Teresa Panza“*

Mare fu desfătarea tuturor, mai cu seamă a ducelui, și a ducesei, cînd auziră scrisoarea Teresei Panza ; iar ducesa ceru lui don Quijote părerea dacă n-ar fi bine să deschidă și răvașul care venise pe numele cîrmuitorului, fiindcă-și închipuia c-o fi o minunăție. Don Quijote spuse că pentru a-i vedea mulțumiți, o să-l deschidă chiar el și, deschizîndu-l, văzu că spunea așa :

*RAVAȘUL TERESEI PANZA CĂTRE SANCHO PANZA,
BĂRBATUL EI*

„Scumpul și dragul meu Sancho, am primit răvașul tău, drept care te încredințez și, uite, mă și jur, ca o creștină catolică ce mă aflu, că nici două degete nu mai lipsea ca să înnebunesc de veselie. Vezi tu, frățioare, cînd îmi fu dat s-aud că ești cîrmuitor, gîndeam c-o să cad moartă de mulțumire, căci doar știi și tu ce se tot spune, cum că bucuria neașteptată te duce tot atît de bine pe ceea lume ca și o mare restriște. Pe Sanchica, fie-ta, a și trecut-o udul de bucurie, fără ca ea măcar să simtă ceva. Cu toate că aveam dinaintea ochilor haina trimisă de tine, și la gît salba de mărgean trimisă de stăpîna-mea, ducesa, și în mîna scrisorile, iar pe aducătorul lor chiar în fața mea, cu toate astea, zic, mi se părea și mi

se năzărea că tot ce vedeam și atingeam era doar în vis ; căci cine s-ar fi gîndit că unui cioban la capre i-a fost dat să ajungă ocîrmuitor de ostroave ? Știi și tu, frățioare, cum zicea maică-mea, că, cu cît trăiești, atîta vezi : spun asta fiindcă socot că, trăind încă, oi vedea și mai multe, căci așa-mi spune inima, că lucrurile or merge atît de departe, încît oi ajunge să te văd și împuternicit peste sîrării sau strîngător de dăjdii, slujbe unde măcar că-l ia mama dracului pe cel ce nu știe să le descurce, se cheamă, totuși, că înofi în bani și că-i ai mereu pe mînă. Duceasa, stăpîna mea, o să-ți spună și ție că eu țin grozav de mult să mă duc la Madrid ; chibzuiește dacă-i bine și spune-mi ce crezi, că eu oi pune tot sîrgul să-ți aduc numai cînte, plimbîndu-mă în caleașcă.

Nici preotului, nici bărbierului, nici bacalaureatului și nici paracliserului nu le vine să creadă că ești diriguitor, și spun că totul este numai o tragere pe sfoară sau poate vreo treabă vrăjitoarească, cum sînt toate acelea în care-i amestecat don Quijote, stăpînu-tu ; și mai spune Samsón că vrea să umble după voi pînă v-o găsi, pentru ca ție să-ți scoată ocîrmuirea din cap, iar lui don Quijote, gîrgăunii din scăfîrlie ; da eu de colo nu fac alta decît să le rîd în nas, să mă uit la salba mea și să mă socotesc cum să scot o rochie pentru fată din haina aceea a ta pe care mi-ai trimis-o. Stăpînei mele, ducesei, i-am trimis niste ghindă ; din partea mea, de aur aș fi vrut să fie. Vezi de-mi trimite și ceva salbe de mîrgean, dacă s-or găsi din astea pe-acolo prin ostrov.

Să-ți spun și ce s-a mai întîmplat prin sat de cînd ești tu dus : Berrvueca și-a data fata după un mîzgălici de zugrav, care s-a pripășit pe-aici

pe la noi ca să zugrăvească ce i-o ieși în cale. I-a poruncit sfatul sătesc să zugrăvească armele măriei-sale pe deasupra porților de la primărie, a cerut doi galbeni, și i-a dat dinainte, a lucrat și el acolo opt zile, după care n-a mai zugrăvit nimic ; spunea că nu izbutește să zugrăvească atâtea nimicuri. A trebuit să dea banii înapoi, dar de în-surat tot s-a însurat, dîndu-se drept zugrav în toată legea ; acum, ce-i drept, a azvîrlit bidineaua cît colo și a pus mîna pe sapă, așa că se duce și el la cîmp, ca orice om de omenie.

Feciorul lui Pedro Lobo s-a hirotonit diacon și și-a tuns păru-n creștet, cu gîndul să se facă popă ; Minguilla, nepoata lui alde Mingo Silvato, a și aflat de asta și a făcut plîngere, fiindcă flăcăul îi făgăduise c-o s-o ia de nevastă ; gurile rele spun c-a și rămas grea de la el, dar el tăgăduiește cu cerul și pămîntul.

Anul ăsta nu s-au făcut măslinile, iar oțet nu găsești un strop în tot satul.

Pe-aici a trecut un pîlc de oșteni, care-n drum au luat cu ei trei fete de la noi din sat ; nu-ți mai spun care sînt, fiindcă poate s-or întoarce și s-or găsi și proștii care să se-nsoare cu ele, așa pîngărite sau nepîngărite cum s-or afla.

Sanchica lucrează horbote cu iglița și ciștigă-n fiecă zi opt maravedis mari și lași, pe care-i pune-n într-o pușculiță, ca să-și rotunjească zestrea ; dar acuma, că-i fată de cîrmuitor, o să-i dai tu zestre, fără să se mai ostenească ea pentru asta.

Fîntîna din mijlocul satului a secăt ; stîlpul rușinii a fost lovit de trăsnet, trăsni-i-ar Dumnezeu să-i trăsnească pe toți stîlpii aceștia cîți sînt pe lume !

7 *Aștept răspuns la răvașul ăsta, precum și hotărîrea ce-ai s-o iei cu plecarea mea la Madrid ; și, acum Dumnezeu să mi te ție mai multe zile decît pe mine, sau măcar tot atîtea, fiindcă n-aș vrea să te las fără mine pe lume.*

Femeia ta,
Teresa Panza"

Scrisorile au fost lăudate, răscitite, prețuite și prea-mărite. Ca să pună vîrf la toate astea, mai sosi și olacul ce aducea răvașul scris de Sancho către don Quijote, care răvaș fu și el citit față cu toți, ceea ce-i făcu pe mulți să se-ndoiască de nerozia cîrmuitorului. Ducesa se-ndepărtă de la masă pentru a afla de la paj ce i se întîmplase în satul lui Sancho, iar el îi povesti totul de-a fir-a-păr, fără a lăsa nici atîtica nepomenit ; îi dete ghindele și pe deasupra și o bucată de caș, de care Teresa spunea că-i o bunătate, nu alta, mai ceva decît brînzetul de Tronchon. Ducesa primi darul bucuroasă cum nu se mai poate, iar noi vom lăsa-o acum în ale ei, ca să povestim sfîrșitul ce-l avu ocîrmuirea marelui Sancho Panza, floare și oglindă a tuturor cîrmuitorilor de insule.

CAPITOLUL LIII

**Despre jalnicul sfîrșit și soroc pe care l-a avut
ocîrmuirea lui Sancho Panza**

Cine gîndește că rosturile acestei vieți rămîn mereu aceleași, scornire deșartă gîndește. S-ar părea mai curînd că totul merge în rotogol, vreau

adică să spun că se rotește. După primăvară, vine vara, după vară, toamna, și după toamnă, iarna, și iarăși după iarnă, primăvara, și așa se învîrte timpul roată, fără de curmare. Numai viața omului gonește către capătul ei, mai zorită ca timpul, fără nădejde de reînnoire decît numai în în ceea lume, care n-are hotare s-o mărginească. Asta a spus-o Cide Hamete, filozof mahomedan. Căci mulți din cei lipsiți de lumina credinței și călăuziți numai de lumina cea firească au fost în stare să înțeleagă goana și nestatornicia vieții pămîntești și dăruirea vieții celei veșnice, pe care o așteptăm ; dar aici vorbele povestitorului nostru sînt prilejuite de graba cu care s-a sfîrșit, s-a mistuit, s-a topit, a pierit parcă-n umbră și-n fum ocîrmuirea lui Sancho ; în a șaptea zi a cîrmuirii lui, cum stătea el culcat în pat, nefiind sătul nici de pîine și nici de vin, ci numai de judecat și de dat hotărîri și de alcătuit rînduieli și legi, iată că-n ciuda și spre necazul foamei, somnul începea să-i dea în gene ; dar tocmai în acea clipă auzi un huiet atît de grozav de clopote și de glasuri, încît nu părea, nici mai mult, nici mai puțin decît că se scufundă tot ostrovul. Se așeză pe pat în capul oaselor și ciuli urechile ascultînd, să vadă, dacă-și da seama care să fie pricina unei atît de mari zurbale ; dar nu numai că nu-i dăde de rost, ci, mai uitîndu-se la larma glasurilor și a clopotelor și aceea a nenumărate goarne și darabane, rămase și mai nedumerit, și mai încolțit de frică și de spaimă, și, sărind în sus, își trase niște papuci în picioare, fiindcă dușumeaua era umedă, și, fără să-și mai ia pe el halatul de dimineață sau altceva de soiul ăsta, ieși pe ușa odăii lui ; atunci îi fu dat să vadă venind prin niște galerii și îndreptîndu-se către el mai bine

de douăzeci de inși, cu facile aprinse-n mîini, strigînd cu toții cît îi țineau gura :

— La arme, la arme, mărite cîrmuitor, c-au năvălit în ostrov vrăjmașii cîtă frunză și iarbă și sîntem pierduți dacă iscusința și vitejia luminăției-tale nu ne sare într-ajutor !

Și făcînd tot tărăboiul, zarva și balamucul ăsta, veniră pînă-n locul unde se oprise Sancho, năucit și uluit de cele ce auzea și vedea ; și cînd se apropiară de el, unul din ei zise :

— Armează-te de zor, luminăția-ta, dacă nu vrei să pieri și să se piardă și tot ostrovul ăsta.

— Să mă armez ? răspunse Sancho. Da' ce știu eu de arme și de sărit într-ajutor ? Lucrurile astea ar fi mai bine să le lăsați pe seama stăpînului meu, don Quijote, care, cît ai bate din palme, le descurcă și le pune pe picioare, dar eu, păcatele mele, nu mă pricep nici cît negru sub unghie la toată halimaua asta !

— Vai de mine, stăpîne cîrmuitor, ce-i atîta nepăsare ? Armează-te de zor, luminăția-ta, că uite, îți aducem arme și de atac, și de apărare, și apoi să ieși aci în piață și să fii conducătorul și capul nostru, fiindcă de drept se și cuvine să fii, o dată ce ne ești cîrmuitor.

— Fie, armați-mă atunci, la noroc ! răspunse Sancho.

Și pe dată îi aduseră două paveze — pe care le și aveau pregătite — și-i puseră peste cămașă, fiindcă nu l-au mai lăsat să-și îmbrace și alte straie, o pavază pe dinainte și alta-n spate și, prin niște spărturi pe care le făcuseră într-însele, îi scoaseră brațele afară și-l legară atît de virtos cu niște funii, încît rămase ca zidit și bătut în scînduri, drept ca un fus, fără a putea să-și îndoaie genunchii sau să facă un pas măcar. Îi

puseră în mînă o lance, de care el se rezemă ca să se poată ține pe picioare. Cînd mi ți-l avură așa ferecat, îi spuseră să umble, să-i conducă la luptă și să-i încurajeze pe toți, fiindcă dacă-i el steaua călăuzitoare, lumina și luceafărul lor, o să le meargă treburile strună.

— Cum o să umblu, săracuț de maica mea, răspunse Sancho Panza, cînd nu pot să-mi urnesc oscioarele genunchilor, că mi le apasă scîndurile astea, care-mi sînt parcă cusute de mădulare? Ce-aveți mai bun de făcut e să mă luați în brațe și să mă așezați de-a curmezișul sau drept la vreo ferestruică, că eu o s-o apăr fie cu lancea asta, fie cu trupul meu.

— Hai, mișcă, stăpîne cîrmuitor, că mai mult teama decît scîndurile te-mpiedică să umbli! Sfirșește o dată și mișcă-te, că-i tîrziu și vrăjmașii sporesc, și hărmălaia crește, și primejdia-i tot tot mai mare.

Mînat de îndemnurile și de muștrările lor, încercă bietul cîrmuitor să se miște, dar nu izbuti decît să cadă lat la pămînt, lovindu-se atît de zdravăn, încît crezu că se făcuse fărîme. Rămase așa ca o broască-țestoasă, închisă și acoperită de carapacele ei, sau ca o bucată de slănină pusă la teasc, sau, și mai bine, ca o luntre răsturnată pe nisip cu fundul în sus; și văzîndu-l pe jos în acel hal, păcălicilor săi nu numai că nu li se făcu milă de el, dar mai și stinseră faclele și-ncepură iarăși să-și umfle glasurile și să scoată la strigăte de luptă ca din gură de șarpe, călcînd peste bietul Sancho și cărîndu-i la izbituri cu nemiluita peste paveze, așa că dacă nu s-ar fi ghemuit și nu s-ar fi covrigat, virîndu-și capul între paveze, ar fi pățit-o rău de tot bietul cîrmuitor, pe care — așa închis la strîmtoare cum era — îl treceau

toate căldurile și din tot sufletul se încredința lui Dumnezeu ca să-l scape din acea urgie. Unii tropăiau pe el, alții îi cădeau pe spinare, iar unul rămase o bună bucată de vreme cocoțat pe trupul lui, și de-acolo, ca dintr-un foisor de strajă, porunceă oștilor și striga cît îl ținea gura :

— Încoace, ai noștri, că pe-aci vrăjmașii dau năvală mai din gros, apărați spărtura asta, închi-deți poarta aceea, dați drumul acelor scări, aduceți aruncătoarele de flăcări, smoală și rășină în căldări cu ulei fierbinte, astupați intrările ulițelor cu saltele !...

Ce să mai lungim vorba ? El înșira cu sîrg toate nimicurile, și sculele, și armele cu care se înfruntă de obicei iureșul dat împotriva unei cetăți ; iar stîlcitul de Sancho, care asculta și răbda totul, spunea în sinea lui :

„Dar-ar Dumnezeu să pierdem o dată insula asta, și să mă văd și eu sau mort, sau izbăvit dintr-o ananghie atît de cumplită !“

Dar iată că cerul îi așcultă ruga, și cînd nici cu gîndul nu gîndea, auzi zvon de glasuri care ziceau :

— Biruință, biruință, i-am dovedit pe vrăjmași ! Ci haide, stăpîne cîrmuitor, ridică-te, lumineția-ta, și vino să te bucuri de izbîndă și să împarți prăzile care au fost luate vrăjmașilor prin vitejia acestui braț de neînvins.

— Ridicați-mă..., spuse cu glas tînguitor cano-nitul de Sancho.

Îl ajutară să se ridice și, cînd se văzu pe picioare zise :

— Dacă sînt eu acela care am biruit vreun vrăjmaș, apai și de frunte vă las să mi-l țin-tuiți ; nu știu să împart nici o pradă de la vrăj-mași, ci să cer și să mă rog de-un prieten — dacă

mai am vreunul — să-mi dea o înghițitură de vin, că mă usuc ; și poate mi s-o mai zvînta și nădușeala asta, că sînt tot o apă.

Îl șterseră de nădușeală, îi aduseră vinul, îi dezlegară pavezele ce-l strîngeau, iar Sancho se așeză pe patul lui și căzu în nesimțire, fiindcă-l ajunsese și pe el tot ce îndurase de pe urma fricii, a spaimei și a caznei. Păcălicilor începu să le și pară rău, că prea se-întrecuseră cu gluma ; dar venirea în simțiri a lui Sancho le mai stîmpără remușcările pe care li le pricinuisese leșinul lui. Întrebă cît e ceasul, și îi răspunseră că se crapă de ziuă. El nu mai spuse nimic și, fără a scoate o vorbă, începu să se îmbrace, cufundat cu totul în tăcere, iar toți ceilalți se uitau la el și așteptau să vadă ce voia să facă de se îmbrăca cu atîta zor. În sfîrșit, se îmbracă și, haida-hai, fiindcă era stîlcit și nu putea să umble prea repede, se duse la grajd, urmat de toți cei ce se aflau pe-acolo, și, apropiindu-se de asin, îl îmbrățișă și-i dăde un sărut de împăcare pe frunte și, cu ochii-n lacrimi, îi spuse :

— Vino-ncoa', tu, însoțitor și frate al meu, cel ce-ai îndurat împreună cu mine toate ostênelile și toate restriștile. Cînd îmi duceam traiul cu tine și nu eram muncit de nici un alt gînd decît acela ce mi-l pricinuia grija de a-ți potrivi șaua și de a-ți da nutreț, fericite mai erau ceasurile, zilele și anii mei ! Dar de cînd te-am lăsat pe tine și am urcat treptele deșertăciunii și ale trufiei, mi s-au cuibărit în suflet o mie de amaruri, o mie de poveri și patru mii de griji.

Și cît timp rostea vorbele astea, așeza totodată și samarul pe asin, fără ca nimeni să-i spună o vorbă. După ce isprăvi să înșeezeze asinul, cu mare greutate și caznă se urcă și el călare și, îndreptîndu-și de astă dată vorbele și gîndurile către major-

dom, către sfetnic, către sufragiu, către Pedr Recio, doftorul, și către alți mulți ce se aflau acolo de față, le zise :

— Dați-vă la o parte, jupînilor, și lăsați-mă să mă-ntorc la starea mea cea slobodă de mai-nainte. Lăsați-mă să mă duc să-mi caut viața de odinioară ca să înviez din moartea mea de-acum. Eu n-am venit pe lume ca să fiu cîrmuitor și nici ca să apăr insule și cetăți de vrăjmașii care umblă să năvălească asupra-le. Pe mine cu mult mai bine mă taie capul să ar și să săp, să retez și să îngrop vită decît să dau legi și să apăr ținuturi și împărății. Sfîntului Petru la Roma îi priește, vreau adică să spun că fiștecare se simte bine îndeletnicindu-se cu meseria pentru care a fost făcut. Mai bine-mi șade mie cu o coasă-n mînă decît cu un topuz de cîrmuitor ; mai bucuros sînt eu să-nfulec din ciorba mea pe săturate decît să stau la cheremu unui doftor încurcă-lume care mă lasă să mor de foame ; și mai bucuros sînt să mă lungesc la umbră unui gorun vara și să mă-nfășur în cojocelul meu din piei de oaie iarna și să știu că-s slobod decît apăsător de robia asta a ocîrmuirii, să dorm pe cearceafuri de in și să mă-mbrac în blănuri de jder. Voi rămîneți cu Dumnezeu și spuneți către ducă stăpînul meu, că gol-goluț am venit pe lume, gol-goluț mă aflu și acuma, nici nu cîștig și nici nu pierd nimica ; vreau adică să spun că fără lețcaie am intrat aici să ocîrmuiesc și fără lețcaie mă și duc, cu totul altminteri decît cum pleacă ocîrmuitorii altor ostroave ; și acum dați-vă la o parte și lăsați-mă să trec, că mă duc să mă oblojes, fiindcă mi-or fi zdrobite toate coastele, mulțumită vrăjmașilor care au trecut astă-noapte peste mine.

— Nu se poate una ca asta, spuse doftorul Pedro Recio, că o să-ți dau să bei, luminăția-ta, un leac

împotriva căzăturilor și a stîlcelilor, care, cît ai clipi, o să te facă iarăși teafăr și voinic ca mai-nainte ; cît despre mîncare, uite, îți făgăduiesc luminației-tale c-o să mă îndrept și-o să te las să mănînci din belșug din tot ce ți-o pofti inima.

— Prea tîrziu te trezești ! răspunse Sancho. Tot atîta chef am să mai rămîn aici cît mi-e mie acum să mă turcesc. Nu se mai prinde de mine a doua oară. Pe ce-am mai sfînt că o să mai păstrez eu cîrmuirea asta sau o să primesc vreo alta, chiar de mi-ar aduce-o pe tipsie, cînd o să-mi văd ceafa ! Eu sînt din neamul Panzilor, care-s cu toții îndărătnici, și dacă spun o dată că-i laie, apăi laie rămîne, chiar de-ar fi și de-o sută de ori bălaie și de s-ar da și lumea peste cap cît îi ea de mare. Rămîn aci în grajd aripile de furnică, acelea care m-au înălțat în văzduh ca să mă mănînce lăstunii și alte zburătoare, că eu o să-ncep iarăși să umblu pe pămînt și să calc în voie cu toată talpa, căci dacă nu mi-or podobi piciorul conduri din piele de Córdoba, tot au să se găsească și pentru el cipici mai din topor, legați cu sfoară ; fiecare mioară cu-a ei perechioară, și toți să se-ntindă cît li-i plapuma ; și acum lăsați-mă să trec, că se face tîrziu.

La care majordomul zise :

— Stăpîne cîrmuitor, bucuroși te-om lăsa să pleci, măcar că ne doare inima să te pierdem, fiindcă destoinicia și purtarea creștinească a luminației-tale ne îndeamnă să-ți dorim apropierea ; dar se știe că orice cîrmuitor, mai-nainte de-a pleca din locul unde a cîrmuit, trebuie să dea întîi socoteală ; dă și lminăția-ta socoteală pentru cele zece zile cîte sînt de cînd ții ocîrmuirea, și du-te apoi în pace cu Dumnezeu.

— Nimeni nu poate să-mi ceară socoteală, răspunse Sancho, decît acela căruia ducele, stăpînul

meu, i-a dat poruncă să facă treaba asta ; eu te
mă duc să mă văd cu el, așa că lui o să-i și da
socoteală așa cum se cuvine ; cu atît mai mult c
cît, plecînd de aci gol-goluț, așa cum plec, ni
nu-i nevoie de alt semn după care să se cunoasc
că am ocîrmuit ca un arhanghel.

— Pe Dumnezeuul meu că are dreptate mare
Sancho, spuse doftorul Recio, și de aceea eu cre
de cuviință să-l lăsăm să plece, fiindcă ducele
să se bucure nespun de mult cînd o să-l vadă.

Toți fură de aceeași părere și-l lăsară să plece
arătîndu-se mai întii bucuroși să-l însoțească
să-i dea tot ce i-ar pofti inima pentru desfătare
trupului și pentru înlesnirea călătoriei. Sancho
spuse că nu voia altceva decît puțin orz pentru
măgar și o jumătate de bucată de brînză, cu o ju
mătate de piine pentru el, fiindcă o dată ce dru
mul era atît de scurt, nu-i trebuiau merinde ma
multe și mai alese. Îl îmbrățișară cu toții și, lă
crămînd, îi îmbrățișă și el pe toți și-i lăsa minunaț
atît de vorbele lui, cît și de hotărîrea neclintită și
înțeleaptă ce-o luase.

CAPITOLUL LIV

**Care vorbește despre lucruri în legătură cu
povestea aceasta, și nu despre altele**

Ducele și cu ducesa hotărîră să îngăduie și să
înlesnească lupta la care, din pricina mai-nainte
pomenită, îl chemase don Quijote pe vasalul lor ;
și fiindcă flăcăul se afla în Flandra, unde fugise
de frică să n-o aibă de soacră pe doña Rodriguez,

se îngrijiră să pună-n locul lui pe-un slujitor gascon pe nume Tosilos, după ce mai întâi îl dăscăliseră cum nici că se poate mai bine în tot ce avea de făcut. Peste două zile, ducele spuse lui don Quijote că peste alte patru zile îi va sosi potrivnicul și se va înfățișa pe cîmpul de luptă, armat ca un cavaler, și va încerca să dovedească cum că fata minte pe jumătate sau chiar pe de-a-ntregul dacă tot o mai ține încă morțiș că el a făcut legămînt să se-nsoare cu ea. Don Quijote primi veștile astea cu mare bucurie și-și făgădui în sinea sa să facă minuni de vitejie-n luptă, socotind un noroc orb faptul de a i se fi ivit prilejul să arate acelor măriri pînă unde poate merge virtutea puternicului său braț; așa încît, bucuros și voios nevoie mare, aștepta să treacă și cele patru zile, care, dac-ar fi să le măsurăm cu nerăbdarea lui, se scurgeau parcă-n patru sute de veacuri.

Noi, însă, să le lăsăm să se scurgă, așa cum am mai lăsat deoparte și alte lucruri, și să ne înturnăm spre a-l însoți pe Sancho, care, c-un ochi rîzînd și cu altul plîngînd, o pornise la drum călare pe măgar, ca să-și cate stăpînul, a cărui tovărășie îl fericea mai mult decît cîrmuirea tuturor insulelor de pe lume. Nici n-apucă el să se îndepărteze prea mult de ostrovul ocîrmuirii sale — că lui nici prin gînd nu i-a trecut să se încredințeze dacă o fi fost ostrov, cetate, moșie sau sat — cînd numai iată că întimplarea făcu să zărească venind pe drumul pe unde mergea el, șase hagii, cu toiagurile lor, venetici din aceia care cer de pomană cîntînd¹;

¹ Pe străinii care-și căutau în Spania norocul, vinzînd adescori cuțite, sau ascuțind brice la tociță, ori jugănind boi, ori făcînd pe pelerinii, ca să poată cerși, poporul îi numea *franchotes*, pentru că majoritatea veneau pe uscat, de dincolo de Pirinei.

ajungînd aceştia-n dreptul lui, se aşezară-n rînd şi, ridicînd glas cu toţii de-a valma, începură să cînte-n graiul lor, aşa că, din tot ce ziceau, Sancho nimic nu putu înţelege, fără numai o singură vorbă, pe care ei o rosteau răs-picat, vorba „pomană” drept care îşi dăde seama că pomană cereau ei în cîntecele lor ; şi, cum, după spusele lui Cide Hamete, Sancho era milos lucru mare, scoase de la el din desagă o jumătate de piine şi o jumătate de bucată de caş, pe care şi le pregătise ca merinde de drum, şi le dăde lor, făcîndu-i să înţealeagă prin semne că altceva n-avea ce să le dea. Ei le primiră cît se poate de bucuroşi şi spuseră *Guelte, guelte*¹.

— Măi oameni buni, răspunse Sancho, eu nu-nţeleg ce-mi tot cereţi voi.

Atunci unul din ei scoase o pungă din sîn şi i-o arătă lui Sancho, drept care înţelese că bani îi cereau ; dar el, punîndu-şi degetul gros pe beregată şi deschizînd palma-n sus, le dăde să-nţeleagă că n-avea o para chioară, şi, dînd pîteni asinului, o zbughi printre ei ; dar cînd să dea să treacă, unul dintr-înşii, care-l măsurase cu multă luare-aminte, sări către el, îl cuprinse de mijloc şi-i spuse cu glas tare şi într-o spaniolească fără cusur :

— Ține-mă, Doamne ! Ce-mi vād ochii ? E oare cu putîntă să-l îmbrăţîşez chiar pe scumpul meu prieten, pe bunul meu vecin Sancho Panza ? Îl îmbrăţîşez, vezi bine, că doară nici nu visez şi nici de băut n-am băut !

Se minună Sancho văzîndu-se chemat pe nume şi îmbrăţîşat de către hagiul cel străin, şi după ce, fără să scoată o vorbă, cătă la el cu multă luare-aminte, tot nu putu să-l recunoască. Văzînd, însă, cît era de mirat, hagiul îi spuse :

¹ Adică : „*Geld, Geld*”, în limba germană : „*Bani, bani*”.

— Se poate una ca asta, Sancho firtate, să nu-ți mai recunoști tu vecinul, pe Ricote maurul, prăvăliaș la tine-n sat ?

Atunci Sancho cătă la el cu și mai multă luare-aminte, începu să și-l amintească, pînă ce, la urmă, îl recunoscă pe de-a-ntregul, și, fără să mai descalece, îl cuprinse cu brațele în jurul gîtului și-i spuse :

— Da' cine naiba să te mai recunoască, Ricote tată, în portul ăsta de măscărici cu care umbli ? Ia spune-mi, cine te-a mai făcut franțuz și pe tine, și cum de mai cutezi să te-ntorci în Spania, unde, de-or pune mîna pe tine și te-or recunoaște, apăi vai de steaua ta ? !

— Dacă tu nu mă vinzi, Sancho dragă, răspunse hagiul, sînt cu totul incredințat că-n portul ăsta nici dracu n-o să mă mai cunoască ! Dar ia să ne dăm la o parte din drum către crîngul de plop ce se zărește colo jos, unde au de gînd însoțitorii mei să ospăteze și să se hodiească, și ai minca și tu cu ei, că-s oameni tare de treabă ; într-acestea, oi avea și eu prilejul să-ți povestesc toate cîte mi s-au întîmplat de cînd am plecat de la noi din sat, ca să mă supun poruncii de surghiun a măriei-sale, care, după cîte ai auzit și tu, îi amenința atît de crunt pe cei de-un neam cu mine.

Sancho îi făcu pe voie și, după ce vorbi Ricote și cu ceilalți hagogii, se abătură cu toții către crîngul de plop ce se zărea, aflîndu-se astfel la o bună bucată de drumul mare. Hagii își azvîrliră toiegele, lepădără de pe ei mantalele sau pelerinele, ce le aveau, și rămaseră numa-n nădragi și pieptare ; toți erau tinerei și destul de chipeși, în afară de Ricote, care era un om mai trecut. Cu toții avea desagi la ei, iar desagii, după cîte se părea, erau vîrtos îndesați, dacă nu cu alta, măcar cu

bucate din cele ce-ți dau ghes cînd le vezi și care-ți fac o sete de te sting. Se trîntiră pe jos și așternură pe iarbă — care ținea loc de față de masă — pîine, sare, cuțite, nuci, felii de brînză, oase curățate de șuncă, pe care — dacă nu mai aveai ce să muști de pe ele — nu te oprea nimeni să le sugi. Mai așternură și o mîncare negricioasă, căreia ei îi spun icre negre, mîncare pregătită din niște oușoare de pește și care te stîrnește strașnic la băut ; nu duseră lipsă nici de măsline, care, măcar că uscate și fără de suc, erau totuși gustoase și bine păstrate ; ceea ce, însă, puse cu adevărat vîrf aceluși ospăț fură șase burdufuri cu vin, fiecare din hagioi scotîndu-și-l pe-al său din desagă. Pînă și bunul Ricote, care, din maur ce era, se preschimbase în neamț sau în șont, și-l scoase și el pe-al lui, care, ca mărime, putea să se ia la-ntrecere cu toate celelalte cinci burdufuri laolaltă. Prinseră să se ospăteze cu o neîntrecută desfătare, dar pe-ndele, huzurînd îndelung la fiecă bucatură, pe care o duceau la gură cu vîrfurile cuțitelor și numai cîte puțin din fiecare mîncare, și apoi, în aceeași clipă, toți deodată ridicară brațele și burdufurile-n aer gură-n gură cu ele și cu ochii pironiți în bolta cerească, ca și cum ar fi ochit cu puștile ceva aflat acolo sus ; și-n felul acesta, clătînîndu-și capetele la dreapta și la stînga, semn că puneau la mare preț gustul ce-l simțeau, steteră o bună bucată, trăgînd sîngele burdufurilor în stomacurile lor. Pe toate le vedea Sancho și de nimic nu se plîngea ; ba, dimpotrivă, ca să se-mplinească zicala atît de bine știută de el, cu șchiopul de te însoțești, să șchiopătezi te-obișnuiești, ceru de la Ricote burduful, ochi și el către ceruri, la fel cu ceilalți, și nu cu mai puțină desfătare decît ei. De patru ori deteră prilej burdufurile să fie ridicate, dar a cincea oară nu mai fu

cu putință, căci rămăseseră uscate și secătuite cum îi tulpina rogozului, drept care se cam posomori veselia lor de pîn-atunci. La răstimpuri, cîte unul din ei îi mai strîngea mîna lui Sancho și-i spunea :

— Spaniol și neamț, puni brieteni.

Iar Sancho răspundea :

— Puni brieteni, pe legea mea ! și se pornea pe-un ris în hohote, care-l ținea cîte-un ceas încheiat, fără a-și mai aduce atunci aminte de nimic din ce i se întîmplase în ocîrmuirea lui, fiindcă asupra răstimpului cît ne îndeletnicim cu băutura și mîncarea, nu prea pot să pună grijile stăpînire.

În cele din urmă, isprăvirea vinului puse bun început unui somn care-i cuprinse pe toți, așa că adormiră pe aceleași mese și pe aceleași fețe de masă pe care se și ospătaseră ; numai Ricote și cu Sancho rămaseră treji, fiindcă, mîncaseră mai mult și băuseră mai puțin ; și dîndu-se ei mai la o parte, se așezară la rădăcina unui fag, lăsîndu-i pe hăgii cufundați într-un somn dulce, iar Ricote fără a mai îndruga nimic în graiul lui cel arăpesc, spuse vorbele următoare în cel mai curat grai spaniolesc :

— Frate Sancho Panza, vecinul și prietenul meu, știi și tu prea bine că surghiunul și mazi-lirea poruncite de măriasa prin strigarea obștească împotriva celor de-un neam cu mine ¹ i-au umplut de spaimă și de groază pe toți ai noștri ; cel puțin pe mine mă cuprinse o frică atît de grozavă, încît mi se părea că, încă mai înainte de-a se împlini sorocul îngăduit nouă spre a pleca din Spania, avea să și cadă cumplita pedeapsă asupra mea și a copiilor mei. Am găsit cu

¹ Ordinele de expulzare a maurilor din Spania au fost date din 1609 pînă în 1613 inclusiv.

cale, dară, c-ar fi înțelept, după socoteala mea — ca omul, de ! care știe că-n cutare clipă trebuie să lase-n plata Domnului casa unde trăiește și se-ngrijește și să-și cate alta unde să se mute — am găsit cu cale zic, să plec de la mine din sat, eu singur, fără de-ai mei, și să merg să caut vreun loc unde-aș putea să-i duc cu mai multă înlesnire și fără de zorul cu care și-au luat tălpășița ceilalți ; căci văzusem, după cum au văzut și toți bătrînii noștri, că poruncile acelea de surghin nu erau amenințări goale, așa cum spuneau unii, ci legi adevărate, care trebuiau să fie puse-n fapt cînd avea să le vină sorocul ; și cu atît mai mult mă sileam să mă încredințez de acest adevăr cu cît știam gîndurile cele josnice și nebu-nești urzite de ai noștri, care de-așa fel erau, încît mi se pare că numai un îndemn din ceruri l-a putut face pe măria-sa să aducă la îndeplinire o hotărîre atît de bărbătească ; și asta nu doară fiindcă-am fi fost cu toții vinovați, căci unii dintre noi erau creștini statornici și cu adevărat buni, însă dintre aceștia se aflau atît de puțini, încît nu se puteau împotrivi aceluia ce nu erau, și nu-l bine să-ți crești năpîrca la sîn, ținîndu-ți vrăjmașii lîngă vatră. Ce să mai vorbesc ? Pe bună dreptate fost-am osîndiți la pedeapsa surghiunului, blîndă și dulce, după socoteala unora, dar după socoteala noastră, cea mai cumplită ce ni se putea da. Oriunde ne-am afla, tot după Spania o să oftăm, căci, ce vrei ? aicea doară am venit pe lume și asta-i țara noastră cea adevărată : nicăieri nu aflăm primirea pe care restrîntea noastră o rîvnește ; și în Berberia și-n toate colțurile Africii, unde nădăjduim și noi c-om fi primiți, ocrotiți și luați în brațe, tocmai acolo ne jîgnesc și ne necinstesc cel mai avan. Uite că,

pînă ce nu l-am pierdut, n-am știut ce-i binele ; și aproape la toți atît de mare ni-i focul de a ne-ntoarce în Spania, încît cei mai mulți — și să știi că-s puzderie — din cei ce știu spaniolește, așa cum știu eu, își lasă de izbeliște muierile și copiii prin cele străinătăți, pînă-ntr-atîta îndrăgesc ei Spania asta ! Acum abia îmi dau seama și încerc pe pielea mea ceea ce atît de des se tot spune, și anume că tare-i dulce dragostea de țară. Am plecat, cum îți spun, de la noi din sat și am intrat în Franția, și măcar c-am fost destul de bine primiți pe-acolo, am vrut să mă văd tot ce se poate vedea. Am trecut în țara italianului și-apoi în a neamțului, unde mi s-a părut că pot trăi mai după voia inimii, fiindcă cei de pe-acolo nu stau să se uite la toate nimicurile ; fiecare trăiește după cum îl taie capul, căci aproape în întreaga țară poți găsi nestîmjenit tot ce poțtești. Am făcut rost de casă într-un sat de pe lingă Augusta¹, m-am însoțit cu hagiile ăștia, că mulți dintr-inșii au obiceiul de vin în fiecare an în Spania ca să se-nchine la altarele de pe-aci din țară ; acestea-s pentru ei o adevărată Indie și o țintă fără greș de procopseală și de cîștig. Cutreieră mai toată țara de-a lungul și de-a latul, și nu se află sat de unde să nu iasă, vorba aceea, mîncărică și băutărică, bez cîte un real măcar, iar la sfîrșitul hagiaticului, ies din țară c-un prisos de mai bine de-o sută de scuzi, pe care-i preschimbă-n aur și-i viră fie-n toia-gurile lor găunoase, fie între peticile pelerinilor

¹ *Augusta* : numele latin al orașului german Augsburg, sediul familiei Fugger, bancherii regilor Spaniei, care-și aveau spionii lor, deghizați în pelerini adeseori, pe tot teritoriul imperiului habsburgic.

lor, și așa, cu tertipurile astea, sau cu cine știe ce altă dibăcie, în care-s mari tartori, trec aurul la ei în țară, cu toată strășnicia străjilor de pe la vămile și de prin porturile pe unde-s căutați și scotociți. Acuma, Sancho dragă, am și eu de gând să-mi dezgrop comoara ce-am lăsat-o aici ascunsă-n pământ, treabă pe care-oi face-o fără de nici o primejdie, căci bănetul mi l-am îngropat afară din sat; apoi de la Valencia oi scrie sau chiar oi trece dincolo, să-mi ajung fata și nevasta, care știi și tu că se află în Alger, și, o dată ajuns lângă ele, oi cumpăni eu cum să fac să le trec în vreun port din Francia și de-acolo să le duc în țara neamțului, unde-om aștepta să vedem ce-o mai vrea Dumnezeu cu noi, fiindcă, la urma urmei, Sancho dragă, știu, așa cum mă vezi, că fie-mea, Ricota, și nevastă-mea, Francisca Ricota, sînt creștine catolice, și măcar că eu nu-s chiar pe de-a-ntregul, da' tot mai mult cu creștinii decît cu arapii mă dau, și-l rog mereu pe Dumnezeu să-mi deschidă ochii minții și să mă-nvețe cum trebuie să-l slujesc; dar marea mea nedumerire e că nu-mi pot desluși de ce mi-or fi plecat nevasta și fata în Berberia în loc să plece-n Francia, unde-ar fi putut să trăiască mai bine, după legea lor cea creștinească.

— Să vezi cum îi, dragă Ricote, răspunse Săncho, asta nu le-o fi stat lor în putere să aleagă, pentru că le-a luat cu el alde Juan Tio-pleyo, fratele femeii tale; și cum ăsta o fi un maur din aceia pișicheri, le-a dus și el unde i-a căzut lui mai bine. Dar altceva vreau să-ți spun: eu socotesc că de-a surda mai umbli să cauți ceea ce-ai lăsat îngropat, pentru că așa ne-a ajuns la ureche că străjile au luat de la cumnatu-tu și de

la nevăstă-ta mărgăritare și bănet de aur cu duiumul, din cel pe care-l duceau cu ei pe ascuns.

— O fi și-așa cum zici tu, făcu Ricote, dar eu una știu, Sancho firtate, că ei de comoara mea îngropată nu s-au atins, fiindcă, de frică să nu se-ntîmple vreun pocinog, nici nu le-am destăinuit unde se află, așa că, Sancho dragă, dac-ai vrea tu să vii cu mine să m-ajuti s-o dezgrop și s-o pun la adăpost, ți-oi da și ție două sute de scuzi, cu care să te mai ajuti la nevoi, că doară ai destule, asta nu-i nici o taină pentru mine, știi și tu.

— Aș face bucuros treaba asta, răspunse Sancho, dar eu nu-s de felul meu apucător, căci dac-aș fi fost, apăi n-aș fi lăsat azi-dimineată să-mi scape din mîini o slujbă de pe urma căreia aș fi putut să-mi învelesc cu aur pereții casei și, în mai puțin de șase luni, să mă ospătez din talere de argint; și de asta, și apoi și fiindcă socot c-ar fi din parte-mi necredință față de rege părtinirea vrăjmașilor lui, să știu bine nu că două sute de galbeni mi-ai da, cîți mi-ai făgăduit, da' și patru sute să fie, și încă să mi-i plătești aici, peșin, și tot n-aș veni cu tine!

— Da' ce slujbă-i aceea pe care ai lăsat-o să-ți scape din mîini, Sancho dragă?

— Am lăsat să-mi scape cîrmuirea unei insule, răspunse Sancho. Da' ce insulă, că trei perechi de încălțări să strici, și tot n-ai să mai dai de una ca ea!

— Și unde se află insula asta? întrebă Ricote.

— Unde? îi întoarse vorba Sancho. La două leghe de-aci, și-i zice insula Barataria.

— Fugi de-aici, măi Sancho, că doară insulele se află acolo-n mijlocul mării, n-o să-mi spui mie c-or fi și pe uscat insule!

— **Ba** cum naiba să nu fie ? Dacă-ți spun că azi-dimineață, chiar, am plecat de-acolo ? Ieri încă, Ricote dragă, mă mai aflu în insulă și-o cîrmuiam după cheful meu, așa cum un țintaș își cîrmuiește săgeata ; și, cu toate astea, tot am lăsat-o în plata Domnului, fiindcă mi se părea că-i slujbă primejdioasă aceea de cîrmuitor.

— Și ce-ai cîștigat în toată cîrmuirea asta ? întrebă Ricote.

— Uite ce-am cîștigat, răspunse Sancho : faptul de a-mi fi dat seama că nu sînt bun să cîrmuiesc decît o turmă de capre și că avuțiile ce le cîștigi în cîrmuiri de soiul ăsta sînt spre paguba tihnei, a somnului și chiar și a hranei, fiindcă tare puțin trebuie să mai mănînce cîrmuitorii de insule, mai cu seamă aceia care au pe lîngă ei cîte-au doftor ce veghează la sănătatea lor.

— Zău dacă-nțeleg ceva, măi Sancho, spuse Ricote, da' nu știu cum, tot ce spui parc-ar fi curată aiureală. Cum adică ? Cine să se fi apucat să-ți dea ție insule să le ocîrmuiești ? Nu se mai găseau pe lume oameni mai destoinici decît tine spre a fi cîrmuitori ? Lasă prăpăstiile, Sancho, vino-ți în fire și gîndește-te dacă nu vrei să vii cu mine, așa cum ți-am spus, să m-ajuti la dezgropatul comorii pe care am lăsat-o ascunsă — fiindcă, fără glumă, e atît de arătoasă, încît chiar că pot să-i zic comoară — și, precum ne-am înțeles, ți-oi da și ție ca să ai din ce să trăiești.

— Ți-am mai spus o dată că nu, răspunse Sancho. Tu mulțumește-te că n-am să te dau în vileag și vezi-ți cu Dumnezeu de drum, iar pe mine lasă-mă să-mi văd de-al meu, fiindcă eu asta știu : cîștigul cînstit se pierde numai el, dar cel necînstit se pierde și el și-l pierde și pe cîștigător.

— Bine, Sancho, atunci nu mai stăruie, spuse Ricote. Dar ia spune-mi, tu te afli în sat cînd mi-au plecat de-acolo nevasta, fata și cumnatul ?

— Da, mă aflu, răspunse Sancho, și pot chiar să-ți spun că așa de frumoasă ce s-a făcut fie-ta, că toți cîți se găseau prin sat au ieșit s-o vadă, și unul nu era care să nu zică că-i cea mai mîndră făptură de pe lume. Plîngea și-și îmbrățișa prietenele și vecinele, și pe cîți întîlnea, la toți le cerea să se roage pentru ea de bunul Dumnezeu și de sfînta lui maică, și astea le spunea cu atîta jale, de mi-au dat lacrimile pînă și mie, care altminteri prea plîngăcios nu sînt. Și pe legea mea că pe mulți îi păștea îndemnul s-o îndosească și să iasă s-o ia din drum ; dar teama că prin asta ar călca porunca regească i-a ținut în loc ; cel mai pătimăș dintre toți se arăta a fi don Pedro Gregorio, flăcăul acela bogat, ajuns la vîrsta bărbăției, pe care-l știi și tu și despre care umblă vorba c-o îndrăgește din cale-afară ; și după ce-a plecat ea, apai nici el nu s-a mai arătat pe la noi prin sat, și pe toți ne bate gîndul că s-o fi dus după ea s-o răpească ; dar pîn-acum nimic nu mai știm de ce s-o fi întîmplat.

— Mereu am bănuie eu, spuse Ricote, că acest cavaler și-a pus ochii pe fie-mea ; dar, încredințat de cumințenia Ricotei mele, niciodată nu m-a pus pe gînduri faptul că-l știam îndrăgit de ea ; căci ai fi auzit și tu spunîndu-se, dragă Sancho, că arăpoaicele noastre numai rareori, ba poate chiar niciodată nu s-au avut bine cu creștini din viță veche ; iar fata mea, care, după cîte socot eu, mai mult să fie bună creștină se îngrijea decît să se țină de dragoste, nu s-o fi uitat ea, nici vorbă, la clopotele ce i le trăgea acest domnișor.

— Să dea Dumnezeu să fie așa cum zici, răspunse Sancho, fiindcă altfel amîndoi ar cădea

prost ; și acum, dragă Ricote, lasă-mă să plec, fiindcă vreau să ajung chiar astă-seară în locul unde se află stăpînul meu, don Quijote.

— Domnul te-nsoțească, Sancho firtate, că uite, și ortacii mei prind să facă ochi, și e timpul să ne urmăm drumul.

Și după ce se îmbrățișară, Sancho încălecă pe măgar, iar Ricote puse mîna pe toiag și se despărțiră.

CAPITOLUL LV

Despre lucruri întimplute lui Sancho în drum,
dimpreună cu altele cum nu se poate mai
minunate

Faptul că Sancho se opri se cu Ricote nu-i dete răgaz să ajungă chiar în acea zi la castelul ducelui, fiindcă tocmai cînd mai avea el de mers doar vreo jumătate de leghe pîn-acolo, îl apucă noaptea, care se arăta cam întunecată și noroasă ; cum era însă vară, nu-și puse el asta la inimă, așa că se abătu de la drumul mare, cu gîndul să aștepte zorile ; dar steaua lui cea rea și afurisită făcu în așa fel că pe cînd își căuta un loc unde să poposească mai în largul lui, căzură, și el și asinul, într-o groapă adîncă și întunecoasă, de ziceai că-i iadul, care se căsca între niște ziduri bătrîne ; și în timp ce cădea, Sancho se încredință din tot sufletul lui Dumnezeu, gîndind că n-o să se mai oprească decît în străfundurile prăpastiei ; n-a fost însă să se întîmple așa, fiindcă la nici trei stînjeni adîncime măgarul dete de fund, iar Sancho se pomeni tot călare pe el, teafăr și nevătă-

mat. Se pipăi de sus pînă jos și-și ținū suflărea, să vadă dacă era într-adevăr neatins sau dacă nu-și ciuruisce trupul pe vreunde; și cînd văzu că-i întreg, nevătămat și sănătos zdravăn, nu se mai sătura să tot aducă mulțumiri Domnului-Dumnezeului nostru pentru milostivirea de care l-a învrednicit, fiindcă în timpul căderii era cu totul incredințat c-o să fie făcut mii de fărîme. Mai pipăi el cu mîinile și pereții prăpăstiei, pentru ca să vadă dacă n-ar putea ieși de-acolo fără ajutorul nimănui, însă își dete seama că erau netezi oglindă și fără nici o ieșitură, din care pricină o cam băgă pe mincă, mai cu seamă cînd îl auzi și pe asin că zbiera a jale, de-ți rupea inima; și nici n-aveai de ce să te miri, fiindcă doar nu se tînguia de răsfăț, ci fiindcă, într-adevăr, nu-i prea era moale.

— Aman, spuse atunci Sancho, cîte întîmplări neașteptate nu se mai abat la fiecă pas peste cei ce trăiesc în astă lume păcătoasă! Cine ar fi spus că acela ce ieri, chiar, se mai vedea încă înscăunat ca ocîrmuitor al unui ostrov, poruncind slujitorilor și supușilor lui, să se vadă acum îngropat într-o prăpastie, fără a avea în preajmă pe nimeni care să-l scoată și nici slujitor sau supus care să-i sară într-ajutor? Aici ni-e dat să pierim de foame, și eu și măgarul meu, dacă n-om muri cumva mai înainte, el de stîlcit și de zobit ce este, iar eu de inimă rea. De-aș fi fost și eu, încaltea, tot atît de norocos cum a fost stăpînu-meu, don Quijote de La Mancha, cînd a coborît și s-a lăsat în peștera aceluia fermecat Montesnios, unde a găsit cine să-l primească în desfătări mai bine decît la el acasă, de parcă s-ar fi dus la masă întinsă și la pat așternut, nu altceva! Acolo a avut el vedenii fru-

moase și tihnite, pe cînd eu n-oi vedea aici, după cite socotesc, decît broaște-riioase și năpîrci. Să-răcuț de maica mea, unde m-au dus smintelile și aiurelile mele ! De-aici, cînd o vrea Dumnezeu să fiu găsit, mi-or scoate oasele goale, albe și roase de vreme, și laolaltă cu ele și pe acelea ale drăguțului meu de asin, din care pricină vor da poate de rost cine sîntem măcar aceia care vor fi aflat că niciodată Sancho Panza nu se despărțea de măgarul lui și nici măgarul lui de Sancho Panza. Înc-o dată spun : vai de noi, și de noi că n-a vrut steaua noastră cea rea să murim la noi acasă și între ai noștri, unde, chiar și dacă nu s-ar fi găsit leac împotriva năpastei ce ne-a lovit, tot ar fi fost barem cine să ne jelească și, în clipa cea de pe urmă a vieții noastre, să ne închidă ochii ! Vai, însoțitor și frate al meu, cît de rău te-am răsplătit pentru slujba ta cea bună ! Iartă-mă și roagă-te de soartă, așa cum te pricepi și tu, să ne scoată din greul ăsta cumplit în care ne aflăm, că eu îți făgăduiesc să-ți aștern pe cap o cunună de lauri, așa ca să te înfățișezi nici mai mult, nici mai puțin decît ca un poet încununat, și o să-ți mai îndoiesc și tainul.

În felul acesta se tînguia Sancho Panza, iar asinul lui îl asculta fără să scoată o vorbă, atît de mare era ananghia și strîmtoarea în care se afla sărmanul de el. În cele din urmă, după ce-și petrecu toată acea noapte în vaiete și-n tînguieli jalnice, iată că se făcu și ziuă ; la lumina și la strălucirea ei își dete seama Sancho că era cu totul și cu totul cu neputință să iasă din acea crăpătură de pămînt fără a fi ajutat, și atunci începu să se vaite și să strige, ca să vadă de n-o fi cineva pe aproape care să-l audă ; dar toate strigătele

sale erau scoase de-a surda, pentru că prin acele împrejurimi nu era nimeni care să-l poată auzi, și atunci nu-i mai rămase alta decît să se socoată ca și mort. Asinul stătea cu burta-n sus, și Sancho îl întoarse în așa fel că îl puse iarăși pe picioare ; dar el abia că se ținea ; și scoțînd Sancho din desagi — care împărtaşiseră cu ei soarta aceleiași căderi — un codru de pîine, îl dete asinului său, căruia nu-i prinse de loc rău, și-i spuse ca și cum asinul l-ar fi înțeles : „Cînd durerea se-ntește, pîinea te mai amăgește“.

Tocmai atunci zări el într-un perete al prăpastiei o deschizătură în care ar fi încăput un om dacă s-ar fi încovoiat și s-ar fi chircit. Se duse Sancho Panza pînă la acea deschizătură și, cocîrjindu-se, intră într-însa și văzu că pe dinăuntru era încăpătoare și lungă, și putu s-o vadă, fiindcă prin, hai să zicem, tavanul ei răzbătea o rază de soare care lumina atît cît să se vadă toată. Totodată își mai dete seama că ea se lărgea și se prelungea într-o hrubă încăpătoare ; văzînd Sancho una ca asta, se întoarse să iasă la lumină în locul unde se afla asinul, și luînd el o piatră, începu să dea la o parte pămîntul din jurul deschizăturii, în așa fel că, nu după mult timp, făcu loc pe unde să intre lesne asinul, care și intră chiar, și apucîndu-l de căpăstru, o luă înainte prin acea hrubă, ca să vadă de n-o găsi vreo ieșire prin cealaltă parte ; uneori umbla prin întuneric, iar alteori fără lumină, niciodată însă fără frică. „Pe Dumnezeu cel atotputernic — își spuse în sine — treaba asta, care pentru mine-i o adevărată pacoste, mai potrivită ar fi ca aventură pentru stăpînu-meu, don Quijote ! El nici vorbă c-ar lua adîncimile și tainițele astea întunecate drept grădini înflorite și

palatele ale Galianei¹ și s-ar aștepta să iasă din beznele și din strîmtoarea asta în vreo pajiște smălțată de flori; dar mie, amăritul de mine, neajutorat la minte și lipsit de curaj cum sînt, la fiecă pas îmi zvocotește inima că mi s-o căska pe neașteptate sub picioare vreo altă prăpastie și mai adîncă decît cealaltă care-i gata-gata să mă-nghită. Bun venit, năpastă, dacă vii singură! În felul ăsta și cu asemenea gînduri să tot fi umblat, după socotelile lui, ceva mai mult de-o jumătate de leghe, cînd zări el o lucoare nedeslușită, ce părea să fie ca de zi, și care, căzînd prin nu știu ce deschizătură, îl întări în nădejdea că va da poate în vreo ieșire acel drum care lui i se părea că duce în ceea lume.

Aici Cide Hamete Benengeli îl părăsește pe Sancho și începe să povestească iarăși despre don Quijote, care, vesel și mulțumit, aștepta sorocul luptei ce trebuia s-o dea cu răpitorul cinstei pierdute de fiica doñei Rodriguez, căreia nădăjduia să-i îndrepte strîmbătatea și să-i șteargă crunta jignire pe care o îndurase. Întîmplarea făcu în așa fel că, ieșind el într-o dimineată să se încerce și să se pregătească pentru ceea ce avea de făcut a doua zi, cînd va fi să se vadă, după cîte gîndea el, în primejdie, avîntîndu-se cu Rocinante ca pentru a da iureș, calul ajunsese cu piciorul atît de-aproape de o groapă adîncă încît, dacă n-ar fi tras de dîrlogi din răspuțeri, ar fi fost cu neputință să nu cadă-ntr-însa. Îl opri, dară, pe Rocinante, așa că nu căzu, și dîndu-se ceva mai înspre marginea gropii,

¹ Vechi edificiu pe malurile riului Tago, lîngă Toledo, pe pajiștea numită Grădina-Regelui. Numele vine de la o prințesă maură, îndrăgostită de somptuos. Despre cei care nu se mulțumesc cu locuința pe care o au se spune că „vor palatele Galianei“.

cătă, fără să descalece, la acea crăpătură de pământ ; și cum stătea el și se uita acolo, numai ce auzi niște strigăte de dinăuntru ; și ascultînd cu luare-aminte, putu să audă și să înțeleagă că acela ce scotea strigătele zicea :

— Ei, acolo, sus, nu se află nici un suflet de creștin care să mă audă ? Sau vreun cavaler milostiv care să se îndure de un păcătos îngropat de viu ? De un deznădăjduit și descîrmuit de cîrmuitor ?

I se păru lui don Quijote că auzea glasul lui Sancho, ceea ce-l făcu să rămînă năucit și să i se taie suflarea, și ridicînd și el glasul cit putu de tare, zise :

— Cine-i acolo jos ? Cine se tînguiește ?

— Cine altul ar putea să fie și cine altul ar avea temei să se tînguiască, i se răspunse, dacă nu urgisitul de Sancho Panza, cîrmuitor — pentru păcatele sale și spre nenorocul lui — al ostrovului Barataria, fost scutier al vestitului cavaler don Quijote de La Mancha ?

Cînd o mai auzi don Quijote și pe asta, se minună înc-o dată pe-atîta și se cruci și mai tare, trecîndu-i prin cap că Sancho ar fi murit și că, acolo jos, sălășluia întru munci sufletul lui ; și, mînat de închipuirea asta, spuse :

— Din suflet de rog, pe tot ceea ce te pot ruga eu ca un creștin catolic ce mă aflu, să-mi spui cine ești ; și dacă ești un suflet în cazne, să-mi spui ce vrei să fac pentru tine, fiindcă, o dată ce îndeletnicirea mea este să-i ocrotesc și să-i ajut pe nevolnicii din lumea asta, oi fi de folos și i-oi ajuta și pe oropsiții din ceea lume, care nu pot să se ajute singuri.

— Dacă lucrurile stau așa, i se răspunse, apoi luminăția-tă care-mi vorbești trebuie să fii stăpînu-meu, don Quijote de La Mancha, și nici glasul pe care-l aud nu poate fi al altuia.

— Don Quijote sînt, răspunse don Quijote, eu, cel care am menirea să-i ajut în nevoile lor și pe cei vii și pe cei morți ; spune-mi, de aceea, cine ești, că nu-mi mai pot veni în fire de uimit ce sînt, fiindcă dacă ești scutierul meu Sancho Panza și ai murit, cum n-au pus mîna dracii pe sufletul tău, și prin milostivirea lui Dumnezeu te afli în focul cel curățitor de păcate, sfînta noastră maică, biserica romană, are destule mijloace ca să te scoată din muncile în care te afli și, dimpreună cu ea, mă voi strădui și eu pentru acest lucru, atît cît averea mă ajută.

— Stăpîne don Quijote de La Mancha, i se răspunse, jur pe legea mea și pe nașterea cui poțtești că eu sînt Sancho Panza, scutierul luminăției-tale, și că niciodată n-am murit, nici măcar o singură dată de cînd mă știu, ci doar întîmplarea a făcut ca, părăsindu-mi eu cîrmuirea pentru temeuri și pricini care cer timp mai îndelungat spre a fi povestite, să cad azi-noapte în groapa asta unde zac și eu și măgarul, care doar n-o să mă lase el să mint, și dacă vrei să ți-o dovedesc, uite-l chiar aici, poți să-l întrebi.

Și mai-mai îți vine să crezi că asinul o fi priceput cele ce spunea Sancho, fiindcă de-ndată începu să zbiere atît de virtos, încît răzbubua hruba.

— Strașnic martor ! spuse don Quijote. Recunosc zbieretul ăsta de parcă i-aș fi tată și-ți recunosc și ție glasul, dragul meu Sancho. Așteaptă tu numai, că m-oi repezi pînă la castelul du-

celui, care-i pe-aici pe-aproape, și-oi aduce pe cineva ca să te scoată din groapa asta, unde te-or fi azvîrlit păcatele tale.

— Du-te, luminăția-ta, zise Sancho, și, pe unul Dumnezeu, întoarce-te repede, că nu mai pot răbda să mă știu aici îngropat de viu ; mor de frică.

Îl lăsă don Quijote și se duse la castel, să povestească ducelui și ducesei pățania lui Sancho Panza, de care ei se minunară foarte, deși își dădă seama că trebuie să fi căzut într-o aripă a acelei hrube ce se săpase acolo de nu mai ținea minte nimeni cînd ; dar nu putea ajunge la socoteală cum de-a lăsat el cîrmuirea fără ca să fi prins ei de veste de sosirea lui. În cele din urmă, după cîte se spune, aduseră funii și odgoane și, după multă trudă din partea a mai mulți oameni, îl scoaseră pe asin și pe Sancho Panza din acele bezne la lumina soarelui. Îl văzu un student și zise :

— În felul acesta ar trebui să iasă din slujbele lor toți cîrmuitorii cei răi, așa cum iese păcătosul ăsta din fundul prăpăstiei, lihnit de foame, gâlbejit și fără o para chioară, după cîte-mi dau eu socoteala.

Îl auzi Sancho și spuse :

— Sînt vreo opt-zece zile, frate cîrtitorule, de cînd am intrat în slujbă ca să cîrmuiesc ostrovul ce mi-a fost încredințat, și-n tot acest timp nu m-am simțit sătul de pîine nici măcar un singur ceas. În zilele astea am fost prigonit de doftori, iar vrăjmașii mi-au zăbit oasele, și n-am avut prilejul să mă aleg cu nimica, nici pe cale cinstită, nici necinstită. Și stînd lucrurile așa cum

• stau, nu mi s-ar fi cuvenit, după câte socot eu, să fi ieșit de-acolo în halul ăsta, dar socoteala din tîrg nu se potrivește cu cea de-acasă, și Dumnezeu știe cel mai bine ceea ce-i spre folosul fiștecăruia ; și omul să se aștearnă după cum îi vremea ; și nimeni să nu spună : „N-oi bea din apa asta, că acolo unde se așteaptă să-i sfîrșie slănina, nu dă decît de bățul frigării“. Dumnezeu mă-nțelege cî vreau să spun, și cu asta, amin, mai mult nu spun, măcar că-mi stă pe limbă.

— Nu te supăra, Sancho, spuse don Quijote, și nu pune la inimă ce auzi, fiindcă dacă-i așa, nu mai isprăvești niciodată. Tu să fii cu cugetul împăcat, zică ei ce-or zice, fiindcă a căuta să legi limbile clevetitorilor, totuna e cu a căuta să pui poartă în cîmp deschis. Dacă ocîrmuitorul ieșe bogat din slujba lui, îi scot c-a fost un tilhar, și dacă ieșe sărac, c-a fost un nerod și-un smintit.

— Nici nu încape vorbă, răspunse Sancho, că de astă dată pot să mă socotesc mai degrabă nerod decît tilhar.

• Vorbind ei tot așa, și înconjurați de copii și de multă altă lume, ajunseră la castel, unde, în niște pridvoare, stăteau ducele și cu ducesa, așteptîndu-i pe don Quijote și pe Sancho ; dar acesta din urmă nu vru să urce să-l vadă pe duce pînă ce mai întîi nu-și așeză măgarul în grajd, fiindcă spunea că petrecuse o noapte proastă din cale-afară la hanul unde trăseseră ; și apoi se duse pînă sus să-i vadă pe stăpînii lui, dinaintea cărora căzu în genunchi și zise :

— Eu, stăpînii mei, numai fiindcă așa ați vrut măriile-voastre și fără nici o vrednicie de la

mine. m-am dus să vă cîrmuiesc insula Barataria, în care gol-goluț am intrat și gol-goluț mă aflu și acuma, vorba aceea, nici păgubit, nici procop-sit. Dacăm cîrmuit bine sau rău, apăi martori am avut destui pe lîngă mine care-or spune ce-or vrea să spună. Am luminat nedumeriri, am hotă-rît în pricini și m-am simțit mereu lihnit de foame, fiindcă așa a vrut vraciul Pedro Recio, de fel din Tirteafuera, doftor al cîrmuirii ostrovene. Au năvălit asupra-ne vrăjmașii noaptea și, după ce ne-au adus la mare strîmtoare, spun cei din ostrov c-au ieșit slobozi și biruitori mulțumită vi-tejiei brațului meu; deie-le Dumnezeu atîta să-nătate cît de adevărat e ceea ce spun! Ca să nu mai lungesc vorba, în timpul ăsta am cumpănit înde mine poverile ce trebuie să le poarte un cîrmuitor, precum și îndatoririle sale, și mi-am dat seama, cît mă privește, că nu le-ar putea ține umerii mei, că nu-s greutăți făcute pentru coas-tele mele și nici săgeți pentru tolba mea; așa că, mai-nainte ca ocîrmuirea să mă lase de că-ruță, am lăsat-o eu pe ea, și ieri dimineață am părăsit ostrovul așa cum l-am găsit, cu aceleași ulițe, case și acoperișuri pe care le avea cînd am intrat eu acolo. N-am împrumutat nimic de la nimeni și nici n-am cîștigat de la nimeni nimic; și măcar că nădăjduiam să fac niște legi folosi-toare, n-am făcut nici una, temîndu-mă că n-au să fie luate-n seamă, ceea ce-i totuna ori că le faci, ori că nu le faci. Am plecat, cum spun, din insulă, fără nici un alt însoțitor decît măgarul meu; am căzut într-o hrubă, am luat-o tot îna-nte printr-însa pînă ce, azi de dimineață, o dată cu lumina soarelui, i-am văzut și ieșirea;

nu era însă prea lesne de ieșit, așa că, dacă nu mi l-ar fi adus cerul pe stăpînul meu don Quijote, acolo aș fi rămas în vecii vecilor. Așa că, stăpînii mei, duce și ducesa, aci se află cîrmuitorul vostru Sancho Panza, care doar în zece zile cît a ținut frinele cîrmuirii a izbutit să-și dea seama că nu face două parale ca ocîrmuitor, nu numai al unui ostrov, ci și al lumii întregi! Fiind încredințat de acest lucru, sărut picioarele luminățiilor-voastre și, făcînd și eu asemeni copiilor care-n jocul lor spun: „Sări tu și dă-mi-o tu”¹, fac și eu o săritură de pe treapta cîrmuirii și trec iarăși în slujba stăpînului meu don Quijote, unde, la urma urmei, măcar că-mi mănînc pîinea tot cu frica-n sîn, mi-o mănînc încaltea pe săturate, și o dată ce-s sătul, puțin îmi pasă dacă m-am săturat cu morcovi sau cu potîrnichi.

Și cu asta puse capăt Sancho vorbirii sale îndelungi, ce-l făcuse tot timpul pe don Quijote să se îngrijoreze ca nu cumva să amestece într-însa o seamă de prăpăstii; și cînd îl văzu că-i pune capăt după ce spusese doar atît de puține, mulțumi cerului în sinea lui, iar ducele îl îmbrățișă pe Sancho și-i spuse că-i pare rău din adîncul sufletului că părăsise atît de repede cîrmuirea, dar că o să facă în așa fel c-o să-i dea, tot la el în ținut, o altă slujbă, mai puțin apăsătoare și mai mănoasă. Ducea îl îmbrățișă și ea și dete porunci să i se poarte de grijă, fiindcă arăta să fie rău fărîmat, și hăcuit și mai rău.

¹ „*Salta tú y dámela tú*”: expresie luată probabil dintr-un joc de copii, pe care jucătorii o rostesc atunci cînd cei din partida adversă ajung să recunoască la cine e obiectul ascuns pe care trebuiau să-l găsească.

CAPITOLUL LVI

Despre grozava și nemaivăzuta bătălie ce s-a dat între don Quijote de La Mancha și slujitorul Tosilos, întru apărarea copilei celei batjocorite a doamnei Rodriguez

Nu se căiră cituși de puțin nici ducele și nici ducesa de păcăleala trasă lui Sancho Panza cu ocîrmuirea ce i-o dăduseră ; și asta cu atît mai virtos cu cît chiar în ziua aceea sosi și majordomul lor, care le povesti de-a fir-a-păr aproape toate vorbele rostite și toate faptele săvîrșite de Sancho cît timp cîrmuise ; în cele din urmă le istorisi — mai punînd și de la el — cum a fost cu năvala împotriva ostrovului, cu frica lui Sancho și cu plecarea lui, ceea ce nespus i-a desfătat pe stăpînii săi.

După asta — urmează povestea — sosi și ziua sorocită pentru luptă ; și după ce, nu o dată ci de-o sută de ori, îl dăscălise ducele pe slujitorul Tosilos cum s-o potrivească el ca să-l biruie pe don Quijote, fără să-l ucidă însă sau să-l rănească, porunci să scoată vîrfurile de fier de la lănci, spunînd către don Quijote că acel cuget creștinesc cu care el se fălește n-ar fi îngăduit să se pună-n joc și să se primejduiască pînă-ntr-atîta o viață de om ; să fie, dară, mulțumit și cu-atîta, că-i pune la îndemină un loc pentru luptă la el în ținut, măcar că nici treaba asta nu se-mpacă cu poruncile Sfîntului Conciliu¹, care nu încuviințează înfruntările de

¹ Aluzie la Conciliul din Trento, care a statornicit : „Împărații, regii, ducii, principii și toți domnii vremelnici care au făcut loc pe teritoriile lor, între creștinii, monomahiei, să fie, prin aceasta însăși, de la sine excomunicați“ (din sinul bisericii).

acest fel, așa că n-ar vrea să fie-mpinsă prea departe o primejdie atât de mare. Don Quijote spuse că măriasa n-are decît să rînduiască așa cum i-o veni lui mai bine toate lucrurile în legătură cu acea treabă, că el nici cu atîtica nu i-o ieși din vorbă.

Cînd sosi și ziua cea înfricoșată, pentru care ducele poruncise încă dinainte să se ridice pe întinderea din fața castelului un pod de lemn arătos, de unde să privească martorii, dimpreună cu cele două femei pîrișe, mumă și fată, iată că de prin toate satele și cătunele din preajmă se porni la lume cîta frunză și iarbă, să vadă și ei o bătlie atât de neobișnuită, că alta la fel n-au mai văzut și n-au mai pomenit pe-acolo prin ținut nici viii și nici morții. Cel dintîi care intră pe cîmpul de luptă, împrejmuit de un gard, fu maestrul de ceremonii, care măsură acel cîmp și-l străbătu de-a lungul și de-a latul, ca nu cumva să fie puse-ntr-însul niscai curse sau cine știe ce alt lucru ascuns, de care să se-mpiedice luptătorii și să cadă. Intrară apoi cele două femei și se așezară-n jețurile lor, acoperite cu văluri pînă peste ochi, ba, ce zic ? pînă la piept chiar, arătîndu-se amîndouă cuprinse de jale adîncă ; totmai atunci se ivi și don Quijote pe cîmpul de luptă. Nu trecu mult și, însoțit de zvonul a sumedenii de surle și călare pe-un armăsar, sub copitele căruia tremura pămîntul, se arată de cealaltă parte a cîmpului de luptă și marele slujitor Tosflos, cu viziera coifului trasă, iar el pe de-a-ntregul cetluit în platoșă puternică și lucitoare. Calul, bălțat și vînjos, părea să fie de Frizia ; la cîteșipatru picioarele îi atîrnau smocuri dese de păr. Venea viteazul luptător bine dăscălit de către stăpînul lui cum să umble cu viteazul don Quijote de La Mancha. Ducele îi spusese dinainte ca, o dată cu capul, să nu-l ucidă, ci mai bine să facă în așa fel ca să nu se

ciocnească chiar de la început, spre a ocoli primejdia uciderii lui don Quijote, fiindcă asta nici vorbă că s-ar fi întâmplat dac-ar fi dat din plin năvală unul asupra altuia. Străbătu cîmpul de luptă și, ajungînd în dreptul celor două femei, o privi citva timp pe aceea care-l cerea de bărbat. Maestrul de ceremonii îl chemă pe don Quijote, care se și ivise pe acel cîmp, și, de față cu Tosilos, vorbi către cele două femei, întrebîndu-le dacă încuviințează ca don Quijote de La Mancha să se bată pentru dreptul lor. Ele spuseră că da și că tot ce va face el în acea împrejurare va fi pentru ele bine făcut, drept și legiuit.

Într-acestea, ducele și cu ducesa se așezară pe jîlturi într-un pridvor ce da spre marginea cîmpului de luptă, loc înțesat de puzderie de oameni, care așteptau să li se-arate grozava și nemaivăzuta bătălie. Învoiala între cei doi vrăjmași era că dacă don Quijote biruia, potrivnicul lui trebuia să se-nsoare cu fata doamnei Rodriguez, iar de cădea biruit, celălalt rămînea dezlegat de legămîntul ce trebuia să-l aducă la îndeplinire, făr-a mai fi dator să mulțumească pe nimeni. Maestrul de ceremonii trase o despărțitură între ei și-l așeză pe fiecare dintr-înșii la locul unde trebuia să stea. Darabanele începură să bată, văzduhul se umplu de zvonul cel de surle, iar pămîntul se cutremură sub copitele cailor. Inimile mulțimii ațintite să privească erau într-o strînsă așteptare, unii temîndu-se de înfrîngere, iar alții așteptînd să iasă totul cu bine în acea luptă.

Don Quijote, încredințîndu-se din tot sufletul lui Dumnezeu, Domnul nostru, precum și domniței Dulcinea din Toboso, adăsta să i se dea semnul hotărît ca să-nceapă năvala ; cît privește pe slujitorul nostru, apăi cu altceva își muncea el mintea : nu se

gîndea la alta decît la ce voi spune eu acum. Pa-sămite că atunci cînd stătea și se uita la vrăjmașa lui, i se păru că-i cea mai frumoasă femeie din cîte a văzut de cînd s-a pomenit el pe lume ; iar copilul cel orb, căruia, cînd e vorba de treburi din astea, i se zice de obicei Cupidon, nu vru să piardă prilejul ce i se dete de a-și arăta biruința asupra unei inimi de slujitor și de-a o scrie și pe ea în pomelnicul prăzilor lui ; așa că, dîndu-se ușurel pe lîngă el, fără să-l vadă nimeni, îi slobozi pe la stînga pieptului o coșcogeamite săgeată de doi stînji, care-i străpunse inima dintr-o parte-ntr-alta, și isprava asta putu s-o facă-n bună pace, fiindcă duhul dragostei e nevăzut, intră și iese pe unde pofteste, fără să-i ceară nimeni socoteală de faptele lui. Zic, dară, că atunci cînd deteră semn să se pornească năvala, slujitorul nostru era dus departe cu gîndul, nemai-luînd aminte decît la frumusețea aceleia ce-i robise inima, așa că nu mai așteptă zvonul surlilor, cum făcu don Quijote, care nici că-l auzi bine, și se și repezi să dea năvală, și, gonind pe cît îi sta-n puteri lui Rocinante, se-ndreptă asupra potrivnicului său ; și văzîndu-l c-o pornește, bunul său scutier Sancho îi strigă cît îl ținea gura :

— Domnul te călăuzească, floare și caimac al cavalerilor rătăcitori ! Deie-ți Dumnezeu izbîndă, pentru că ai dreptatea de partea ta !

Și măcar că Tosilos îl văzu pe don Quijote tăbărînd asupră-i, nu se clinti nici c-un pas de la locul lui ; ba, dimpotrivă, îl strigă mai să-și spargă pieptul de maestrul de ceremonii, iar cînd acesta veni să vadă ce-i poftea inima, îi spuse :

— Domnule, așa-i că bătălia asta se dă ca să hotărască de mă-nsor sau nu mă-nsor cu acea domniță ?

— Aşa e, fu răspunsul.

— Păi atunci, spuse slujitorul, nu vreau să-mi mai încarc cugetul, fiindcă l-aş împovăra foarte dac-aş merge mai departe în lupta asta, aşa încît spun din capul locului că mă dau bătut şi că pe loc vreau să mă-nsor cu acea domniţă.

Maestrul de ceremonii rămase cu gura căscată cînd auzi vorbele lui Tosilos, şi cum era şi el unul din cei puşi la cale în urzeala acestei năzbîtii, chiar că nu mai ştiu ce să-i răspundă. Văzînd că vrăjmaşul nu năvăleşte să-l întîmpine, se opri şi don Quijote în toiul goanei. Ducele nu ştia ce se-ntîmplase de nu mai purcedeau o dată la luptă ; numai că veni atunci maestrul de ceremonii şi-l înştiinţă şi pe el de spusele lui Tosilos, drept care ducele rămase nedumerit şi foc de mînios. Cîtă vreme se petrecea treaba asta, Tosilos se dete-n dreptul locului unde stătea doña Rodriguez şi-i spuse cu glas tare :

— Eu, cucoană, vreau să mă-nsor cu fata dumitale şi n-am nici un chef să capăt prin harţă şi bătaie ceea ce pot căpăta în bună pace şi fără de primejduirea vieţii.

Auzînd şi preavrednicul don Quijote vorbele astea, spuse :

— Dacă aşa stă treaba, apăi şi eu, în ce mă priveşte, rămîn slobod şi dezlegat de făgăduinţa mea. Cunune-se într-un ceas bun ! Dacă Dumnezeu zice da, n-or să spună sfinţii ba.

Într-acestea coborîse şi ducele în cuprinsul din faţa castelului şi, ducîndu-se la Tosilos, îi zise :

— I-adevărat, cavaliere, că te dai bătut şi că, îndemnat de cugetu-ţi cinstit, vrei să te cununi cu fata asta ?

— Da, doamne, răspunse Tosilos.

— Și bine face așa cum face, spuse atunci Sancho, căci ce vrei să dai chițcanului, dă mai bine-n dar motanului, și-ai scăpat de grijă.

Tosilos prinse să-și desfacă legătura chiverei și se ruga să-l ajute cineva grabnic la treaba asta, că i se tăia suflarea și nu putea să se mai rabde multă vreme ferecat în strîmtoarea acelei temnițe. I-o scoaseră la iuțeală, și-atunci rămase descoperit și-n văzul lumii chipul lui de slujitor. Văzînd una ca asta, doña Rodriguez și cu fie-sa prinseră să strige de mama focului :

— Asta-i curată înșelăciune, înșelăciune și nu alta ! În locul soțului meu celui adevărat, ni l-au virît pe git pe Tosilos, slujitorul ducelui, stăpînul nostru ! Cerem dreptate în numele lui Dumnezeu și-al regelui față de această nemaiauzită potlogărie, ca să nu zic de-a dreptul ticăloșie.

— Nu vă mai faceți sînge rău de-atîta lucru, cuconițelor, zise don Quijote, că asta nu-i nici potlogărie și nici ticăloșie ; și chiar să și fie, tot nu poartă ducele nici o vină, ci numai afurisiții aceia de vrăjitori care mă prigonesc și care pizmuindu-mi slava ce-aș fi dobîndit-o din această biruință, au preschimbat chipul soțului dumatăle în al aceluia de care spui că-i slujitorul ducelui. Ascultă-mi, dară, povața și, în ciuda răutății de care nu se mai lasă vrăjmașii mei, mărită-te după el, că, fără doar și poate, nu-i altul decît tot acela pe care vrei să-l iei de bărbat.

Cînd a mai auzit-o ducele și pe asta, cu toată minia lui, era cît pe-aci să plesnească de ris.

— Sînt atît de nemaiauzite, zise el atunci, lucrurile care i se-ntîmplă seniorelui don Quijote, încît mai că-mi vine și mie să cred că slujitorul ăsta al

meu nu este cine este. Dar ia să ne folosim și noi de-o șiretenie : să amînăm, dacă vrei, cu cincisprezece zile cununia, în care timp să-l ținem închis pe insul ăsta, care ne face să stăm în cumpănă, și într-acestea poate că și-o căpăta iarăși chipul de mai-nainte, că doar n-o ține cît lumea pica ce-o au vrăjitorii pe don Quijote, mai cu seamă cînd or vedea că nu le folosesc la nimic înșelăciunile și preschimbările astea.

— Vai de mine, mărite doamne, zise Sancho, păi a ajuns nărav și obicei la tilharii ăștia să preschimbe dintr-unu-ntr-altul toate lucrurile ce-l privesc pe stăpînul meu ! Pe-un cavaler ce l-a biruit mai deunăzi, și căruia-i zice Cavalerul Oglinzilor, l-au preschimbato în chipul bacalaureatului Samsón Carrasco, de fel de pe la noi din sat, cu care sîntem prieteni la cataramă, iar domniței Dulcinea din Toboso i-au dat chipul unei țărănci necioplite, drept care mă bate gîndul că și slujitorul ăsta slujitor o trăi și-o muri cîte zile va să mai aibă la viața lui.

Atunci spuse și fata doamnei Rodriguez :

— Fie cine-o fi acela ce mă cere de nevastă, că eu tot îi mulțumesc de asta, fiindcă mai bine-mi șade să fiu nevastă legiuită a unui slujitor decît ibovnica și țiitoarea unui cavaler, cu atît mai mult cu cît cel care m-a batjocorit nici măcar cavaler nu-i.

Din toate cele spuse și întîmplate ieși, pînă la urmă; că Tosilos trebuia închis, ca să se vadă în ce s-o mai preschimba. Cu toții înălțară osanale biruinței lui don Quijote, măcar că cei mai mulți dintr-înșii rămaseră mîhnîți și cuprinși de întristare văzînd că nu se făcuseră între ei fărîme potrivnicii cei așteptați cu atîta înfrigurare, întocmai ca și

băietanii de pe ulițe, care se posomorăsc zînd osînditul pe care-l așteaptă nu mai este spînzurat, pentru că l-au iertat fie pricinașii, fie judecătorii. Își văzu lumea de drum, se-ntoarseră ducele și cu don Quijote la castel, îl băgară în temniță pe Tosflos, rămaseră mulțumite cum nu se mai poate atît doña Rodriguez, cît și fie-sa, văzînd că, într-un fel sau într-altul, pricina lor tot cu o cununie o să se-ncheie, iar Tosflos, la rîndul lui, atîta aștepta și el.

CAPITOLUL LVII

În care-i vorba de felul cum s-a despărțit don Quijote de duce și de ducesa și de cele ce i s-au întîmplat cu isteafa și zvăpăiata aceea de Altisidora, slujitoarea ducesei

Don Quijote socoti c-ar fi timpul să se scuture o dată de toată lîncezeala ce se prinsese de dînsul cît hălăduise la castel, fiindcă-și zicea că lumea poate-i simțea amarnic lipsa, în vreme ce el se lăsa închis și dedat trîndăviei în huzurul și în desfătărilor fără de număr cu care-l copleșeau ducele și ducesa, ca pe-un adevărat cavaler rătăcitor ce era ; și fiindcă mai gîndea el că va da odată și odată socoteală cerului pentru toată acea lîncezeală și însingurare a lui, ceru într-o bună zi ducelui și ducesei încuviințarea de-a pleca. Ei i-o deteră, arătînd, însă, și cît de rău le părea de faptul că el avea de gînd să-i părăsească.

Ducesa îi dete lui Sancho răvașele de la muierea lui, iar el, vărsînd lacrimi asupră-le, spuse : „Cui

i-ar fi trecut prin gînd că atît de mari aşteptări ca acelea pe care ştirea ocîrmuirii mele le-a trezit în inima nevesti-mi, Teresa, au să sfîrşească cu întoarcerea mea de-acuma la prăpăditele acelea de aventuri ale stăpînului meu, don Quijote de La Mancha ? Cu toate astea, sînt mulţumit cînd văd că Teresa mea, trimiţînd ducesei ghindele, a dovedit că este într-adevăr cine este, căci dacă mi-ar fi făcut supărarea de-a nu le trimite, s-ar fi arătat întru totul nerecunoscătoare. Ceea ce mă mai mîngîie este că darul ăsta nu se poate chema mită, fiindcă ocîrmuirea eu o aveam mai dinainte ca ea să-l trimită, şi e doară la mintea omului ca aceia ce trag vreun folos de pe urma cuiva să se arate recunoscători, fie chiar şi cu nimicuri de-un ban perechea. De altminteri, gol-goluţ am intrat în ocîrmuire şi gol-goluţ am ieşit dintr-însa, aşa că pot spune cu cugetul împăcat, ceea ce nu-i puţin lucru : gol-goluţ am venit pe lume, gol-goluţ mă aflu şi-acuma, nici păgubit, nici procopsit." Toate astea şi le spunea înde sine Sancho în ziua plecării.

După ce-şi luă, dară, bun rămas încă din ajun de la gazdele lui, Don Quijote se înfăţişă într-o bună dimineată armat de drum în cuprinsul din faţa castelului. De pe pridvoare îl urmărea cu privirea toată suflarea din castel, şi pînă şi ducele şi ducesa ieşiră să-l vadă. Sancho, cu desagii, cu sipetul şi cu merindele lui, se afla şi el acolo, călare pe asin, mulţumit cum nu se mai poate, fiindcă majordomul ducelui — cel ce luase chipul contesei Trifaldi — îi dase o punguţă cu două sute de scuzi de aur pentru nevoile drumului, şi de asta nu ştia încă nimic don Quijote. Şi-n vreme ce căscau cu toţii gura la dinşii, aşa cum am mai spus, iată că, tocmai cînd nici cu

gîndul nu gîndeau, dintre celelalte femei de casă
și slujitoare care cătau la ei, ridică deodată glas
afurisita și zvăpăiata aceea de Altisidora și zise cu
viers jalnic :

Cavaler hain, ascultă :
stai pe loc și trage friul,
nu tot da într-una pîteni
bietului tău cal de poștă.

Fugi de parc-aș fi o fiară
sau un șarpe veninos,
cînd eu sînt mioară blindă,
miclușea nevinovată.

Ris îți faci, căpcîn și zmeu,
de fecioara cea mai mîndră,
ce-a trăit prin munții Dianeî,
ce-o văzu prin codri Venus !

Crud Virén ¹, fugar Enea,
Cu Varava deopotrivă !

Iei în ghearele proclete
a sperjurei tale mîini
măruntaiele smeritei
care te-a-ndrăgit, sărmana !

Trei năframe-i ici, și două
calțavete, ce piciorul
ei de marmură le-ncinse,
alb de lucitor, și negru.

¹ Personaj din *Orlando Furioso*, care și-a abandonat iubita într-o insulă pustie.

Iei și două mii de-oftaturi,
ce-ar putea, de-ar fi de foc,
două mii de Troi s-aprindă,
de-ar fi două mii pe lume !

Crud Virén, fugar Enea,
Cu Varava deopotrivă !

Fi-ți-ar împietrit scutierul,
Sancho, ca să nu-l indupleci
Dulcinea să-ți salveze
din vrăjirea-n care-i astăzi !

E, sărmana, pedepsită
doar din vina ta, se știe :
că plătesc pe lume dreptii
ce-au păcătit hainii.

De-azi isprăvile-ți viteze
doar nenorociri să-ți fie,
visurile doar coșmare,
lunecări, statornicia.

Crud Virén, fugar Enea,
Cu Varava deopotrivă !

Lumca-ntreagă te hulească,
din Granada pîn' la Loja,
din Sevilla la Marchena,
și din Londra-n Englitera ¹.

¹ Efectul comic rezultă din faptul că între localitățile citate distanța era foarte mică ; distanța de la Londra pînă în Anglia este, evident, un nonsens.

Dac-o fi să-ți joci norocul
la „o-sută-una“, -n cărți,
rigi, birlici să te-ocolească,
de șeptari să nu ai parte.

Bătătura de-o să-ți tai,
să te tai pînă la sînge,
iar de-o fi să-ți scoți măsele,
să-ți rămînă-n gingii colți.

Crud Virén, fugar Enea,
Cu Varava deopotrivă !

În vreme ce adînc mîhnita Altisidora se jeluia în felul cum s-a spus, don Quijote căta lung la ea și, fără a-i răspunde o vorbuliță măcar, își întoarse fața către Sancho și-i spuse :

— Pe mormîntul părinților tăi, Sancho dragă, te rog din suflet să-mi spui adevărul curat ! Ia spune-mi ; n-ai cumva la tine cele trei năframe, precum și calțavetele de care vorbește fata asta îndrăgostită ?

La care Sancho răspunse :

— Cele trei năframe le am, dar calțavetele, nici pomeneală de așa ceva !

Ducesa rămase uluită de cutezanța Altisidorei, fiindcă măcar c-o știa îndrăzneată, zurlie și nebulnatică, tot nu se-aștepta să ajungă pînă-ntr-atîta cu îndrăzneala ; și cum ea nu era pusă la cale cu șotia asta, mai tare o cuprinse mirarea.

Ducele, vrînd să împingă gluma și mai departe, zise :

— Nu-mi pare de fel cu socoteală, domnule cavalier, că, după ce te-ai bucurat la mine-n castel de buna primire ce ți s-a făcut, ai cutezat să răpești pe puțin trei năframe, dacă nu chiar și calțavetele

slujitoarei mele. Asta dovedește că ești rău la inimă, lucru întru totul nepotrivit cu renumele ce-l ai. Înapoiază-i, dară, calțavetele, că dacă nu, te chem la luptă pe viață și pe moarte, fără a-mi mai fi teamă că tilharii aceia de vrăjitori mi-or preschimba și mi-or prefăce chipul, cum au făcut cu slujitorul meu Tosflos, cel care-a intrat cu dumneata în luptă.

— Ferească sfântul, răspunse don Quijote, să ridic eu spada împotriva preavrednicei făpturi a măriei-tale, de la care am primit atâtea dovezi de mărinimie ! Năframele le-oi înapoia eu, fiindcă spune Sancho că le are la el ; calțavetele, însă, e cu neputință, fiindcă nici eu și nici el n-am primit așa ceva, și dacă slujitoarea asta a măriei-tale s-ar uita mai bine prin lăzile ei, nu mai încape vorbă că le-ar găsi. Eu, seniore duce, de când mă știu pe lume hoț n-am fost, și nici nu cred să fiu cîte zile-oi mai avea, fără numai dacă-și ia Dumnezeu harul de la mine. Fata asta — după cum ea însăși spune — vorbește ca o îndrăgostită ce este, lucru de care eu nu port nici o vină, așa că n-am de ce să-i cer iertare nici ei și nici măriei-tale. Rogu-te, dară, să ai o părere mai bună despre mine și să-mi dai din nou învoirea de-a-mi vedea de drum.

— Aștearnă-ți-l Dumnezeu cu-atîta noroc, seniore don Quijote, spuse ducesa, încît să ne fie dat a auzi numai vești bune despre marile-ți isprăvi, și acum du-te cu Dumnezeu, că de ce stai mai mult, de-aia ațiți tot mai avan focul din inimile fetelor ce te privesc, iar pe slujitoarea mea într-atît oi muștrului-o, încît i-o trece pofta să mai greșească de-acu înainte, fie cu ochii, fie cu vorba.

— Un singur lucru vreau să-ți mai spun, viteze don Quijote, spuse atunci Altisidora. Vreau să-ți cer iertare că te-am învinuit de furtul calțavetelor,

fiindcă, uite, le am chiar pe picior, și m-am zăpăcit și eu, ca acela ce-și căuta măgarul în timp ce-l călărea.

— Păi n-am spus eu ? zise Sancho. Eu, și să ascund lucruri furate ! Dac-aș fi vrut să fur, apăi la tot pasul mi s-ar fi ivit prilejuri în ocîrmuirea mea.

Don Quijote înclină capul, făcu o plecăciune către duce, către ducesă și către toți cei de față și, trăgînd de dîrlogi ca să-l întoarcă pe Rocinante, ieși din castel, urmat de Sancho, și se-așternu la drum către Zaragoza.

CAPITOLUL LVIII

**Care vorbește despre felul cum l-au năpădit
pe don Quijote atîtea aventuri, încît nu mai
aveau loc una de alta**

Cînd se văzu don Quijote în mijlocul cîmpului, slobod și scăpat de clopotele ce i le trăgea Altisidora, i se păru că mai trăiește o viață și că-și recapătă puterile, pentru a prinde din nou firul isprăvilor lui cavaleriești ; și întorcîndu-se către Sancho, îi zise :

— Libertatea, Sancho dragă, este unul din darurile cele mai binecuvîntate din cîte cerurile le-au hărăzit oamenilor ; cu ea nu se pot asemăna nici comorile ce le ascunde pămîntul și nici acelea pe care le-nvăluie marea ; pentru libertate, ca și pentru cinste, se poate și se și cade să-ți primejduiești și viața ; iar, dimpotrivă, robia este cea mai cumplită năpastă ce poate da peste oameni. Spun asta,

Sancho dragă, că doar ai văzut și tu huzurul și belșugu-n care-am trăit în castelul acesta pe care l-am lăsat, dar în mijlocul acelor bucate ademenitoare de-ți lăsa gura apă cînd le vedeai, și al acelor băuturi răcoritoare ca zăpada, mie mi se părea că rabd de chinurile foamei, fiindcă nu mă bucuram de ele cu acea libertate cu care m-aș fi desfătat dac-ar fi fost ale mele, căci îndatoririle de a răsplăti binefacerile și milostivirile primite sînt lanțuri ce nu lasă cugetul să stea slobod și semeț. Ferice de-acela căruia cerul i-a dat un codru de pîine fără de îndatorirea ca el să mulțumească altcuiva decît tot cerului.

— Cu toate cele ce-mi spui luminăția-ta, tot nu-i frumos din parte-ne să rămînem nerecunoscători pentru cei două sute de galbeni pe care mi-i dăte-ntr-o pungă majordomul ducelui și pe care-i port ca pe-o oblojeală și ca pe-o iarbă de leac în dreptul inimii, așa, pentru la o adică, fiindcă n-om găsi doară numai castele unde să fim omeniți, ci om mai da citeodată și de hanuri, unde s-ar putea să ne vedem scuturați de ciomege.

Tot vorbind ei așa, mai de unele, mai de altele, își vedeau de drum cei doi rătăcitori, cavalerul și scutierul, cînd, după ce făcură cam vreo leghe și ceva, iată numai că zăriră pe iarba unei pajiști verzi ca la vreo doisprezece inși în port țărănesc, care stăteau pe glugile lor, așternute jos, și se ospătau. Lîngă ei aveau parcă niște cearceafuri, cu care era acoperit ceva ce se afla dedesubt : cearceafurile erau așternute ici și colo, în unele locuri înălțate în picioare, iar în altele, întinse pe jos. Cînd ajunse don Quijote în dreptul celor ce se ospătau, după ce le dăte mai întîi binețe, așa cum se cuvine, îi întrebă ce erau lucrurile acele acoperite cu cearceafuri. Unul dintr-înșii răspunse :

— Domnule, sub cearceafurile astea se află niște icoane cioplite și dăltuite, care ne sînt de trebuință pentru o biserică ce-o clădim la noi în sat. Le ducem acoperite ca să nu li se ia poleiala, și le purtăm pe umeri ca să nu se spargă.

— Nu vă fie cu supărare, răspunse don Quijote, da' tare-aș ține să le văd și eu, fiindcă niște chipuri care sînt duse cu atîta grijă, nici vorbă că trebuie să fie o frumusețe.

— Și încă ce frumusețe ! răspunse celălalt. Dacă nu mă crezi, să-ți spun numai cît fac, că nu-i unul din ele care să nu ne țină mai puțin de cincizeci de ducați. Și ca să vezi luminăția-ta că nu mint, așteaptă numai puțin, și-ai să te-ncredințezi cu ochii.

Și, lăsîndu-și mîncarea, se ridică-n picioare și se duse să scoată învelitoarea de pe cel dintîi dintre chipuri, care-l înfățișa pe sfîntul Gheorghe călare, avînd la picioare un șarpe încolăcit, căruia-i trecea lancea prin gură, în felul fioros cu care se zugrăvește, de obicei, acest sfînt. Toată icoana ai fi zis că-i un jăratec de aur. Cînd o văzu, don Quijote zise :

— Acesta a fost unul dintre cei mai destoinici cavaleri rătăcitori pe care i-a avut oastea cea dumnezeiască. Îl chema sfîntul Gheorghe și, pe lîngă multe altele, mai era și ocrotitor al fecioarelor. Ia să vedem și astă-laltă icoană.

Omul trase cearceaful de pe ea, și atunci se ivi chipul sfîntului Martin călare, care-și împărțea mantia cu un nevoiaș ; numai ce-l văzu don Quijote, că și spuse :

— Și acesta a fost unul dintre cavalerii rătăcitori ai creștinătății și socot c-a fost mai mult mărinos decît viteaz, așa cum poți și tu, Sancho, să-ți dai seama din aceea că-și împarte mantia cu un

nevoiaș și-i dă o jumătate dintr-însa ; și nici vorbă că trebuie să fi fost iarnă pe-atunci, fiindcă altminteri i-ar fi dat-o întreagă, după cît era de milostiv.

— Nu cred că asta să fi fost pricina, spuse Sancho, ci s-o fi ținut și el de zicala care spune : nu da fără socoteală, că ajungi la rea tocmeală.

Rîse don Quijote și ceru să fie scos și-un alt cearceaf, de sub care se ivi sfîntul ocrotitor al Spaniilor ; era călare, cu paloșul însîngerat, zdrobindu-i pe mauri și călcînd peste capete ; și cînd îl văzu, don Quijote zise :

— Țsta zic și eu că-i cavaler al oștii lui Cristos : îi zice sfîntul Diego Matamoros¹, unul dintre cei mai viteji sfîinți și cavaleri pe care i-a avut lumea și pe care-i are acuma cerul.

Apoi traseră și un alt cearceaf și se văzu că acoperea căderea sfîntului Pavel de pe cal, unde nu lipsea nici unul din amănuntele cu care se zugrăvește de obicei icoana ce înfățișează trecerea lui la credință. Cînd o văzu atît de viu plăsmuită de-ai fi zis că Isus vorbea și că Pavel îi răspundea, don Quijote zise :

— Acesta a fost, la timpul său, cel mai mare vrăjmaș pe care l-a avut biserica Domnului-Dumnezeului nostru și cel mai mare apărător pe care-l va avea ea de-a pururi : cavaler rătăcitor în viață și sfînt statornic în moarte, lucrător neobosit în via Domnului, învățător al neamurilor, căruia-i slujiră drept școli cerurile însele, iar drept dascăl și propovăduitor, care să-l învețe, însuși Domnul nostru Isus Cristos.

¹ „*San Diego Matamoros*” : numele andaluz al sfîntului Iacob (Santiago). I se atribuia izbînda în lupta cu maurii. De aici : *Matamoros* („omeară mauri”).

Alte chipuri cioplite nu mai erau, așa că puse don Quijote să le acopere din nou și zise către cei ce le duceau :

— Iau ca semn bun, fraților, c-am văzut cele ce-am văzut, fiindcă sfinții și cavalerii ăștia s-au îndeletnicit cu ceea ce mă îndeletnicesc și eu, adică cu meșteșugul armelor ; numai că între mine și ei e o deosebire : ei au fost sfinți și au luptat după chipul dumnezeiesc, pe cîtă vreme eu sînt un păcătos și lupt după tipicul cel omenesc. Ei au cucerit cerul prin puterea brațelor, fiindcă și cerul se lasă cucerit în acest chip ¹, pe cînd eu pîn-acuma nu știu încă ce-o să cuceresc prin puterea strădaniilor mele ; dar dacă Dulcinea mea din Toboso ar fi mîntuită din pătimirile ei, ceea ce mi-ar îmbunătăți soarta și mi-ar lumina mintea, poate că mi-aș îndrepta și eu pașii pe-un făgaș mai bun decît acela pe care merg acum.

— Să te-audă Dumnezeu și s-asurzească Necuratul ! zise atunci Sancho.

Se minunară oamenii atît de chipul, cît și de vorbele lui don Quijote, fără să-nțeleagă nici pe jumătate din ce voia el să spună. Mîntuirea cu ospățul, ridicarea icoanelor pe umeri, se despărțiră de don Quijote și-și văzură de drum. Sancho, ca și cum nu l-ar mai fi cunoscut niciodată pe stăpînu-su, rămase iarăși uluit de cîte știa el, pîrîndu-i-se, fără îndoială, că nu se află istorie sau întîmplare pe lume pe care don Quijote să n-o știe pe degete sau să n-o aibă întipărită-n minte, și-i spuse :

— Cu-adevărat, stăpîne, că dacă ceea ce ni s-a întîmplat astăzi poate să se cheme aventură, apîi a fost cea mai lină și cea mai dulce din cîte le-am întîmpinat în tot timpul cutreierărilor noastre.

¹ Frază din *Evanghelia sfîntului Matei* (11, 12).

Dintr-însa am ieșit fără ciomăgeli și fără să ne sară inima din loc, nici n-am pus mîna pe spade, nici n-am izbit pămîntul cu spinările noastre și nici n-am rămas flămînzi. Slavă Domnului că mi-a dat să văd cu ochii mei și una ca asta !

— Așa-i cum zici tu, Sancho, spuse don Quijote. Trebuie, însă, să ții seamă că nu toate vremile sînt pe o potrivă și nu toate-și torc firul la fel, și ceea ce gloata numește de obicei „semne bune“, închipuiri care nu se sprijină pe nici o lege a firii, sînt privite și judecate de către cei înțelepți numai ca întîmplări fericite. Unul din cititorii ăștia în semne se scoală o dată dis-de-dimineață, pleacă de-acasă, întilnește în drum un călugăr din tagma preafericitului sfînt Francisc și, ca și cum i-ar fi ieșit în cale un balaur, face cale întoarsă și se înapoiază acasă. Un alt deștept varsă, din greșeală, puțină sare pe masă, și iată că i se varsă și lui aleanul în inimă, ca și cum firea ar fi datoare să dea semne de restriștile ce vor să vină prin lucruri atît de neînsemnate ca acelea de care ți-am pomenit. Înțeleptul și creștinul adevărat nu caută să afle prin nimicuri din astea căile Domnului. Sosește Scipio în Africa și, sărind din corabie, se-mpiedică și cade, ceea ce oștenii lui iau drept semn rău ; dar el, îmbrățișînd pămîntul, zice : „N-o să-mi mai poți scăpa, Africă, fiindcă te țin strînsă-n brațele mele“¹. Așa încît, dragă Sancho, faptul că mi-au ieșit în cale icoanele cioplite a fost pentru mine o preafericită întîmplare.

— Așa cred și eu, răspunse Sancho, dar altceva aș vrea să-mi spui luminăția-ta : de ce spaniolii, cînd vor să dea vreo bătălie, chemîndu-l într-aju-

¹ Se pare că aceste cuvinte atribuite lui Scipio Africanul n-au realitate istorică.

tor pe sfântul Diego Matamoros, spun așa : „Santiago, și repede-te, Spanie“¹ ? Poate, oare, Spania, care-i pământ, să se repeadă ? Că eu n-am mai văzut pământul repezindu-se, sau ce vrea să spună obiceiul ăsta ?

— Da' nepriceput mai ești, Sancho, răspunse don Quijote, ține minte că pe acest falnic cavaler al crucii roșii l-a dăruit Dumnezeu Spaniei ca ocrotitor și sprijin, mai cu seamă în luptele cele aprige pe care le-au dat spaniolii cu maurii, așa că-l cheamă-ntr-ajutor și-l strigă ca pe-un apărător al lor în toate bătăliile-n care ei, și nu pământul Spaniei, se reped la luptă ; și nu o dată au fost văzuți, așa cum te văd, în aceste bătălii, doborînd, dînd iama, nimicind și ucigînd pilcurile cele arăpești. Și ca să te-încredințez de acest adevăr, aș putea să-ți dau mai multe pilde, istorisite în cronicile cele adevărate ale Spaniei.

Sancho, însă, schimbă vorba și zise către stăpînu-su :

— Stau și mă minunez, stăpîne, de îndrăzneala Altisidorei, slujitoarea ducesei ! Da' grozav trebuie c-o mai fi rănit-o și străpuns-o cel căruia-i zice Amor, de care se spune că-i un copil orb și care, cu toate că-i urduros la ochi, sau, mai bine zis, că n-are vedere, își ia drept țintă cite-o inimă, fie chiar și-o inimioară, de mi ți-o nimerește și mi ți-o străpunge dintr-o parte-ntr-alta cu săgețile lui ! Am mai auzit spunîndu-se că săgețile astea de dra-

¹ Strigătul de război : *Santiago, y cierra, España !*“ își are obîrșia în bătălia de la Clavijo, unde se spune că apostolul Iacob, călare pe un cal alb, a luat parte el în-suși, ucigînd nenumărați mauri. Strigătul exista pe vremea cînd s-a compus epopeea spaniolă a Reconquistei, *El cantar de mio Cid*, în care El Apostol Santi Yague este de mai multe ori pomenit.

goste își pierd ascuțișul și se tocesc de sfiiciunea și de curăția fetelor, dar în Altisidora asta parcă mai mult se ascut decît se turtesc. -

— Bagă-ți bine-n cap, Sancho, că dragostea nu ține seama de piedici și nici nu stă să cumpănească lucrurile, ci face întocmai ca și moartea, care tot atît de bine dă năvala și-n palatele cele crăiești, și-n colibele cele nevoiașе ale ciobanilor, și cînd pune cu tot dinadinsul stăpînire pe-un suflet, cel dintîi lucru pe care-l face e să-i ia sfiiciunea și rușinea, așa că Altisidora nu le mai avea cînd și-a destăinuit focul, care a trezit în cugetul meu mai mult tulburare decît milă.

— Asta-i de-a dreptul neomenie, zise Sancho, nerecunoștință strigătoare la cer ! Cît despre mine, eu atîta pot să spun, că un singur cuvîntel drăgăstos pornit de la ea, și m-ar da gata, m-ar înrobi cu totul. Drac împielit ! Ce inimă de piatră, ce rărunchi de aramă, ce suflet de tuci mai ai ! ¹ Dar nu-mi intră-n cap ce-o fi găsit fata asta la lumină-ția-ta, de să-i prindă inima și s-o înrobească într-atîta. Unde-i fâlnicia, unde-i strălucirea, unde-i gingășia, unde-i frumusețea, unde-s toate aceste daruri care, fie-n parte, fie laolaltă, au făcut-o să-și piardă capul ? Căci, fără glumă, stau de multe ori și mă uit la lumină-ția-ta din creștet pînă-n tălpi, și mai mult lucruri care să te pună pe fugă văd decît din cele care să te facă iubeț ; și o

¹ Clēmencin comentează : „Nu e verosimil ca Sancho să-și fi tratat stăpînul în acest fel“, și presupune că exclamația aceasta trebuie să fi fost rostită ca în comediile epocii apurteurile, fără ca stăpînul să audă mulțimea de injurii aruncate pe capul său și mai ales acel „*hi de puta*“, care s-a tradus aici prin „drac împielit“. Rodriguez Marín crede, însă, că această exclamație injurioasă, tocită de atîta folosire, nu mai avea aceeași valoare semantică, ci era pur și simplu interjectivă.

dată ce frumusețea e, după cîte am auzit, lucrul cel dintîi și cel mai de frunte care trezește dragostea, și o dată ce luminăția-ta n-ai nici de leac, chiar că nu mai știu la ce și-o fi pierdut sărmana de ea mințile.

— Ține-n seamă, Sancho, răspunse don Quijote, că se află două soiuri de frumusețe, una a sufletului, iar cealaltă a trupului. Aceea a sufletului sălășluiește și se arată în bunurile minții, în cinste, într-o purtare cuviincioasă, în mărinimie și în bună-creștere, și toate lucrurile astea pot să încapă și să-și găsească lăcaș și în sufletul unui om urît ; și dacă-ți îndrepti gîndul către această frumusețe, și nu către cea trupească, atunci și dragostea răsare, mai năvalnică și mai puternică. Eu, dragă Sancho, am ochi să văd că nu sînt frumos, dar tot atît de bine-mi dau seama că nici prea pocit nu sînt, și un bărbat, avînd darurile sufletești de care ți-am pomenit, e destul să fie ceva mai frumos decît dracu spre a fi îndrăgit.

Tot ținînd-o așa în vorbe și taclale, intrară într-o pădure aflată alături cu drumul, și dintr-o dată, fără să-și dea seama cum, se pomeni don Quijote prins într-un păienjeniș de fire verzi, care erau întinse de la un copac la altul, și, deoarece nu putea să se dumerească ce-o mai fi fiind și cu năzdrăvănia aceea, zise către Sancho :

— Tare-mi vine să cred, dragă Sancho, că povestea asta cu păienjenișul de fire trebuie să fie una din cele mai necrezute aventuri ce se pot închipui. Gîtul să mi-l tai dacă vrăjitorii ce mă prigonesc nu vor să mă prindă-n această plasă și să mă oprească-n drum, ca răzbunare pentru asprimea cu care m-am purtat față de Altisidora. Să știe, însă, de la mine că păienjenișul ăsta nu din fire verzi să

fie, așa cum și este, da' și din diamantul cel mai virtos, mai tare și decît plasa în care zeul cel gelos al faurilor i-a prins pe Venus și pe Marte, și eu tot l-oi rupe, ca și cum ar fi din trestie uscată sau din firișoare de bumbac !

Și tocmai cînd dete să treacă mai departe și să-l rupă pe de-a-ntregul, iată numai că dintr-o dată li se iviră dinainte, ieșind de după niște copaci, două păstorite frumoase coz — poate doar îmbrăcate ca păstorite — numai că cojoccelele și fustele lor erau în fapt niște scumpeturi de veșminte din țesătură de aur din cea mai aleasă, purtau părul despletit pe umeri, și era atît de auriu, încît putea să se ia la întrecere chiar și cu razele soarelui, iar pe cap aveau cîte-o cunună împletită din dafin verde și din măcieș roșu. Vîrsta lor părea să nu coboare sub 15 ani și să nu treacă de 18. Vederea lor îl minună pe Sancho, îl uimi pe don Quijote și făcu soarele să se oprească din mers ca să cate la ele ; tîspatru rămaseră într-o tăcere plină de mirare. Pînă la urmă, tot una din cele două ciobănițe rupse mai întîi tăcerea și-l agrăi astfel pe don Quijote :

— Oprește-ți pașii, cavaliere, și nu rupe plasa, căci nu întru a ta vătămare fost-a întinsă, ci întru veselirea noastră ; și pentru c-ai să ne-ntrebi de ce am aninat-o și cine sîntem, iată că ți-oi spune în două vorbe. Într-un sat, cam la vreo două leghe de-aici, unde sălășluiesc mulți oameni de vază, și mulți hidalgi și bogătași, s-au vorbit între ei o seamă de prieteni și de rubedenii, ca toți laolaltă, feciori, femei și fete, vecini, prieteni și neamuri, să ne adunăm ca să petrecem în acest loc, care este unul din cele mai ademenitoare ce se află prin meleagurile noastre, și să alcătuim dimpreună o

nouă și ciobănească Arcadie, noi, fetele, îmbrăcându-ne ca păstorite, iar flăcăii, ca păstori. Am învățat și două ecloge, una din vestitul poet Garcilaso, iar cealaltă, de preastrălucitul Camões, chiar în graiul lui cel portughez, ecloge pe care nu le-am jucat încă, fiindcă abia ieri am sosit și noi pe-aici. Printre ramurile acestor copaci am și ridicat niște corturi din cele ce se cheamă de război, așezate pe malul unui riu îmbelșugat în ape și care hrănește acele lunci ; azi-noapte am aninat și noi plasele de copacii ăștia, ca să amăgim păsăruicile cele prostute, care, speriate de larma noastră, or veni să se prindă-ntr-insele. Dacă poftești, seniore, să fii oaspetele nostru, vei fi primit cu dărnicie și cu curtenie, fiindcă în acest lăcaș n-au ce căuta acum nici restriștea și nici aleanul.

Tăcu și nu mai scoase o vorbă, drept care don Quijote îi răspunse :

— Fără nici o îndoială, preafrumoasă domniță, că mai uimit și mai minunat nici Anteon ¹ nu cred să fi rămas cînd dintr-o dată a văzut-o pe Diana scăldîndu-se în apele izvorului decît cum am rămas eu de uluit văzîndu-ți frumusețea. N-am decît vorbe de laudă pentru felul cum vă treceți timpul, iar pentru pofțirea ce mi-o faceți vă rămîn recunoscători ; și dacă pot să vă slujesc la ceva, cu încredințarea că veți fi ascultate, n-aveți decît să-mi

¹ Anteon, pentru Acteon, a fost socotit de comentatori ca o greșală a ediției princeps, pentru că nu e vorba de Anteu, gigantul care s-a luptat cu Hercule, ci de Acteon, vîntorul care a surprins-o pe Diana făcînd baie și a fost sfîșiat de proprii lui cîini, după ce fusese prefăcut în cerb de către zeiță. În epocă și alți poeți în afară de Cervantes vorbesc de vînătoarea lui Anteon, așa că nu e vorba de o greșală, ci de un nume denaturat de tradiție.

porunciți, fiindcă nu alta-i îndeletnicirea mea decît aceea de a mă arăta recunoscător și binefăcător cu orice fel de oameni, dar îndeosebi cu aceia de neam ales, cum sînteți domniile-voastre. Și chiar dacă păienjenișul ăsta de fire verzi, care s-o fi întinzînd numai pe-un loc mărginit, s-ar întinde pe tot rotundul pămîntului, eu aş căuta noi lumi pe unde să trec, numai spre a nu le rupe. Și ca să dați crezare vorbelor mele poate prea umflate, aflați că cel puțin făgăduința asta v-o face nu altul decît don Quijote de La Mancha, dacă v-o fi ajuns cumva la urechi acest nume.

— Vai, prietenă dragă, zise atunci cealaltă cio-băniță, ce noroc nemaipomenit a dat peste noi ! Îl vezi pe cavalerul ăsta din fața noastră ? Apăi află că este cel mai viteaz, cel mai îndrăgostit și cel mai cuviincios din cîți se află pe lume, asta numai dacă nu ne-o minți și nu ne-o amăgi o istorie a isprăvilor sale, care umblă tipărită din mîină-n mîină și pe care am citit-o și eu. Pot să pun prinsoare că creștinul ăsta care te-nsoțește este unul anume Sancho Panza, scutierul luminăției-tale, ale cărui vorbe de duh n-au pereche pe lume.

— Așa-i cum zici, spuse Sancho, că eu sînt scutierul acela hăzos, de care pomenești luminăția-ta, iar cavalerul acesta este stăpînul meu, însuși don Quijote de La Mancha, cel despre care se vorbește și se istorisește prin cărți.

— Vai, spuse cealaltă, să-l rugăm, surato, să rămînă; că părinții și frații noștri tare mult s-or desfăta cu el, fiindcă despre vitejia și curtenia lui am auzit și eu spunîndu-se tot ce mi-ai spus și tu ; și, mai cu seamă, se zice de el că-i cel mai neclintit și cel mai statornic îndrăgostit din cîți se știe, și că aleasa lui este una pe nume Dulcinea din

Toboso, căreia în toată Spania i se dă cununia frumuseții.

— Și pe bună dreptate i se dă, răspunse don Quijote, numai dacă nu-i pusă-n cumpănă această dreptate de către frumusețea-vă cea fără de seamăn pe lume. Nu vă mai dați osteneala, domnițele mele, să mă opriți, fiindcă îndatoririle de fiecă clipă ale îndeletnicirii mele nu-mi îngăduie să-mi aflu tihna nicăieri.

Intr-acestea, veni în locul unde se aflau cei patru și fratele unuia dintre păstorite, îmbrăcat și el ca păstor și tot atât de bogat și de strălucit ca și fețele ; ele îi povestiră și lui că acela cu care stăteau de vorbă era viteazul don Quijote de La Mancha, iar celălalt, scutierul său, Sancho, de care știa și el, ca unul ce, de asemenea, le citise istoria. Chipeșul cioban se arătă gata să-l slujească și-l rugă să vină la el în cort, iar don Quijote trebui să-i facă pe voie și se duse. Se auzi într-acestea și bătaia pășărarilor, plasele se umplură de păsăruici de tot felul, care, amăgite de culoarea plaselor, cădeau tocmai în primejdia de care voiau să scape. Se adunară în acel loc mai bine de treizeci de inși, cu toții strălucit îmbrăcați ca păstori și ca păstorite, și într-o clipă afluă cine era don Quijote și scutierul lui, drept care nu mică le fu bucuria, fiindcă știau și ei de aceia doi din istoria lor tipărită. Se duseră la corturi, și acolo găsiră așternute niște mese bogate, îmbelșugate și curate. Îl cinstiră pe don Quijote, dându-i locul cel de frunte la masă. Se uitau cu toții la el și nu le venea să creadă că-l văd aieva. În cele din urmă, după ce se strinseră fețele de masă, domol de tot don Quijote ridică glas și spuse :

— Dintre păcatele cele mai mari pe care le săvîrșesc oamenii, deși unii spun că este trufia, eu zic că e nerecunoștința, dac-ar fi să mă iau după ceea ce se spune îndeobște, cum că de nerecunoșcători geme iadul. Păcatul acesta, pe cît mi-a fost cu puțință, am căutat să-l ocolesc încă din clipa cînd mi-a fost dat să mă folosesc de bunurile minții, și dacă nu pot să răsplătesc binele ce mi se face prin alt bine, pun cel puțin în locul lui dorința de a-l îndeplini, și dacă nici asta n-ajunge, apoi fac să meargă vestea, căci cine dă la iveală și face cunoscut binele pe care-l primește, acela l-ar și răsplăti cu un alt bine de îndată ce-ar găsi prilejul ; și fiindcă, de cele mai multe ori, cei ce primesc sînt mai prejos decît cei ce dau, iar mai presus de toți este însuși Dumnezeu, căci el e dătătorul cel peste fire, și darurile omului nu pot fi pe potrivă cu darurile lui Dumnezeu din pricina nemăsuratei depărtări ce-i desparte, se face că această strîmtorare și neajutorare a firii omenești este înlocuită întrucîtva prin recunoștință. Eu, dară, recunoscător pentru cinstirea ce mi s-a dat aici, și neputînd să întorc în aceeași măsură darul primit, în strîmtele hotare ale puterii mele dau și eu ce pot și ceea ce este al meu ; așa încît vă înștiințez că timp de două zile încheiate, pe drumul mare ce duce la Zaragoza, voi susține că aste două domnițe străvestite-n straie ciobănești, ce stau aici față, sînt cele mai frumoase și mai cuviincioase din cîte se află pe lume, dacă nu ținem socoteala de neîntrecuta Dulcinea din Toboso, singura stăpînă a gîndurilor mele, și astea fie spuse fără supărare nimănui din cîți și din cîte mă ascultă acum.

Auzind aceste vorbe, Sancho, care le ascultase cu luare-aminte, strigă în gura mare :

— Este oare cu putință să se mai afle oameni pe lume care să cuteze a spune și a jura că stăpînul ăsta al meu e smintit? Spuneți și luminățiile-voastre, seniorilor ciobani : se află oare popă de țară, oricît ar fi el de înțelept și de cărturar, care să poată spune cele ce a spus stăpînul meu? Și se află oare cavaler rătăcitor, oricît ar fi el de vestit prin vitejia lui, care să poată făgădui ceea ce stăpînul meu a făgăduit aci?

Se-ntoarse, încins la față, don Quijote către Sancho și, mînios foc, îi spuse :

— Este oare cu putință, Sancho, să se mai afle om pe tot rotundul pămîntului care să nu spună că ești un prost fără pereche, căptușit pe dinăuntru tot cu prostie? Cin' te pune să-ți vii, nasu-n treburile mele și să cercetezi dacă sînt înțelept sau smintit? Să taci și să nu-mi răspunzi o vorbă! Pune mai bine șaua pe Rocinante dacă e cumva deșălat! Să mergem ca să-mi pun în fapt făgăduința, căci o dată ce de partea mea e dreptatea, poți să-i și ții de învinși pe toți cei ce vor voi s-o tăgăduiască.

Și, cuprins de-o nespusă minie, se ridică din jîlt și-i lăsă năuciți pe cei din jur, făcîndu-i să stea în cumpănă dacă să-l socoată nebun sau înțelept. Pînă la urmă umblară să-l înduplece să nu se mai apuce de-o treabă atît de nesăbuită, căci firea lui cea recunoscătoare ei o țineau drept un lucru știut de toată lumea, așa că nu mai erau de trebuință dovezi nouă spre a-și face cunoscut vrednicu-i suflet, de vreme ce ajungeau și acele dovezi despre care se vorbea în istoria faptelor sale. Cu toate astea, don Quijote nu se abătu de la gîndul său și, călare pe Rocinante, îmbrățișîndu-și pavăza și apucîndu-și lancea, se protăpi în mijlocul drumului mare, care nu era prea departe de acea pajiște înverzită. Se

luă după el și Sancho, călare pe asin, dimpreună cu toți cei din ceata ciobănească, dornici să vadă cum o să iasă cu îndrăzneța-i și nemaiauzita-i făgăduință. Proțăpit, dară, don Quijote în mijlocul drumului, așa cum am mai spus, izbi văzduhul cu aceste vorbe :

— O, voi, drumeți, și călători, cavaleri, scutieri, oameni pe jos și de pe cal, care treceți pe acest drum sau va să treceți în astea două zile ce vin, aflați că don Quijote de La Mancha, cavaler rătăcitor, stă aici neclintit, să vestească că toate frumusețile și gingășiile pământului sînt întrecute de acelea ce-ncunună pe nimfele care sălășluiesc în aste pajiști și dumbrăvi, lăsînd-o la o parte pe doamna inimii mele, Dulcinea din Toboso ! Drept care, cel ce gîndește dimpotrivă să vină, că eu îl aștept aici !

De două ori făcu să răsune aceste vorbe, și de două ori rămaseră ele neauzite de nici un trecător ; dar soarta, care nu-și greșea socotelile, făcu în așa fel că nu trecu mult, și pe drum se ivi o sumedenie de oameni călări, unii din ei armați cu lănci, gonind în ceată strînsă și într-un zor nebun. Nici că-i zăriră bine cei ce se aflau cu don Quijote, că, făcînd cale-ntoarsă, se depărtară din drum o bună bucată, fiindcă-și deteră seama că dac-ar mai fi stat la tocmeală, i-ar fi putut paște vreo primejdie. Numai don Quijote, cu inima neînfricăată, stete locului, în timp ce Sancho își făcu pavază din dosul lui Rocinante. Se apropie și ceata de lăncieri, iar unul dintr-înșii, care venea în fruntea lor, se răsti puternic la don Quijote :

— Păzea din drum, împielîtatule, c-au să te fărîme taurii ăștia !

— Huo, lepădăturilor, răspunse don Quijote, că nu mi-e mie frică de taurii voștri, fie ei și din cei

mai de soi, pe care-i crește Jarama pe malurile ei. Recunoașteți, tilharilor — așa, cu ochii-nchiși — că-i adevărat ceea ce-am povestit eu aici, că dacă nu, se cheamă s-aveți de furcă cu mine !

Nu mai avură timp nici văcarul să răspundă și nici don Quijote să se dea-n lături chiar dac-ar fi vrut, căci cireada de tauri sălbatici și de boi îmblinziți, dimpreună cu toată liota de văcari și de alți argați, care-i duceau să-i închidă în țarcul unui sat, unde a doua zi avea să fie luptă de tauri, trecură și peste don Quijote și peste Sancho, și peste Rocinante, și peste asin, trântindu-i la pământ și făcându-i să se dea de-a rostogolul în țărină. Sancho rămase stîlcit, don Quijote amețit, asinul frînt de șale, iar Rocinante n-avu nici el o soartă mai creștinească ; pîn' la urmă se ridicară, însă, cu toții, iar don Quijote, într-un zor nebun, mai poticnindu-se, mai căzînd de-a binelea, începu să se ia fuga după toată cireada aceea, strigînd în gura mare :

— Opriți-vă și așteptați, lepădături și tilhari ce sînteți, vă așteaptă doar un singur cavaler, care nu-i nici de-un soi și nici de-o părere cu aceia ce zic că vrăjmașului ce-o ia la sănătoasa să-i faci o punte de argint !

Asta nu-i opri, însă, pe alergătorii cei grăbiți, pentru care amenințările lui erau ca toba bătută la urechile surdului. Numai oboseala îl opri locului pe don Quijote și, mai mult mînios decît răzbunat, se așeză pe marginea drumului, așteptînd să-l ajungă Sancho cu Rocinante și cu măgarul. Ei îl ajunseră, încălecară și stăpîn și slugă și, fără să se mai întoarcă spre a-și lua rămas bun de la acea Arcadie închipuită și amăgitoare, mai mult rușinați decît mulțumiți, își văzură mai departe de drum.

CAPITOLUL LIX

Unde se povestește nemaipomenita intim-plare, ce poate fi luată și drept aventură, pe care a trăit-o don Quijote

Praful și oboseala cu care s-au ales don Quijote și Sancho de pe urma mojiției taurilor au mai pierit cu ajutorul unui izvor curat și limpede, aflat de ei într-un crîng răcoros, la marginea căruia — după ce lăsară slobozi de friu și de căpăstru pe asin și pe Rocinante — se așezară și cei doi oropiți, stăpîn și slugă. Umblă Sancho pe la cămara desagilor lui și scoase de acolo niște udătură, cum avea el obiceiul să spună. Se clăti în gură, se mai spală și don Quijote pe față și, cu răcoreala asta, mai prinseră parcă ceva viață la sufletul lor amărit. Don Quijote, de cătrănit ce era, nu punea nimic în gură, iar Sancho, ca om cu obraz ce se afla, nu îndrăznea să se atingă de bucatele ce-i stăteau dinainte, așteptînd să facă don Quijote începutul; dar văzînd că stăpînu-su, călătorit de parte cu gîndurile, nu-și aducea de loc aminte să ducă pîinea la gură, lăsă rușinea la o parte și deschise el gura, nu ca să vorbească, ci ca să-și îndese burduhanul cu pîinea și cu brînză ce le avea la îndemînă.

— Ospătează-te, Sancho, fătul meu, spuse don Quijote, ține-ți viața, că ție ți-e mai dragă decît mie, pe mine lasă-mă să mor sub povara gîndurilor celor negre și sub apăsarea restriștilor mele. Eu, Sancho dragă, am venit pe lume ca să trăiesc murind, iar tu ca să mori mîncînd. Și ca să vezi că așa e cum îți spun, uită-te numai la mine, cel tipărit

în cărți, vestit în fapte de arme, cuviincios în purtările mele, cinstit de domnitori, îndrăgit de fecioare, și toate astea pentru ce ? Pentru ca, la urma urmei, cînd așteptam și eu ramuri pe finic, biruințe și cununi, cîștigate și dobîndite pe drept în urma isprăvilor mele cele vitejești, să mă văd, așa cum m-am văzut azi-dimineață, călcat, rostogolit și strivit de picioarele unor dobitoace scîrbavnice și spurcate. Gîndul la treaba asta îmi tocește dinții, îmi întepenește fălcile, îmi înmoaie mîinile și-mi ia orice poftă de mîncare ; drept care, îmi stă în mințe să mă las să mor de foame — moartea cea mai cumplită dintre morți.

— Păi în felul ăsta, zise Sancho, dîndu-i zor înaintea cu înfulecatul, se cheamă că luminăția-ta nu te ții de zicătoarea care spune : „Nu muri încă, firtate, pîn' nu mînci pe săturate“. Mie, cel puțin, nici prin gînd nu-mi trece să-mi fac seama ; ba, dimpotrivă, socot să fac și eu ca acel ciubotar care trage cu dinții de pielea ciubotei pîn' ce-o-ntinde cît îi e lui de trebuință ; și-așa și eu, tot îmbucînd, oi trage de viața mea pîn' ce-o ajunge la capătul pe care i l-a hărăzit cerul. Și să știi de la mine, stăpîne, că nu se află sminteală mai mare decît aceea de-a-ți veni cheful să deznădăjduiești, așa cum ți-a venit luminăției-tale. Ascultă și la mine ce-ți spun și, după ce-i îmbuca ceva, lungeste-te să tragi un pui de somn pe perina cea verde a ierbii, și ai vedea că la trezire ai să te simți ceva mai ușurat.

Așa și făcu don Quijote, fiindcă vorbele lui Sancho i se părură mai de grabă de înțelept decît de nebun, și-i spuse :

— Dragă Sancho, dacă-i vrea tu acum să faci de hatîrul meu ce ți-oi spune, apăi să știi că și ușurarea îmi va fi mai temeinică și nici mîhnirea atît de cumplită ; eu zic așa, că-n timp ce-oi ațipi puțin, ca să-ți ascult povața, tu să te duci ceva mai încolo, și după ce te-i despuia, să iei dîrlogii lui Rocinante și să-ți arzi vreo trei-patru sute de lovituri de arvună din cele trei mii și atitea cîte trebuie să-ți tragi pentru dezlegarea din vrăji a Dulcinei, fiindcă-i mai mare păcatul ca biata domnița aceea să rămînă vrăjită numai din nepăsarea și din nesocotința ta.

— Aici ar fi multe de zis, spuse Sancho. Ia mai bine să tragem amîndoi un pui de somn ca acela, și pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu. Dar să știi luminăția-ta că nu-i lucru de glumă să stea omul și, cu sînge rece, să-și ardă la bice cu nemiluita, mai cu seamă de-or cădea bicele pe-un trup prost îngrijit și hrănit și mai prost. Să aibă numai răbdare stăpîna mea Dulcinea, căci cînd nici cu gîndul n-o gîndi m-o vedea pe de-a-întregul scrijelit de lovituri, că pînă mori, tot trăiești : vreau adică să spun că viața o mai am încă și, o dată cu ea, și dorința de-a pune-n fapt cele ce-am făgăduit.

Mulțumindu-i, don Quijote mîncă puținel, iar Sancho multicel, și se așternură să doarmă, lăsîndu-i de capul lor și fără nici o rînduială pe cei doi veșnici ortaci și prieteni, Rocinante și măgarul, să pască din iarba grasă de care era belșug în acea pajiște. Se treziră cam tîrzior, încălecară și-și urmară drumul, dînd zor să ajungă la un han care se zărea, pare-se, cam la o leghe depăr-

tare de-acolo ; spun că era han, fiindcă tot așa îi zicea și don Quijote, călcîndu-și obiceiul ce-l avea de-a le zice tuturor hanurilor castele. Ajunseră dară acolo și-l întrebă pe hangiu dacă putea să-i găzduiască. El le răspunse că da, și încă cu tot dichisul și cu tot rostul pe care le-ar afla și în Zaragoza. Descălecară, și Sancho își duse merindea într-o odaie, după ce hangiul îi dete cheia de-acolo. Mină dobitoacele la grajd, le dete țăinul și se întoarse să vadă ce-i mai porunceă don Quijote, care sta pe-o laiță ; și din toată inima aducea Sancho mulțumită cerului că lui stăpînu-su nu i se mai păruse castel acel han. Cînd sosi ceasul cinei, se duseră la ei în odaie, iar Sancho îl întrebă pe hangiu ce avea să le dea de mîncare. La care hangiul răspunse că orice le-o pofti inima, așa încît să ceară ce vor, că hanul lui e împodobit cu toate cele, de la păsărelele cerului, pînă la orăntăniile pămîntului și peștii-mării.

— Nu-i nevoie chiar de-atîta, răspunse Sancho, c-o să ne fie prea de-ajuns și-o pereche de pui fripți, fiindcă stăpînu-meu e om subțire și mănîncă puțin, și nici eu nu sînt din aceia care mănîncă de sting.

Hangiul îi răspunse că n-aveau pui, căci pîrdalnicii ceia de ulii daseră iama-n ei.

— Atunci pune, jupîn hangiu!e, zise Sancho, să ne frigă o găină, da' vezi să fie fragedă.

— Găină, păcatele mele ! răspunse hangiul. Ca să-ți spun drept, ieri tocmai am trimis peste cincizeci la oraș, de le-a vîndut ; dar, în afară de găini, cere-mi domnia-ta tot ce-ți pofteste inima.

— Dacă-i vorba pe-așa, zise Sancho, apai n-ai să-mi mai spui că n-ai niscai friptură de vițel sau de ied.

— Chiar acum-acum n-am în casă, răspunse hangiul, fiindcă s-a isprăvit, dar săptămîna ailaltă o să am de-o să și prisosească.

— Ne-am pricopsit de-a binelea ! răspunse Sancho. Pot să pun atunci rămășag că lipsa bucatelor ăstora e despăgubită cu prisosul de slănină și de ouă ce l-ai fi avînd.

— Da' de la mîină pîn' la gură uită mușteriu! ăsta al meu, zău așa ! făcu hangiul. Nu ți-am spus o dată, măi omule, că n-am nici pui, nici găini ? Păi atunci de unde, păcatele mele, vrei să am ouă ? Întreabă, dacă vrei, de alte bunătăți, și las-o mai încet cu găinile.

— Hai s-o sfîrșim dracului o dată ! zise Sancho. Spune-mi verde ce ai, și nu mai tot da zor cu Doamne-ajută !

— Jupîne mușteriu, răspunse hangiul, ceea ce cu adevărat și cu-adevărat am în casă sînt două picioare de vacă, da' atît de fragede, că poți zice că-s piciorușe de vițel, sau, dacă vrei s-o-ntorci altminteri, două piciorușe de vițel, da' atît de mari, că poți zice că-s picioare de vacă ; sînt gătite la foc cu mazăre, cu ceapă, și cu slănină, și într-una tot strigă : „Mănîncă-ne, mănîncă-ne !“

— Ale mele-s, le pun semn de pe-acuma, zise Sancho, nimeni să nu se-atingă de ele, că le-oi plăti mai bine decît oricare altul, fiindcă, pentru mine, nici că se află bucate mai gustoase pe lume, și de-or fi piciorușe, mie totuna mi-e !

— N-avea grijă că nu ți le ia nimeni, spuse hangiul, fiindcă ceilalți mușterii ce-mi picară sînt obraze atît de subțiri, încît au cu ei și bucătar, și sufragiu, și zaharea de bucate.

— Dacă-i vorba de obraz subțire, zise Sancho, apăi nimeni nu-i mai subțire decît stăpînu-meu ; dar îndeletnicirea ce-o are nu-i îngăduie să ia cu el bucate alese și vinațuri ; ne-așternem coalea la mijloc de pajiște și ne săturăm cu ghindă dulce și cu moșmoane.

Acestea fură vorbele schimbate de Sancho și hangiu, fără ca Sancho să se mai lungească la sfat și să-i răspundă hangiului, care îl și întrebasese ce slujbă sau îndeletnicire avea stăpînu-su. Sosi, dară, și ceasul cinei, intră don Quijote la el în odaie, hangiu i-aduse mîncarea, așa cum era, și, fără multe mofturi, se așeză și el să se ospăteze.

În odaia alăturată, despărțită de-a cavalerului nostru numai c-un zid subțire, i se păru lui don Quijote c-aude pe cineva spunînd :

— Fă-mi hatirul, seniore don Jerónimo, să n-am parte de viața domniei-tale, și hai să citim, pîn' ce ne-o aduce de cină, un alt capitol din cea de-a doua parte a lui *Don Quijote de La Mancha*¹.

Numai ce-și auzi numele don Quijote, că-ndată sări ca ars și, ciulind urechile, ascultă ce vorbeau călătorii aceia de el, și-l auzi pe don Jerónimo, cel pomenit mai înainte, că răspunde :

— De ce mai vrei domnia-ta, seniore don Juan, să citim bazaconiile astea, o dată ce acela ce-a citit partea-ntîi din istoria lui don Quijote de La Mancha nu mai poate, în ruptul capului, să simtă vreo desfătare citind-o pe asta de-a doua ?

¹ Aluzie la Partea a doua, apocrifă, intitulată *Segundo tomo del ingenioso hidalgo Don Quijote de La Mancha*, tipărită la Tarragona în 1614, sub numele fals Alonso Fernando de Avellaneda. Acest capitol se răfuiește, așa-dar, cu piratul literar.

— Cu toate acestea, spuse don Juan, tot ar fi bine s-o citim, fiindcă nu se află carte, cît de proastă să fie, care să nu cuprindă-ntr-însa și cite ceva bun. Cu ce nu mă-mpac eu în partea asta a doua este că-l zugrăvește pe don Quijote lecuit cu totul de dragostea lui față de Dulcinea din Toboso.

Auzind una ca asta, don Quijote, cuprins de minie și de ciudă, ridică glasul și spuse :

— Oricui care-ar spune că don Quijote de La Mancha a uitat-o sau ar uita-o pe Dulcinea din Toboso, în luptă dreaptă eu l-aș face să-și dea seama că se depărtează mult de adevăr, fiindcă nici Dulcinea din Toboso, cea fără' de seamă pe lume, nu poate fi uitată, și nici în cugetul lui don Quijote nu-și poate face lăcaș uitarea : statornicia e herbul lui, iar îndeletnicirea lui e s-o păstreze-ntr-însul cu inima ușoară și fără să-și facă nici o silă.

— Da' cine-i acela care răspunde la vorba noastră ? se auzi din cealaltă odaie.

— Cine altul, răspunse Sancho, decît don Quijote de La Mancha în carne și oase, care va pune-n fapt cele ce-a spus, precum și cele ce-o mai avea de gînd să spună, fiindcă pe bunul platnic zălogul nu-l sperie.

Numai ce rosti Sancho vorbele astea, că și intrară pe ușa odăii lor doi cavaleri, așa arătau cel puțin, și unul dintr-însii, cuprinzîndu-l cu brațele pe după gît pe don Quijote, îi zise :

— Nici înfățișarea domniei-tale nu-ți poate dezminți numele, și nici numele nu poate să nu-ți adeverească înfățișarea. Nu mai rămîne nici o urmă de îndoială, seniore, că domnia-ta ești adevăratul don Quijote de La Mancha, stea călăuzitoare și lu-

ceafăr al cavăleriei rătăcitoare, în ciuda și-n po-fida aceluia ce-a vrut să-ți surpe numele și să-ți coboare faptele vitejești, așa cum a făcut ticluito-rul acestei cărți pe care ți-o înfățișez.

Și după ce-i puse-n mână o carte pe care o adu-sese ortacul lui, don Quijote, fără să scoată o vorbă, o luă și prinse s-o răsfoiască, iar după puțin i-o înapoie și zise :

— În cele cîteva clipe cît am frunzărit cartea, am găsit la ticluitoarul ei trei lucruri vrednice de osîndire. Mai întii unele vorbe pe care le-am citit în precuvîntare¹; al doilea, graiul aragonez, fiindcă uneori scrie fără cuvinte de legătură²; și-n al treilea rînd, ceea ce mai cu osîbire îl arată ne-priceput este că greșește și se depărtează de ade-văr tocmai în partea cea mai de seamă a istoriei, fiindcă aici spune el că pe femeia lui Sancho Panza, scutierul meu, o cheamă Maria Gutierrez, și cînd colo n-o cheamă așa, ci Teresa Panza³; și cine greșește cînd îi vorba de partea sa atît de însemnată, tare mă tem c-o greși și-n toate cele-lalte cîte le cuprinde istorisirea.

¹ Aluzie la cuvintele insultătoare din prologul volumului apocrif, în care falsul Avellaneda îl face pe Cervantes bă-trîn, ciung și pizmaș.

² „*Sin artículos*“ : aluzie la particularitatea dialectului aragonez, care elimina în chip negramatical legătura sin-tactică a cuvintelor.

³ Cervantes însuși, în capitolul VII al Părții întii, îl pusesé pe Sancho să-și numească soția Maria Gutierrez, pentru ca mai tirziu să-i spună tot el Teresa Panza. În schimb, Cervantes ar fi avut dreptate să-i impute falsului Avellaneda că-l numise pe don Quijote — Martín Quijada, în loc de Alonso Quejada.

La care Sancho spuse :

— Halal de-aşa povestitor, n-am ce zice ! O fi ştiind mai mult de-o groază din întâmplările noastre dacă femeii mele, Teresa Panza, îi zice Maria Gutierrez ; mai ia o dată cartea, stăpîne, şi vezi dacă mă pune şi pe mine-ntr-însa şi dacă nu m-a botezat cumva cu vreun alt nume.

— După cele ce te-am auzit vorbind, frăţioare, trebuie neapărat că eşti Sancho Panza, scutierul seniorului don Quijote, zise don Jerónimo.

— Da, sînt răspunse Sancho, şi mă fălesc cu asta.

— Atunci, pe legea mea, zise cavalerul, că povestitorul ăsta nou nu te zugrăveşte chiar atît de neted şi de curat cum se arată a-ţi fi făptura : te înfăţişează mîncău, sărac cu duhul şi cîtuşi de puţin hazliu, cu totul altfel decît cum e zugrăvit Sancho din partea-ntii a istoriei stăpînului tău.

— Ierte-l Dumnezeu ! zise Sancho. Să mă fi lăsat mai bine acolo, în ungherul meu, fără să fi luat seama la mine ; eu zic să nu se-apuce de tras clopotul cel ce nu se pricepe, fiindcă pe fiştecinel prinde să stea la locul lui.

Cei doi cavaleri îl rugară pe don Quijote să treacă la ei în odaie ca să cîneze-mpreună, căci ştia ei că-n hanul acela nu prea se găseau bucate vrednice de-o faţă atît de simandicoasă ca a lui. Don Quijote, care era totdeauna cuviincios în purtări, le ascultă rugămintea şi cină cu ei. Rămase Sancho investit cu puteri depline asupra oalei, se aşează în capul mesei şi, laolaltă cu el, şi hangiul, care, nu mai puţin decît Sancho, se da-n vînt după picioarele şi picioarele lui.

În timpul cinei don Juan îl întrebă pe don Quijote ce vești mai are de la domnița Dulcinea din Toboso, dacă s-a măritat, dac-a și născut sau numai a rămas grea, ori dacă, rămînînd neîntînată și păstrîndu-și cinstea și curăția, își mai aducea aminte de gîndurile cele drăgăstoase ale seniorelui don Quijote.

La care el răspunse :

— Dulcinea s-a păstrat neprihănită, iar gîndurile mele de dragoste sînt mai statornice ca niciodată ; legăturile noastre au rămas curate ca și mai înainte, iar frumusețea ei s-a preschimbat în slutenia unei țărănci rufoase.

Și apoi de-a fir-a-păr îi povesti vrăjirea domniței Dulcinea, și ceea ce i se întîmplase lui în peștera lui Montesinos, dimpreună cu rînduiala dată de înțeleptul Merlin pentru dezlegarea din vrăji a Dulcinei, și care era biciuirea lui Sancho. Cum nu se poate mai mare fu desfătarea celor doi cavaleri, ascultîndu-l pe don Quijote cum își povestea întîmplările cele năzdrăvane ale istoriei lui, și tot atîta se minunară de prăpastiile ce le spunea, cît și de felul cel ales cu care le povestea. Acu îl țineau de înțelept și acu el o apuca razna și-l luau drept nebun, așa încît stăteau în cumpănă și nu mai știau pe ce treaptă să-l așeze între înțelepciune și sminteală.

Mîntui și Sancho cu cina și, după ce-l lăsă beat turtă pe hangiu, trecu în odaia unde era stăpînu-su, și cînd intră, spuse :

• — Capul pe butuc mi-l pun, seniorilor, dacă ticluitorul cărții acesteia pe care o aveți luminățile-voastre nu-mi caută ceartă cu lumînarea :

dacă zice că-s mîncău, așa cum spuneți lumină-
țiile-voastre, nădăjduiesc, cel puțin, că nu mă face
și bețiv.

— Ba te face, zise don Jerónimo, da' nu-mi
mai aduc aminte în ce fel ; atita știi, că folosește
niște vorbe pe de-a-ntregul nepotrivite și, după
toate, și mincinoase, precît îmi dau eu seama cînd
mă uit la chipul bunului Sancho, care-i aici de
față.

— Credeți-mă pe cuvînt, luminățiile-voastre,
spuse Sancho, că Sancho și don Quijote din isto-
ria asta trebuie c-or fi cu totul alții decît aceia
care-s puși în istoria scrisă de Cide Hamete Be-
nengeli, și care sîntem chiar noi, leiți-poleiți :
stăpînu-meu viteaz, înțelept și îndrăgostit, iar eu
nemeșteșugit în purtări, ghiduș și cituși de puțin
lacom sau bețivan.

— Așa cred și eu, spuse don Juan și, dac-ar fi
cu puțință, ar trebui să se dea porunci ca nimeni
să nu mai cuteze a istorisi isprăvile marelui Don
Quijote, decît numai Cide Hamete, povestitorul
lor cel dintii, așa cum și Alexandru Machedon a
poruncit ca nimeni să nu îndrăznească a-i zugrăvi
chipul în afară de Apeles.

— Zugrăvească-mă cine-o pofti, zise don Qui-
jote, numai să nu mă necinstească, fiindcă de
multe ori și răbdarea are margini, cînd vine unul
și toarnă asupră-ți la ocări cu nemiluita.

— Seniorului don Quijote, spuse don Juan,
nu-i poate fi adusă nici o ocară pe care el să n-o
poată răzbuna, numai dacă nu se apără de ea cu
scutul răbdării, răbdare care, precît socot eu, e
mare și puternică.

Cu vorbe ca acestea și cu altele de felul lor își
trecură ei o mare parte din noapte ; și măcar că

don Juan ar fi vrut ca don Quijote să citească mai mult din carte, ca să vadă ce-o să-i mai găsească împotrivă, nu putu totuși s-o scoată cu el la capăt ; don Quijote spuse c-o socotea drept citită și c-o dovedea de la un capăt la altul plină numai de baliverne, așa că n-ar fi avut nici un chef să-l știe pe ticluitorul ei bucurându-se c-o citise, dac-ar fi prins cumva de veste că-i căzuse și lui în mină ; căci de la lucrurile necuviincioase și rușinoase trebuie să-ți înlături și gândul și, cu atît mai mult, ochii.

Cei doi cavaleri îl întrebă că încotro își hotărîse călătoria. El le răspunse că la Zaragoza, ca să fie și el față la jocurile de arme ce se dădeau de obicei în fiecă an acolo-n oraș. Don Juan îi spuse că și-n istoria cea nouă se povestea cum don Quijote — oricare ar fi acel don Quijote — se aflate și el prin Zaragoza la un joc de aruncări cu lancea în inel, în a cărei zugrăvire lipseau cu totul și darul născocirii și cuvintele de duh¹ și, mai cu seamă, straietele cele strălucite², dar în schimb neroziile se-nșirau cu carul.

— Asta-i un temei îndestulător, răspunse don Quijote, că nici să nu mai pun picioru-n Zaragoza ; așa l-oi da de minciună în fața lumii întregi pe povestitorul acesta nou, și oricine o putea să se-ncredințeze că nu eu sînt don Quijotele acela cu care tot dă zor dumnealui.

— Și bine-ai să faci cum ai să faci, spuse don Jerónimo, căci și la Barcelona mai sînt jocuri de

¹ În original „*letras*“ : adică versurile și strigătele muzicate sau galante cu care ieșeau de obicei cavalerii la asemenea ocazii festive.

² În original „*las libreas de colores*“ făceau parte din spectacol și-i deosebeau, după tăietura și asamblarea tonurilor, pe combatanți.

arme în care seniorele don Quijote ar putea să-și arate vrednicia.

— Așa mă bate gândul să fac, zise don Quijote. Și acum dați-mi voie să mă duc la culcare, fiindcă e și timpul, iar domniile-voastre treceți-mă și socotiți-mă, rogu-vă, în rîndul celor mai buni prieteni și slujitori ce-i aveți.

— Și pe mine, făcu Sancho, că poate-oi fi și eu bun la ceva.

Cu aceste vorbe se despărțiră, iar don Quijote și cu Sancho se-ntoarseră la ei în odaie, lăsîndu-i pe don Juan și pe don Jerónimo uimiți foarte după ce văzuseră și ei tot amestecul pe care-l făcuse cavalierul nostru din înțelepciunea și din sminteala sa ; și-acum rămaseră și ei încredințați că aceștia doi erau adevărații don Quijote și Sancho, iar nu aceia pe care-i înfățișa ticluitoarul cel aragonez.

Don Quijote se sculă pe mîncate și, ciocnînd în peretele subțire care-l despărțea de cealaltă odaie, își luă rămas bun de la prietenii săi. Sancho îl plăti domnește pe hangiu și-l sfătui sau să nu-și mai laude atîta îndestularea ospătăriei, sau să și-o îndestuleze mai ca lumea.

CAPITOLUL LX

**Despre ceca ce i s-a întîmplat lui don Quijote
în drum spre Barcelona**

Dimineața era răcoroasă și tot așa se arăta a fi și ziua în care don Quijote plecă de la han, după ce mai înainte ceru să i se lămurească drumul cel mai drept ce duce la Barcelona fără să treacă

prin Zaragoza, că aprigă dorință mai avea de a-l da de minciună pe acel nou povestitor, care, după cîte se spunea, îl ponegrise atît de amarnic. Întîmplarea făcu că-n mai bine de șase zile nu i se ivi nimic vrednic de-a fi așternut în scris, după care, însă, abătîndu-se de la drumul mare, îl apucă noaptea într-un desiș de goruni sau de arbori-de-plută, fiindcă aici Cide Hamete nu mai deslușește de-a fir-a-păr, așa cum face el de obicei cînd povestește despre altele. Descălecară de pe dobitoacele lor și stăpîn și slugă și, după ce se lungiră la rădăcinile copacilor, Sancho, care se ospătase bine în acea zi, intră, fără de nici o greutate, pe porțile somnului; don Quijote, însă, pe care, mai mult decît foamea, nălucirile acelea ale lui îl țineau treaz, nu putea să dea ochii-n gene, rătăcind încoace și-ncolo cu gîndul în nenumărate și felurite locuri. Cînd i se părea că se află în peștera lui Montesinos, cînd că o vede topăind și călărind măgăreața pe Dulcinea cea preschimbată în țarancă, cînd parcă-i mai zvoneau în urechi vorbele înțeleptului Merlin, care-i destăinuiau căile și mijloacele pe care trebuia să le folosească și să le pună-n fapt ca s-o dezlege pe Dulcinea din vrăji. Îi venea să-și smulgă părul din cap cînd vedea nepăsarea și lipsa de dragoste creștinească a scutierului său Sancho, fiindcă, după cîte socotea el, Sancho nu-și dase decît vreo cinci gîrbace, număr prea mărunț și o nimica toată fața de atîtea și atîtea lovituri cîte mai rămîneau încă nedate, lucru care-l întristă și-l supără într-atîta, încît cuvîntă astfel în gîndul lui :

„Dacă Alexandru cel Mare a retezat nodul gordian spunînd : «Totuna-i să-l retez și să-l dezleg»,

ceea ce nu l-a împiedicat să rămână stăpînul obștesc al întregii Asii, apăi același lucru ar putea să se întimplă și acuma cu dezlegarea Dulcinei dacă eu l-aș biciui pe Sancho fără voia lui, și dacă prețul acestei lecuiri e ca Sancho să primească trei mii și atitea girbace, puțin îmi pasă mie de și le dă singur sau i le dă altul, o dată ce lucrul de căpetenie e ca el să le primească vină ele din partea cui or veni !“

Cu gîndul acesta se apropie de Sancho, după ce mai înainte avusese grijă să ia dîrlogii de pe Rocinante, și, potrivit-i în așa chip ca să-l poată biciui cu ei, începu să-i desfacă briul, fiindcă, după cîte umbla vorba, scutierul său n-avea altceva decît o bată care-i ținea nădragii ; dar de-abia se apropiase don Quijote, că Sancho se trezi deodată și zise :

— Ce-i asta ? Cine pune mîna pe mine și mă descinge ?

— Eu sînt, răspunse don Quijote, eu, care vreau să fac în locul tău ceea ce pe tine nu te-a tras inima, și în felul acesta să-mi lecuiesc amarul ; vreau să te biciuiesc, dragă Sancho, și să te scap, în parte, de datoria de care ești legat. Dulcinea piere, tu trăiești în nepăsare, eu mor s-o văd dezlegată, așa că descinge-te tu de bunăvoie, fiindcă voia mea bună este să-ți dau aici, prin pustietățile astea, pe puțin vreo două mii de girbace.

— Nicidecum ! zise Sancho. Las-o, lumină-ția-ta, mai domol, că dacă nu, pe Dumnezeuul meu c-oi face un tîmbălău de-o să mă audă și surzii ! Girbacele de care m-am legat trebuie să fie date

de bunăvoie, și nu cu sila, și acum n-am nici un chef să mă las biciuit ; destul că m-am prins față de luminăția-ta să mă biciuiesc pînă mi-oi tăbăci pielea atunci cînd mi-o veni pofta.

— N-o să mă las eu în nădejdea bunăvoirii tale, Sancho, fiindcă ești împietrit la inimă, și deși țaran, ai pielea subțire.

Și spunînd vorbele astea, se străduia și se lupta ca să-i desfacă brîul. Văzînd Sancho Panza că se-ngroașă gluma, sări în picioare, îl înșfăcă pe stăpînu-su, îl cuprinse cu amîndouă brațele și, după ce-i puse o piedică de te cu el de pămînt, răsturnîndu-l pe spate ; îl apăsă cu genunchiul drept pe piept și-i ținu atît de vîrtos mîinile în mîinile lui, încît nu-l mai lăsă nici să se miște și nici să sufle.

Don Quijote îi spunea :

— Cum, vînzătorule ce ești, împotriva stăpînului și domnului tău legiuit te răzvrătești tu ? Cutezi tu treaba asta față de acela a cărui pîine o mănînci ?

— Eu regi nu scot și nici nu pun, ci m-ajut numai pe mine¹, pe care sînt singur stăpîn. Luminăția-ta să-mi făgăduiești c-ai să te potolești și că n-ai să mai încerci niciodată de-acum înainte să mă biciuiești, și atunci te-oi lăsa slobod, să răsuflî în voie ; iar dacă nu,

Mori aici pe loc, proclate,
Dùșman crunt al doñei Sancha.²

¹ Modificare ad-hoc a spuselor lui Bernard du Guesclin, care l-a ucis pe Pedro I al Castiliei, spunînd : „Nu scot și nu pun regi, ci-l ajut pe seniorul meu“.

² Aceste două versuri sînt dintr-o romanță despre infanții de Lara.

Îi făgădui don Quijote și jură pe stăpîna gîndurilor lui că n-o să-i atingă nici măcar un fir de ață de pe straie și o să-l lase să se plesnească cu biciul cînd o avea chef, după voia și după bunul lui plac. Se ridică atunci Sancho, se depărtă o bună bucată de acel loc și, ducîndu-se să se rezeme la rădăcina altui copac, simți că-l atinge ceva pe cap. Și, ducînd mîinile la creștet, dete de două picioare de om în conduri și ciorapi. Se cutremură de spaimă și se duse la un alt copac, dar i se întîmplă același lucru ; atunci începu să strige, chemîndu-l pe don Quijote într-ajutor. Don Quijote nu întîrzie să vină și, întrebîndu-l ce i se întîmplase și de ce se temea, Sancho îi răspunse că toți copacii aceia erau plini de tălpi și de picioare omenești. Le pipăi și don Quijote și îndată își dete seama ce putea să fie și spuse către Sancho :

— N-ai de ce să te temi, fiindcă tălpile și picioarele astea care te ating, fără ca tu să le vezi, sînt, fără îndoială, ale unor hoți de drumul mare și ale unor tîlhari care-s spînzurați de copacii ăștia ; fiindcă atunci cînd îi prinde potera, aici îi spînzură de obicei, cîte douăzeci și cîte treizeci laolaltă, de unde-mi dau eu cu socoteala că trebuie să fim aproape de Barcelona ¹.

Și chiar așa era, cum bănuise el.

Cînd se lumineă de ziuă, ridicară ochii și văzură și ciorchinii care atîrnau din acei copaci, adică trupurile tîlharilor. Între timp crescuseră și lumina zilei

¹ Provincia Catalonia era bîntuită în epocă de briganzi mai mult decît alte regiuni și erau celebre spînzurătorile de lîngă Barcelona, care nu rămîneau niciodată fără leșuri proaspete.

și, dacă morții îi înspăimîntaseră, nu mai mică le fu spaima cînd văzură vreo patruzeci și mai bine de țilhari vii, care-i împresurară pe neașteptate și le spuseră în grai catalan să stea liniștiți și să nu miște pîn-o veni căpitanul lor. Don Quijote era pe jos, calul n-avea friul pus, lancea îi sta rezemată de-un copac, așa că, văzîndu-se fără nici o putință de apărare, crezu de cuviință c-ar fi mai bine să încrucișeze brațele și să plece capul, cruțîndu-se pentru prilejuri și împrejurări mai prielnice. Țilharii prinseră să purice toată încărcătura de pe asin, nelăsînd nici atîtica din cîte lucruri se aflau în desagi și în sipet; și-i căzu bine lui Sancho că-și pusese într-un chimir, cu care își încingea pîntecele pe sub cămașă, toți scuzii primiți de la duce, precum și cei luați de-acasă; dar cu toate acestea, oamenii aceia de treabă l-ar fi scotocit pe de-a-ntregul și i-ar fi dibăcit pînă și ceea ce și-ar fi ascuns el între piele și carne dacă n-ar fi picat tocmai atunci căpitanul lor, un om vînjos de vreo 34 de ani — după cîte arăta — mai mult înalt la stat, întunecat la privire și smolit la față. Călărea pe un sirecap falnic și era îmbrăcat în zale de oțel și avea la șolduri patru pistoale din acelea căroră prin partea locului le zice *pedreñales*¹. Văzînd că scutierii lui — că așa sînt numiți cei ce se îndeletnicesc cu treaba asta — se pregăteau să-l jefuiască pe Sancho Panza, le porunci să se stîmpere, și îndată fu ascultat, așa încît chimirul lui Sancho scăpă cu zile. Se minună văzînd lancea rezemată de copac, scutul pe jos, iar pe don Quijote armat și dus pe gînduri, cu chipul cel mai mîhnit și mai

¹ *Pedreñal* se numea o mică archebuză, și mai tîrziu, prin extensie, un pistol.

plin de alean pe care ar fi putut să-l plăsmuiască mîhnirea însăși. Se apropie de el spunîndu-i :

— Nu mai fi atît de amărît, creștine, că doar n-ai căzut în miinile vreunui crunt Osiris¹, ci în acele ale lui Roque Guinart², mîini ce sînt mai degrabă milostive decît neîndurate.

— Nu-s mîhnit, răspunse don Quijote, fiindcă-am căzut în puterea ta, viteazule Roque, a cărui faimă nu cunoaște pe pămînt hotare s-o cuprindă, ci fiindcă nesocotința mea a fost atît de mare, încît oștenii tăi m-au prins fără frîu, cînd eu sînt dator, după rînduiala cavaleriei celei rătăcitoare cu care mă îndeletnicesc, să trăiesc veșnic gata de luptă, trebuind să fiu în orice clipă straja mea însămi ; fiindcă, ți-o spun s-o știi și tu, mărite Roque, că dacă m-ar fi găsit călare, armat cu lancea și cu scutul meu, nu le-ar fi fost prea lesne să mă dove-dească, că eu sînt don Quijote de La Mancha, acela care a umplut toată lumea de zvonul isprăvilor sale.

¹ Osiris, întrebuițat aici în loc de Busiris, tiran al Siciliei, care sacrifica pe toți străinii debarcați pe insulă ; confuzia între el și zeul egiptean o mai face o dată Cervantes în *Persiles și Sigismunda*. S-ar putea pune confuzia pe socoteala haiducului, om incult, care putea pronunța un nume drept altul, așa cum în *Rinconete și Cortadillo*, un alt personaj, Manferro, pronunță Marion în loc de Arion și Arauz în loc de Euridice. Ar putea fi un procedeu literar dacă în *Persiles* n-ar fi chiar Cervantes cel care face confuzia.

² Faimosul haiduc Roque Guinart, erou al unei legende, era un om din popor, bun la inimă, ce conducea cam 200 de *forajidos*, recrutați în majoritate dintre osîndiții pe nedrept, scăpați de cazne, care luaseră calea codrului. Se bucura de simpatia întregii peninsule, și adeseori era proteguit de popor împotriva puterelor.

Roque Guinart își dăte îndată seama că don Quijote mai mult de sminteală decît de vitejie pătimea și, măcar că auzise de vreo cîteva ori de numele lui, niciodată nu socotise ca adevărate cele auzite despre el și nici nu voise să creadă că-ntr-un cuget de om pot prinde asemenea gîrgăuni ; drept aceea se bucură peste poate c-a dat de don Quijote, ca să pipăie și el îndeaproape ceea ce auzise numai de departe, și-i spuse :

— Viteze cavalier, nu-ți pune la inimă și nu te socoti nenorocos în starea în care te afli, fiindcă s-ar putea ca, tocmai prin poticnelile acestea soarta dumitale cea strîmbă să se îndepărteze, căci cerul, prin ocolișuri ciudate și nemaiauzite, pe care oamenii nu pot să le înțeleagă, îi ridică de obicei pe cei căzuți și-i înavuște pe nevoiași.

Don Quijote era tocmai să-i mulțumească, cînd auziră la spatele lor un zgomot ca acela ce-l face tropăitul cailor, dar nu era decît unul singur, pe care venea călărind nebunește un tinerel de cel mult 20 de ani, îmbrăcat în damasc verde, cu găitane de aur, cu *grecuescos*, ciorapi lungi, pălărie împodobită cu pene, așa cum poartă valonii, cu cizmele lustruite și potrivite întocmai pe picior, cu jungherul și cu pintenii auriți, la fel ca și spada, avînd o muschetă mică-n mîini și două pistoale la șolduri. La tropotul calului, Roque întoarse capul și văzu făptura aceasta frumoasă, care, apropiindu-se de el, îi spuse :

— În căutarea ta venit-am, viteazule Roque, ca să aflu la tine dacă nu leac, cel puțin alinare în nefericirea mea. Și ca să nu te las atîta vreme nedumerit, fiindcă știu că nu m-ai cunoscut niciodată, am să-ți spun cine sînt : eu sînt Claudia Jerónima, fiica lui Simon Forte, prieten bun cu tine și vrăjmaș de moarte al lui Clauquel Torrellas,

care ți-e și ție vrăjmaș, fiindcă face parte dintr-o
ceată potrivnică ; și trebuie să știi că acest Torrel-
las are un fecior pe care-l cheamă Vicente Torrel-
las, sau așa cel puțin îl chema pîn-acum vreo
două ceasuri. Acesta, la rîndul lui, ca să n-o mai
lungesc cu povestea nenorocului meu, o să-ți
spun în două vorbe ce mi-a făcut. M-a văzut, mi-a
spus vorbe dulci, l-am ascultat și l-am îndrăgit
fără știrea tatălui meu, fiindcă nu se afla femeie
pe lume, oricît ar fi ea de așezată și de cumințe,
căreia să nu-i vină timpul de a-și pune-n fapt și de
a-și stîmpăra pornirile-i arzătoare. În cele din
urmă el a făgăduit să-mi fie soț, iar eu m-am legat
să fiu a lui, fără să trecem mai departe la fapte ;
ieri însă am aflat că, uitîndu-și de legămîntul față
de mine, umbla să se-nsoare cu alta și că azi-dimi-
neață avea să se cunune ; cînd am primit această
veste, am văzut negru dinaintea ochilor, mi-am
pierdut răbdarea și, fiindcă tot era dus taică-meu
de-acasă am găsit prilejul nimerit să mă-mbrac cu
stralele ce mi le vezi și, grăbind pasul acestui cal,
l-am ajuns pe don Vicente cam la o leghe depărtare
de-aici și, fără să mă mai aștern pe jeluît sau să
ascult dezvinovățiri, am descărcat asupra-i mus-
cheta asta și aceste două pistoale, așa că, după cîte
socotesc, i-oi fi vîrit în trup mai bine de două
gloanțe, deschizînd porți într-însul pe unde, in-
veșmîntată în singele lui, să iasă la lumină cîntea
mea. L-am lăsat acolo între slujitorii lui, care nici
nu s-au încumetat și nici n-au putut să sară în-
tr-ajutorul lui, și acuma viu să-ți cer să mă treci în
Francia, unde am niște neamuri la care o să stau,
și totodată te mai rog să-l aperi pe tatăl meu, pen-
tru ca nu cumva toată liota de ciraci ai lui don
Vicente să cuteze vreo răzbunare cumplită im-
potrivă-i.

Roque, minunat de gingășia, de drăgălășenia, de boiul și de pățania frumoasei Claudia, îi spuse :

— Haide, domniță, să vedem dacă vrăjmașul ți-e într-adevăr mort, și pe urmă om căuta noi să descurcăm și ceea ce-ți stă mai mult la inimă.

Don Quijote, care fusese și el numai urechi la cele spuse de Claudia și la cele ce-i răspunse Roque Guinart, zise :

— Nu mai e nevoie să se ostenească nimeni ca s-o apere pe domnița din fața noastră, fiindcă treaba asta mi-o iau eu pe seamă ; dați-mi numai calul și armele și așteptați-mă, că eu m-oi duce să-l caut pe acel cavaler și, viu sau mort, îl voi sili să-și țină jurământul față de această frumoasă domniță.

— Puteți fi încredințați cu toții de cele spuse, zise Sancho, fiindcă stăpînu-meu are mînă bună cînd îi vorba de măritiş, că numai acum cîteva zile l-a făcut să se-nsoare pe altul, care, tot așa, nu mai voia să-și țină vorba dată unei alte domnițe ; și dacă n-ar fi fost ca vrăjitorii ce-l prigonesc să schimbe chipul adevărat al mirelui în acela al unei slugi, apăi în clipa asta domnița de care-i vorba n-ar mai fi domniță.

Roque, căruia-i era aminte mai mult să se gîndească la pățania frumoasei Claudia decît să asculte la vorbele cavalerului celui rătăcitor, nu le luă în seamă și, poruncind oamenilor lui să-i înapoieze lui Sancho tot ce-i luaseră de pe măgar, le mai porunci totodată să se și îndosească în locul unde trăsese în acea noapte ; și plecă îndată cu Claudia, în mare grabă, să-l caute pe rănitul sau mortul don Vicente. Ajunseră la locul unde dăduse Claudia de el, dar nu găsiră acolo decît singe curs proaspăt ; rotindu-și însă privirile în toate părțile, zăriră pe creasta unei măguri niște oameni,

și atunci își deteră cu socoteala — și așa și era — că acolo o fi don Vicente, pe care-l duceau slugile lui, viu sau mort, fie ca să-l oblojească, fie ca să-l îngroape ; se zoriră să-i prindă din urmă și, cum ei umblau ca melcul, îi ajunseră lesne. Îl găsiră pe don Vicente în brațele slugilor lui, pe care le ruga cu glas slăbit și stins să-l lase acolo să moară, fiindcă durerea rănilor nu-i îngăduia să meargă mai departe. Claudia și cu Roque săriră de pe cai și se apropiară de el ; slugile se speriară de venirea lui Roque, iar Claudia se tulbură văzându-se în fața lui don Vicente ; și, pe jumătate înduișată, pe jumătate încă dîrză, se duse la el și, prinzîndu-l de mînă, îi zise :

— Dacă tu mi-ai fi dat mîna asta, așa cum ne-am înțeles, nu te-ai fi văzut niciodată în starea în care te afli.

Cavalerul cel rănit deschise ochii, pe care-i ținera aproape închiși, și, recunoscînd-o pe Claudia, îi spuse :

— Îmi dau bine seama, frumoasă și amăgită domniță, că tu ai fost aceea care m-ai ucis, pe deapsă ce n-aș fi meritat-o și nici nu mi s-ar fi cuvenit dacă e să luăm în seamă gîndurile mele cele bune, cu care niciodată n-am vrut și nici n-am putut să te jignesc, așa cum nu te-am jignit nici cu faptele mele.

— Va să zică nu-i adevărat, spuse Claudia, că te duceai azi-dimineață să te cununi cu Leonora, fata lui Balvastro bogătașul ?

— Firește că nu, răspunse don Vicente, numai steaua mea cea rea ți-o fi adus vestea asta, pentru ca tu, geloasă, să-mi iei viața. Dar o dată ce mi-o las în mîinile și-n brațele tale, pot să spun c-am avut o soartă norocoasă și, ca să te încredințez că-i adevărat ceea ce spun, uite strînge-mi mîna și

primește-mă ca soț dacă vrei, fiindcă n-am ce altă răsplată mai potrivită să-ți dau pentru jignirea pe care tu crezi că ți-am adus-o.

Claudia îi strînse mîna, dar i se strînse și ei inima atît de tare, încît își pierdu simțirile pe pieptul însîngerat al lui don Vicente, iar pe el îl cuprinse tremurul morții. Roque era încurcat și nu știa ce să facă. Slugile alergară să caute apă cu care să-i stropească și, după ce-o aduseră, o turnară peste ei. Claudia își veni iarăși în simțiri; dar Vicente nu-și mai veni în fire din tremurul lui, fiindcă-și dăduse otputul. Cînd văzu Claudia acest lucru și se încredință că dragul ei soț nu mai era printre cei vii, sfîșie văzduhul cu gemetele ei, izbi cerurile cu vaietele ei, își smulse părul și-l lăsă pradă vîntului, își slui chipul cu mîinile ei, dînd astfel la iveală toată durerea ei și toată deznădejdea ce poate să cuprindă o inimă zdrobită.

— Vai, tu, femeie cruntă și nehibzuită, spuse ea, cu cîtă ușurință te-ai pripit să-ți aduci la îndeplinire un gînd atît de blestemat! Vai, tu, pornire turbată a geloziei, la ce urmări deznădăjduite îi mîni pe cei ce te primesc în inimile lor! Vai, soțul meu drag, soarta-ți neferice, care a făcut să fii al meu, te-a azvîrlit din patul de nuntă în mormînt!

Atît de sfîșietoare și atît de neostoite erau tînguiriile Claudiei, încît smulseră lacrimi pînă și din ochii lui Roque, ochi nedeprinși să le verse în nici o împrejurare. Plîngeau și slugile, iar Claudia leșina la tot pasul, și întreg cuprinsul acela părea o vale a plîngerii și un lăcaș al restriștii. În cele din urmă Roque Guinart porunci slugilor lui don Vicente să-i ducă trupul pînă-n satul unde trăia taică-său, sat care se afla pe-acolo prin apropiere,

•
pentru ca să-l înmormînteze. Claudia îi spuse lui Roque că avea de gînd să intre într-o mănăstire, unde era stareță o mătușă de-a ei, și să-și ducă acolo zilele, cîte-o mai avea de trăit, însoțită de-un alt mire, mai vrednic și fără de moarte. Roque îi laudă gîndul cel bun și se arată bucuros să-i fie însoțitor pînă unde ar fi vrut ea, precum și să-l apere pe tatăl ei de neamurile lui don Vicente și chiar și de toată lumea dacă ar fi fost nevoie. Claudia nu primi însă nici în ruptul capului s-o însoțească și, mulțumindu-i cu vorba, cum se pricepea ea mai bine, pentru bunătatea lui, se despărți de el plîngînd. Slujitorii lui don Vicente plecară cu rămășițele lui pămîntești, iar Roque se întoarse la ai săi ; aceasta-i dară, sfîrșitul poveștii de iubire a Claudiei Jerónima. Și ce să ne mai mirăm de asta cînd știm că urzeala jalnicei ei pățanii a fost ținută de pornirile cele nebiruite și neîndurate ale geloziei ?

Îi găsi Roque Guinart pe scutierii lui acolo unde le poruncise să-l aștepte, iar don Quijote între ei, călare pe Rocinante, ținîndu-le o cuvîntare ca să-i înduplece să lase felul acesta de viață, atît de primejdios și pentru suflet și pentru trup ; dar cum cei mai mulți dintre ei erau gasconi — oameni din topor și cu apucături rele — nu prea băgau la cap spusesele lui don Quijote. De îndată ce sosi, Roque îl întrebă pe Sancho Panza dacă ai săi îi înapoiaseră toate sculele și odoarele pe care i le luaseră de pe măgar, și Sancho răspunse că da. Numai că-i mai lipseau trei năframe, care făceau cît trei cetăți.

— Ce tot îndrugi tu acolo, bre omule, zise unul din cei de față, că la mine sînt năframele acelea și nu fac nici trei parale ?!

— Aşa e, zise don Quijote, dar scutierul meu le preţuieşte la cît a spus fiindcă mi le-a dat cine mi le-a dat.

Apoi Roque Guinart porunci să i le înapoieze pe loc şi, punîndu-i pe ai săi să se așeze-n rînd, le porunci să scoată acolo, înaintea lui, toate veşmintele, giuvaerurile şi galbenii, dimpreună cu tot ceea ce furaseră de la cea din urmă împărţire ; şi după ce preţui repede totul, socotind şi preschimbînd în bani lucrurile ce nu puteau fi îmbucătăţite, le împărţi la întreaga lui ceată cu atîta dreptate şi înţelepciune, încît nu păgubi pe nimeni nici cu atîtica şi nu se abătu cîtuşi de puţin de la legile buneî împărţeli. Cînd mîntui Roque şi cu treaba asta, de pe urma căreia rămaseră cu toţii mulţumiţi, îndestulaţi şi plătiţi cum trebuie, spuse către don Quijote :

— Dacă nu stau cu ăştia să le măсор totul, pînă la ac, apăi nu mai am trai cu ei.

La care Sancho spuse :

— După cîte bag eu seama aici, dreptatea e un lucru atît de minunat, încît pînă şi-ntre hoţi trebuie folosită.

Un scutier, auzindu-l, ridică patul archebuzei, cu care fără îndoială că i-ar fi crăpat capul lui Sancho dacă Roque Guinart n-ar fi strigat la el să se oprească. Sancho o băgă atît de rău pe mîneacă, încît i se puse-n gînd să facă pe mutul cîtă vreme o rămîne printre oamenii aceia. Într-acestea pică şi unul din scutierii care erau puşi de strajă la drumul mare ca să pîndească lumea ce trecea pe-acolo şi să dea de ştire mai-marelui lor de cele ce se petreceau. Acesta spuse :

• — Stăpîne, nu departe de-aici, pe drumul ce duce la Barcelona, vine o ceată mare de oameni.

La care Roque răspunse :

— Izbutit-ai oare să vezi dacă sînt din cei ce ne caută pe noi sau din cei pe care noi îi căutăm ?

— N-avea grijă, sînt din cei pe care noi îi căutăm, răspunse scutierul.

— Ieșiți atunci cu toții, răspunse Roque, și să mi-i aduceți îndată, dar în așa fel ca să nu scape nici unul.

Oamenii o porniră, iar don Quijote, Sancho și cu Roque rămaseră singuri, așteptînd să vadă pe cine vor aduce scutierii, și-n răstimpul acesta spuse Roque către don Quijote :

— Năstrușnic mai trebuie să-i pară felul nostru de viață seniorelui don Quijote, care nu vede aici decît aventuri ciudate, întîmplări neobișnuite și toate pline de primejdii ; și nici nu mă mir că așa îți par, fiindcă-ți mărturisesc cinstit că nici nu se află viață mai neliniștită și mai primejdioasă ca a noastră. Pe mine m-a împins la viața asta nu știu ce sete de răzbunare, în stare să scoată din făgașul lor firesc pînă și inimile cele mai blînde ; eu, de felul meu, sînt o fire miloasă și bună ; dar, după cum am spus, arzînd să mă răzbun pentru o jignire ce mă lovise, într-atîta mi s-au năruit bunele însușiri, încît mai dăinuiesc și acum în această stare, în ciuda și spre paguba a ceea ce gîndesc cu adevărat ; și deoarece o prăpastie o cheamă pe alta și un păcat cheamă alt păcat, așa fel s-a înlăntuit șirul răzbunărilor, încît nu mi le iau asupra-mi numai pe ale mele, ci și pe ale altora ; dar s-o îndura Dumnezeu de mine, că deși mă văd înfundat în hățișul rătăcirilor mele, tot nu pierd nădejdea de-a ieși cîndva la bun liman.

Se minună don Quijote auzindu-l pe Roque că rostește vorbe atît de cuminți și de la locul lor, fiindcă el credea că printre cei care se îndeletnicesc cu furtul, cu omorul și cu jaful nu se poate afla

nimeni care să vorbească cu atîta miez, și-i răspunse :

— Domnule Roque, începutul tămăduirii stă în cunoașterea beteșugului și în voia bolnavului de a lua leacurile pe care i le dă doftorul ; domnia-ta ești bolnav ; știi ce te doare, iar cerul, sau, mai bine zis, Dumnezeu, care-i doftorul nostru, ți-o da leacurile ce-au să te tămăduiască și care tămăduiesc de obicei încetul cu încetul, iar nu dintr-o dată și ca prin minune ; și asta cu atît mai mult cu cît păcătoșii cei înțelepți sînt mai aproape de a se îndrepta decît cei întunecați la minte ; și o dată ce domnia-ta ți-ai arătat înțelepciunea în vorbele pe care le-ai spus, nu mai trebuie alta decît să ai curaj și să aștepți ușurarea bolii de care suferă cugetul domniei-tale ; și dacă vrei cumva să scurtezi drumul și să găsești lesne calea mîntuirii, vino numai cu mine, că eu te voi învăța să ajungi cavalier rătăcitor, în care îndeletnicire vei îndura atîtea amaruri și năpaste, încît, luîndu-le drept ispășire, cît ai bate din palme te vei vedea în cer.

Roque făcu haz de povața lui don Quijote, cu care schimbă vorba, istorisindu-i jalnica poveste a Claudiei Jerónima, care-l mîhni pe Sancho cum nu se poate mai mult, fiindcă lui nu i se păruseră de loc de lepădat frumusețea, drăgălășenia și gingășia fetei. Într-acestea se întoarseră și scutierii aceia trimiși după pradă, aducînd cu ei doi cavaleri călare, doi hagii pe jos, o calească în care erau niște femei, însoțite de vreo șase slugi pe jos și călare, la care se mai adăugau încă doi catirgii, ce-i urmaseră pe cavaleri. Scutierii îi adunară pe toți aceștia la mijloc, păstrînd, și biruiții și biruitorii, o tăcere de moarte și așteptînd ca marele Roque Guinart să vorbească ; acesta îi întrebă pe cavaleri

cine erau, unde se duceau și câți bani aveau asupra lor. Unul dintr-înșii răspunse :

— Domnule, noi sîntem doi căpitani din pedestrima spaniolă, avem pîlcurile noastre de oameni la Napoli, și acum ne ducem să ne îmbarcăm în patru galere, care s-ar afla, zice-se, la Barcelona, cu poruncă să treacă în Sicilia ; avem la noi cam vreo două-trei sute de scuzi, cu care nouă ni se pare că sîntem bogați și fericiți, fiindcă obișnuita sărăcie a oștenilor nu ne-ngăduie s-avem comori mai mari.

Îi întrebă Roque și pe hagii același lucru ca și pe căpitani ; ei îi răspunseră că se duceau să se îmbarce ca să treacă la Roma și că amîndoi laolaltă să tot fi avut vreo șaizeci de reali. Vru de asemenea să știe și cine erau cucoanele din caleașcă, unde se duceau și câți bani aveau la ele ; și atunci una din slugile călare zise :

— În caleașcă se află stăpîna mea, doña Guio-mar de Quiñones, soția locțiitorului de rege din Napoli, dimpreună cu o copiliță de-a ei, cu o cămă-rășiță și cu o dueña ; le însoțim șase slujitori, iar ca bani avem șase sute de scuzi.

— În așa fel, spuse Roque Guinart, că iată avem aici nouă sute de scuzi și șaizeci de reali ; oștenii mei trebuie să fie la vreo șaizeci ; ia vedeți cît vine fiecăruia din ei, că eu mă cam încurc la socoteli.

Auzindu-l că spune una ca asta, hoții ridicară glas zicînd :

— Trăiască întru mulți ani Roque Guinart, în ciuda vrăjmașilor care vor să-i piardă !

Căpitanii se arătară abătuți, doamna locțiitoare rămase mîhnită, iar hagiile nu se bucurară nici ei de loc văzînd că li se înstrăinează averile. Așa îi ținu Roque cîtva timp pe frigare. Nu-l răbdă însă inima să le prelungească prea mult amără-

ciunea, care li se vedea cît de colo pe față, și, întorcîndu-se către căpitani, spuse :

— Domniile-voastre, domnilor căpitani, o să fiți atît de buni să-mi împrumutați șaizeci de scuzi, iar doamna loçtiitoare, optzeci, ca să-i împac pe oamenii ăștia de la mine din ceată, fiindcă și popa trăiește din ce slujește, și apoi puteți să vă vedeți de drum, slobozi și nesupărați, cu o țidulă pe care o să v-o dau, pentru ca, de vă vor întîlni alte cete de-ale mele, răspîndite de mine prin părțile astea, să nu vă facă nici un rău, că eu nu vreau să aduc supărare nici oștenilor și nici femeilor, oricare ar fi ele, dar mai cu seamă cînd sînt de neam mare.

Căpitanii nu mai sfîrșeau să-i tot mulțumească lui Roque cu vorbe frumoase pentru curtenia și mărinimia lui, fiindcă drept mărinimie luau ei faptul că-i lăsa să plece cu banii lor. Señora doña Guiomar de Quiñones vru să sară din calească ca să sărute picioarele și mîinile marelui Roque ; da el nu încuviință treaba asta nici în ruptul capului ; ba chiar el fu acela care le ceru iertare de supărarea ce le-o făcuse, silit fiind să îndeplinească întocmai îndatoririle slujbei sale celei nelegiuite. Doamna loçtiitoare porunci unei slugi de-ale ei să dea pe loc cei optzeci de scuzi care-i veneau de plată, în vreme ce căpitanii și plătiseră cei șaizeci ai lor ; dar Roque le spuse să-și vadă de treabă și, întorcîndu-se către ai lui, le zise :

— Din scuzii ăștia le-ar veni cîte doi fiecăruia dintre voi și mai rămîn încă douăzeci ; zece din ei să-i dați acestor hagii, iar pe ceilalți zece acestui scutier de treabă, ca să poată spune și el lucruri bune despre pățania asta.

Și după ce i se aduse cele trebuincioase pentru scris, de care el era totdeauna nelipsit, Roque le dete o țidulă scrisă pentru conducătorii cetelor lui și, despărțindu-se de ei, îi lăsă slobozi și plini de uimire față de înălțimea-i de cuget, de mărinimia-i și de aleasa-i purtare, socotindu-l mai degrabă un Alexandru cel Mare decît un hoț de codru învechit în rele. Dar unul dintre scutieri spuse atunci în graiul lui gascon și catalan :

— Căpitanul ăsta al nostru face mai mult de popă decît de țilhar ! Dacă de-acu-nainte o vrea să se arate darnic, apăi să dea din punga lui, și nu dintr-a noastră !

Dar nu spuse nefericitul de el vorbele astea chiar atît de încet încît să nu-l audă Roque, carc, punînd mîna pe spadă, îi despică capul aproape în două, spunîndu-i :

— Așa pedepsesc eu pe limbuții nerușinați.

Se speriară cu toții și nici unul din ei nu mai îndrăzni să spună nici cîrc, atît de mare era ascultarea lor față de el. Roque se dete la o parte și scrise o scrisoare către un prieten de-al lui din Barcelona, dîndu-i de știre că se afla cu el vestitul don Quijote de La Mancha — acel cavalier rătăcitor despre care se spuneau atîtea lucruri — și încredințîndu-l că era cel mai hazliu și cel mai înțelept om din lume ; totodată îi mai scria că peste patru zile, adică de sărbătoarea sfîntului Ioan Botezătorul¹, o să-i aducă pe țărîmul din fața orașului atît pe don Quijote, armat cu toate armele lui și călare pe calu-i Rocinante, cît și pe scutierul său Sancho, călare pe un mă-

¹ Hartzenbuch a stabilit că pentru a putea ajunge să se dateze scrisoarea, e necesar să se știe că sînt două sărbători ale sfîntului Ioan Botezătorul, el optînd pentru cea din 29 august.

gar, și că să dea de veste lucrul ăsta și pe la prietenii lor, cei din grupul Niarro, ca să se desfășoare cu ei, că tare ar mai vrea să-i lipsească de mulțumirea asta pe cei din grupul Cadells¹, potrivitnicii lor, dar că era cu neputință, din pricină că atît trăsnaile și vorbele înțelepte ale lui don Quijote, cît și ieșirile pline de haz ale scutierului său Sancho Panza nu puteau să nu aducă obștească veselire la toată lumea. Trimise scrisoarea asta printr-unul din scutierii lui, care, schimbîndu-și straiiele de tîlhar cu altele de țăran, intră în Barcelona și dete scrisoarea în mîna aceluia la care fusese trimis.

CAPITOLUL LXI

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote la intrarea lui în Barcelona, dimpreună cu alte lucruri mai mult adevărate decît înțelepte

Trei zile și trei nopți rămase don Quijote la Roque, dar și trei sute de ani să fi rămas, tot n-ar fi încetat să se crucească și să se minuneze de felul lui de viață. Se sculau ai lui dis-de-dimineață într-un loc și mînceau cu totul în alt loc; uneori fugeau fără să știe de cine, alteori așteptau fără să știe pe cine. Dormeau de-a-n picioarele, întrerupîndu-și somnul ca să se mute dintr-un loc într-altul. Nu făceau alta decît să

¹ Bandele ce tîlhăreau la drumul mare în Catalonia erau în acea vreme două: Los Niarros sau Nyerros și Los Cadells. Rocaguinarda aparținînd celei dintîi.

pună iscoade, să asculte ce spun străjile, să sufle în fitilurile archebuzelor, deși aveau puține, pentru că toți se slujeau de pistoale. Roque își petrecea nopțile despărțit de ai lui, prin părți și prin locuri neștiute și nebănuite de ei, fiindcă multele strigări poruncite de loțiitorul de rege din Barcelona, în care se dădea un preț mare pe capul lui¹, îl făcuseră să trăiască într-o veșnică îngrijorare și teamă, așa că nu mai îndrăznea să se-ncreadă în nimeni temîndu-se ca nu cumva chiar ai lui să-l ucidă sau să-l predea puterei — viață cu adevărat amară și chinuită. În cele din urmă, luînd-o pe căi neumblate, pe cărări care tăiau drumurile și pe poteci tănuite, Roque, don Quijote și Sancho, dimpreună cu alți șase scutieri, plecară la Barcelona. Ajunseră pe țărmul din fața orașului în noaptea din ajunul sfintului Ioan și, după ce-i îmbrățișă Roque pe don Quijote și pe Sancho Panza, căruia-i dădu cei zece galbeni făgăduiți, fiindcă pîn-atunci nu i-i dase încă, îi părăsi cu mii de încredințări de prietenie, rostite și dintr-o parte și dintr-alta. Roque plecă, iar don Quijote rămase să aștepte ziua, așa călare cum se afla. Nu trecu însă mult, și începu să se arate prin pridvoarele răsăritului chipul dalbelor zori, veselind ierburile și florile, în loc să veselească auzul, deși chiar în acea clipă fu și auzul desfătat de zvonul a nenumărate oboaie și darabane, de clinchet de zurgălăi, de trap-trapul și de zdrang-zdrangul călăreților, care, după cit se pă-

¹ Faptul istoric real este că pe capul lui Perot Rocaguarda se pusese un premiu de 1000 de livre monedă barceloneză, în afară de faptul că denunțatorului i se promitea iertarea de orice crimă ce ar fi săvîrșit înainte de denunț, chiar de-ar fi fost să fie din însăși banda haiducului, ceea ce-l făcea să nu se simtă în siguranță nici între ortacii lui.

rea, ieşeau din cetate. Zorile deteră locul lor soarelui, care, cu faţa lui mai mare decît o pavăză rotundă, se înălţa încetul cu încetul de la marginea zării. Don Quijote şi cu Sancho îşi rotiră privirile în toate părţile şi zăriră marea, nemaivăzută de ei pîn-atunci : li se păru nesfîrşit de largă şi de lungă, cu mult mai mare decît bălţile Ruiderei, pe care le văzuseră în La Mancha. Văzură şi galerele oprite la ţarm, care, după ce li se coborîră pinzele, se arătară pline de flamuri şi de steguleţe ce filfiiuau în vînt sau sărutau şi netezeau faţa apei ; înăuntrul lor răsunau surle, goarne şi oboaie, care, şi de-aproape şi mai de departe, umpleau văzduhul de zvonuri cînd dulci, cînd războinice ; începură să se mişte şi să închipuie un fel de luptă pe apele cele liniştite, în timp ce cam acelaşi lucru îl făceau pe ţarm o sumedenie de cavaleri, care ieşeau din cetate, călări pe cai mîndri şi îmbrăcaţi în dulame scumpe. Oştenii de pe galere trăgeau nenumărate focuri, la care răspîndeau cei ce se aflau pe ziduri şi pe întăriturile cetăţii, iar tunurilor grele, care umpleau văzduhul cu un bubuit spăimîntător, le răspundeau gurile de foc de pe punţile galerelor. Vesselia de pe mare, voioşia de pe uscat, aerul cel limpede, numai cînd şi cînd întunecat de fumul armelor, păreau să semene şi să zămislească o neaşteptată bucurie în sufletele tuturor. Sancho nu izbutea să priceapă cum de puteau avea atîtea picioare matahalele acelea ce se mişcau pe mare. Într-acestea, cei îmbrăcaţi în dulame, scoţînd strigăte, zvoniri de luptă şi chiote, ajunseră-n goana cailor la locul unde stătea mirat şi năucit don Quijote ; iar unul dintr-înşii, care era tocmai acela ce fusese înştiinţat de către Roque, ridicînd glas, spuse către don Quijote :

— Fii binevenit în cetatea noastră, tu, oglindă, far, luceafăr și stea-călăuză a întregii caverii răătăitoare în toată răspîndirea ei pe fața pămîntului ! Fii binevenit, zic, viteze don Quijote de La Mancha, nu cel neadevărat, cel ticluit, cel apocrif, care ni s-a arătat zilele astea în istorii mincinoase, ci tu, cel adevărat, cel legiuit, cel nepreschimbat, pe care ni l-a zugrăvit Cide Hamete Benengeli, floare a povestitorilor !

Don Quijote nu răspunse nici o vorbă, dar nici caverii nu așteptară ca el să răspundă ceva, ci, sucindu-se și răsucindu-se dimpreună cu cei care-i urmau, începură să-l împresoare pe don Quijote cu șirurile lor într-o alcătuire întortocheată ca aceea a găoacei de melc ; atunci, întorcîndu-se către Sancho, don Quijote spuse :

— Aștia ne-au cunoscut cît de colo ! Pot să pun prinsoare c-au citit istoria noastră și chiar și pe aceea a aragonezului, de curînd tipărită.

Cavalerul care-i vorbisese se întoarse iarăși către don Quijote și-i spuse :

— Vino cu noi, seniore don Quijote, că toți sîntem slujitori ai domniei-tale și prieteni buni cu Roque Guinart.

La care don Quijote răspunse :

— Dacă curtenia naște curtenie, atunci curtenia domniei-tale, seniore cavaler, este fiică sau rudă foarte apropiată cu aceea a marelui Roque. Du-mă unde vrei, că nu alta decît voia domniei-tale fi-va și voia mea, mai cu seamă dac-ai binevoi s-o folosești pentru a te sluji.

Cu vorbe nu mai puțin curtenitoare decît acestea îi răspunse și cavalerul și, punîndu-l la mijloc între ei toți, o porniră cu el către oraș, însoțiți fiind de zvonul oboaielor și al darabanelor ; dar cînd să intre în oraș, Aghiuță, care-i bun numai

de rele, și cu țincii cei ulițarnici, care-s mai răi decît Aghiută, puseră la cale ca doi dintr-înșii, mai șturlubatici și mai obraznici, să se strecoare prin toată acea lume și, ridicînd unul coada asinului, iar celălalt coada lui Rocinante, să le pună și să le vire niște mănunchiuri de ciulini. Bietele dobitoace simțiră acești pintenii neobișnuiți și, stringîndu-și cozile, ca să se avînte la fugă, își sporiră într-atîta durerea, încît, făcînd la sărituri cu nemiluita, deteră cu stăpînii lor de pămînt. Rușinat și făcut de minune, don Quijote se duse să scoată mănunchiul de sub coada telegarului său, și tot așa făcu și Sancho cu asinul lui. Cei ce-l însoțeau pe don Quijote ar fi vrut să pedepsească cutezanța țincilor, dar n-a fost chip, fiindcă aceia se ascuseră între miile de alți ținci care se luaseră după alaiul lor. Don Quijote și cu Sancho se întoarseră să se urce iarăși pe dobitoacele lor și, cu aceleași chiuituri și muzici, ajunseră la casa celui ce-i însoțea, care era mare și strălucită. Ce să mai vorbim? Casă de cavalier avut, unde însă îl vom părăsi acum pe don Quijote, fiindcă așa vrea Cide Hamete.

CAPITOLUL LXII

În care e vorba de întîmplarea cu capul fermecat, dimpreună cu alte nimicuri, ce se cer neapărat povestite

Don Antonio Moreno — că așa-l chema pe găzdașul lui don Quijote — cavalier avut, cu scaun la cap și care nu se da-n lături cînd era vorba de

vreo glumă așezată și fără de urmări, văzîndu-l pe don Quijote la el în casă, se tot socotea în fel și chip cum să-i scoată la iveală scrînteala fără a-l vătămă cu ceva, fiindcă nu se mai cheamă glume acelea care dor și nici petrecanie aceea ce se face altuia spre ponos.

Mai-nainte de toate puse să i se scoată armele lui don Quijote și, așa cu straiul lui cel strîmt de piele de căprioară (pe care l-am mai înfățișat și l-am mai zugrăvit și-n alte dăți), îl scoase la vedere într-un pridvor ca de pe-o uliță din cele mai umblate ale orașului, în văzul oamenilor și al ținșilor, care se zgîiau la el ca la urs. Cei cu dulămile trecură din nou călări prin fața lui, ca și cum numai pentru el și le-ar fi îmbrăcat, iar nu ca să cinstească acea zi de sărbătoare; iar Sancho era mulțumit peste poate, fiindcă-și zicea în sinea lui, fără să știe nici el cum sau necum, că a dat de altă nuntă a lui Camacho, de altă casă ca aceea a lui don Diego de Miranda și de alt castel ca acela al ducelui. În ziua aceea prînziră cu don Antonio și cu vreo cîțiva prieteni de-ai lui, cinstindu-l cu toții și purtîndu-se cu don Quijote așa cum se cuvine cu un cavaler ră-tăcitor, drept care, cavalerul, fudul nevoie mare, nici că-și mai încăpea în piele de mulțumire. Sancho turna atîtea ghidușii, încît se uitau la el cu gura căscată toate slugile de prin casă și toți cîți îl așteptau. Și stînd ei așa la masă, spuse don Antonio către Sancho :

— Am auzit noi pe-aicea, Sancho firtate, că într-atîta te dai în vînt după *manjar blanco*¹ și

¹ Fel de mîncare ales și gustos, compus din carne de pasăre, orez, lapte și zahăr, care se vindea și pe străzi.

după *albondiguillas*¹ că, dacă-ți prisosesc, le mai păstrezi în sîn și pe-a doua zi².

— Nu, mărite domn, lucrurile nu stau chiar așa, răspunse Sancho, fiindcă din fire sînt mai degrabă cumpătat decît lacom ; că doar stăpînu-meu don Quijote, care-i aci de față, știe el prea bine că nu-mai cu un pumn de ghindă sau de nuci o ducem de obicei înde noi cîte opt zile încheiate. E drept că, dacă-mi pică o vițea, fug cu funia după ea, vreau adică să spun că mîncînc ce mi se dă și mă folosesc de prilejuri așa cum vin ; și oricare o fi acela ce-a spus că sînt un mîncău din cei lacomi, iar nu din cei curați, apai să știe că n-a nimerit-o, și i-aș spune eu și mai rău de n-aș ține-n seamă cînstitele bărbi ce stau la masă.

— Într-adevăr, spuse don Quijote, că măsura și curățenia lui Sancho la mîncare face să fie scrise și săpate în table de aramă, ca să rămînă de-a pururi întru pomenire pentru veacurile ce vor să vină. Adevărat că, atunci cînd i-e foame, zici că-i cam lacom, fiindcă înfulecă la iuțală și mestecă cu cîteșidouă fălcile ; însă felul curat de a mîncă nu și-l pierde niciodată, iar în vremea cît a fost cîrmuitor, a învățat să mînce atît de simandicos, încît mîncă cu furculița pînă și strugurii și chiar și boabele de rodie.

— Cum adică ? făcu don Antonio. Fost-a oare Sancho cîrmuitor ?

¹ Mîncare foarte gustată în epocă, din piept de pasăre, amestecat cu mirodenii, cam în felul pirjoalelor, în formă de nuci sau de mici ghiulele (*bodoques*).

² Pasajul se referă la capitolul XII al celui *Don Quijote* apocrif, în care don Carlos îi explică lui Sancho ce sînt *albondiguillas*, dîndu-i și o farfurie cu *manjar blanco*, gustată de Sancho cu atîta poftă, încît i s-a îngăduit să-și mai ia două, rezervă, pe a doua zi.

— Da, răspunse Sancho, peste un ostrov pe nume Barataria. Zece zile încheiate l-am ocîrmuit după pofta inimii. În acest timp mi-am pierdut toată tihna și mi-am dat seama că o parachioară nu fac toate ocîrmuirile de pe lume ; am lăsat cîrmuirea, fugind de ea, și am căzut într-o groapă, unde ziceam cum că-s mort, și numai printr-o minune am mai ieșit de-acolo cu ceva suflet în mine.

Don Quijote se apucă de a istorisi de-a fir-a-păr toată povestea cu ocîrmuirea lui Sancho, spre marea desfătare a celor ce-l ascultau.

După ce se strînse masa, îl luă de mină don Antonio pe don Quijote și intră cu el într-o odaie lăturalnică, unde drept podoabă nu se afla altceva decît o masă, pare-se de jasp, după cum arăta, care se sprijinea pe un picior tot de jasp¹, iar pe masă era așezat un chip cioplit, din acelea înfățișate de la piept în sus, ca ale împăraților romani, și care ai fi zis că-i de aramă. Don Antonio străbătu în lung și-n lat toată odaia, dimpreună cu don Quijote, făcînd de mai multe ori ocolul mesei, după care spuse :

— Seniore don Quijote, fiindcă acum sînt încredințat că nu ne aude și nu ne ascultă nimeni și că ușa e încuiată, am de gînd să-ți povestesc una din cele mai de neînchipuite întîmplări sau, mai bine zis, ciudățenii din cite-i pot trece cuiva prin minte, cu învoirea ca toate cele ce ți le-oi destăinui, domnia-ta să le îngropi în cele mai adînci ascunzători ale tainei.

— Iacă, ți-o jur, răspunse don Quijote, și ca să fii și mai încredințat de una ca asta, voi pră-

¹ Calitățile magnetice ale jaspului erau cunoscute și în evul mediu, lapidariile epocii vorbind despre această piatră ca de o piatră a ghicitorilor.

văli chiar o lespede deasupra celor spuse ; fiindcă să știi de la mine, seniore don Antonio — pasă-mite, îi și aflate numele — că vorbești cu acela care, măcar că are urechi să audă, nu are limbă să grăiască, așa că poți, fără nici o grijă, să torni în cugetul meu ceea ce păstrezi în cugetul domniei-tale, fiind încredințat că ți-ai azvirlit taina în hăurile tăcerii.

— Bizuindu-mă pe această făgăduință a domniei-tale, răspunse don Antonio, am de gînd să te uluiesc cu cele ce-ai să vezi și-ai s-auzi, și totodată m-oi mai ușura și eu de povara ce m-apasă de a nu avea cui să-mi destăinui tainele, că nu sînt din acelea ce le poți încredința chiar oricui.

Don Quijote rămase năucit, așteptînd și el să vadă unde vrea să bată toată precuvîntarea asta. Într-acestea, don Antonio, prinzîndu-i mîna, i-o preumblă pe capul de aramă, pe toată masa și pe piciorul de jasp, în care se sprijinea aceasta și apoi zise :

— Acest cap, seniore don Quijote, a fost întocmit și făurit de unul din cei mai mari vrăjitori și solomonari din cîți s-au aflat vreodată pe fața pămîntului, unul care, după cîte știu, era leah de neamul lui și ucenic al vestitului Escotillo¹, de care se povestesc atîtea minunății. Vrăjitorul acesta a poposit aici la mine-n casă și, pentru o mie de scuzi, cîți i-am dat, a făurit ăst cap, care are putința și darul de-a răspunde la tot ce l-ai întreba la ureche. A făcut el ce-a făcut, a

¹ Comentarii lui Cervantes menționează mai mulți magicieni și astrologi cu numele de Escoto, dar este probabil că era un pseudonim al multora, ce se revendicau de la Duns Scott Erigena, filozoful medieval, zicîndu-și Escoto.

cătat la bătaile vîntului, a mai zugrăvit niște slove de taină, și-a ațintit ochii la stele, a pîndit semnele bune, și, pînă la urmă, a ajuns la desăvîrșirea pe care i-om vedea-o noi mîine, că-n toate vînrile stă mut și, cum astăzi e vineri, n-avem încotro și trebuie să așteptăm pînă mîine. Într-acestea, domnia-ta poți să chibzuiești la ce vei vrea să-l întrebi, fiindcă, după cite l-am încercat, știu că nu va spune decît adevărul curat în tot ce-o răspunde.

Don Quijote rămase uluit de darul și înzestrarea acelu cap și era cît pe-aci să nu-i dea crezare lui don Antonio ; dar văzînd cît de puțin mai era pînă să facă încercarea, nu vru să-i mai spună alta decît că-i mulțumește fiindcă i-a dezvăluit o taină atît de mare.

Ieșiră din odaie, don Antonio încuie ușa cu cheia, și se înturnară în cămara unde rămăseseră ceilalți cavaleri. Într-acestea, Sancho le povestise cite și mai cite din aventurile și întîmplările prin care trecuse stăpînu-su.

În seara aceea îl scoaseră pe don Quijote la plimbare, fără arme, ci doar în straie de oraș, învelit într-o mantie largă de postav roșcat, care, pe-un timp ca acela, ar fi făcut să nădușească și gerul însuși. Puseră la cale dimpreună cu slugile lor să-l țină pe Sancho într-așa fel cu vorba încît să nu-l lase să iasă din casă. Călărea don Quijote nu pe Rocinante, ci pe un catîr mare, domol la pas și cum nu se poate mai împopoțonat. Îi îmbrăcără mantia, iară pe spate, fără să vadă el, îi prinseră un pergamin pe care stătea scris : *Acesta este don Quijote de La Mancha*. Numai ce făcură ei cei dintîi pași, că pergaminul și începu să bată la ochi tuturor celor ce veneau să-l vadă și, cum prindeau să citească : „Acesta

este don Quijote de la La Mancha“, don Quijote se minuna foarte văzînd că toți cîți cătau la el îi spuneu pe nume și-l cunoșteau ; și întorcîndu-se către don Antonio, care călărea alături de el, îi spuse :

— Mare mai e puterea pe care o cuprinde în sine cavaleria rătăcitoare, de vreme ce-l face cunoscut și vestit prin toate hotarele pămîntului pe cel ce se îndeletnicește cu ea ; dacă nu mă crezi, apai uită-te și domnia-ta, seniore don Antonio, că pînă și țincii de-aici din oraș mă cunosc, măcar că nu m-au văzut de cînd sînt ei pe lume.

— Așa e, seniore don Quijote, răspunse don Antonio, că precum focul nu poate să stea pus sub obroc și pecetluit, tot așa nici bărbăția nu poate să rămînă neștiută, și ceea ce se dobîndește prin îndeletnicirea armelor străluce și se înalță mai presus de orice pe lume.

Dar tot mergînd așa don Quijote, însoțit de osanalele mai-nainte pomenite, iacă numai că un castilian, care-i citise și el inscripția de pe spinare, ridică glas și spuse :

— Bată-te cucii să te bată de don Quijote de La Mancha ! Cum păcatele ? Pînă și-aicea ai mai ajuns, fără să te fi curățat de pe lume ciomăgelile cele fără de număr pe care ți le-au simțit coastele ? Ești smintit de-a binelea, și de-ai fi măcar de unul singur, cetluit între zidurile smintelii tale, hai, mai trecă-meargă ; dar ai darul de a-i sminti și a le lua mințile la toți cîți au de-a face și intră-n cîrd cu tine. De nu mă crezi, uită-te numai la cocoșanii ăștia care te însoțesc. Întoarce-te, bezmeticule, la tine-acasă și vezi-ți de gospodărie, de muiere și de plozi, și mai lasă-te de deșertăciunile astea, care-ți seacă mintea și-ți storc judecata.

— Măi vere, spuse don Antonio, vezi-ți de drum și nu mai da povețe cui nu ți le cere. Seniorele don Quijote de La Mancha e cît se poate de mintos, și-apoi nici noi, cei ce-l însoțim, nu sîntem niște ageamii. Bărbăției i se cuvine cinstire oriunde ar fi aflată, și acum du-te la toți dracii și nu-ți mai vîri nasul unde nu-ți fierbe oala.

— Pe legea mea că domnia-ta ai dreptate, răspunse castilianul, fiindcă să dau povețe acestui creștin, se cheamă să trec funia prin urechile acului ; dar cu toate astea, tot mă doare inima că priceperea cea desăvîrșită, pe care, zice-se, o are netotul ăsta în toate cele, o lasă el să se scurgă pe jgheabul cavaleriei lui rătăcitoare ; și dusul la toți dracii, cu care m-ai blagoslovit domnia-ta, să-mi fie parte și mie și la toți copiii copiilor mei dacă de-acu înainte — chiar de-ar fi să trăiesc mai mulți ani decît Matusalem — oi mai da cuiva povețe, chiar și de mi le-o cere.

Sfătuitorul se îndepărtă, iar ei își văzură înainte de plimbarea lor ; dar atît se mai grămădeau țincii și ceilalți trecători să citească pisania, încît don Antonio n-avu încotro și trebui să i-o ia din spinare, chip că-i ia altceva.

Pe la aprinsul luminărilor se întoarseră acasă, unde se pregătea o petrecere simandicoasă, cu danț, pentru că soața lui don Antonio, care era o doamnă de neam mare, voioasă din fire și deșteaptă foc, poftise la ea și pe alte prietene de-ale ei să-i cinstească oaspetele și să se desfăteze de nemaipomenitele lui scrînteli. Veniră multe din ele, cînară împărătește, și cam pe la 10 ceasuri din noapte începu și danțul. Printre doamne se aflau și două poznașe din fire și bune de năzbîtii, care — măcar că la locul lor, nimic de zis

— își îngăduiau totuși cam multe, dar nu de alta, ci numai ca glumele lor să descrețească frunțile și să alunge uritul. Acestea două într-atîta se tot îndeseau să-l poștească la danț pe don Quijote, încît îi moleșiră nu numai trupul, ci și sufletul din el. Chiar că făcea să-l vezi pe don Quijote cum arăta : lung, deșirat, uscat, gălbejit, strîns tare în straiul lui, neajutorat și, colac peste pupăză, cituși de puțin ușurel. Femeiuștile îi făceau ochi dulci — pe furiș, chipurile — iar el — tot pe furiș, chipurile — cam strîmba din nas la stăruințele lor ; văzînd, însă, că prea se arătau de tot galeșe cu el, ridică glas și zise :

— „*Fugite, partes adversae !*“¹ Nu-mi tulburați liniștea, voi, gînduri vrăjmașe ! Doamnele mele, mai stîmpărați-vă văpăile dragostei, fiindcă aceea care-mi este stăpîna gîndurilor, Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, nu îngăduie să mă robească și să mă stăpînească alte gînduri decît cele îndreptate către ea.

Și, spunînd vorbele astea, se așeză pe jos în mijlocul odăii, moleșit și frînt de atîta dănțuială. Don Antonio porunci să fie dus la el în pat, iar cel dintîi care se înființă lingă el fu Sancho cu aceste vorbe :

— Alelei, stăpîne doamne, da' știu c-ai dănuțuit, nu glumă ! Ce crezi că toți vitejii sînt și dănuțitori ? Eu îți spun așa, că dacă crezi una ca asta, te înșeli amarnic : sînt unii care se-ncumetă mai degrabă să răpună un uriaș decît să facă o învîrtitură. De-ar fi fost să bați din picior după cîntec, apăi puteam să-ți țiu locul, că bat voi-

¹ „Fugiți, vrăjmași !“ Locuțiune folosită în exorcismele ce se făceau în fața altarului de către clericii care „alungau Diavolul“.

nicește din picior, dar cînd e vorba de danț, apăi nu fac două parale !

Cu vorbe de-acestea și cu altele cam pe-acolo îi făcu Sancho să se strice de ris pe toți cei strînși la sindrofie ; și-l culcă la pat pe stăpînu-su, înfocofolindu-l zdravăn, ca să nădușească toată răceala prinsă la danț.

A doua zi găsi cu cale don Antonio că n-ar fi rău să facă încercarea cu capul fermecat, și, dimpreună cu don Quijote, cu Sancho, cu alți doi prieteni și cu cele două doamne ce-l munciseră pe don Quijote la danț și care rămăseseră în acea noapte să doarmă cu soața lui don Antonio, se închise în odaia unde se afla capul. Le destăinuî darul ce-l avea, îi dădăci să țină taina și le spușe că aceea era cea dintîi zi cînd avea să fie pusă la încercare puterea aceluî cap fermecat ; și în afară de cei doi prieteni ai lui don Antonio, nimeni alt nu cunoștea dedesubtul vrăjii ; și nu li-l destăinuia dinainte don Antonio prietenilor lui, apăi chiar și ei ar fi rămas cu gura căscată, așa cum s-a întîmplat cu toți ceilalți, fiindcă altfel nici nu se putea, cu atîta meșteșug și cu atîta dichis era pusă la cale toată treaba. Cel dintîi ce se dete către urechea capului fu însuși don Antonio, care, cu glas coborît, dar nu chiar atît de coborît, ca să nu fie auzit de toți ceilalți, îi zise :

— Ia spune-mi, capule, în numele acelei puteri ce sălășluiește-n tine, la ce mă gîndesc eu acum ?

Iar capul, fără să miște buzele, dar cu glas limpede și deslușit, așa ca să fie auzit de toți, îi răspunse aceste vorbe :

— Eu nu judec asupra gîndurilor.

Auzind una ca asta, rămaseră cu toții trăsniți, și cu atît mai vîrtos cu cît nicăirea în odaie și nici

în jurul mesei nu vedea țipenie de om care să fi putut răspunde.

— Ciți sîntem aici în odaie ? întrebă iarăși don Antonio.

Și i se răspunse la fel de deslușit :

— Ești tu și cu soața ta, cu doi prieteni de-ai tăi și cu două prietene de-ale ei, apoi cu un cavalier vestit, pe nume don Quijote de La Mancha, și cu scutierul lui, căruia-i zice Sancho Panza.

Acum să te ții, ce se mai minunară ei iarăși ; să te ții ce li se mai zburli la toți părul de frică, și încă ce frică ! Atunci, depărtîndu-se don Antonio de lîngă cap, spuse :

— Asta mi-e de-ajuns ca să-mi dau seama că n-am fost păcălit de cel ce mi te-a vîndut, o, tu, cap cuvîntător, cap meșter la răspunsuri și cap minunat ce ești ! Să vină altul și să-l întrebe ce i-o pofti inima.

Și cum femeile sînt de obicei zorite și puse să tot afle cîte ceva, cea dintîi care se înființă fu una din cele două prietene ale nevastei lui don Antonio, care întrebă așa :

— Ia spune-mi, capule, ce să fac ca să fiu mai frumoasă ?

Și i se răspunse :

— Să fii mai așezată.

— Nu te mai întreb nimic ! spuse cea cu întrebarea.

Veni apoi la rînd prietena ei, care zise :

— Tare-aș mai vrea, capule, să știu dacă mă îndrăgește bărbatul sau nu.

— Vezi cum se poartă cu tine, și ai să-ți dai seama, fu răspunsul.

Femeia cea măritată se dete-napoi și spuse :

— Păi un răspuns ca ăsta nici nu mai avea nevoie de întrebare, fiindcă, fără doar și poate, felul cum se poartă cineva îi dă pe față și gândurile.

Veni apoi unul din cei doi prieteni ai lui don Antonio și întrebă :

— Cine-s eu ?

— Știi tu prea bine, fu răspunsul.

— Nu asta te întreb, răspunse cavalerul, ci să-mi spui numai dacă tu știi cine sînt.

— Da, știu, spuse capul, ești don Pedro Nariz.

— Mai mult nici nu vreau să știu, fiindcă asta mi-e de-ajuns ca să-mi dau seama, capule, că toate le știi.

Și dîndu-se îndărăt, veni în locul lui celălalt prieten și întrebă :

— Ia spune-mi, capule, cam ce-i poștește inima feciorului meu celui mare ?

— Păi n-am mai spus, făcu capul, că eu nu judec asupra gândurilor ? Dar, cu toate astea, pot să-ți spun că ceea ce-i poștește inima feciorului tău e să te-ngroape.

— Asta văd și eu cu ochii mei, zise cavalerul, așa că nu mai întreb nimic.

Veni apoi soața lui don Antonio și spuse :

— Nici eu singură nu știu ce să te-ntreb, capule. Atît numai aș ține să aflu, dacă m-oi mai bucura încă mulți ani de scumpul meu bărbățel.

Și i se răspunse :

— Da, te vei bucura, pentru că sănătatea și cumpătarea lui și felul cum își duce traiul făgăduiesc mulți ani de viață, pe care atîția și-o scurtează prin neînfrînare.

Veni apoi la rînd don Quijote și zise :

— Ia spune-mi, tu, cel ce răspunzi, fost-au aievea au în vis cele ce povestesc eu că s-au petrecut cu mine în peștera lui Montesinos ? Să

cred cu adevărat în biciuirea lui Sancho, scutierul meu? Va fi oare dusă la îndeplinire dezlegarea de vrăji a Dulcinei?

— Cît privește povestea cu peștera, fu răspunsul, apăsînt multe de spus, că-i și de una, și de alta. Biciuirea lui Sancho o ieși ea la capăt, dar cam încet. Dezlegarea de vrăji a Dulcinei o să se împlinească întru totul.

— Mai mult nici că-mi trebuie să aflu, spuse don Quijote, că s-o văd eu numai dezlegată de vrăji pe Dulcinea, și atunci oi zice că-mi vin ca picate din cer toate noroacele ce mi le pot dori!

Cel din urmă la întreat fu Sancho, și întrebările lui glăsuiră așa :

— Nu cumva, capule, oi mai pune mîna și pe vreo altă cîrmuire? Oi scăpa oare de viața asta amărită de scutier? M-oi întoarce să-mi văd muiera și copiii?

La care i se răspunse :

— Ai să ocîrmuiești la tine-n casă, și dacă te-nțorci la vatra ta, o să-ți vezi și muiera și copiii, iar dacă t-ei lăsa de slujit, apăsînt t-ei lăsa și de scutierit.

— Firoscos răspuns, zău așa! zise Sancho. Păi asta puteam să mi-o spun eu și singur, și mi-o spunea întocmai și prorocul Perogrullo¹.

— Zevzecule, spuse don Quijote, ce vrei să-ți răspundă? Nu-i oare destul că răspunsurile date de acest cap se lovesc întru totul cu întrebările?

— Ba da, e destul, răspunse Sancho, dar țineam să mă deslușească mai bine și să-mi spună și ei mai multe.

¹ Prezicător ce se bucura de-o faimă destul de proastă, căci dădea numai răspunsuri în doi peri sau spunea lucruri cunoscute.

Cu vorbele astea se puse capăt și întrebărilor și răspunsurilor, dar nu se puse capăt și uimirii ce-i cuprinse pe toți, fără numai pe prietenii acela doi ai lui don Antonio, care știau dedesubturile aces-tei trebi. Care treabă găsi cu cale Cide Hamete Benengelf s-o deslușească pe dată, ca să nu lase lumea nedumerită, făcînd-o să creadă că cine știe ce vrajă și ce taină nemaipomenită o fi fost ascunsă în acel cap. Drept care ne spune că don Antonio Moreno, după asemănarea cu un alt cap văzut de el la Madrid, pe care-l făurise un meșter în lucrarea aramei, se apucă de-și făcu și el unul în casă, ca să-și mai omoare timpul și să-i lase pe cei neștiutori cu gura căscată. Toată ticluiala asta venea cam așa : tăblia mesei era de lemn, dar zugrăvită și lustruită în așa fel încît să pară iasp, iar piciorul pe care se sprijinea era de același soi, avînd și patru gheare de zgriptor, care ieșeau în afară, ca să țină cu mai multă tărie greutatea. Capul, care arăta a efigie și a chip de împărat roman, cu o boială ca de aramă, era cu totul și cu totul gol pe dinăuntru, și așijderea și tăblia mesei, în care se prindea atît de bine, că nici urmă de innădeală nu se zărea. Piciorul mesei, care răspundea cu pieptul și cu gitlejul aceluși chip, era și el tot gol ; și toate astea răspundeau, la rîndul lor, cu o altă cămară, care se afla sub odaia cu capul. Prin tot golul acesta, alcătuit pe dinăuntru de piciorul mesei, de tăblie, de pieptul și de gitlejul chipului de care am pomenit, trecea toc-mai bine un jgheab de tinichea, pe care nimeni nu putea să-l dibăcească. În odaia de jos, care răspundea cu cea de sus, sta cu gura apropiată de jgheab cel ce trebuia să răspundă, în așa fel că — întocmai ca într-o țeavă de suflat — glasul cobora de sus în jos și suia de jos în sus, auzin-

du-se în vorbe deslușite și limpezi, de nu era chip să dai de urma șiretlicului. Cel cu răspunsurile la întrebări era un nepot de-al lui don Antonio, student cu mintea ageră și pătrunzătoare, căruia, spunându-i unchiu-su de mai-nainte cine avea să între cu el în aceea zi în odaia unde se afla capul, îi fu lesne să răspundă într-o clipită și fără greș la întrebarea dintii ; la celelalte întrebări răspunse mai pe ocolite, dar înțelepțește, ca un înțelept ce se afla. Și mai spune Cide Hamete că încă vreo zece-douăsprezece zile a mai ținut întocmirea asta năzdrăvană ; zvonindu-se, însă, prin oraș că don Antonio avea la el în casă un cap fermecat, care dădea răspunsuri la toți cîți îl întrebau, îi fu teamă să nu ajungă treaba pînă la urechile străjilor celor neadormite ale credinței noastre și, după ce el însuși destăinuise dumnealor, închizitorilor, cum stau lucrurile, aceștia îi porunciră să nu împingă povestea mai departe și să nîmicească chipul, pentru ca mulțimea cea neștiutoare să nu se smintească. În mintea lui don Quijote și a lui Sancho Panza, a rămas însă că acel cap era fermecat și meșter în răspunsuri, spre mulțumirea mai mult a lui don Quijote decît a lui Sancho.

Cavalerii din oraș, pentru a-i fi pe plac lui don Antonio și pentru a-l cînsti pe don Quijote, și totodată pentru a-i da prilej să-și arate scrîntelile, puseră la cale o întrecere în aruncarea cu lancea, care trebuia să fie peste șase zile, dar care nu se mai făcu din pricina unei întîmplări ce s-o povesti ceva mai încolo. Într-acestea, lui don Quijote îi veni cheful să se preumbe prin oraș, așa, mai pe-ndelete și pe jos, temîndu-se ca nu cumva să se țină țîncii după el de-o umbla călare, drept care ieși la plimbare, însoțit de Sancho și de alte

două slugi de-ale lui don Antonio. Și-n timp ce don Quijote mergea pe-o uliță, întâmplarea făcu de ridică ochii și văzu scris cu slove de-o șchioapă deasupra unei porți : *Aici se tipăresc cărți*, de care lucru se bucură foarte, fiindcă pîn-atunci nu mai văzuse încă nici o tiparniță, și tare mult ținea să știe cum arată. Intră dară înăuntru, cu alaiul lui cu tot, și văzu ba cum se tipărea într-o parte, ba cum se îndreptau greșelile într-alta, ici cum se făcea, colea cum se dregea, adică, pe scurt spus, toată acea rînduială care se vede prin tiparnițele cele mari. Cînd ajungea în dreptul vreunui săltar cu slove de plumb, întreba ce se trebăluia pe-acolo ; după ce-l lămureau zețarii, se minuna el ce se minuna și trecea mai departe. Între altele, se opri iarăși în fața unu săltar și întrebă ce se lucrează. Zețarul îi răspunse :

— Seniore, cavalerul acesta, care-i aici de față (și arată către un om falnic la stat și la înfățișare, care se ținea măreț), a tălmăcit o carte toscană în graiul nostru castilian, și acum stau și eu de-i culeg slovele pentru tipărire.

— Cum îi zice cărții ? întrebă don Quijote.

La care tălmăcitorul îi răspunse :

— Seniore, în toscană cărții îi zice *Le bagatelle*.

— Și ce vrea să spună *Le bagatelle* în graiul nostru castilian ? întrebă don Quijote.

— *Le bagatelle*, zise tălmăcitorul, e cum am spune noi în castiliană „nimicurile“ ; și măcar că această carte poartă un nume atît de puțin strălucit, cuprinde totuși și-nchide-ntr-însa lucruri din cele mai folositoare și mai pline de miez.

— Eu, zise don Quijote, cunosc ceva toscană și pot să mă laud că unele stihuri de Ariosto le știu ca pe apă. Dar ia zi-mi dumneata, domnule dragă — da' să nu crezi că spun asta ca să-ți pun în-

vățătura la încercare, ci numai așa, ca să știu și eu, nu de alta — găsit-ai vreodată prin cartea dumitale vorba *pignata* ?

— Cum să nu ? De mai multe ori, răspunse tălmăcitorul.

— Și cum îi spui dumneata în graiul castilian ? întrebă don Quijote.

— Păi cum vrei să-i spun altfel decât „oală“ ? răspunse tălmăcitorul.

— Pe legea mea, zise don Quijote, că bine mai știu graiul toscan ! Pot să pun un bun rămășag că acolo unde vezi în toscană *piace*, dumneata pui în castiliană „place“ și unde vezi *più*, treci „mai“, iar pe *su* îl tălmăcești cu „sus“, și pe *giù*, cu „jos“.

— Nici vorbă că așa le tălmăcesc, spuse autorul, fiindcă asta chiar și înseamnă.

— M-aș încumeta să jur, zise don Quijote, că dumneata nu ești cunoscut pe lume, fiindcă lumea se leapădă totdeauna când e vorba să răsplătească mințile cele luminate și muncile cele vrednice de laudă. Ce de iscusințe nu se irosesc în felul ăsta ! Ce de ființe frumos înzestrate nu rămân date la o parte ! Ce de daruri nu rămân nesocotite ! Dar, cu toate astea, așa mi se pare mie, ca să tălmăcești dintr-o limbă într-alta — doar de n-o fi vorba de limbile cele domnești, adică elineasca și latineasca — este ca și cum te-ai uita pe dos la țesăturile flamande de perete, unde, măcar că se zăresc chipurile, ele sînt totuși pline de fire, care le întunecă și nu ies la iveală cu toată netezimea și cu tot luciul feței ; iar tălmăcirea din limbile ușoare nu dă dovadă nici de minte aleasă și nici de dar al vorbirii, așa cum — la fel cu cel ce tălmăcește — nu dă dovadă nici cel ce trece pe o hîrtie ceea ce-i scris pe altă hîrtie. De aici n-am, însă, de gînd să scot încheierea că treaba asta a tăl-

maciului n-ar fi vrednică de laudă, fiindcă omul se poate îndeletnici și cu alte lucruri mult mai rele și care-i aduc mai puține foloase. În socoteala asta nu intră cei doi tălmăcitori vestiți, unul învățatul Cristóbal de Figueroa¹ în al său *Pastor Fido*, iar celălalt, don Juan de Jáuregui², în a sa *Aminta*, unde ei izbutesc să te pună-n încurcătură când e vorba să alegi care-i tălmăcirea și care-i scrierea dinții. Dar ia spune-mi, rogu-te, cartea asta o tipărești pe socoteala dumitale, sau ți-ai vîndut drepturile la vreun librar?

— Pe socoteala mea o tipăresc, răspunse tălmăcitorul și eu zic c-oi cîștiga pe puțin o mie de ducăți³ cu această tipărire dinții, care o să fie la două mii de bucăți și o să se vîndă fiecare cu cîte șase reali cit te-ai șterge la ochi.

— Da' bine-ți mai faci dumneata socotelile, n-am ce zice! răspunse don Quijote. Se vede cît de colo că n-ai habar nici de învîrtelile librarilor și nici de cîrdășia dintre ei! Eu, unul, capul mi-l pun că atunci cînd te vei vedea cu două mii de

¹ Cristóbal Suarez de Figueroa, traducătorul tragicomediei pastorale a lui Guarini, intitulată *Pastor Fido* (*Păstorul credincios*), cu mare succes în epocă.

² Juan de Jáuregui, poet sevillan, a trăit un timp la Roma, unde a tradus comedia pastorală *Aminta* de Torquato Tasso, fiind autor al unui portret celebru al lui Cervantes, căci era și pictor.

³ Dintre comentatori, Clemencin a fost primul care a arătat cît se înșela traducătorul, căci nu putea cîștiga 1 000 de galbeni (11 000 de reali) cel care vindea cu 6 reali 2 000 de bucăți, realizînd doar 12 000 de reali bruto, din care urmau să se scadă tiparul și hîrtia, ce s-ar fi urcat la peste 1 000 de reali, în afară de procente date librarilor și diverselor impozite. De aici replica iritată a lui Don Quijote, care exprimă punctul de vedere al lui Cervantes, scriitor cu o experiență nefericită a cîștigurilor realizate din cărți.

cărți în spinare, ai să te pomenești atît de strivit, de-o să-ți vină să-ți iei cîmpii, nu alta, mai cu seamă dacă cartea e și cam încîlcită, și nici cît de cît piperată.

— Da' ce-i fi vrînd dumneata, spuse tălmăcitorul, să i-o încredințez unui librar, care pe dreptul meu să-mi dea, acolo, trei *maravedís* și să mai și creadă că-mi face cine știe ce hatîr dacă mi-i dă ? Eu nu-mi tipăresc cărțile ca să dobîndesc faima pe lume, fiindcă destul au făcut lucrările mele să se-audă de mine ; cîștig, asta caut, că fără de el o para chioară nu face bunul renume.

— Deie-ți Domnul cu găleata, răspunse don Quijote, și trecu mai departe la un alt săltar, unde văzu că se îndreptau greșelile de pe coala unei cărți, căreia-i zicea *Lumina sufletului*. Și dac-o văzu, zise : Așa cărți, măcar că-s cîte vrei de soiul lor, trebuie să se tipărească, fiindcă mulți sînt și păcătoșii care le folosesc, și-i nevoie la nesfîrșit de lumină pentru atîția întunecați.

Trecu mai departe și văzu, tot așa, cum se îndreptau greșelile la altă carte ; întrebă ce carte-i aceea, și află că-i zicea *A doua parte din iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha*¹, alcătuită de un cutărică din Tordesillas.

— Am mai auzit eu de cartea asta, spuse don Quijote, și pe sfîntul adevăr că-mi ziceam înde mine cum c-a și fost arsă și făcută praf, ca o prostie nesăbuită ce este ; dar las', c-o ajunge-o și pe ea Ignatul, ca pe orice rîmător, căci poveștile cele mincinoase numai într-atît sînt bune și desfătătoare întrucît se apropie de adevăr sau de ase-

¹ Cervantes transcrie inexact titlul ediției apocrife, care nu se cheamă *Segunda parte* (*A doua parte*), ci *Segundo tomo* (*Al doilea volum*).

mănarea cu adevărul, iar cele adevărate sînt cu atît mai bune cu cît tot mai adevărate sînt ! și spunînd aste vorbe, ieși cam cu năduf la inimă din tiparniță.

Chiar în ziua aceea don Antonio făcu toate cele de trebuință pentru a-l duce să vadă galerele ce se aflau la țarm, de care lucru Sancho se bucură foarte, fiindcă de cînd se știa pe lume așa ceva nu mai văzuse el. Don Antonio îl vesti și pe căpitanul galerelor că-n acea seară o să-l ducă pe oaspetele lui să le vadă, pe vestitul don Quijote de La Mancha, de care auziseră și căpitanul și toți localnicii orașului ; iar cele ce s-au întîmplat în galere se vor povesti în capitolul care vine acum.

CAPITOLUL LXIII

**Despre năpasta ce-a căzut pe capul lui
Sancho cînd s-a dus că cerceteze galerele și
despre nemaipomenita aventură a frumoasei
arăpoaice**

Multe socoteli își mai făcea don Quijote în legătură cu răspunsul capului fermecat, fără ca nici una din ele să dibuiască înșelăciunea, și toate se îndreptau către făgăduiala — pe care el o luase de bună — că Dulcinea va fi dezlegată de vrăji. Făcea el ce făcea și tot acolo îi mergea gîndul, și se bucura în sinea lui, socotind că-n curînd va vedea faptul dus la îndeplinire ; cît privește pe Sancho, măcar că-i era urît să mai fie cîrmuitor, așa cum s-a mai spus, tare mai ținea totuși să poruncească iarăși și să fie ascultat ; căci asta-i urmarea

cea păcătoasă, pe care-o aduce cu sine deprinde-rea de a porunci, chiar dacă e numai o amăgire.

În sfârșit, în acea seară don Antonio Moreno, gazda lui, și cei doi prieteni ai acestuia, dimpreună cu don Quijote și cu Sancho, se duseră la galere. Fiindcă fusese vestit căpitanul de venirea lor, care-i dădea fericitul prilej să-i vadă în fața ochilor pe mult vestiții don Quijote și Sancho, numai ce ajunseră la țarm, că toate galerele își și coborîră pinzele, iar oboaiele prinseră să răsune. De-ndată se lăsă pe apă o luntre așternută cu chilimuri scumpe și cu perne din catifea cîrmizie, și de îndată ce don Quijote puse piciorul într-însa, pe galera cea mare fu descărcat tunul de dinainte, și același lucru se întîmplă și pe celelalte galere, iar cînd dete el să se urce pe scara din dreapta, toată suflarea de pe corabie îi ură bun-venit, strigînd : „Trăiască, trăiască, trăiască !“ de trei ori, așa cum e datina cînd vreun om de vază vine să cerceteze galera. Îi dete mîna și căpitanul — că așa îi vom zice de-acu înainte — care era un cavaler de viță din Valencia, îl îmbrățișă și zise :

— Ziua asta o voi însemna cu o piatră albă, ca pe una din cele mai frumoase pe care socot că le-am avut de cînd trăiesc, deoarece mi-a fost dat să-l văd pe seniorele don Quijote de La Mancha ! Zi vrednică de pomenire, care ne va arăta cum acest cavaler cuprinde și adună într-însul toată vitejia cavaleriei celei rătăcitoare !

Cu alte vorbe, tot pe atît de curtenitoare, îi răspunse și don Quijote, bucuros cum nu se mai poate că se vedea cinstit atît de domnește. Intrară cu toții pe la pupa galerei, care era minunat împodobită, și se așezară pe scaunele de pe margini. Conducătorul vislașilor trecu în față și făcu semn

cu fluierul ca toată gloata să-și lepede straiele¹, care lucru se îndeplini într-o clipă. Sancho rămase năucit cînd văzu atîta omenire despuiată, și mai cu seamă cînd văzu că se ridică pînzele cu atîta iuțeală, de-i venea să creadă că toți împielîtații puneau mîna la treabă; dar toate astea erau floare la ureche față de ce voi spune acuma.

Tocmai ședea Sancho pe un scăunăș de lîngă vislașul încheietor din dreapta, care, pus dinainte la cale de ce avea să facă, mi ți-l înhătă pe Sancho și, după ce-l ridică în brațe, îl azvîrli gloatei, aflată toată în picioare la pîndă; și atunci, începînd din dreapta galerei, se văzu bietul Sancho trecut și azvîrlit cu atîta iuțeală pe brațele acelei liote de pe-o bancă pe alta, de nu mai vedea înaintea ochilor și era incredințat — asta nici vorbă — că chiar tartorii iadului puseseră ghearele pe el; și nu mi-l slăbiră pînă nu făcură cu el înconjurul corăbiei prin stînga, după care-l azvîrliră iarăși la pupa. Acolo rămase, sărmanul, stîlcit, cu sufletul la gură și tot o apă, fără să-și poată da seama ce se petrecuse cu el.

Don Quijote, care-l văzuse pe Sancho cum zboară așa fără aripi, îl întrebă pe căpitan dacă acestea erau ceremoniile care se obișnuiau față de cei ce puneau întîia oară piciorul pe galere, fiindcă dacă așa erau, el, căruia nu-i ardea să se țină de ele, n-avea chef să se lase muștruluit în halul ăsta, și se jura pe Dumnezeuul lui că de s-o apropia careva să-l înșface pentru a-l învîrți pe sus, apai să știe că și sufletul din el i l-o scoate în ghionți, și numai ce spuse vorbele astea, că se și

¹ Era obiceiul, pe galere, ca vislași să se dezbrace înainte de a începe vîslitul, și se comanda cu strigătul: „*Ropa afuera!*”

ridică-n picioare, punînd mîna pe spadă. Tocmai în clipa asta coborîră pînza și, cu un zgomot asurzitor, lăsară să cadă de sus în jos prăjina de care era prinsă. Sancho crezu că se desprindea cerul din balamale și cădea pe capul lui, pe care și-l aplecă, mort de frică, virîndu-și-l între picioare. Dar nici don Quijote nu-și mai ținu firea, fiindcă se sperie și el, strînse din umeri și se schimbă la față. Gloata galeoșilor ridică prăjina cu aceeași iuțeală și cu același zgomot cu care o coborîse, și toate astea le făcu într-o tăcere de moarte, de ziceai că n-ar fi avut nici glas, nici suflare. Conducătorul vislașilor dete semn să se ridice ancora și, sărînd la mijlocul punții, prinse să mîngîie cu gîrbaciul sau cu biciul spinările gloatei. Cînd văzu Sancho cum se mișcau atîtea picioare roșii — fiindcă drept picioare luase el vislele — își spuse înde sine :

„Astea mai zic și eu că-s lucruri vrăjite, iar nu celea de care-mi tot cîntă stăpînu-meu ! Ce-au făcut oare nenorociții ăștia de-i biciuiește-n așa hal ? Și cum de singur omul ăsta, care se-nvîrte pe-aici fluierînd, cutează să biciuiască atîta lume ? Acum sînt încredințat de-a binelea că ăsta-i curat iadul sau, hai, măcar purgatoriul“.

Don Quijote, care văzu luarea-aminte cu care Sancho căta la cele ce se petreceau, îi spuse :

— Vai, Sancho dragă, cît de ușor și la îndemînă ți-ar fi — numai de ai vrea — să te despoi de la brîu în sus, să te-amesteci printre seniorii ăștia și să sfîrșești o dată cu dezlegarea de vrăji a Dulcinei ! Fiindcă cu năpasta și cu pătimirea atîtor inși nu ți-ai mai simți-o prea mult pe a ta, și unde mai pui că poate înțeleptul Merlin o

socoti fiecare din bicele astea — că-s date de-o mînă zdravănă — cît zece din acelea pe care, pînă la urma urmei, tot trebuie să ți le dai tu.

Tocmai voia căpitanul să întrebe că de ce bi-ciuri pomeneau ei sau de ce dezlegare de vrăji a Dulcinei era vorba, cînd corăbierul de veghe spuse :

— Monjuich¹ dă semn că o corabie cu pînze se află în dreptul coastei dinspre partea de apus.

Cînd auzi căpitanul una ca asta, sări îndată pe punte și spuse :

— Haideți, copii, să nu ne scape ! Asta de care ne dă semn straja pesemne că-i o corabie cu corsari din Alger !

Cit ai clipi, se apropiară și celelalte galere de corabia cea mare ca să afle ce li se poruncea. Căpitanul hotărî ca două dintre ele să iasă în largul mării, iar el, dimpreună cu a treia galera, s-o ia de-a lungul coastei, pentru ca, în felul acesta, corabia să nu le poată scăpa. Vîslașii puseră zdravăn mîinile pe vîsle, împingînd galerele cu atîta strășnicie, de ziceai că zboară. Cele ieșite în larg, după ce făcură două leghe bune, iată numai că zăriră o corabie, pe care o socotiră, după ochi, la vreo paisprezece-cincisprezece vîsle, și așa și era. Acea corabie, cînd zări și ea, la rîndul ei, galerele, a luă la sănătoasa cu gîndul și cu nădejdea ca, fiind ușoară, să scape ; însă căzu prost cu socote-lile, pentru că galera cea mare întruchipa unul din cele mai ușoare vase din cîte pluteau pe mare, și-atît de tare se apropie de ea, încît pentru cei

¹ Postul de veghe de pe turnul Mont Juich trebuia să dea semnalul întregului oraș ori de cîte ori se vedea o ambarcație în dreptul coastei.

de pe corabie se arăta limpede ca lumina zilei că nu mai e chip să scape, așa încît conducătorul ei avea de gînd să lase vislele-n plata Domnului și să se predea, ca să nu-l mai întărite pe căpitanul care conducea galerele noastre; decît că soarta, care cu totul altminteri îl călăuzea, făcu în așa fel că, atunci cînd galera cea mare se apropiase atît de tare încît cei de pe corabie puteau auzi glasurile dintr-însa, care-i strigau să se predea, iată numai că doi *toraquis*, adică, cum am spune, doi turci cherceliți, din care se mai aflau încă vreo doisprezece pe corabie, sloboziră două descărcături de pușcă, drept care trimiseră pe cea lume doi oșteni care se aflau pe galerele noastre.

Cînd văzu una ca asta, căpitanul jură să facă de petrecanie la toți cîți i-o prinde pe corabie, și se năpusti asupra-i cu toată înverșunarea, dar corabia îi alunecă pe sub visle. Galera, însă, înaintă cu repeziciune: cei de pe corabie se văzură pierduți; întinseră pînzele cită vreme galera cotea, și din nou, cu ajutorul pînzelor și al vislelor, o luară la goană; dar strădania nu le aduse tot atîta folos cită pagubă le pricinui cutezanța, pentru că, ajungîndu-i galera cea mare cam pe la jumătate de leghe și ceva, trînti vislele peste ei și-i prinse pe toți teferi, ca din oală. Sosiră într-acestea și celelalte două galere, și cîteșipatru se întoarseră cu prada la țarm, unde stătea să-i aștepte pazderie de omenire, nerăbdătoare să vadă ce-or aduce. Cînd ajunseră aproape de uscat, căpitanul avu de grijă să se azvîrle ancora și-și dete seama că pe țarm se afla și locțiitorul regelui în Barcelona. Porunci să se lase luntrea pe apă ca să-l aducă și puse să se coboare prăjina de

care erau prinse pînzele, pentru a-i spînzura îndată pe conducătorul cel turcesc și pe ceilalți turci prinși pe corabie, care să fi fost cam la treizeci și șase de inși, toți niște vlăjgani, cei mai mulți dintr-înșii pușcași turci.

Căpitanul întrebă cine era conducătorul corăbiei, și atunci cînd unul din cei prinși îi răspunse în grai castilian (mai tîrziu avea să iasă că acesta era un spaniol turcit) :

— Flăcăiandul acesta, stăpîne, pe care-l vezi aici, e conducătorul nostru, și arată către unul din cei mai frumoși și mai chipeși tineri din cîți ar putea să-i zugrăvească închipuirea omenească.

Virsta, după cîte arăta, nu-i era nici de 20 de ani. Căpitanul îl întrebă :

— Ia spune-mi, cîine nesăbuit, ce te-a îndemnat să-mi ucizi oștenii, de vreme ce tot vedeai că-i cu neputință să-mi mai scapi ? Așa știi tu să aduci cinstire galerelor celor mari ? Nu știi, oare, că nu se cheamă vitejie cutezanța ? Nădejdea care începe să piară trebuie să-i facă pe oameni îndrăzneți, dar nu cutezători.

Conducătorul tocmai voia să răspundă, dar căpitanul nu putu să-audă în clipa aceea răspunsul, fiindcă se duse să-l primească pe locțiitorul regelui, care chiar atunci se urca pe galeră, și, o dată cu el, se mai urcară și niște slugi de-ale lui, dimpreună cu cîțiva inși din oraș.

— Bun a mai fost vînatul, căpitane ! spuse locțiitorul.

— Pe-atît de bun, răspunse căpitanul, precum ai să-l vezi și înălțimea-ta îndată, atîrnat de prăjina asta.

— Cum așa ? răspunse locțiitorul.

— Păi, împotriva oricărei legi și împotriva oricărei înțelegeri și orînduiei a războiului, răspunse căpitanul, mi-au ucis doi dintre cei mai buni oșteni care se aflau în galerele acestea, și atunci eu am jurat să-i spînzur pe toți cîți am prins, și mai cu seamă pe tinerelul ăsta, care-i conducătorul corăbiei, și arată către flăcăiașul care se și afla cu mîinile legate și cu ștreangul de gît, așteptîndu-și moartea.

Cătă locțiitorul la el și, văzîndu-l atît de chipeș, atît de arătos și atît de la locul lui, și fiindcă însăși frumusețea lui chezășuia pentru el în aceea clipă¹, îi dete-n gînd să-l scape de la moarte, așa că-l întrebă :

— Ia spune-mi, conducător al corăbiei, ce ești tu din născare, turc, arap sau creștin turcit ?

La care tînărul răspunse tot în grai castilian :

— Nu-s nici turc din născare, nici arap și nici creștin turcit.

— Atunci ce ești dară ? întrebă locțiitorul.

— Femeie creștină sînt, răspunse tînărul.

— Femeie creștină ? Și-ntr-un astfel de port și-ntr-o astfel de împrejurare ? Da' ăsta-i un lucru de care mai degrabă să te crucești decît să-l crezi !

— Seniorilor, spuse flăcăul, lăsați pentru mai tîrziu punerea în fapt a uciderii mele, că doar n-o să fie mare pagubă dacă vă veți mai amîna răzbunarea atîta numai cît vă voi povesti și eu viața mea.

Cine să fi fost atît de împietrit la inimă încît să nu se-nmoaie la auzul acestor vorbe, măcar pîn-o fi să asculte ce avea de gînd să spună flă-

¹ Aluzie la o maximă aristotelică, după care frumusețea este chezășia favorurilor.

căiașul cel întristat și urgisit ? Căpitanul îi zise să spună ce-o pofti, dar să nu tragă nădejde că i-o veni iertarea de vina pe care și-o știe el prea bine. Dacă i se dote această îngăduință, tânărul începu să vorbească așa :

— Din nascare țin de acel neam mai mult nefericit decît cuminte, peste care a plouat zilele astea un potop de năpaste : sînt zămislită din părinți mauri. Minată de șuvoiul restriștii ce-a căzut pe neamul meu, am fost dusă de niște unchi de-ai mei în Berberia, fără a-mi folosi la nimic destăinuirea că-s creștină, cum chiar și sînt, și încă nu din cele prefăcute și ticluite, ci din acelea adevărate și catolice. Față de cei puși să ne izgonească în surghiunul nostru cel amarnic nu mi-a fost de nici un ajutor mărturisirea acestui adevăr și n-au vrut să mă creadă nici unchi mei, care mi-au luat vorbele mele drept minciună și băsnire ca să rămîn în țara unde am văzut lumina zilei, așa că m-au dus cu ei mai mult cu sila decît de bunăvoie. Maică-mea a fost creștină, iar taică-meu, om înțelept, fost-a și el tot pe-atît de creștin : credința catolică am supt-o o dată cu laptele, și am fost crescută între deprinderile cele bune. Nici după grai și nici după purtări — așa cel puțin cred eu — nu m-am dovedit cu nimic c-aș fi arăpoaică. Pe potriva acestor virtuți — fiindcă virtuți zic eu că sînt — și în pas cu ele îmi cresc și frumusețea, dacă poate fi într-adevăr vorba de așa ceva la mine ; și deși cuminte foarte și tot închisă-n casă, se vede treaba că nu eram eu chiar atît cît trebuia ca să nu fiu văzută de un tânăr senior, pe nume don Gaspar Gregorio¹, fe-

¹ Pe iubitul fetei lui Ricote, Cervantes l-a numit, în capitolul LIV, don Pedro Gregorio. Aici e numit Gaspar Gregorio, iar mai departe Gaspar.

ciorul cel mare al unui cavaler ce stăpânește un sat vecin cu al nostru. Să m-apuc să mai înșir cum ne-am văzut, cum ne-am vorbit, cum am simțit că se topește după mine, și cum tot pe-atit m-am prins și eu în dragoste pentru el, prea s-ar lungi povestea, și asta tocmai acum, cînd stau cu frica-n sin că între limbă și gitlej stă gata să treacă funia cea neîndurată, care mă amenință, așa c-am să povestesc numai cum don Gregorio și-a pus în gînd să ne-nsoțească în surghiunul nostru. S-a amestecat, dară, cu maurii, care veneau de prin alte sate, fiindcă le știa de minune graiul, și-n timpul drumului s-a-mprîetenit cu doi unchi de-ai mei, care mă duceau cu ei; căci taică-meu, om chibzuit și prevăzător, de-ndată ce-a auzit întîia strigare care ne vestea surghiunul, a și plecat din sat și s-a dus să caute vreun loc de adăpost prin cele străinătăți, unde să fim și noi primiți. A lăsat îngropate într-un loc, pe care numai eu îl știu, mulțime de mărgăritare și de nestemate de mare preț, dimpreună cu ceva bani în galbeni și taleri de aur. Mi-a poruncit să nu m-ating sub nici un temei de comoara ce-o lăsa, dac-o fi să ne surghiunească, mai-nainte de întoarcerea lui. Am ascultat de porunca lui și, dimpreună cu unchii mei, precum am spus, și cu alte neamuri și prieteni, am trecut în Berberia, iar locul unde ne-am statornicit a fost cetatea Algerului. Dar parcă-n iad ne-am fi statornicit, nu alta! Regele din Alger a aflat de frumusețea mea și mi-a mai mers faima pe lingă el că-s și bogată, lucrul care a fost, pe de o parte, spre norocul meu. M-a chemat la sine și m-a întrebat din ce parte a Spaniei eram și ce bani și odoare aveam la mine. I-am spus din ce sat sînt și cum că banii și scum-

peturile rămăseseră îngropate acolo, dar că destul de lesne s-ar putea pune mîna pe ele dacă m-aş întoarce chiar eu să le iau. Toate astea i le-am spus din grijă să nu-l orbească cumva frumuseţea mea, ci mai bine lăcomia lui. În vreme ce vorbeam noi astfel, îi ajunse la ureche cum că, o dată cu mine, mai sosise şi unul din flăcăiandrii cei mai chipeşi şi cei mai frumoşi din cîţi şi-i poate închipui mintea omenească. Pe dată am şi înţeles că era vorba de Gaspar Gregorio, a cărui înfăţişare arătoasă întrece oricare altă frumuseţe vrednică de-a fi îndrăgită. M-am îngrozit la gîndul primejdiei ce-l păstrea pe don Gregorio, fiindcă la varvarii aceia de turci se socoteşte ca mai mare lucru şi la mai mare preţ un fecior sau un flăcău arătos decît o femeie, de-ar fi ea şi picată din soare ! De-ndată a poruncit regele să i-l aducă dinainte ca să-l vadă, şi m-a-ntrebat dacă adevărat era ceea ce i se spusese despre acel tinerel. Atuncea eu — parcă Dumnezeu mă luminase — i-am spus că era adevărat ; îi trăgeam, însă, luarea-aminte că nu era bărbat, ci femeie, ca şi mine, şi-l rugam cu cerul şi pămîntul să-mi îngăduie a mă duce s-o îmbrac în portul ei cel firesc, pentru ca să-şi arate din plin frumuseţea şi să se înfăţişeze mai puţin stînjenită dinaintea lui. Mi-a spus că primea bucuros şi c-a doua zi om vorbi noi cum să facem şi să dregem ca să mă-ntorc în Spania pentru a dezgropa comoara cea tănuită. Am vorbit cu don Gaspar şi i-am arătat primejdia care-l păstrea dacă s-o da drept bărbat ; l-am îmbrăcat în straie de arăpoaică, şi chiar în acea seară l-am dus dinaintea regelui, care dacă l-a văzut, s-a minunat foarte şi şi-a pus în gînd să-l păstreze pentru a-l da în dar sultanului ; vrînd,

însă să ocolească primejdia ce putea să-l amenințe în serai din partea femeilor lui, și temîndu-se pentru el, porunci să fie găzduit în casa unor arăpoaice de neam mare, care să-l țină la ele și să-l slujească; și acolo l-au și dus pe dată. Cît ne-a durut la inimă pe amîndoi — fiindcă nu pot să tăgăduiesc că mi-e drag — judece aceia care se-ndrăgesc cu foc și-s nevoiți să se despartă. Curînd a pus și regele la cale cele trebuincioase ca să mă-ntorc în Spania pe această corabie, avînd să mă-nsoțească și doi turci, de neamul lor, care n-au fost alții decît aceia care v-au ucis oștenii. A mai venit cu mine și spaniolul ăsta turcit — și arată către acela care întîiul vorbise — de care sînt bine încredințată că-i creștin tăinuit și c-a venit mai mult cu gîndul să rămînă-n Spania decît să se mai întoarcă în Berberia. Ceilalți oameni de pe corabie sînt arapi și turci, care nu slujesc la alta decît să mîne la visle. Cei doi turci, hapsîni și neobrăzați cum sînt, făr-a ține seamă de porunca ce-o aveau, ca pe mine și pe turcitul ăsta să ne coboare pe uscat în straie creștinești — pe care le aveam la noi — de cum om da dintîi de vreun țarm spaniol, au vrut ca mai-nainte să dea tîrcoale coastei și — de-or putea — să pună mîna pe ceva pradă, temîndu-se că dacă mai-nainte ne-ar coborî pe noi, s-ar putea să cădem prost și să fim siliți a destăinui că ne așteaptă prin apropiere corabia lor, și atunci, dacă s-ar mai afla și niscai galere de-a lungul țărmlui, acestea i-ar culege ca din oală. Azi-noapte am dibuit și noi țărmlul acesta, și, fiindcă n-am prins de veste de aceste patru galere, am fost descoperiți și ni s-a întîmplat cele ce-ați văzut și

domniile-voastre. În două vorbe asta e : don Gregorio a rămas între femei în straie femeiești, primejdut foarte de-a se pierde, iar eu mă văd cu mîinile legate, așteptînd sau, mai bine zis, temîndu-mă că mi s-o lua viața, care și așa a ajuns o povară pentru mine. Acesta e, seniorilor, sfîrșitul poveștii mele celei jalnice, poveste pe cît de-adevărată, pe-atît de nefericită. Ceea ce vă rog este să mă lăsați să mor creștinește, căci, precum am spus, cu nimic nu m-am făcut vinovată de greșala în care au căzut cei de-un neam cu mine.

Apoi tăcu, cu ochii plini de lacrimi duioase, cu care se mai însoțiră și alte multe lacrimi ale celor ce erau de față. Locțiitorul, înduioșat și cuprins de milă, fără s-o agrăiască cu o vorbă, se apropie de ea și, cu mîinile lui, dezlegă funia care strîngea mîinile cele frumoase ale arăpoaicei.

Și cită vreme arăpoaica cea creștinată își depăna nemaiauzita-i poveste, stătea cu ochii ațintiți la ea un hagiul bătrîn, care intrase în galeră atunci cînd intrase și locțiitorul ; și numai ce puse capăt arăpoaica vorbirii ei, că el i se și aruncă la picioare, îmbrățișîndu-i-le, și-i spuse cu vorbe întrerupte de sughituri și de oftări fără de număr :

— O, Ana Felix, copila mea neferice, eu sînt părintele tău, Ricote, m-am întors să te caut, fiindcă nu puteam trăi fără tine, care ești sufletul meu !

La auzul vorbelor sale, Sancho făcu ochi mari și ridică capul, lăsat pîn-atunci în jos, la gîndul năpastei sale cu azvîrlitul și, cătînd la hagiul, își dete seama că este Ricote în carne și oase, cel cu care se-ntîlnise în ziua în care-și lăsase păcatelor ocîrmuirea, și se încredință că tînăra arăpoaică era fata acestuia, care acum, slobozită, își îmbră-

țișa părintele, amestecându-și lacrimile cu ale lui. Atunci grăi Ricote către căpitan și către locțiitor :

— Înălțimile-voastre, aceasta e copila mea, mai năpăstuită prin pățaniile decît prin numele ei. Ana Felix o cheamă — i se mai spune și Ricota — vestită atît prin frumusețea ei, cît și prin avuția mea. Eu mi-am lăsat pămîntul strămoșesc, ducîndu-mă să caut prin cele străinătăți pe cineva care să ne găzduiască și să ne primească și, după ce l-am aflat în țara nemțească, m-am întors în straiiele astea de hagi, însoțit de alți nemți, ca să-mi caut copila și să-mi dezgrop bogățiile cele multe, pe care le lăsasem îndosite. Copila nu mi-am găsit-o, mi-am găsit însă comoara, pe care o am cu mine, și acum, iată, prin nemaîînchipuita întorsătură a lucrurilor, pe care a-ți văzut-o, mi-am găsit comoara ce mă înavuțește mai presus de orice, adică pe mult îndrăgita mea copilă ! Dacă nevinovăția noastră și lacrimile ei, precum și ale mele, pot să lase neatins simțul dreptății voastre și, totodată, să deschidă și o ușă îndurării, folosiți-o față de noi, căroră niciodată nu ne-a stat în minte să vă aducem vreo vătămare și nici nu ne-am unit întru nimic cu gîndul alor noștri, care pe bună dreptate au fost surghiuniți.

Atunci spuse și Sancho :

— Îl cunosc eu bine pe Ricote și știu că nu minte cînd spune că Ana Felix îi fata lui, dar în celelalte daraveri, cu dusul și venitul, și dacă are gînd bun sau gînd rău, nu mă bag.

În vreme ce toți de față se minunau de ne-maipomenită întîmplare, căpitanul spuse :

— Una cîte una, lacrimile tale văd eu că n-au să mă lase să-mi aduc jurămîntul la îndeplinire. Să trăiești, frumoasă Ana Felix, cîți ani de viață

ți-a hărăzit cerul și să-și iei pedeapsă pentru vina lor făptașii cei neobrăzați și cutezători !

Și pe loc porunci să-i spînzure de prăjină pe cei doi turci care-i uciseseră pe cei doi oșteni ai lui, dar locțiitorul îl rugă cu multă stăruință să nu-i spînzure, fiindcă fapta lor a fost mai mult ieșire din minți decît cutezanță. Căpitanul ascultă de rugămintea locțiitorului, deoarece cu sînge rece răzbunările nu se îndeplinesc așa cum trebuie. Se îngrijiră îndată în ce chip să-l scoată pe Don Gaspar Gregorio din primejdia în care rămăsese. Pentru aceasta Ricote fu gata să dea două mii de taleri, pe care-i avea în mărgăritare și în odoare. Se găsiră mai multe căi, dar nici una nu se dovedi atît de bună ca aceea pe care o găsisese turcitul cel mai înainte pomenit, și care era gata să se întorcă în Alger într-o luntre măruntă, care să aibă pînă la șase vîsle, minuite de vîslași creștini, fiindcă el se pricepea unde, cum și cînd putea și trebuia să se coboare pe uscat, și așijderea știa și casa unde se afla găzduit don Gaspar. Căpitanul și cu locțiitorul stăteau la îndoială dacă să se încreadă în turcit și dacă să-i dea pe mină creștinii care să tragă la vîsle. Ana Felix dete cheazășie pentru el, și de asemenea și Ricote, părintele ei, care făgădui să plătească un preț de răscumpărare pentru creștini dac-or fi dați cumva pierzării.

Se opriră dară cu toții la acest gînd, și apoi coborî și locțiitorul, iar don Antonio Moreno luă cu el pe arăpoaică și pe tatăl ei, după ce locțiitorul îl struni să-i țină și să-i omenească cît o putea mai bine, fiindcă, din parte-i, și el era gata să trimită, pentru bunăstarea lor, tot ce-o avea în casă : iată pînă unde a ajuns bunăvoința și dragostea pe care frumusețea Anei Felix i le-a trezit în suflet.

CAPITOLUL LXIV

**Unde-i vorba despre aventura care l-a amărit
pe don Quijote mai mult decît toate cîte i
s-au întîmplat pîn-atunci**

Soața lui don Antonio Moreno — așa spune povestea — se bucură nespus de mult văzînd-o la ea în casă pe Ana Felix. O primi, dară, cum nu se poate mai bine, îndrăgindu-i atît frumusețea cît și înțelepciunea, fiindcă și-n una și-n alta era desăvîrșită, și toată lumea din oraș, ca la chemarea clopotelor, alerga s-o vadă. Don Quijote spuse către don Antonio că lui nu-i plăcea felul cum puseseră la cale slobozirea lui don Gregorio, fiindcă tertipul părea să fie mai curînd primejdios decît bine chibzuit, și că ar fi bine să-l treacă pe el în Berberia, cu armele și cu calul lui, căci, în ciuda întregii arăpimi, l-o scoate el de-acolo, așa cum făcuse don Gaiféros cu soața sa Melisendra.

— Ia seama, luminăția-ta, zise Sancho cînd auzi de treaba asta, că seniorele don Gaiféros de pe uscat a scos-o pe soața lui și tot pe uscat a dus-o și-n Francia; dar aici, dacă-l scoatem cumva pe don Gregorio, n-o să avem pe unde să-l ducem în Spania, pentru că-i marea la mijloc.

— Pentru toate se găsește leac, numai pentru moarte nu, răspunse don Quijote, căci, dac-o trage luntrea pe țarm, ne-om putea îmbarca într-însa chiar de-ar fi să ne oprească o lume-n-treagă!

— Frumos zugrăvești luminăția-ta treaba asta, nimic de zis, și o-nfățișezi ca pe-un lucru ușor, dar de la vorbă și pînă la faptă îi cale lungă.

Eu rămîn, de aceea, la cele ce spune turcitul, care-mi pare un om de nădejde și cu scaun la cap.

Don Antonio spuse că dacă turcitul n-o duce treaba la bun sfîrșit, atunci au să se folosească de ceea ce-i dase în gînd marelui don Quijote și au să-l treacă-n Berberia. Două zile mai tîrziu plecă și turcitul într-o luntre ușoară, cu cîte șase vîsle de fiecare parte, însoțit fiind de-o ceată de oameni tot unul și unul, iar peste alte două zile plecară și galerele către Levant, după ce căpitanul îl rugă pe locțiitor să-i dea și lui de știre de ce-o avea să iasă cu dezrobirea lui don Gregorio, precum și de cele ce-o fi să se-ntîmple cu Ana Felix. Locțiitorul îi făgădui că va face așa cum l-a rugat. Și într-o dimineată, la Barcelona, ieșind don Quijote să se preumbe pe țărm, armat cu toate armele sale — pentru că, așa cum de-a-tîtea ori spunea el, armele erau podoabele lui, iar odihna lui era lupta, încît nu se despărțea o clipă de ele — văzu că vine către el un cavaler, armat așijderea pînă-n dinți, care avea zugrăvită pe pavază o lună strălucitoare și care, după ce ajunsese la o mică depărtare de el, așa ca să poată fi auzit, ridicînd glasul și îndreptîndu-și vorbele către don Quijote, zise :

— Slăvite cavaler și niciodată îndeajuns de lăudate don Quijote de La Mancha, eu, Cavalerul Albei Luni, ale cărui nemaiauzite isprăvi îți vor fi ajuns la urechi, vin să mă lupt cu tine și să încerc puterea brațului tău, cu gîndul să te fac să recunoști și să mărturișești că aleasa mea — oricine ar fi ea — e fără de asemănare mai frumoasă decît Dulcinea ta din Toboso ! Care adevăr, dacă tu l-ai mărturisi de la bun început, te-ar cruța pe tine de moarte, iar pe mine de osteneala pe care mi-aș lua-o ca să te ucid ; și

dacă, dimpotrivă, ai alege lupta eu te-aş birui, nu cer altă îndestulare decît aceea ca tu, punîndu-ţi armele deoparte şi încetînd de-a mai căuta aventuri, să te laşi păgubaş şi să te-ntorci la tine-n sat pe timp de un an, unde fără a mai pune mîna pe spadă, să trăieşti într-o pace netulburată şi într-o tihnă prielnică, fiindcă asta ţi-o fi de folos ca să-ţi sporeşti averea şi ca să-ţi mîntuieşti sufletul ; iar dacă tu mă vei birui, atunci viaţa mea va fi în mîinile tale ; tot ale tale vor fi, ca pradă de luptă, şi armele şi calul meu, iar faima isprăvilor mele va trece pe scama ta. Cumpăneşte ceea ce-ţi împacă mai bine socotelile şi dă-mi răspunsul pe loc, fiindcă toată ziua de azi e pusă de mine ca soroc să mîntui cu treaba asta.

Don Quijote rămase mut şi înmărmurit atît de cutezanţa Cavalerului Albei Luni, cit şi de temeiul pentru care îl înfrunta. Şi atunci, domol de tot, dar cu vorbă hotărîtă, îi răspunse :

— Cavaliere al Albei Luni, ale cărui isprăvi n-au ajuns pîn-acum la urechile mele, te voi pune să juri că n-ai văzut-o niciodată pe vestita Dulcinea, căci, dac-ai fi văzut-o, nici vorbă că te-ai fi ferit să-mi ceri ceea ce-mi ceri, fiindcă vederea ei te-ar fi incredinţat că nu s-a aflat vreodată şi nici nu se poate afla pe lume frumuseţe care să se asemene cu a ei. Şi aşa, fără a spune că minţi, ci numai că nu ştii despre ce-i vorba, cu învoielile de care m-ai înştiinţat, primesc înfruntarea dumitale, şi chiar pe dată, ca să nu treacă ziua ce-ai sorocit-o ; şi din învoielile amintite scot afară numai pe aceea ca faima isprăvilor dumitale să treacă pe socoteala mea, fiindcă eu nu ştiu nici care sînt aceste isprăvi şi nici cit sînt ele de mari ; mă mulţumesc eu şi cu ale mele bune-

rele, așa cum sînt. Alege-ți dumneata aici pe cîmp locul pe care-l vrei, că și eu mi-l voi alege pe-al meu, și căruia din noi îi va ajuta Dumnezeu, îi va face și celălalt pe voie.

Cineva din oraș îl zărise pe Cavalerul Albei Luni și-i spuse locțiitorului că stătea de vorbă cu don Quijote de La Mancha. Locțiitorul, crezînd c-o fi iarăși vorba de vreo aventură pusă la cale de don Antonio Moreno sau de vreun alt cavaler din oraș, ieși îndată la țarm, dimpreună cu don Antonio și cu alți mulți cavaleri care-l însoțeau, tocmai în clipa cînd don Quijote îl întorcea din friu pe Rocinante, ca să ia pe cîmp depărtarea trebuincioasă. Văzînd, dară, locțiitorul că amîndoi cavalerii aveau de gînd să se-ndrepte unul către altul spre a se-ncăiera, veni între ei, întrebîndu-i care era pricina ce-i îndemna să se bată așa pe neașteptate. Cavalerul Albei Luni îi răspunse că se băteau pe temeiul unei întîietăți în frumusețe, și-n două vorbe îi spuse același lucru pe care i-l spusese mai-nainte și lui don Quijote, dimpreună cu înțelegerea dintre ei în ce privește urmările luptei. Locțiitorul se apropie de don Antonio și-l întrebă pe șoptite dacă știe cumva cine-i Cavalerul acela al Albei Luni sau dacă nu era poate vreun renghi pe care voiau ei să i-l joace lui don Quijote. Don Antonio îi răspunse că habar n-avea cine era și că nici nu știa dacă lupta se dădea în glumă sau de-adevărat. Răspunsul acesta îl puse-n încurcătură pe locțiitor dacă să-i lase sau nu să meargă mai departe cu bătaia; deoarece însă nu-i intră în cap c-ar putea fi altceva decît o glumă, se depărtă spunînd :

— Domnilor cavaleri, dacă-n treaba asta nu se găsește nici o altă cale decît aceea de-a mărturisi sau de-a muri, și dacă seniorele don Quijote o

ține că-i sucită, iar domnia-ta, cel cu Luna Albă, o ții că-i învîrtită, atunci, cu Dumnezeu înainte, începeți !

Cu vorbe curtenitoare și așezate, Cavalerul Albei Luni mulțumi locțiitorului pentru îngăduința ce le-o dădea ; și același lucru îl făcu și don Quijote, care, cerînd din adîncul inimii ajutor cerului, precum și Dulcinei, așa cum obișnuia la începutul oricăreia din luptele ce i le scotea prilejul în cale, se întoarse să mai ia puțină depărtare din cîmp, fiindcă văzuse că la fel făcea și potrivnicul lui, și, fără a mai suna vreo trimbiță sau vreo altă muzică de luptă, care să le dea semn că pot năvăli unul asupra altuia, își întoarseră, în aceeași clipă, caii din frîu ; dar cum Cavalerul Albei Luni era mai iute de picior, făcu-n goană două treimi din drumul ce-i despărțea la-nceput, îl ajunse pe don Quijote și, fără a-l atinge cu lancea, pe care o ridicase — după cît se pare — dinadins în sus, se repezi cu atîta putere într-însul, încît dete cu Rocinante și cu don Quijote de pămînt, pricinuindu-le o cădere primejdioasă. Într-o clipă fu pe el și, punîndu-i lancea în dreptul vizierei, îi spuse :

— Ești biruit, cavaliere, și chiar mort dacă nu mărturisești cele ce ne-am învoit înainte de a începe lupta !

Don Quijote, stîlcit și amețit, fără a-și ridica viziera, ca și cum ar fi vorbit dintr-un mormînt, spuse cu glas pierit și stins :

— Dulcinea din Toboso e cea mai frumoasă femeie din lume, iar eu, cel mai nefericit cavaler de pe pămînt, și n-ar fi frumos ca slăbiciunea mea să vatăme acest adevăr ! Înfige, cavaliere, lancea și ia-mi și viața o dată ce mi-ai luat cîntea.

— Asta n-o voi face niciodată ! spuse Cavalerul Albei Luni. Trăiască, trăiască neatinsă faima despre frumusețea domniței Dulcinea din Toboso, că eu mă mulțumesc doar ca marcele don Quijote să se-ntoarcă la el în sat pe timp de un an sau pe cîtă vreme i-oi porunci eu, așa cum ne-am înțeles mai-nainte de-a intra în luptă.

Toate astea le auzi locțiitorul, dimpreună cu alți mulți cavaleri ce se aflau acolo, și-l mai auziră și pe don Quijote răspunzînd că, deoarece nu-i cerea nimic care să fie spre paguba Dulcineii, va îndeplini întocmai toate celelalte învoieli, ca un cavaler cinstit și adevărat ce este. După ce Cavalerul Albei Luni îi smulse această făgăduială, întoarse calu-n friu și, făcînd din cap o închinăciune către locțiitor, o porni călare într-un galop nu prea repede și intră în oraș. Locțiitorul îi porunci lui don Antonio să se ia după el și, făcă ce-o face, să afle cine este. Îl ridicară pe don Quijote, îi descoperiră chipul și-l aflară galben și nădușit. Rocinante, de stropsit ce era, nici nu putu cîtva timp să se miște. Sancho, posomorît și cătrănit nevoie mare, nu mai știa nici ce să spună, nici ce să facă. Îi părea că toată acea întîmplare se petrecea în vis și că toată acea urzeală cu cavalerul era treabă vrăjitorească. Îl vedea pe stăpînu-su biruit și silit să nu mai pună mîna pe arme timp de un an. Își închipuia întunecată lumina slăvitelor lui isprăvi, iar nădejtile ce și le pusese în noile lui făgăduințe și le închipuia risipite, așa cum se risipește fumul în vînt. Se temea să nu rămînă Rocinante schilod, iar stăpînu-su cu oasele scintite, măcar că n-ar fi fost chiar atît de rău dacă scintitirea oaselor i-ar fi potrivit mintea la loc. În cele⁶ din urmă, cu o litieră de care poruncise locțiitorul să se facă rost, îl du-

seră-n oraș, și tot acolo se-ntoarse și locțiitorul, în setea lui de-a afla cine era Cavalerul Albei Luni, care atît de amarnic îl răpusese pe don Quijote

CAPITOLUL LXV

Unde se dă de știre cine era Cavalerul Albei Luni, dimpreună cu dezrobirea lui don Gregorio și cu alte întîmplări

Don Antonio Moreno goni de zor pe urmele Cavalerului Albei Luni și, dimpreună cu el, îl urmară și chiar îl urmăriră pe cavaler mai mulți băietani, pînă ce-l impresurară într-un han din oraș. Dornic de a-l cunoaște, intră și don Antonio în acel han. Cavalerul, după ce fu întîmpinat de un scutier, care-l primi și-l despovără de arme, intră într-o cămară joasă și, o dată cu el, intră și don Antonio, care murea de nerăbdare să afle cine era necunoscutul. Văzînd, dară, Cavalerul Albei Luni că celălalt nu-l mai slăbea, îi spuse :

— Îmi dau bine seama, seniore, ce vînt te-aduce pe-aici : vrei să știi cine sînt. Și fiindcă n-am temei să-ți ascund acest lucru, cît timp mi-o scoate armele slujitorul acesta al meu, ți-oî spune fără să mă abat nici cu atîtica de la adevărul celor ce vei auzi. Trebuie să știi, seniore, că mie mi se spune „bacalaureatul Samsón Carrasco“. Sînt dintr-un sat cu don Quijote de La Mancha, a cărui nebunie și scrinteală ne rupe inima de milă celor ce-l cunoaștem, și, dintre toți, eu sînt acela care-l căinez cel mai mult. Și fiind încredințat că nu se

va tîmădui decit ducînd o viață tihnită, stînd la el în sat și-n casa lui, am găsit un tertip de a-l întoarce la acea viață ; așa că să tot fie vreo trei luni de cînd i-am ieșit în cale străvestit în cavalier rătăcitor, dîndu-mă drept Cavalerul Oglinzilor, cu gîndul de-a mă lupta cu el și de a-l birui, fără să-i aduc nici o vătămare și statornicînd drept învoială a luptei, ca biruitul să rămînă la voia biruitorului ; și ceea ce aveam eu de gînd să-i cer, fiindcă-l și vedeam biruit, era să se-ntoarcă la el în sat și să nu mai iasă de-acolo un an încheiat, în care timp s-ar fi putut lecui ; dar soarta a vrut să potrivească altfel lucrurile, fiindcă el a fost acela care m-a biruit pe mine și m-a răsturnat de pe cal, așa că n-a avut urmări gîndul ce mi-l pusesem. El și-a văzut înainte de drum, iar eu m-am întors biruit, rușinat și stîlcit de căzătură, care a mai fost, pe deasupra, și primejdioasă ; dar asta nu mi-a stîns setea de a-l căuta din nou și de a-l birui, așa cum s-a văzut astăzi. Și cum el este atît de vajnic în a păzi poruncile cavaleriei celei rătăcitoare, nici nu mai încape vorbă că-și va ține legămîntul de a-mi îndeplini hotărîrea. Asta-i, seniore, toată întîmplarea, făr-a mai fi nevoie să spun o vorbuliță mai mult ; te rog, însă, din suflet să nu mă dai de gol și să nu-i spui lui don Quijote cine sînt, pentru ca gîndul meu cel bun să prindă și pentru ca omul acesta să-și recapete mîntea, pe care o are atît de bună cînd îl lasă țicnelile cavaleriei lui rătăcitoare.

— Vai, domnule, spuse don Antonio, ierte-te Dumnezeu pentru răul ce-l pricinuiști întregii lumi vrînd să faci iarăși înțelept pe nebunul cel mai hazliu de pe fața pămîntului ! Dumneata nu-ți dai seama, domnule, că folosul ce l-ar aduce înțeleptirea lui don Quijote n-ar fi nici pe departe

atît de mare ca desfătarea pe care o dă el cu trăs-năile lui ? Dar eu socotesc că toată iscusința dom-nului bacalaureat n-are să fie în stare să redea mințile unui om atît de înrădăcinat în nebunia lui ; și dacă n-ar fi să păcătuiesc împotriva dra-gostei de aproape, mai-mai că mi-ar veni să zic să nu se mai lecuiască niciodată don Quijote, fiindcă, o dată cu lecuirea lui, am pierde nu nu-mai năzbîtiile sale cele pline de haz, ci și pe acelea ale lui Sancho Panza, scutierul său, că oricare din vorbele lui cele căzute din pod ar pu-tea să prefacă aleanul însuși în voieșie. Cu toate astea, voi tăcea și nu-i voi spune nimic, ca să văd dacă am dreptate cînd zic să în deșert va fi toată osteneala domnului Carrasco.

Acesta răspunse că, de fapt, îi ieșise bine pînă-acum încercarea și că, după cum se arătau lucru-rile, avea sorți de izbîndă ; și după ce don An-tonio se arată bucuros să-l ajute în tot ce i-o cere, se despărți de el, iar Carrasco, punînd să-i în-carce armele pe spinarea unui catîr, se urcă de îndată pe calul cu care intrase-n luptă și ieși chiar în acea zi din oraș, întorcîndu-se la el în sat, fără să i se întîmple nimic vrednic de-a fi po-vestit în această istorie adevărată.

Don Antonio povesti și el, la rîndul lui, locțiitorului, ceea ce-i povestise Carrasco, lucru de care locțiitorul nu se bucură de loc, fiindcă, o dată cu plecarea lui don Quijote, dusă era și desfătarea ce-ar fi putut să-i veselească pe toți aceia care auziseră de trăsnaile lui. Șase zile în-cheiate zăcu don Quijote la pat, întristat, mohorît, dus pe gînduri și cu inima strînsă, în vreme ce închipuirea, într-un necurmat du-te-vino, i se învîrtea numai în jurul nefericitei întîmplări a

biruirii sale. Sancho, însă, îl îmbărbăta și, printre altele îi spuse :

— Ține capul sus, stăpîne, și bucură-te, de poți, și dă mulțumită cerului că, deși ai fost doborât la pămînt, n-ai mai ieșit din treaba asta și cu vreo coastă frîntă ; și-apoi trebuie să mai știi că nu dai niciodată fără să iei ceva în schimb și că nu totdeauna-i slănină acolo unde-i frigare ; dă luminăția-ta o sfîrlă doftorului, că n-ai nevoie de el să te îngrijească în betesugul ăsta. Să ne-ntoarcem la noi acasă și să ne lăsăm păgubași de-a mai căuta aventuri pe unde și-a-nțărcat dracu copiii ! Și dacă stăm strîmb și judecăm drept, apăi din noi doi eu sînt cel păgubit, măcar că luminăția-ta este cel stropșit. Eu, care, de cînd mi-am lăsat păcatelor ocîrmuirea, nu mai am nici un chef să fiu cîrmuitor, n-am pus cruce și gîndului de-a fi conte, lucru ce n-o să se-n-tîmple niciodată dacă luminăția-ta n-ăi fi rege, o dată ce te lași de îndeletnicirea cavaleriei rătăcitoare, așa că praful s-o alege de toate așteptările mele !

— Nu mai vorbi așa, Sancho. Vezi dară bine că plecarea mea acasă și șederea la mine-n sat n-o să țină mai mult de-un an, că îndată după aceea m-oi întoarce iarăși la vrednicele mele îndeletniciri și, slavă Domnului, că s-o mai găsi vreo crălie care să-mi pice-n mîină și vreun comitat pe care să ți-l dăruiesc ție !

— Să te-audă Dumnezeu, spuse Sancho, și lovească-l pe Aghiuță surzenia, că eu totdeauna am auzit spunîndu-se că-i mai bună o nădejde grasă decît o avuție slabă.

Erau tocmai la vorbele astea cînd intră don Antonio, care, plin de voie bună, spuse :

— Bucură-te, seniore don Quijote, că don Gregorio și cu turcitul, care se dusesese după dînsul, sînt amîndoi la țarm. Ce spun la țarm ? Sînt chiar la locțiitor acasă și or să pice aici dintr-o clipă într-alta.

Se bucură intrucitva don Quijote și zise :

— Ca să spun drept, era cît pe ce să zic că m-aș fi bucurat să fi mers totul de-a-ndoaselea, lucru care m-ar fi silit să trec eu în Berberia, unde, prin puterea brațului meu, aș fi dezrobît nu numai pe don Gregorio, ci și pe toți creștinii prinși cîți se află acolo. Dar ce să mai vorbesc eu, nepricopsitul de mine ? Nu eu sînt oare înfrîntul ? Nu eu sînt oare doborîtul ? Nu eu sînt oare acela care nu mai poate pune mina pe arme timp de un an încheiat ? Atunci ce să mai stau să făgăduiesc marea cu sarea ? De ce să mă mai fălesc, cînd ar trebui mai degrabă să pun mina pe furca de tors decît pe spadă ?

— Ia mai lasă cele gînduri, stăpîne ! zise Sancho. Găina să trăiască, fie ea și cu țifnă, azi e rîndul tău, mîine-i rîndul meu ! Că atunci cînd fi vorba de lupte și de ciomăgeli, apăi nu trebuie să le iei chiar tocmai pe tocmai, fiindcă cel ce cade astăzi poate să se ridice mîine, numai dacă nu socotește mai bine să rămînă-n pat, vreau adică să spun dacă nu se lasă pradă obidei, fără a mai prinde iarăși inimă pentru noi fapte vitejești. Și acum, scoală-te luminăția-ta, ca să-l primești pe don Gregorio, fiindcă pare-mi-se c-aud treapd pe-aici prin casă, și cred c-a venit el.

Și așa și era, fiindcă, după ce don Gregorio și cu turcitul daseră seamă locțiitorului de plecarea și de întoarcerea lor, lui don Gregorio fiindu-i dor s-o vadă pe Ana Felix, se duse dimpreună cu turcitul la don Antonio acasă ; și măcar că, atunci

cînd îl scoaseră din Alger, don Gregorio era îmbrăcat în straie muieresti, acum nu mai era, fiindcă-n luntre le schimbase cu acelea ale unui prins, care fugise dimpreună cu el. Dar, oricum ar fi fost îmbrăcat, tot arăta a om vrednic de-a fi îndrăgit, slujit și cinstit, fiindcă era frumos de pica și nu părea să aibă mai mult de 17—18 ani. Ricote și cu fie-sa îi ieșiră întru întîmpinare, tăl cu lacrimi în ochi, iar fata cu o duioșie cuviincioasă. Nu se îmbrățișară unul pe altul, fiindcă acolo unde-i multă dragoste, mai intră la mijloc și puțină sfială. Frumusețea lui don Gregorio, alături de aceea a Anei Felix, îi minună cum nu se poate mai mult pe toți cei ce se aflau laolaltă acolo. Amîndoi îndrăgostiții își vorbiră numai prin graiul tăcerii, iar în locul limbii, ochii erau aceia prin care ei își destăinuiau gîndurile cele duioase și curate. Povesti turcitul prin ce tertipuri și prin ce mijloace izbutise să-l scoată de-acolo pe don Gregorio. Povesti și don Gregorio toate primejdiile și strîmtorile în care se văzuse, rămînînd cu acele muieri, și spuse totul în două vorbe, fără să mai înșire verzi și uscate, lucru prin care dovedi că înțelepciunea îi era cu mult mai coaptă decît vîrsta. În cele din urmă, Ricote îi plăti și-i îndestulă din gros atît pe turcit, cît și pe cei ce visliseră la luntre. Turcitul intră iarăși în sinul bisericii și se creștină din nou, și dintr-un mădular putred ce era, prin spășire și prin pocăință, se preschimbă într-unul curat și sănătos. Peste două zile locțiitorul se sfătui cu don Antonio cum să facă și să dreagă ca Ana Felix și cu taică-su să rămînă în Spania, socotind el că n-o fi moarte de om să rămînă-n țară o creștină atît de adevărată ca fata aceea și un om, după cît pare, insuflețit de gînduri atît de bune ca ta-

tăl ei. Don Antonio se arătă gata a se duce la curte ca să pună treaba asta la cale, fiindcă și așa tot trebuia el să se ducă neapărat acolo și pentru alte treburi, și spuse mai pe ocolite că la curte, fie prin hatîruri, fie prin plocoane, multe daraveri încurcate iau o întorsătură bună.

— Nu, spuse Ricote, care se afla și el de față la vorbirea asta, să nu ne bizuim pe hatîruri și pe plocoane, fiindcă dacă-i vorba de don Bernardino de Velasco, conte de Salazar, căruia măria-sa i-a încredințat sarcina surghiunirii noastre, apăi la el nu merge nici cu rugăminți, nici cu făgăduințe, nici cu plocoane și nici cu înduioșări; fiindcă, deși-i adevărat că la el se îmbină și duhul îndurării cu cel al dreptății, totuși, văzînd că întregul trup al neamului nostru e putred și molipsit de rele, folosește față de el mai degrabă fierul roșu care arde decît irul care unge; și așa că, cu înțelepciune, cu pătrundere, cu vrednicie și cu frica ce ne-o stîrnește, a luat pe umerii săi puternici toată greutatea acestei mari sarcini ca s-o ducă la bun sfîrșit precum se cuvine, fără ca dibăciile, ter-tipurile, rugămințile și înșelăciunile noastre să-i fi putut adormi ochii aceia de Argus, ce-i ține veșnic de veghe ca să nu-i scape și să nu i se ascundă unul dintr-ai noștri, care, ca o rădăcină tăinuîtă, să ajungă cu timpul să încolțească și să dea rod otrăvit pentru Spania, curățită acum și scutită de îngrijorarea pe care i-o pricinuia numărul nostru prea mare. Bărbătească e hotărîrea marelui Filip al III-lea și nemaiauzită îi e înțelepciunea de-a fi însărcinat cu acest lucru pe un om ca don Bernardino de Velasco!

— O dată ce, însă, tot mă duc la curte, spuse don Antonio, n-o să las nici un mijloc nefolosit și

o să fac tot ce-mi stă-n putință ca să iasă treaba bine ; facă apoi cerul mai mult, așa cum i-o fi voia. Don Gregorio o să vină cu minc ca să-și liniștească părinții, care trebuie să fie tare amăriți de lipsa lui. Ana Felix o să rămână cu nevastă-mea la mine-n casă sau o să stea într-o mănăstire, iar seniorele loțiitor regesc, știu dinainte, n-o să aibă nimic împotrivă ca bunul Ricote să rămână la el pînă cînd om vedea cum mi-o ieși mie cu treaba asta la curte.

Loțiitorul încuviință în totul cele spuse de don Antonio ; dar don Gregorio, aflînd despre ce era vorba, spuse că, o dată cu capul, nu putea și nici nu voia s-o părăsească iarăși pe doña Ana Felix ; fiindcă, însă, tot avea de gînd să-și vadă părinții și să găsească un mijloc de-a se întoarce la ca, căzu și el la învoială cu cele spuse. Ana Felix rămase dară să stea cu nevasta lui don Antonio, iar Ricote să fie găzduit la loțiitor acasă. Sosi, în sfîrșit, și ziua plecării lui don Antonio, iar peste alte două zile le veniră rîndul lui don Quijote și lui Sancho să plece, deoarece căderea lui don Quijote nu-i îngăduia să purceadă mai degrabă la drum. Despărțirea lui don Gregorio de Ana Felix a fost cu lacrimi, cu oftări, cu leșinuri și cu sughițuri. Ricote vru să-i dea lui don Gregorio o mie de galbeni, dacă avea nevoie ; dar el nu se atinse de nici unul și ceru cu împrumut lui don Antonio numai cinci galbeni, făgăduindu-i c-o să-i înapoieze cînd or fi la curte. O dată cu aceasta, don Quijote plecă dimpreună cu Sancho, așa cum s-a mai spus : don Quijote nearmat și îmbrăcat ca de drum, iar Sancho pe jos, fiindcă asinul era încărcat cu armele lui stăpînu-su.

CAPITOLUL LXVI

Unde e vorba de lucruri pe care o să le
vadă cine îl va citi sau o să le audă cine îl
va asculta citit cu glas tare

Cînd să iasă din Barcelona, don Quijote mai
cătă o dată la locul unde căzuse și grăi așa :

— Aici a fost Troia ; aici, nefericirea, și nu
mișelia mea, mi-a răpit slava cîștigată ; aici și-a
arătat ursita față de mine toată nestatornicia ei ;
aici s-au topit în umbră isprăvile mele cele mai
mari ; aici, în sfîrșit, mi-a căzut răpus norocul, pen-
tru a nu se mai ridica niciodată.

Auzindu-i vorbele, Sancho, spuse :

— Stăpîne, inimilor celor bărbătești le stă în fire
ca tot pe-atît să rabde la restriște pe cît se bucură
la bine, și-n asta mă iau chiar după mine, care,
după cum mă bucuram cînd eram cîrmuitor, tot
așa nici acum nu jelesc cînd mă văd scutier, și
încă pe jos. Fiîndc-am auzit eu că aceasta căreia-i
zice pe-aici bună ursită e o muiere beată și cu
toane și, colac peste pupăză, mai e și oarbă, așa
că nici nu vede ce face și nici nu știe pe cine do-
boară și pe cine înalță.

— Tare mai ești tu filozof, Sancho dragă, răs-
punse don Quijote, că tare înțelepțește vorbești !
Cine te-o fi învățînd, zău, nu știu ! Eu atîta pot
să-ți spun, că nu se află nici o bună ursită pe
lume și că toate cele petrecute aici pe pămînt,
bune-rele cum or fi fiînd, nu pică ele la întîmplare,
ci sînt hărăzite printr-o anume pronie cerească ;
de-aici vine și vorba, pe care o tot auzi, cum că
fiștecăre e meșterul bunei lui ursite. Eu am fost
meșterul alei mele, dar nu cu destulă chibzuință,

· așa că mi-a ieșit prost cu ifosele mele, fiindcă putea să-mi treacă și mie prin minte că mortăciunea asta a mea de Rocinante nu era în stare să se-mpotrivească namilei aceleia zdravene de armăsar pe care venea Cavalerul Albei Luni. M-am încumetat totuși la luptă, am făcut și eu ce-am putut, am fost doborât și, măcar că mi-am pierdut cîntea, nu mi-am pierdut și nici nu pot să-mi pierd virtutea de a-mi ține cuvîntul dat. Cînd eram cavaler rătăcitor, semeț și viteaz, fapta și brațul meu stăteau chezașe isprăvilor mele ; acum, că sînt scutier pe jos, am să fac ca vorbele mele să fie crezute, aducîndu-mi la îndeplinire făgăduința. Haide, dară, Sancho fîrtate, să mergem a ne petrece la noi în sat anul de catihisire, și-n această pustnicie om prinde puteri noi ca să ne-ntoarcem la de-a pururi neuitata de mine îndeletnicire a armelor.

— Stăpîne, răspunse Sancho, umblatul pe jos nu-i o desfătare chiar atît de mare încît să mă-ndemne și să-mi dea ghes a merge așa zile-ntregi. Ia să lăsăm mai bine armele astea atîrnate de un copac în locul vreunui spînzurat, să le iau eu locul pe spinarea asinului și, așa, cu picioarele ridicate de la pămînt, om face zilele de călătorie precum ai pofti și precum ai găsi cu cale lumină-ția-ta, fiindcă să crezi că mie-mi arde să umblu pe jos, și încă zile întregi, se cheamă să crezi moși-pe-groși.

— Că bine zici, Sancho, răspunse don Quijote. Să atîrnăm armele mele ca trofeu, și în josul sau în jurul lor să săpăm în scoarța copacilor cele ce stăteau scrise pe trofeul armelor lui Roldán :

Nimenea nu le-a mișca
Carele nu va putea
Cu Roldán a se bătea.

— Parcă ți-a ieșit un sfint din gură, răspunse Sancho, și de nu m-ar bate gîndul c-am avea nevoie de Rocinante în drum, bine-ar fi să-l lăsăm și pe el atîrnat.

— Vezi, însă, că nu vreau să aibă parte de spinzurătoare nici el și nici armele mele, ca să nu se spună pe urmă : bună slujbă, rea răsplată.

— Cu multă chibzuință ai grăit, luminăția-ta, fiindcă, după socoteala înțelepților, vina măgarului nu se cade s-o arunci pe șa ; și fiindcă, în toată povestea asta, vina-i numai a luminăției-tale, n-ai decît să te pedepsești singur și să nu-ți mai verși focul nici pe armele astea, și așa destul de prăpădite și însîngerate, nici pe blîndețea lui Rocinante și nici pe gingășia picioarelor mele, cerîndu-le să umble mai mult decît se cuvine.

Tot vorbind ei și tăifăsuind în felul acesta, iată că le trecu toată ziua aceea și încă alte patru zile, fără a li se întîmpla nimic care să le tulbure drumul, cînd, în a cincea zi, dînd să intre într-un sat, numai ce aflară în fața unui han o sumedenie de oameni, care se mai proslăveau și ei pe-acolo, că doară era sărbătoare. Cînd ajunse don Quijote în dreptul lor, un țaran ridică glas și zise :

— Apăi unul din domnii aceștia doi, care-au sosit acum și nu cunosc părțile, ne-o spune cum să facem cu rămășagul nostru.

— Oi spune, nici nu mai încape vorbă, răspunse don Quijote, și încă după sfînta dreptate, dac-oi izbuti să pricep despre ce-i vorba.

— Uite, domnule dragă, răspunse țaranul, povestea stă așa : un gospodar de-aici din sat, gras de cîntărește o sută de ocale, l-a chemat la întrecere în alergare pe-un altul tot de-aici, care nu cîntărește decît patruzeci și două de ocale. Învoiala a fost

ca ei să alerge pe o întindere de-o sută de pași, cu greutate pe potrivă ; și dac-a fost întrebat burduhosul cum să se facă și să se dreagă ca să aibă amândoi aceeași greutate, apăi a spus că celălalt, care cîntărește patruzeci și două de ocale, să-și pună cincizeci și opt de ocale de fier în spinare, și așa s-or lovi întocmai cele o sută de ocale ale slabului cu cele o sută ale grasului.

— A, asta nu, spuse atunci Sancho, mai-nainte ca don Quijote să răspundă, că doar mie, care numai de cîteva zile am încetat de-a fi cîrmuitor și jude, așa cum prea bine știe toată lumea, doar mie, zic, mi se cade să luminez îndoieli din astea și să-mi dau cu socoteala în orice pricină.

— Răspunde sănătos, Sancho dragă, zise don Quijote, că eu nici să dau firimituri la o miță nu mai sînt bun, așa mi-e mintea de tulburată și de întoarsă pe dos.

Cu această învoire, grăi Sancho în ăst fel către țărani care se strînseseră în juru-i cu gurile căscate, adăstînd răspunsul din gura lui :

— Fraților, ce cere grasul nu-i cu socoteală și nu cuprinde nici urmă de dreptate ; fiindcă dacă-i adevărat ce se tot spune, cum că cel chemat la luptă are dreptul să-și aleagă armele, apăi nu-i cu judecată să și le-aleagă celălalt, și încă în așa fel încît să-i pună potrivnicului bețe-n roate și să-l împiedice de-a ieși biruitor ; așa că, după cîte mă taie pe mine capul, cel gras n-are decît să se răș-luiască, să se descojească, să se rărească, să se tur-tească și să se netezească pîn' ce și-o lepăda cincizeci și opt de ocale de osînză, fie dintr-o parte, fie din alta a trupului, cum o crede el de cuviință și cum i-o prii lui mai bine, și-n felul acesta, ajungînd să cîntărească numai patruzeci și opt de

ocale, o să se cumpănească și-o să se lovească tocmai pe tocmai cu cele patruzeci și două de ocale ale slabului, pentru a putea să alerge pe potrivă.

— Fir-aș afurisit, spuse un țăran care ascultase răspunsul lui Sancho, dacă domnul ăsta n-a grăit ca un sfânt și n-a judecat ca un episcop, însă firește că grăsunul n-o să se îndure să-și lepede un dram din osînza lui, darămite cincizeci și opt de ocale !

— Cea mai bună treabă ar fi să nu mai alerge de fel, răspunse un altul, pentru ca nici cel slab să nu se deșele de povară și nici cel gras să n-ajungă scîndură ; ia mai bine să dăm jumătate din rămășag pe băutură și să-i luăm și pe dumnealor la crîșma aceea cu vin virtos, și cînd ne-o fi mai rău, așa să ne fie.

— Eu, domnilor, răspunse don Quijote, vă mulțumesc frumos, dar nu pot să mă opresc nici o clipă, și dacă mă arăt lipsit de cîrtenie, asta-i numai din pricina unor gînduri și întîmplări jalnice, care mă fac să-ntind pasul cît mai grabnic.

Și dînd pîteni lui Rocinante, își văzu mai departe de drum, lăsîndu-i pe toți minunați de-a fi văzut și de-a-și fi însemnat în minte atît înfățișarea lui cea ciudată, cît și înțelepciunea slugii, căci ca atare îl luară ei pe Sancho. Atunci un altul dintre țărani spuse :

— Dacă sluga e atît de firoscoasă apăi ce trebuie să fie stăpînul ! Eu pun prinsoare că dacă ăștia se duc să învețe la Salamanca, cît ai clipi ajung alcazi de curte, fiindcă totul pe lume e nimicnicie, fără numai învățatul și iară învățatul, și pe lingă asta, să mai ai și hatîruri și noroc, și dacă-i așa, apăi cînd nici cu gîndul nu gîndești, te pomenești cu un schiptru în mînă sau cu o mitră pe cap.

Acea noapte și-o petrecură stăpîn și slugă în inima cîmpului, sub tăria cerului, iar a doua zi, urmîndu-și drumul mai departe, văzură că venea spre ei un om pe jos, cu niște desagi de gît și cu o sulită sau cu o ghioagă în mînă — înfățișare leită de ceaș pe jos — care, de cum se apropie de don Quijote, iuți pasul și, aproape alergînd, ajunse la el și, îmbrățișîndu-l de coapsa dreaptă, fiindcă mai sus nu ajungea, îi spuse, arătîndu-se bucuros peste poate :

— Vai, seniorele meu don Quijote de La Mancha, cîtă bucurie o să simtă-n cuget stăpînul meu, ducele, cînd o prinde de veste că luminăția-te te-ntorci la el la castel, unde se mai află încă, dimpreună cu stăpîna mea, ducesa !

— Nu te cunosc, frățioare, răspunse don Quijote, și nici n-oi ști cine ești dacă nu-mi spui.

— Eu, seniore don Quijote, răspunse ceașul, sînt Tosîlos, slujitorul ducelui, stăpînul meu, cel ce n-a vrut să se lupte cu luminăția-te în pricina cu măritișul fetei aceleia a doînei Rodriguez.

— Sfinte Dumnezeule ! spuse don Quijote. Este oare cu putință să fii tu acela pe care vrăjitorii, vrăjmașii mei, l-au preschimbât în slujitorul acesta de care spui, numai ca să-mi răpească cîntea acelei lupte ?

— Nu mai vorbi, bunul meu domn, îi întoarse vorba ceașul, că n-a fost nici o vrăjire la mijloc și nici o preschimbare de chipuri : nu altul decît eu, Tosîlos slujitorul, am intrat în locul de luptă, și tot eu, același Tosîlos slujitorul, am și ieșit de-acolo. Mi-am pus atunci în gînd să mă-nsor fără luptă fiindcă-mi căzuse cu tronc fata ; numai că mi-a ieșit socoteala pe dos, fiindcă nici n-ai apucat bine luminăția-te să pleci de la noi din

castel, și iată că ducele a și pus să mi se dea o sută de vergi, fiindcă n-am asculta de poruncile ce mi le dăduse mai-nainte de-a intra în luptă, și toată povestea asta s-a sfârșit cu călugărirea fetei și cu întoarcerea în Castilia a doănei Rodriguez, iar eu merg acum la Barcelona ca să duc locțiitorului un teanc de răvașe trimise de stăpînu-meu. Dacă luminăției-tale îți pofteste inima o înghițitură de vin curat, măcar că-i cam caldicel, apăi am aici o tidvă plină cu din acela virtosul, dimpreună cu nu mai știu nici eu cîte felii de brînză de Tronchon, tocmai bine să ațîțe și să trezească setea de-o fi dormind cumva.

— Primesc din capul locului această poftire, spuse Sancho, fără să mai stau să mă fandosesc. Ia toarnă, Tòsîlos firtate, așa ca să plesnească și să le sară ochii la toți vrăjitorii ciți or mai fi fiind ei prin toate Indiile !

— Ce mai încoace și-ncolo, spuse don Quijote, tu, Sancho, ești cel mai mare găman de pe lume și cea mai mare găgăuță de pe fața pămîntului, fiindcă nu-ți intră-n cap că ceaușul ăsta e fermecat și că Tòsîlos ăsta e neadevărat. Rămii, dară, cu el și îndoapă-te pe săturate, că eu o iau încet-încet înainte și te-oi aștepta să vii și tu.

Rîse slujitorul ce rîse, și după ce puse tidva la bătaie, desfăcînd totodată din desagi și feliile de brînză și mai scoțînd și-o pîine, se așeză dimpreună cu Sancho pe iarbă verde, și — în bună pace și frăție — făcură praf toate merindele, dînd desagilor de fund, și asta cu o poftă atît de nestîmpărată, că mai linseră și învelitorile răvașelor, numai fiindcă miroseau a brînză. Iar Tòsîlos spuse către Sancho :

— Nu mai încape vorbă, Sancho firtate, lui stăpînu-tu ăsta pesemne că-i lipsește o doagă.

— Cum îi lipsește ? răspunse Sancho. Nu-i lipsește nimic, fiindcă are cu ce să-și plătească orice datorie, mai cu seamă cînd, în loc de bani, plătește prin sminteli : doar îl văd și eu, că nu-s chior, și-i spun și lui că-i țicnit, dar ce folos ? Mai ales acum, că a fost biruit de Cavalerul Albei Luni, asta chiar că a pus vîrf smintelii.

Tosilos îl rugă să-i povestească și lui cele întîmplate ; dar Sancho îi răspunse că ar fi necuviincios din parte-i să-l lase pe stăpînu-su să-l aștepte, și că-n altă zi, de s-or întîlni, o avea vreme și pentru asta ; și ridicîndu-se, după ce-și scutură straiul și firimiturile din barbă, mină înainte măgarul și, luîndu-și rămas bun, îl părăsi pe Tosilos și-l ajunse pe stăpînu-su, care stătea să-l aștepte la umbra unui copac.

CAPITOLUL LXVII

Despre hotărîrea pe care a luat-o don Quijote de a se face păstor și de a duce o viață cîmpenească pînă va trece anul legămîntului său, dimpreună cu alte întîmplări într-adevăr cu haz și desfătătoare

Dacă pe don Quijote îl munceau destule gînduri încă mai-nainte de-a fi fost doborît, apăi cu mult mai multe începură să-l muncească după înfrîngerea lui. Stătea, după cum s-a spus, la umbra copacului, și acolo, ca muștele la miere, roiau în juru-i și-l înțepau gîndurile. Unele din ele îi umblau la dezlegarea Dulcineii, iar altele, la viața

pe care avea s-o ducă cît timp o rămîne mazilit. Veni Sancho și aduse laudă firii celei mărinimoase a slujitorului Tosilos.

— Cum e cu puțință, dragă Sancho, îi spuse don Quijote, ca să crezi totuși că acela-i cu adevărat slujitor? Pare-se că ți s-a și șters din minte faptul de-a fi văzut-o pe Dulcinea preschimbată și prefăcută în țarancă, iar pe Cavalerul Oglinzilor preschimbât în bacalaureatul Carrasco, isprăvi toate ale vrăjitorilor ce mă prigonesc. Dar ia spune-mi acum : întrebându-l-ai oare pe Tosilos ăsta, de care spui, ce s-a ales de Altisidora, dacă mi-a plîns plecarea sau dacă a lăsat în miinile uitării gîndurile cele drăgăstoase care o munceau cît timp mă aflam eu acolo ?

— Cele ce-aveam eu în minte nu erau de-așa fel, răspunse Sancho, ca să-mi îngăduie să întreb nerozii. Dă-o-ncolo de treabă, stăpîne ! Îți mai arde acum luminăției-tale să-ntrebi de gîndurile altora ? Și încă de gînduri de dragoste ?

— Uite ce, Sancho, zise don Quijote, e o mare deosebire între faptele pe care le săvîrșești din dragoste și cele pe care le săvîrșești din recunoștință. Un cavaler poate foarte bine să nu fie îndrăgostit, dar nu poate — dacă cumpănim lucrurile cum trebuie — să fie nerecunoscător. După cît se pare, a ținut la mine Altisidora, mi-a dat trei năframe, cum știi și tu, a plîns la plecarea mea, m-a blestemat, m-a ocărit, s-a jeluît de față cu toată lumea, uitînd de orice rușine ; toate acestea sînt dovezi că murea după mine, fiindcă minia îndrăgostiților izbucnește, de obicei, în blesteme. Eu n-am avut ce nădejdi să-i dau și nici 'cu ce comori s-o îmbii, fiindcă ale mele sînt incredințate Dulcinei, și apoi comorile cavalerilor rătăcitori

sînt ca și acelea ale nălucilor¹, părelnice și amăgitoare ; singurul lucru ce pot să i-l dau este aducerea-aminte, fără să vatăm, totuși, cu nimic aducerea-aminte de Dulcinea, față de care tu păcătuiești tot zăbovind să-ți tragi bice și să-ți pui la-ncercare trupul ăsta, mînca-ți-l-ar lupii să ți-l mănince, că mai mult pentru viermi ține să se păstreze decît s-o lecuiască pe biata domniță !

— Stăpîne, răspunse Sancho, dacă-i vorba să spun adevărul, eu în ruptul capului nu pot să mă încredințez că plesnirea buclor mele are ceva de-a face cu dezlegarea vrăjiților ; e ca și cum am zice : dacă te doare capul, freacă-te cu alifie la genunchi ; eu, cel puțin, pot să jur că din cîte istorii ai citit luminăția-ta, din acelea unde-i vorba de cavaleria rătăcitoare în nici una n-ai întîlnit pe vreunul care să se fi dezlegat de vrăji prin gîrbace ; dar, o fi sau n-o fi așa cum gîndesc, eu tot o să mi le dau atunci cînd oi avea chef și cînd timpul mi-o prilejui să mă biciuiesc.

— Să dea Dumnezeu, răspunse don Quijote, și să-ți pice din cer harul ca să vii la gîndul cel bun și să-ți îndeplinești datoria ce-o ai de-a o ajuta pe stăpîna mea, care-i și a ta, o dată ce tu ești scutierul meu.

Vorbind ei așa înde ei, își vedeau înainte de drum, pînă cînd ajunseră prin aceleași locuri pe unde fuseseră trîntiți la pămînt de tauri. Don Quijote recunoscă locul și spuse către Sancho :

¹ În original „*tesoro de duende*” : comoară a strigoilor, în afară de accepția de comoară iluzorie, este o aluzie la focurile nălucitoare ce se spunea în vechime că apar pe locul unde sînt comorile. În realitate, e un fapt de observație curentă fosforescența oaselor moarte, și cele mai multe comori erau în morminte străvechi, dezgropate de ploi.

— Asta-i pajiştea în care dădurăm de vajnicii păstori şi de gingaşele păstorite, care-şi pusese-ră-n gînd să aducă iarăşi la viaţă şi să ia drept pildă păstoreasca Arcadie, gînd pe cît de nemaiîntilnit, pe atît de înţelept ; dacă n-ai, Sancho, nimic împotriva ca să-l urmă-m şi noi, am putea să ne preschimbăm în păstori, măcar pe cîtă vreme oi rămîne mazilit. Oi cumpăra cîteva mioare, precum şi toate celelalte lucruri trebuincioase pentru îndeletnicirea păstorească, şi, numindu-mă eu păstorul Quijotiz, iar tu păstorul Pancino, om răzbate munţii, dumbrăvile şi luncile, ici cîntînd, colo oftînd, sorbind din cleştarele cele curgătoare ale izvoarelor, ale limpezilor pîriiaşe sau ale rîurilor cu apă îmbelşugată. Ne-or da cu mîinile pline din preadulcele lor rod stejarii¹, ne-or da loc de hodină trunchiurile mult vîrtoase ale plutelor, umbră sălciile, mireasmă trandafirii, velinşe smălţate în mii de culori întinsele pajişti, boare plăcută aerul cel limpede şi curat, lumină — în ciuda beznelor nopţii — luna şi stelele, ne-or da cîntul desfătare, plînsul duioşie, Apolo versuri, dragostea născociri iscusite, prin care om ajunge nepieritori şi vestiţi nu numai în vremile de faţă, ci şi în cele ce au să vie.

— Pe legea mea, spuse Sancho, că asta-i viaţa care mi se potriveşte şi-mi tihneşte cel mai bine ! Şi cu atît mai mult cu cît bacalaureatul Samsón Carrasco şi cu meşterul Nicolás bărbierul, doar ce-or mirosi de departe cum stă treaba, c-au să le şi ardă tălpile să vie şi ei să se facă păstori dimpreună cu noi ; şi numai de nu i-ar veni şi

¹ În Spania se află o varietate de stejar a cărui gîndă este comestibilă.

popii cheful să intre și el la tîrlă, după cît îi de vesel și de hîtru.

— Prea bine-ai grăit, zise don Quijote, și dac-o intra bacalaureatul Samsón Carrasco în tagma cea păstorească — cum o să și intre, fără îndoială — o să se poată numi păstorul Samsónino sau, mai bine, păstorul Carrascon ; bărbierul Nicolás s-o putea numi Nicoloso, așa cum străvechiul Boscán¹ se numea Nemoroso ; popii nu știu ce nume să-i punem, poate doar vreunul care să vină de la îndeletnicirea lui, și atunci i-om zice păstorul Popandru. Păstorițelor de care o să fim îndrăgostiți le-om putea alege numele cum alegem perele din coș, și fiindcă numele domniței mele se potrivește tot atît de bine pentru o păstoriță ca și pentru o prințesă, nu mai am de ce să mă ostenesc să-i caut un altul care să-i vină mai bine ; iar tu, Sancho, i-i pune alei tale ce nume ai poftă.

— Nici nu-mi trece prin gînd, răspunse Sancho, să-i pun alt nume decît Terezoaia, fiindcă ăsta se potrivește atît cu osînză de pe ea, cît și cu numele ei cel adevărat, căci o cheamă Teresa, și unde mai pui că atunci cînd oi cînta-o în versurile mele, oi putea mai bine să-mi destăinuiesc gîndurile cele neprihănite, fiindcă eu nu umblu să caut trufandale prin casele altora. Popa n-ar fi bine să-și aibă păstorița lui, fiindcă-ar da o pildă proastă, iar cît privește pe bacalaureat, dacă vrea și el să aibă una, din partea mea n-are decît !

— Tiii, zise don Quijote, ce trai o să mai fie pe noi, dragă Sancho ! Ce de zvonuri de fluieră n-or să ne mai ajungă la urechi, ce de cimpoaie de Zamora, ce de zurgălăi, ce de dairale, ce de

¹ Don Juan Boscán-Almogaver, poet spaniol (1495—1542), care a introdus în țara sa formele și genurile poeziei italiene, printre altele și idila pastorală.

alăute ! Dărmite dacă printre zvonurile astea, mereu altele, s-ar mai auzi și acelea ale albogelor ? Atunci chiar că nimic n-ar mai lipsi din toate muzicile cele păstorești.

— Ce-s alea alboge ? întrebă Sancho. Că nici de auzit n-am mai auzit de așa ceva și nici de văzut n-am văzut de cînd mama m-a făcut !

— Albogele, răspunse don Quijote, sînt niște talgere întocmite după chipul unor sfeșnice de alamă și care, izbite una de alta, prin golul și prin locul liber dintre ele, fac să iasă un zvon care, chiar dacă nu-l din cele mai dulci și mai armonioase, cel puțin nu te supără la urechi și se potrivește minunat cu zvonurile cîmpenești ale cimpoiului și ale dairalei ; și vorba asta *alboga* vine de la mauri, așa cum vin și toate celelalte vorbe care-n graiul nostru castilian încep cu *al* ; de pildă : *almohaza*, *almorzar*, *alhombra*, *alguacil*, *alhucema*, *almaeén*, *alcancia*¹ și altele de felul acesta, care nu trebuie să mai fie multe și numai trei vorbe are graiul nostru din cele ce vin de la mauri și se sfîrșesc cu *i*, și acestea sînt *borceguí*, *zaquiziamí* și *maravedí*² ; căci *alhelí* și *alfaquí*³, ațit din pricina lui *al*, cu care încep, cît și a lui *i*, cu care sfîrșesc, sînt cunoscute ca venind de la arabi⁴. Aceasta ți le-am spus numai așa, în treacăt,

¹ „Tesală“ ; „a dejuna“ ; „covor“ ; „aprod“ ; „levăntică“ ; „prăvălie“ ; „pușculiță“.

² „Gheată“ ; „odăiță“ ; „pară“.

³ „Micșunea“ ; „jurist“ la arabi.

⁴ Cervantes deosebește aci pe *mauri*, cuceritorii arabi ai Maghrebului (în limba arabă *Occidentul*), adică ai Africii de nord și Spaniei, de ceilalți *arabi*. Probabil că între ei există anumite particularități lingvistice, care-i despart și pe care scriitorul le notează sub raportul influențelor lor deosebite asupra lexicului spaniol.

fiindcă mi le-a trezit în minte prilejul de-a fi rostit cuvîntul *alboga*. Şi o să ne ajute mult la desăvîrşirea îndeletnicirii noastre faptul că eu mai sînt şi niţeluş poet, cum ştii şi tu ; cît despre bacalaureatul Samsón Carrasco, ce să mai vorbim ? El e mare meşter la versuri. Despre preot, uite, nu zic nimic, deşi pot să pun rămăşag că la viaţa lui o mai fi dibăcînd el şi cite-un versuleţ, şi la fel zic şi despre meşterul Nicolás, şi chiar nici nu mă îndoiesc de asta, fiindcă toţi bărbierii, sau cea mai mare parte dintr-înşii, ştiu să cînte la gitară şi se mai ţin şi de versuri. O să facem aşa : eu o să mă plîng de lipsa iubitei, tu ai să slăveşti credinţa statornică a dragostei tale, păstorul Carrasco o să facă pe îndrăgostitul nesocotit de draga lui, iar popa Popandru o să spună şi el acolo ceva ce i s-o potrive mai bine, aşa că lucrurile or merge cum nici nu se poate mai minunat.

La care Sancho răspunse :

— Dar mie, stăpîne, norocul mi-e atît de spart la fund, încît tare mă tem că n-o să mai apuc ziua în care să mă văd cu o asemenea îndeletnicire. Phii, ce de linguri de lemn lustruite n-oi avea eu de făcut cînd o să mă văd păstor ! Ce-o să mai infulec la papară şi la smîntînă, ce de cununi şi ce de mărunţişuri păstoreşti n-au să mai iasă din mîinile mele ! Fiindcă dacă nu mi-e dat să cîştig faima de înţelept, barem s-o cîştig pe aceea de om iscusit. Sanchica, fata mea, o să ne-aducă de-ale gurii la tîrlă. Da' ia stai ! că fata nu-î urită de loc, şi printre păstori se află mai mulţi din cel blestemaţi decît din cei de treabă, şi n-am chef s-o trimit să tundă oile şi să mi se întoarcă ea tunsă, căci destrăbălarea şi gîndurile cele rele la fel bîntuiesc de obicei şi la ţară ca şi la oraş, şi la

fel în colibele ciobănești ca și-n palatele cele crăiești, și cine nu-i ispitit acela nici nu păcătuiește, și ceea ce ochii nu văd nici inima nu frînge, și mai din plin îi iese treaba tîlharului decît milogului.

— Mai scurteaz-o cu zicalele, Sancho, fiindcă oricare din cele pe care le-ai spus e de ajuns ca să-ți tălmăcească gîndul ; și de-atîtea ori te-am povățuit să nu mai torni la zicale cu ghiotura și să te mai înfrînezi în înșirarea lor ; dar, după cite văd, totul a fost cuvîntare în deșert ; și vorba aceea, de mă bate mama, eu bat titirezul.

— Cred, răspunse Sancho, că pot să spun și eu de luminăția-ta : rîde dracu de porumbe negre și pe sine nu se vede. Stai de mă dojenești pe mine să nu-i mai dau zor cu zicalele, și luminăția-ta le-nșirui pe ață cite două deodată !

— Uite, Sancho, răspunse don Quijote, eu le rostesc atunci cînd li se ivește prilejul, așa că, spuse de mine, ele se potrivesc ca inelu-n deget, dar tu atîta le trăgi de păr, încît nu se mai cheamă că le mîni înainte, ci că le tîrăști după tine ; și dacă nu mă-nșel, ți-am mai spus eu și altă dată că zicalele sînt învățături scurte, scoase din viața și din cugetarea înțelepților noștri din vechime, iar zicala care nu-i spusă atunci cînd își are rostul, aduce mai degrabă a aiureală decît a învățătură. Dar să lăsăm astea și, fiindcă tot se înnoptează, să ne abatem o bucată de la drumul mare și să ne petrecem acolo noaptea asta, iar mîine, Dumnezeu cu mila.

Se deteră dară la o parte, cinară tîrziu și prost, cu totul pe dos de cum ar fi vrut Sancho, căruia i se treziră-n minte toate neajunsurile cavaleriei celei rătăcitoare, neajunsuri îndurate de el prin

cedri și prin pustietăți, deși cînd și cînd mai dădea de belșug printr-unele case și castele, ca, de pildă, la don Diego de Miranda, la nunta lui Camacho cel avut sau la don Antonio Moreno ; dar, pe de altă parte, se mai mîngîia și-și zicea că nu poate fi mereu zi și nici mereu noapte, cum era, de pildă, chiar aceea de-atunci, pe care el și-o petrecu dormind, iar stăpînu-su stînd de veghe.

CAPITOLUL LXVIII

Despre aventura cea porcească, întîmplată cu don Quijote

Noaptea se lăsase cam întunecoasă, măcar că era lună pe cer, dar nu în partea de unde putea fi zărită, fiindcă uneori cuconița Diana mai dă tîrcoale și pe la Antîpozi, lăsînd munții noștri negri tăciune și văile cufundate în beznă. Don Quijote dete firii omeneshi cele cuvenite, dormind somnul dintii, dar nemaîngăduindu-și-l și pe cel de-al doilea, cu totul pe dos decît Sancho, care de cînd e el pe lume n-a știut de vreun al doilea, fiindcă lui îi ținea somnul dintii de cu seară și pînă dimineată, de unde se putea vedea că era sănătos tun și că nu prea știa el de griji. Pe don Quijote, însă, grijile-l țineau treaz, și-n așa fel, că-l trezi și pe Sancho și-i spuse :

— Tare mă mai minunez, măi Sancho, de firea ta cea nepăsătoare. Îmi dau cu gîndul că tu ești zidit din piatră sau din aramă vîrtoasă, fiindcă-n tine nu poate să pătrundă nici o înduioșare și nici

o fărîmă de simțire. Eu veghez în vreme ce tu dormi, eu plîng în vreme ce tu cîntî, eu leșin de nemîncare în vreme ce tu nu te mai poți mișca și gîfii de îmbuibare. Slujitorii cei buni se cade să împărtășească aleanul stăpînilor lor, să le simtă durerile, măcar așa, de ochii lumii. Ia te uită la seninătatea acestei nopți, la singurătatea ce ne înconjoară și care ne îmbie să mai strecurăm și ceva veghe în mijlocul somnului nostru. Ridică-te — îți zic pe ce ai mai scump — dă-te o bucată ceva mai încolo și, cu voie bună și cu acea bărbăție care-i șade frumos omului, dă-ți acolo vreo trei-patru sute de gîrbace ca arvună din cele ce le datorești pentru dezlegarea de vrăji a Dulcinei. Uite, te rog din tot sufletul, că doar nu mai vreau s-ajung cu tine la pumni, ca de cealaltă dată, fiindcă știu că-l ai grei. După ce ți le-i fi dat, apai ne-om petrece ce ne-o mai rămîne din noapte, eu cîntînd depărtarea mea de Dulcinea, iar tu statornicia ta, și-om pune bun început încă de pe-acuma în-deletnicirii celei păstorești, pe care om duce-o la noi în sat.

— Stăpîne, răspunse Sancho, eu nu-s călugăr ca să mă scol în toiul somnului și să-mi car la gîrbace cu nemiluita, și socot că-i și mai puțin cu putință să trec de la culmea acelei usturimi, pricinuită de șfichi, la culmea desfătării întru cîntare. Lasă-mă păcatelor să dorm și nu-mi mai tot pune și luminăția-ta sula-n coaste cu biciuitul, fiindcă altminteri chiar că mă faci să jur să nu m-ating în vecii vecilor nici de-un fir de păr din straiul meu, necum de unul din cap!

— O, inimă împietrită! O, scutier neîndurat! O, piine prost dăruită și hatîruri nerecunoscute, hatîruri pe care ți le-am făcut și pe care mai am de gînd să ți le fac! Numai mulțumită mie mi

te-ai pomenit cîrmuitor, și numai mulțumită mie te vezi acum cu nădejdea apropiată de-a fi conte sau cam pe-acolo, și nu va zăbovi ea împlinirea acelei nădejdi mai mult decît va zăbovi trecerea acestui an, căci eu *post tenebras spero lucem*¹.

— Nu pricep vorbele astea, răspunse Sancho. Eu atîta pricep, că-n vreme ce dorm, duse-s de la mine și teamă, și nădejde, și trudă, și slavă. De bine aibă parte cel ce-a născocit somnul, mantie ce acoperă toate gîndurile omenești, mîncare ce potolește foamea, apă ce izgonește setea, foc ce încălzește frigul, frig ce domolește dogoarea și, la urma urmei, ban obștesc cu care se cumpără toate lucrurile, cumpănă și greutate care-l fac pe păstor deopotrivă cu regele, pe cel nerod deopotrivă cu cel înțelept. O singură meteahnă are somnul, după cîte am auzit și eu spunîndu-se, și anume că se aseamănă cu moartea, fiindcă între un om adormit și unul mort prea puțină-i deosebirea.

— Niciodată nu te-am mai auzit vorbind atît de ales ca acum, Sancho dragă, spuse don Quijote, de unde mi se vădește că-i adevărată zicala pe care obișnuiești tu s-o spui cînd și cînd : nu cu cin'te naști, ci cu cine paști.

— Ei, drăcie, stăpîne doamne, răspunse Sancho, nu eu sînt acum acel ce înșiră la zicători, fiindcă, una cîte una, le cam lași și luminăția-ta să-ți scape din gușă, și încă mai abitir decît mine, numai că ale mele s-or deosebi de-ale lui stăpînu-meu în aceea că luminăția-ta le spui cînd se potrivesc, și

¹ Frază pe care Cervantes a mai citat-o o dată, în capitolul al XVII-lea. Era maxima înscrisă de editorul Juan de la Cuesta sub emblema lui cu șoim, și cititorul trebuie să-și aducă aminte că ea figurează pe pagina de titlu a ambelor părți ale romanului.

eu le spun într-aiurea ! Dar, la urma urmei, tot zicale sînt.

Tocmai ajunseră aici cu vorba, cînd auziră un trosnet infundat și un zgomot hîrșit care se răs-pîndi prin toate vîlcelele din jur. Don Quijote sări ca ars și puse mîna pe spadă, iar Sancho se ghemui sub burta asinului și-și puse de o parte tîrhatul cu arme, iar de alta șaua calului, dîrdîind de frică tot atît de tare pe cit de tulburat era și don Quijote. Zgomotul creștea clipă de clipă, apropiindu-se tot mai mult de cei doi înspăimîntați : de unul cel puțin, căci celuilalt doar i se știe bărbăția. Nu era altceva decît că niște oameni mînau vreo șase sute de porci și mai bine ca să-i vîndă la tîrg, și treceau cu ei pe la acele ceasuri din noapte ; și atît era de tare buhnetul pe care-l scoteau și grohăitul și pufăitul, că le asurziră urechile lui don Quijote și lui Sancho, care nu se puteau dumeri ce să fie oare. Turma cea nenumărată și grohăitoare se năpusti valvîrtej și, fără să mai păstreze cuviința datorită față de mărimi, trecu peste capul amîndurora, dînd jos întăriturile de apărare ale lui Sancho și doborîndu-l nu numai pe don Quijote, dar mai trîntindu-l plocon deasupra și pe Rocinante. Zurbalicul, grohăiturile, precum și iuteala cu care năvăliră dobitoacele cele spurcate întoarseră totul cu susu-n jos, zvîrlind la pămînt și șa, și arme, și asin, și pe Rocinante, și pe Sancho, și pe don Quijote. Sancho se ridică el, cu chiu, cu vai, și ceru de la stăpînu-su spada ca să ucidă vreo cîteva perechi din acei jupîni porci care se arătaseră atît de neciopliți. Fiîndcă acum se dumirise ce erau, don Quijote îi spuse :

— Lasă-i în plata Domnului, Sancho dragă, că jignirea asta e spăsire pentru păcatul meu și-i

dreaptă pedeapsă a cerului, fiindcă un cavaler biruit așa trebuie să pată : să-l mănince lupii, să-i înțepe viespile și să-l calce porcii în picioare.

— Apăi pesemne că tot pedeapsă a cerului e, răspunse Sancho, ca și pe scutierii cavalerilor biruiți să-i piște muștele, să-i mănince păduchii și să-i muncească foamea. Dacă noi, scutierii, am fi feciorii cavalerilor pe care-i slujim, sau măcar neamuri din cele mai apropiate, mult n-ar lipsi și ne-ar ajunge și pe noi pedeapsa pentru păcatele lor pînă la al patrulea neam. Dar așa, ce-au de-a face acei din neamul Panza cu acei din neamul Quijote ? Asta e ! Ei, acum să ne-așternem iarăși și să tragem și noi un pui de somn în fărîma asta de noapte ce ne-a mai rămas, și-apoi o face Dumnezeu ziuă și ne-om descurca noi.

— Dormi tu, Sancho, răspunse don Quijote, că de asta ai venit tu pe lume, ca să dormi, fiindcă eu, care am venit pe lume ca să veghez, cită vreme mai e pîn' la ziuă oi da drumul gîndurilor ce mă macină și mi-oi vărsa focul într-un mădrigălaș, pe care, fără să știi tu, l-am alcătuit azi-noapte în minte.

— Eu, unul, așa zic, răspunse Sancho, că n-o fi cine știe ce scofală de gîndurile astea, care-ți îngăduie să mai faci și stihuri : stihuieste, lumină-ția-ta, cît ai pofti, că și eu oi dormi cît oi putea.

Și, nici una, nici două, se așternu la pămînt după pofta inimii și, ghemuindu-se, dormi ca un prunc după scaldă, fără să-l tulbure nici zălogiri, nici datorii și nici o durere de nici un soi. Don Quijote, răzimat de trunchiul unui fag sau al unui arbore-de-plută (căci Cide Hamete Benengeli nu

deosebește ce fel de copac era), cîntă așa, însoțindu-se de însuși zvonul ofurilor lui :

Cînd mă gîndesc, Amòr,
La răul ce mi-l faci, atît mă doare,
C-aș vrea pe loc să mor,
Sfîrșit să dau durerii-ngrozitoare.

Dar cînd s-apuc pe calea
Ce-ar duce-n portul ăstei mări de chin,
Pe bucurii schimb jalea,
Și viață moartea-mi dă, s-o gust din plin.

Cînd viața prea m-apasă,
E rîndul morții să-mi dea iarăși viață.
O, soartă nemiloasă,
Cînd numai moartea să trăiasc mă-nvață!¹

El însoțea fiecare vers cu o sumedenie de ofuri și cu un potop de lacrimi, ca omul, de ! a cărui inimă era străpunsă de amarul înfringerii și de lipsa Dulcinei.

Într-acestea se luminează de ziuă, și soarele nimeri cu razele lui drept la Sancho-n ochi ; atunci acesta se trezi și se dezmorți, scuturîndu-și și întinzîndu-și măduarele cele lenevoase. Își aruncă ochii la prăpădul pe care-l făcuseră porcii cu merindele lui, blestemă turma și spuse chiar și mai rău. În cele din urmă o porniră iarăși la drumul început,

¹ Versurile acestea, care au fost socotite de Unamuno și de Cortejón drept ale lui Cervantes, expresie a sensibilității lui, sînt în realitate o traducere aproape literară a unui madrigal de Pietro Bembo, apărut în 1515. Luis de Barahona de Soto, prieten al lui Cervantes, a tradus acest madrigal din *Gil Asolani*, ca și portughezul Duarte Diaz, apărut deci în spaniolește, de la 1515 înainte, de mai multe ori.

și pe-nserate văzură că veneau spre ei ca la vreo zece inși de-a călare și vreo patru-cinci pe jos. Inima lui don Quijote tresări, iar a lui Sancho se făcu cît un purice, fiindcă oamenii care soseau purtau lănci și paveze și erau armați pînă-n dinți. Don Quijote se-ntoarse către Sancho și-i spuse :

— Măi Sancho, dac-aș putea eu acum să mă slujesc de armele mele, și dacă legămîntul meu nu m-ar fi legat de mîini, apăi toată liota asta, care vine asupra noastră, mi-ar fi floare la ureche ; dar poate c-o fi altceva decît ceea ce ne îngrijează.

Într-acestea se apropiară cei de-a călare și, ridicînd lăncile proțap, făcură roată în jurul lui don Quijote, fără să scoată o vorbă, și îndreptînd armele către spatele și pieptul lui, îl amenințară cu moartea. Unul din cei care mergeau pe jos, ducînd un deget la buze — semn că să-și țină gura — îl prinse pe Rocinante de dirlogi și-l scoase din drum ; iar ceilalți care umblau pe jos, mîinîndu-i înaintea pe Sancho și pe măgar, și păstrînd cu toții o tăcere ca de vrajă, o luară pe urmele celui ce-l ducea pe don Quijote, care de vreo două-trei ori vru să întrebe unde-l duceau sau ce poșteau de la el ; dar numai ce începea să miște buzele, că i le și închideau cu fiarele lăncilor ; și nici cu Sancho nu stăteau lucrurile mai bine, fiindcă, ori de cîte ori numai ce încerca să vorbească, unul din cei care umblau pe jos mi-ți-l și împungea cu o șpangă, și tot așa și pe asin, ca și cum ar fi vrut și el să vorbească. Se lăsă noaptea, ei întinseră pasul, iar spaima puse și mai grozav stăpînire pe cei doi prinși, mai cu seamă cînd îi auzeau pe ceilalți spunîndu-le la răstimpuri :

— Mișcați-vă, trogloditilor !

— Tacă-vă gura, barbarilor !

— O s-o plătiți voi, canibalilor !

— Nu vă mai văicăriți, sciților, și nici ochii să nu-i deschideți, Polifemi ucigași, lei însetați de sînge !

Și le mai dădeau și alte numiri de acest fel, cu care puneau la grea cumpănă auzul celor doi urgisiți, stăpîn și slugă. Sancho își zicea în sinea lui : „Auzi ? Să ne facă pe noi «logodiți» ? Să ne zică nouă «bărbierilor» și «harabalelor» ? I-auzi, noi și «suciți» ! Noi și «peruvieni ucigași !» Nu mă dreg la inimă cituși de puțin porecelele astea, afurisit vînt mai bate în cuprinsul ăsta ! Răul nu ne vine nici-odată singur, întocmai ca și ciomegele pe cîine, și măcar de s-ar încheia numai cu ciomege primejdia acestei aventuri, bogată în vătămături“.

Don Quijote, buimăcit, nu se putea dumeri — oricît își muncea mintea — ce să fie toate acele numiri pline de ocări cu care se vedeau cinstiți, și din care numai un lucru vedea el limpede, că nimic bun nu-l așteaptă și că mult rău îl pîndește. Într-acestea ajunseră cam pe la ceasurile 1 din noapte la un castel, pe care don Quijote îl recunoscuse că era acela al ducelui, unde șezuseră ei doar cu puțin mai-nainte.

— Ferește-mă, Doamne ! zise de cum recunoscuse lăcașul. Ce-o mai fi și asta ? Casa de-aici, vezi bine, este toată numai curtenie și bună-cuviință dar, pentru cei biruiți, binele se schimbă-n rău și răul în mai rău.

Intrară în curtea cea mare a castelului și o văzură împodobită și dichisită în așa fel, încît le crescuse uimirea și li se mări teama înc-o dată pe-atîta, așa cum se va vedea în capitolul care vine.

CAPITOLUL LXIX

Despre cea mai ciudată și cea mai năzdrăvană întâmplare din cîte s-au petrecut cu don Quijote de cînd ține toată această însemnată poveste

Călăreții descălecară și, dimpreună cu cei ce mergeau pe jos, puseră mîna pe Sancho și pe don Quijote, îi înșfăcăară și-i îmbrînciră în curtea castelului, în jurul căreia erau aprinse ca la vreo sută de lumînări, așezate în sfeșnicele lor, iar prin pridvoarele curții ardeau mai bine de cinci sute de candelă, așa încît, măcar că era noapte, și încă destul de întunecoasă, nici n-ai fi zis că nu-i ziuă. În mijlocul curții se ridica un catafalc înalt cam de doi coți și acoperit pe de-a-ntregul cu o perdea neînchipuit de mare din urșinic negru, în jurul căreia, pe treptele catafalcului, erau aprinse lumînări de ceară albă, înfipte în mai bine de o sută de sfeșnice de-argint, iar sus pe catafalc se vedea zăcînd moartă o fetișcană atît de frumoasă, încît cu frumusețea ei făcea să pară frumoasă însăși moartea. Capul, încins cu o cunună împletită din tot soiul de flori miresmate, îi era culcat pe-o pernă țesută cu fir, iar mîinile îi stăteau încrucișate pe piept, avînd între ele o ramură de finic galben, semn al biruinței¹. Într-o parte a curții se întocmise un loc mai ridicat, unde în două jîlturi ședeau doi inși, care, fiindcă purtau coroană pe cap și schiptru în mînă, arătau a fi fețe crăiești,

¹ A îngropa o femeie cu ramuri de palmier era semn că moarta își păstrase virginitatea și, prin urmare, „triumfase” asupra ispitelor.

fie de cele adevărate, fie de cele mincinoase. Lîngă locul acela ridicat, spre care urcai cîteva trepte, se mai aflau alte două jilțuri, unde cei ce aduseseră prinșii îi așezară pe don Quijote și pe Sancho Pánza, și toate astea fără să scoată o vorbă, ba mai făcîndu-le semne celor doi să-și pună și ei lacăt gurii; dar, și fără de semnele astea, ei tot ar fi tăcut, fiindcă uimirea de cele ce vedeau le legase limbile. Într-astea, însoțiți de alai mare, urcară pe locul cel ridicat doi inși de seamă, pe care don Quijote îi recunoscuse îndată a fi ducele și ducesa, găzduitorii lui; ei se așezară în două jilțuri neasemuit de bogate, lîngă ceilalți doi, care arătau a fețe crăiești. Cine să nu se fi minunat de toate acestea, dacă mai pui și că don Quijote recunoscuse trupul cel neînsuflețit întins pe catafalc ca fiind al frumoasei Altisidora? Cînd să urce ducele și cu ducesa pe locul cel ridicat, don Quijote și Sancho se ridicară-n picioare și le făcură o temenea pîn' la pămînt, iar ei le mulțumiră cu o ușoară plecare a capului.

Într-acestea, străbătînd locul de-a curmezișul, veni pînă la Sancho un slujitor, care-i aruncă pe umeri o manta de mohair negru, zugrăvită pe de-a-ntregul cu limbi de foc, și, luîndu-i gluga din cap, îi puse-n schimb o tichie ascuțită, de soiul acelora pe care și le pun cei osîndiți de Sfințitul Oficiu, și-i spuse la ureche să nu deschidă gura, că altminteri i-o pune căluș, ba l-o trimite și pe ceea lume. Se uită Sancho la sine de sus pînă jos și se văzu arzînd în flăcări; dar cum flăcările nu-l pîrleau, nu dădea o para chioară pe ele. Își scoase tichia din cap, o văzu că-i zugrăvită cu draci și și-o puse iarăși pe cap, spunîndu-și înde sine:

„Tot îi bine că nu mă ard nici flăcările și nu mă iau nici dracii“.

Cătă și don Quijote la el, și măcar că era cu sufletul la gură de spaimă, nu-și mai putu ține risul văzînd cum arăta Sancho. În răstimpul acesta începu să se-audă, ieșînd parcă de sub catafalc, un zvon dulce și desfătător de flaute, care, nefiind întrerupt de nici un glas omenesc, fiindcă-n acel lăcaș tăcerea însăși păstra tăcere, răsuna cu atît mai lin și mai duios. Apoi se ivi pe neașteptate, lingă perna celei ce părea moartă, un flăcăiandru chipeș, în port roman, care, la zvonul unei harfe pe care o atîngea, cîntă cu vîers limpede și nespus de dulce aceste stanțe :

Cît timp își vine-n fire-Altisidora,
De don Quijote-ucisă, din cruzime,
Și cît întreaga Curte-i prinsă-n hora
Atîtor flori din nalta nobilime,
Stăpînă cît le este tot seniora
Ce umblă-n doliu astăzi după nime,
Să-i cînt aș vrea nefericirea, eu,
Cu ghiers mai dulce chiar decît Orfeu.

Și datoria mea nu cred c-ar trece
Cu viața-mi deopotrivă, ci, supusă,
De-ar fi să-mi fie limba-n gură rece,
Tot înălțare-aș glas, să-ți fie spusă
Înalta frumusețe ! Fă să-mi sece
În stinci de piept a vieții dulce sursă,
Și sufletul meu glas va da cîntării,
Să te evoc din apele uitării.¹

¹ Ultima octavă a poeziei este luată întocmai din a doua eglogă a lui Garcilaso de la Vega, cea dedicată doînei Maria de la Cueva, contesă de Urena.

— Ajunge ! spuse atunci unul din cei doi inși care arătau a fețe crăiești. Ajunge, cîntărețule dumnezeiesc, fiindcă se cheamă să n-o mai mîntui în vecii vecilor dac-ar fi să ne înfățișezi acum moartea și drăgălășenia Altisidorei, cea fără de seamăn pe lume, care nu-i moartă, așa cum crede lumea cea nepricepută, ci vie atît în faima ce-i duce vestea, cît și în caznele pe care trebuie să le îndure Sancho Panza, aflător aici față, spre a o reîntoarce la lumina cea pierdută a vieții. Așa că, o, tu, Radamante, care dimpreună cu mine sălășluiești ca judecător prin văgăunile cuprinse de bezne din Dite, fiindcă știi tot ceea ce se află scris în gîndul Ursitei celei nepătrunse în legătură cu învierea acestei domnițe, spune și dă îndată totul la iveală, ca să nu ni se mai amîne fericirea ce-o nădăjduim prin scularea ei din morți.

Numai ce rosti vorbele acestea Minos¹, judecător și ortac al lui Radamante, că Radamante se și ridică în picioare și spuse :

— Slujitori ai acestei case, haideți cu toții, cu mic, cu mare, veniți unul după altul și pecetluiți-l pe Sancho cu cîte douăzeci și patru de sfirle pe obraz, iar în brațe cu cîte douăsprezece pișcături, și-n șale cu cîte șase înțepături de ace, că numai în această ceremonie stă mîntuirea Altisidorei.

Auzind Sancho una ca asta, rupse tăcerea și zise :

— Ba la toți dracii ! M-oi lăsa eu potcovit la nas și atins la obraz atunci cînd mi-oi vedea ceafa ! Ei, drăcie afurisită ! Ce-are de-a face usturarea obrazului meu cu învierea fetei ăștia ?

¹ În mitologia greacă, Minos și Radamante sînt judecători peste sufletele morților, în tartar sau infera.

Iote-te, s-a-ndulcit ursul la miere ! N-au de lucru și-o vrăjesc pe Dulcinea, și-apoi îmi cară mie la gîrbace ca s-o dezlege de vrăji. Se apucă Altisidora de moare din cine știe ce betșug pe care i l-o fi dat Dumnezeu, și le vine dumnealor damblaua s-o scoale din morți, cinstindu-mă cu douăzeci și patru de sfirle, ciuruindu-mi trupul cu împunsături de ace și învinețindu-mi brațele de pișcături. Ehe, nu v-ați găsit în mine prostul, că eu sînt vulpe bătrînă, nu mă duceți voi cu fofîrlă !

— Vei muri ! strigă cu glas de tunet Radamante. Înmoaie-te, tigrule, smerește-te, trufașule Nemrod, rabdă și taci, că nu-ți cere nimeni vreun lucru cu neputință, și nu mai tot sta să-ntorci și pe față și pe dos greutățile acestei trebi. Haideți, vă spun, slujitori, aduceți-mi porunca la îndeplinire, că de nu, pe cîntea mea de om de omenie¹, o să vă afurisiți ceasul cînd ați venit pe lume !

Se iviră în acest răstimp, străbătînd curtea, cam la vreo șase dueñe, înșirate în alai una după alta, patru din ele cu ochelari, și toate cu dreapta ridicată-n sus, ieșindu-le din mîneacă cu vreo patru degete de la încheietură-n jos, ca să le facă mîna mai lungă, așa cum e portul acuma. Nici n-apucă să le vadă bine Sancho, că, mugind ca un buhai, spuse :

— M-oi lăsa bucuros să m-atingă o lume-n-treagă, dar să încuviințez eu să pună pe mine mîna dueñele, asta o dată cu capul, nu ! Să mi se zgîrie obrazul de mîțe, așa cum s-a-ntîmplat cu stă-

¹ Jurămîntul „*por la fe de hombre de bien*“ pe care-l face Radamante, judecător al infernului, vine în contradicție cu rolul pe care slujitorul ducelui, uitînd că-l joacă, îl transformă prin această sacră indignare într-un rol pozitiv.

pînu-meu chiar aici în castel, să mi se străpungă trupul cu vîrfuri de junghere tăioase, să mi se prindă brațele cu clește înroșit în foc, și eu toate le-oi răbda fără să crîcnesc și le-oi face cheful cuconilor ăstora, dar să pună mîna pe mine dueñele, n-o să încuviințez nici dacă mă iau toți dracii !

Rupse atunci și don Quijote tăcerea, agrăindu-l pe Sancho :

— Pune-ți în cumpănă răbdarea, fătul meu, și fă pe plac acestor seniori, și mai dă și mulțumită din belșug cerului că a revărsat astfel de daruri în făptura ta, care, mucenicindu-se, te învrednicește să dezlegi de vrăji pe cei vrăjiți și să învii pe cei morți.

Dueñele se și apropiaseră de Sancho, cînd el, ceva mai domolit și mai muiat, se așeză cu nădejde-n jilt și-și întinse obrazul și barba către cea dintii dintre ele, care-i trase o sfîrlă pecetluită cu nădejde și apoi îi făcu o temenea pînă-n pămînt.

— Mai puțină curtenie, cucoană, și mai puține dresuri de piele, că pe legea mea dacă nu-ți amiros mîinile a alifie cu oțet ! ¹

În cele din urmă, toate dueñele îl pecetluiră, și multe alte slugi de pe-acolo îl pișcară ; dar ceea ce nu putu el în ruptul capului să rabde fu înțeparea cu ace, încît sări din jilt supărat — așa cel puțin arăta — și, înșfăcînd o masala aprinsă

¹ Printre dresurile cu care se „dregeau“ frumusețile pe cale de-a se trece era și oțetul, cu care se spălau, după ce-l preparau cu ouă, miere și sucuri de plante, lapte de castraveți sau de pepene etc.

care se afla pe-acolo pe lângă el, începu să dea cu ea și în dueșe și în toți ceilalți gîzi ai lui :

— Afară cu voi, slujitori ai iadului, că doar n-oi fi de cremene ca să nu simt caznele astea atît de cumplite !

Într-acestea, Altisidora, care pesemne obosise să tot stea atîta vreme pe spate, se-ntoarse într-o rînă. Văzînd una ca asta, cei de față strigară aproape toți într-un glas :

— E vie Altisidora, Altisidora trăiește !

Radamante porunci lui Sancho să-și ostoiască mînia, că doar a fost atins țelul către care năzuiau.

Numai ce-o văzu don Quijote pe Altisidora mișcînd, că și căzu în genunchi dinaintea lui Sancho, spunîndu-i :

— Acum e clipa, fiule rupt din inima mea, că nu te mai numesc scutier al meu, acum e clipa să-ți dai cîteva bice din cele pe care ești silit să ți le dai pentru dezlegarea de vrăji a Dulcinei. Acuma, zic, e clipa cînd darul ți-a ajuns la plinire și-n care poți săvîrși cu folos binele ce-l așteptăm de la tine.

La care Sancho răspunse :

— Adică după moarte, și bătaie, că așa-mi pare socoteala asta, mai degrabă decît miere după turtă dulce : bună treabă ar mai fi ca după ce-am răbdat pișcături, sfirle și înțepături de ace, să mai vie acum, colac peste pupăză, și gîrbacele ! Nu vă mai rămîne alta de făcut decît să luați un pietroi, să mi-l legați de gît și să dați cu mine-n gîrlă, lucru de care prea rău nu mi-ar părea, dacă-i vorba, pentru a lecui metehnele altora, să fiu eu țapul ispășitor. Da' mai lăsați-mă dracului în pace, că de nu, zvîrlu tot cît colo și las treburile baltă, de-ar fi să se facă și gaură-n cer !

Intr-acestea, Altisidora se și așezase pe catafalc, și chiar în clipa aceea începură să răsune cimpoaiele, însoțite de flaute și de glasuri omenești, care chioteau :

— Trăiască Altisidora, Altisidora să trăiască !

Se ridicară-n picioare ducele și cu ducesa, craii Minos și Radamante, și toți, dimpreună cu don Quijote și cu Sancho, se duseră s-o întâmpine pe Altisidora și s-o coboare de pe catafalc, iar Altisidora, prefăcându-se slăbită, se închină dinaintea ducelui, a ducesei și a crailor și, cântind chiorchiorîș la don Quijote, îi spuse :

— Te ierte Domnul, cavaler fără inimă ce ești, căci din pricina neîndurării tale sălășluit-am în ceea lume mai bine, cred, de-o mie de ani ; iar ție, o, tu, cel mai milostiv dintre scutierii pe care-i cuprinde fața pământului, ție-ți datorez viața ce-am recăpătat-o ! De azi înainte, Sancho dragă, ale tale vor fi șase cămăși de-ale mele, pe care ți le las ca să-ți faci alte șase pentru tine, și dacă n-or fi toate-n bună stare, sînt cel puțin toate curate.

Sancho îi sărută mîinile pentru acest dar, stînd în genunchi și cu tichia-n mînă. Ducele porunci să i se ia tichia și să i se dea înapoi gluga, și, tot așa, să i se pună straiul lui și să i se scoată mantia, cu limbi de foc. Sancho se rugă de duce cu cerul și cu pămîntul să-i lase lui mantia și mitra, fiindcă-ar vrea să le ducă la el în sat ca semn și ca aducere-aminte a acelei nemaiauzite întîmplări. Ducea răspunse că i se va lăsa, nici vorbă, că doar știe Sancho cît ține ea la el. Ducele porunci să se golească curtea și să meargă toți pe la cămările lor, iar don Quijote și cu Sancho să fie duși în odăile pe care le știau ei dinainte.

CAPITOLUL LXX

Care vine după al şaizeci şi nouălea şi vorbeşte despre lucruri de care nu te poţi lipsi pentru a da de rost acestei istorisiri

Noaptea aceea dormi Sancho într-un pat aşezat pe roţi, cu don Quijote în odaie, lucru de care bucuros s-ar fi lipsit el, de-ar fi putut, fiindcă era încredinţat că stăpînu-su n-o să-l lase să doarmă, tot pisîndu-l cu întrebări şi răspunsuri, şi lui nu-i ardea de trîncănit, căci durerile caznelor de mai înainte îi mai stăruiau încă şi nu-i lăsau limba slobodă, aşa că mai la socoteală îi venea să doarmă singur într-o colibă decît cu altul în odaia aceea strălucită. Şi, într-adevăr, atît de bine i se adeveri teama şi atît de fără greş îi fu bănuiala, că stăpînu-su nici nu se virî bine-n pat şi spuse :

— Ce mai zici, Sancho, de întîmplarea din astă-seară ? Mare şi năprasnică mai e puterea nesocotirii celei dirze în ale dragostei, că doar cu ochii tăi ai văzut-o moartă pe Altisidora, şi nu de alte săgeţi, nici de altă spadă, nici de altă sculă de război şi nici de otrăvuri ucigătoare, ci de aleanul pe care neînduplecarea şi nesocotirea mea i l-au stîrnit.

— N-avea din parte-mi decît să moară sănătoasă cînd şi cum ar fi poftit, răspunse Sancho, şi să mă lase pe mine să-mi văd de necazurile mele, că doar nici n-am îndrăgostit-o şi nici n-am nesocotit-o eu vreodată de cînd mama m-a făcut ! Eu, precum am mai spus şi altă dată, nu pricep şi nici nu poate să-mi intre în cap cum sănătatea Altisidorei — fată mai degrabă năbădăioasă decît

la locul ei — să aibă ceva de-a face cu caznele lui Sancho Panza. Acum abia mi se vedește limpede ca lumina zilei că se află vrăjitori și vrăji pe lume, de care să mă ferească Dumnezeu sfântul, că eu, unul, nu știu să mă feresc. De-aia te și rog, ca pe Hristos, să mă lași, luminăția-ta, să dorm și să mă mai slăbești cu întrebările, dacă nu vrei să mă azvîrlu pe fereastră.

— Dormi liniștit, Sancho dragă, răspunse don Quijote, numai de te-or lăsa înțepăturile și pișcăturile primite-n dar, precum și sfirlele cu care ai fost pecetluit.

— Nici o durere, răspunse Sancho, n-a ajuns să-mi fie mai de ocară decît aceea a sfirlelor, și nu de alta, ci numai fiindcă mi-au fost trase de dueñe, vedea-le-aș să le văd în focul gheenei! Și iarăși mă-ntorc și te rog să mă lași, luminăția-ta, să dorm, căci somnul este alinare a restriștilor pentru aceia care le îndură cînd sînt treji.

— Amin, spuse don Quijote, și Domnul fie cu tine!

Îi cuprinse dară pe amîndoi somnul, și într-acestea, lui Cide Hamete — ticluitoarul acestei mari istorii — îi veni chef să aștearnă în scris și să povestească de unde și pînă unde le-a trăznit ducelui și ducesei să țeară toate firele năzbîtiei celeia mai înainte pomenite. Și spune cum că bacalaureatul Samsón Carrasco, căruia nu-i ieșise din minte că, atunci cînd s-a dat drept Căvalerul Oglinzilor, a fost biruit și doborît de don Quijote — biruire și doborîre care i-au năruit și i-au întors pe dos toate socotelile — a vrut să-și mai cerce o dată norocul, nădăjduind c-o scoate mai bine treaba la capăt decît data trecută; și așa, după ce-l luă pe pajul care adusese răvașul

și darul către Teresa Panza, femeia lui Sancho, și-l iscodi, să afle unde hălăduia don Quijote, își făcu rost de alte arme și de-un alt cal, și-și zugrăvi pe pavază o lună albă, încărcînd totul pe spinarea unui catir, pe care-l mîna un alt țăran, iar nu Toma Cecial, scutierul lui de odinioară, ca să nu fie recunoscut nici de Sancho și nici de don Quijote. Sosi apoi la castelul ducelui, care-l vesti de drumul și de calea pe care apucase don Quijote, cu gîndul să fie față la întrecerile cavale-rești din Zaragoza. Îi mai spuse și de isnoava pe care i-o făcuseră cu mijlocul dezlegării de vrăji a Dulcinei, care avea să fie dusă la îndeplinire pe socoteala buclor lui Sancho. În cele din urmă îi povesti și de renghiul pe care-l jucase Sancho lui stăpînu-su, făcîndu-l să creadă că Dulcinea era vrăjită și preschimbată în țărancă, și cum ducesa — soața lui — îl făcuse, la rîndul ei, pe Sancho să creadă că el era acela care se înșela, fiindcă Dulcinea era cu adevărat vrăjită, lucru de care se strică de rîs și se minună foarte bacalaureatul, gîndindu-se atît la pehlivănia și nerozia lui Sancho, cît și la culmea smintelii lui don Quijote. Ducele îi ceru ca, dacă va fi să-l vadă pe don Quijote, fie că l-o dovedi, fie că nu, el tot să se-ntoarcă pe-acolo ca să-i povestească cele întîmplate. Așa și făcu bacalaureatul: purcese în căutarea lui, nu-l găsi în Zaragoza, o porni mai departe și i se întîmplă cele mai înainte pomenite. Se întoarse la castelul ducelui și-i povesti totul de-a fir-a-păr, dimpreună cu tocmelile luptei, precum și că don Quijote făcea acum cale-ntoarsă, spre a duce la îndeplinire — ca un bun cavaler rătăcitor ce se afla — legămîntul de a se reîntoarce pe un an la el în sat, în care răstimp, spunea bacalaureatul, poate că s-o lecui

de sminteala lui, căci acesta era și temeiul ce-l indemnase să se folosească de toate acele străvestiri, fiindcă era mai mare păcatul ca un hidalgo atât de dăruit de Dumnezeu să fie nebun. Cu vorbele astea se despărți de duce și se-ntoarse la el în sat, așteptându-l acolo pe don Quijote, care venea după el. De aici îi veni în gând ducelui să-i joace acel renghi : atât era de mare desfătarea ce i-o dădeau năzdrăvăniile lui Sancho și ale lui don Quijote ; și, cu o droaie de slujitori de-ai săi — care pe jos, care de-a călare — puse stăpînire din toate părțile pe drumurile mai apropiate și pe cele mai depărtate din jurul castelului pe unde-și dădea și el cu gândul că s-o întoarce don Quijote, socotind ca oamenii lui să-l aducă cu binele sau cu sila la castel de-o fi să dea de el ; oamenii îl găsiră și-i deteră de veste ducelui, care, pregătind din vreme toate cele trebuincioase, numai ce primi vorbă de sosirea lui don Quijote, că și porunci să se aprindă lumînările și candelarele din curte și să se întindă Altisidora pe catafalc, punînd la cale și celelalte ceremonii mai-nainte spuse, care păreau atât de firești și atât de bine ticluite, că de la ele și pîn' la adevăr cale lungă nu mai era. Și mai spuse Cide Hamete că el socoate tot atât de zănatici și pe păcălici și pe păcăliți, și că ducele și ducesa nu erau nici la două degete depărtare de-a arăta și ei zevzeci, o dată ce-și dădeau atîta osteneală ca să amăgească pe alți doi zevzeci, dintre care pe unul îl prindea ziua horăind, de puteai să tai lemne pe el, iar pe celălalt veghind cu tot soiul de gînduri pîdosnice, și apucîndu-l o dată cu ivirea zorilor, și cheful sculatului, căci perinile de puf care te îmbie la odihnă nu i-au stat ni-

ciodată la inimă lui don Quijote, fie el biruit, fie biruitor.

Altisidora — de care don Quijote era pe deplin încredințat că trecuse înapoi de la moarte la viață — punîndu-se la mintea stăpînilor ei, se încinse pe cap cu aceeași cunună pe care o purta pe catafalc și, îmbrăcată într-o cămașă de taftă albă, semănată cu flori de aur, cu părul răsfirat pe spate și sprijinindu-se de-un toiag de abanos negru din cel mai scump, intră în odaia lui don Quijote, care, tulburat și zăpăcit de ivirea ei, se ghemui și se acoperi aproape pe de-a-n-tregul cu cerceafurile și cu învelitorile patului, amuțit de-a binelea și neînstare să arate față de ea nici cea mai mică urmă de curtenie. Se așeză Altisidora într-un jeț de lîngă căpătiul lui și, după ce scoase un oftat din adîncul rărunchilor, cu glas stins și dăulat îi spuse :

— Cînd femeile cele de neam mare și fetele cele cuminți își calcă cinstea-n picioare și dau îngăduință limbii să nesocotească legile bunecuviinței, atunci se cheamă că ele au ajuns la aliman. Sînt și eu seniore don Quijote de La Mancha, una din acestea, obidită, biruită și îndrăgostită ; totuși, atît de mult știu să și rabd și să-mi păstrez și cinstea încît, de răbdătoare și de cinstită ce sînt, inima mi s-a frînt din pricina tăcerii și mi-a luat viața. Cu gîndul la neînduplecarea pe care mi-ai arătat-o — o, cavaliere împietrit la suflet, mai neîndurat decît stîncă la jelană mea — am răposat acu două zile, sau am fost cel puțin luată drept răposată de către cei ce m-au văzut ; și de n-ar fi fost ca zeul dragostei să se milostivească de mine și să-mi hărăzească leacul în caznele acestui scutier de ispravă, acolo aș fi rămas, pe cea lume.

— Ar fi făcut mai bine zeul dragostei, spuse Sancho, să-ți hărăzească leacul în caznele măgarului meu, și i-aș fi mulțămît frumos. Dar ia spune-mi, cuconiță, așa să-ți faci parte cerul de-un ibovnic mai omenos decît stăpinu-meu, ia spune-mi, ce-ai văzut pe ceea lume? Ce-i pe-acolo prin iad? Căci cine moare deznădăjduit, vrea, nu vrea, de acel lăcaș trebuie să aibă parte.

— Ca să vă spun drept, răspunse Altisidora, eu nu cred să fi murit pe de-a-ntregul, fiindcă n-am intrat chiar în iad, căci dac-aș fi intrat acolo, apăi nici vorbă că n-aș mai fi putut ieși, oricît aș fi vrut. Adevărul e că am ajuns numai pînă la poarta iadului, unde hălăduiau bătînd mingea vreo cinci-șase perechi de împielîtați, toți în ciorapi lungi și-n pieptare, cu gulere mari împodobite cu spițuri de Brabant lucrate-n igliță, la fel și îndoiturile mîneșilor, ce le slujeau de mîneșuțe, de unde le ieșeau afară vreo patru degete din braț, ca să le arate mai lungi mîinile, în care țineau niște bețe de foc cu care băteau mingile. Ce m-a uimit mai mult este că-n loc de mingi se slujeau de cărți, pline, pare-se, cu vînt și cu cîlți, lucru cu totul nemaivăzut și ciudat; dar nici asta nu m-a uimit atîta cît faptul că, fiind firesc la jucători ca acei ce cîștigă să se bucure, și cei ce pierd să se amărăscă, acolo, în jocul acela, toți tolocăneau, toți bodogăneau și toți blestemau.

— Păi nici nu-i de mirare, răspunse Sancho, fiindcă dracii, joacă nu joacă, cîștigă nu cîștigă, mulțumiți tot nu pot fi vreodată.

— Așa o fi, răspunse Altisidora. Dar mai e ceva, care așijderea mă minunează — vreau adică să spun că mă minuna atunci — și anume că la cea dintîi zvîrlitură nu mai rămînea o minge

teafără și nici bună să mai slujească a doua oară, așa că luau una după alta la cărți cu nemiluita, și din cele noi, și din cele vechi, să te crucești nu alta ! Uneia din ele, nouă să-ți ia ochii și frumos legată, îi traseră un bobîrnac de-i ieșiră mațele și i se făcură foile varză. Atunci zise un drac către altul : „Ia vezi ce carte-i aia ?“ Iar celălalt împielit îi răspunse : „Asta e *A doua parte din istoria lui Don Quijote de La Mancha*, nu aceea alcătuită de Cide Hamete, făuritorul ei dintîi, ci de un aragonez, care zice că-i de felul lui din Tortesillas“. „Fugi cu ea de-aici, făcu diavolul care întrebă, și azvîrle-o-n hăurile iadului, să n-o mai văd în ochi !“ „Cum, chiar așa de proastă e ?“ răspunse celălalt. „Atît e de proastă, îi întoarse vorba cel dintîi, că să m-apuc eu însumi cu tot dinadinsul să fac una mai proastă și tot n-aș izbuti !“ Dracii își văzură mai departe de joc, dînd de-a azvîrlita și cu alte cărți, iar eu, fiindc-am auzit pomenindu-se numele lui don Quijote, la care țin și pe care-l îndrăgesc atît, am avut grijă să nu-mi iasă din minte această vedenie din ceea lume.

— Păi chiar vedenie trebuie să fi fost, nici nu mai încapе vorbă, spuse don Quijote, fiindcă alt eu nu se mai află pe lume, și măcar că istoria asta umblă pe-aici din mină-n mină, în nici una nu se oprește, fiindcă toți îi dau cu piciorul. Eu nu mi-am ieșit din fire auzind că rătăcesc ca o arătare prin beznele hăurilor sau la lumina cea limpede de pe fața pămîntului, fiindcă nu sint eu acela de care vorbește povestea asta. De-o fi ea bună, aidoma cu cele petrecute, și adevărată, i-o ține viața veacuri întregi ; dar de-o fi proastă, apăi cale lungă n-o avea ea de la născare și pîn-la îngropare.

Altisidora sta tocmai să se mai plîngă încă de don Quijote, cînd el îi zise :

— De-atîtea ori ți-am mai spus, domniță, ce rău îmi pare că ți-ai îndreptat gîndurile către mine, fiindcă ale mele gînduri mai degrabă recunoștință pot să-ți aducă decît alinare. Eu am venit pe lume ca să fiu al Dulcinei din Toboso ; și ursita — dac-o fi adevărat că se află așa ceva — ei m-a hărăzit ; să-mi treacă, dară, prin gînd că vreo altă frumusețe ar putea să ia locul pe care ea-l păstrează la mine-n inimă, ar fi ca și cum mi-ar trece prin gînd să aduc luna pe pămînt. Deslușirea asta ți-e de ajuns ca să intri iarăși în hotarele cinstei tale, fiindcă nimeni nu-și poate lua pe seamă să aducă luna pe pămînt.

Cînd auzi Altisidora una ca asta, arătîndu-se supărată și minioasă foc, îi spuse :

— Pe Dumnezeu! meu, don Scrumbie-Afumată, inimă de iască, sîmbure de curmală, mai îndărătnic și mai țănoș decît mîrlanul cînd stai să te rogi de el, că de m-oi repezi la tine, ochii ți-i scot, nu alta ! N-ai crede cumva, don Snopitulule și don Stîlcitulule de ciomege, că am murit eu de dragul tău ? Tot ce-ai văzut aseară a fost doar ticluială, că nu sînt eu una din acelea care să lasă să mă doară nici cît negrul sub unghie pentru niște pîrliți, ca alde tine, darămite să mai și mor !

— Cred și eu, ba bine că nu, zise Sancho, căci treaba asta cu muritul din dragoste e ceva de să te strici de rîs. De spus, pot ei, îndrăgostiții, să spună, dar de făcut, asta s-o creadă Iuda !

Pe cînd stăteau ei așa de vorbă, iată că intră și acel meșter la harfă, cîntăreț și poet, care cîntase cele două stanțe pomenite mai înainte, și care acum, făcînd o plecăciune adîncă în fața lui don Quijote îi spuse :

— Să mă socoți, seniore, cavaler, și să mă înnumeri printre slujitorii cei mai credincioși pe care-i ai, fiindcă de multă vreme te-ndrăgesc cum nu se mai poate, atât pentru faima, cât și pentru isprăvile luminăției-tale.

Don Quijote îi răspunse :

— Să-mi spui mai întâi cine ești, pentru ca și curtenia mea să fie pe potrivă cu vrednicia domniei-tale.

Flăcăiandrul răspunse că era cîntărețul și slăvitorul Altisidorei din noaptea trecută.

— Nici vorbă, răspunse don Quijote, că vierșul ți-e desăvîrșit ; dar ceea ce ai cîntat domnia-ta nu mi se pare chiar atât de potrivit, pentru că ce-au de-a face stanțele lui Garcilaso cu moartea acestei domnițe ?

— Luminăția-ta, răspunse cîntărețul, să nu te prindă mirarea de asta, fiindcă la poezii cei necopți din vremea noastră, așa-i năravul, ca fiștecare să scrie ce-i trăsnește și să șterpelească de pe la cine i se năzărește ; și nu se află nerozie cîntată sau scrisă de ei care să nu fie pusă pe seama licenței poetice.

Don Quijote era tocmai gata să răspundă, dar fu împiedicat de venirea ducelui și a ducesei, care intrară la el să-l vadă ; și între ei, toți se încinse o vorbire lungă și desfătătoare, în care Sancho turnă atitea ghidușii și atitea vorbe de duh, că-i lăsă din nou minunați pe duce și pe ducesă, atât prin felul lui de găgăuță, cât și prin mintea lui cea firoscoasă. Don Quijote îi rugă cu cerul, cu pămîntul să-i îngăduie a pleca chiar în acea zi, deoarece cavalerilor celor biruiți, așa cum e el, le stă mai bine să șadă într-o cocină decît în palate din cele crăiești. Ei îi deteră bucuroși încuviințarea, iar du-

cesa îl întrebă dacă-și mai păstra Altisidora loc de cinste în cugetul lui. El îi răspunse :

— Să știi de la mine, mărită doamnă, că tot răul fetei ăștia de la lenevie se trage, și asta nu-și are leacul decît într-o muncă cinstită și fără preget. Mai adineauri îmi spunea că se poartă spițuri prin iad ; cum ea trebuie să știe să le lucreze, apăi să nu le mai lase din mînă, că dacă-i tot prinsă-n treabă să miște cîrligele, atunci n-or mai juca în mintea ei chipul sau chipurile aceleia pe care-l îndrăgește ; ăsta-i adevărul adevărat, asta mi-e părerea și asta mi-e povața.

— Și e și a mea, adăugă Sancho, fiindcă de cînd mama m-a făcut n-am văzut-o pe nici una din cele ce lucrează cu iglița să fi murit din dragoste ; căci fetele cele vrednice au aminte mai degrabă să-și mîntuie trebile decît să se gîndească la dragostele lor. Și-n asta mă iau după mine, fiindcă atunci cînd stau de săp pămîntul, nu-mi mai aduc aminte de jumătatea mea, vreau adică să spun de Teresa mea, care mi-e mai dragă decît lumina ochilor.

— Că bine zici, Sancho, spuse ducesa. De-acu înainte oi pune-o și eu pe Altisidora mea să-și facă de lucru cu ceva albituri, că-i pricepută-n asta ca nimeni alta.

— Nu mai e nici o nevoie, stăpînă, să mă folosesc de acest leac, răspunse Altisidora, fiindcă gîndul la neîndurarea pe care mi-a arătat-o derbedeul și nemernicul ăsta mi-o scoate acele gînduri din minte, fără să mă mai ajut de vreun alt meșteșug ; și, cu îngăduința măriei-tale, vreau să și ies de-aici, ca să nu mai văd în fața ochilor nu zic făptura lui cea posomorită, cît mai degrabă mutra lui aia pocită și scîrbavnică !

— Asta se aseamănă, spuse ducele, cu ceea ce adesea se spune, cum că acel ce rostește ocări gata e să și ierte.

Altisidora făcu chip că-și șterge lacrimile cu o băsmăluță și, închinându-se cu o plecăciune în fața stăpînilor ei, ieși din odaie.

— Rea ursită, sărmana fătucă, spuse Sancho, rea ursită, zic, îți menesc, că ai avut de-a face cu un suflet de turc și cu o inimă de cremene. Pe legea mea că de-ai fi avut de-a face cu mine, apai alt cocoș îți cînta¹.

Cu asta vorbirea luă sfîrșit, don Quijote se îmbracă, cină apoi cu ducele și cu ducesa, și o porni la drum chiar în acea seară.

CAPITOLUL LXXI

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu scutierul său Sancho pe cînd făceau cale-n-toarsă către satul lor

Biruitul și obișnuitul don Quijote mergea, pe de o parte, îngîndurat din cale-afară, iar pe de alta, bucuros cum nu se mai poate. Milnirea era pricinuită de înfrîngere, iar bucuria de darul tămăduitor al lui Sancho, așa cum și l-a dovedit prin învierea Altisidorei, deși nu era chiar cu totul incredințat că fata cea îndrăgostită fusese într-adevăr moartă.

— Stăpîne, chiar că sînt eu cel mai nenorocos vraci din cîți or fi pe lumea asta, unde se

¹ „Otro gallo te cantara” înseamnă, în vorbirea populară: „Te așteaptă o soartă mai bună”.

află doftori care, omorîndu-și bolnavii ce le sînt dați în grijă, mai cer să fie plătiți din gros pentru munca lor, care nu-i alta decît că iscălesc o țidulă cu niscai leacuri, nici măcar acelea făcute de ei, ci de spițer ; și iată-i pe bolnavi păcăliți. Iar eu, care, pentru sănătatea altora, am de îndurat sîngerări, bobîrnace, împunsături, înțepături și lovituri de bici, eu n-am de căpătat nici o lețcaie ; dar să fiu eu afurisit că, dacă-mi mai cade pe mină vreun bolnav, mai-nainte de a-l îngriji, trebuie să-mi îngrijească și să-mi ungă el mîna, că doar și popa trăiește din ce slujește, fiindcă nu-mi vine să cred că cerul mi-a hărăzit darul acesta, pe care-l am, doar ca să-l folosesc pentru alții și eu rămîn cu buza umflată !

— Ai dreptate, dragă Sancho, răspunse don Quijote. Eu, din parte-mi, atîta pot să-ți spun, că dacă voiai plată pentru biciuirea ce trebuia s-o rabzi ca s-o dezlegi pe Dulcinea, apoi eu de mult ți-aș fi dat-o, și încă destul de bunicică ; nu știu însă dacă, plătindu-te, s-ar mai prinde leacul, și n-aș vrea ca răsplata ce ți-aș da-o să împiedice tămăduirea ei. Cu toate astea, cred că n-avem nimic de pierdut dacă facem și noi o încercare ; uite, Sancho, cumpănește bine cît vrei să ceri, și biciuiește-te pe loc ; apoi plătește-te pe numărate și chiar cu mîna ta, fiindcă tot ai la tine banii mei.

La această imbiere, deschise Sancho niște ochi cît cepele și niște urechi de-o palmă, încuviință în sinea lui să se biciuiască de bunăvoie și spuse către stăpînu-su :

— Așa mai zic și eu, stăpîne ; iacă, dacă mă aleg și eu acolo cu cîte ceva, sînt gata să-ți fac pe plac luminăției-tale în tot ce-ți pofteste inima.

că numai dragostea de copii și de muierea mea mă-ndeamnă să mă arăt atît de hulpav. Ia spune-mi, luminăția-ta, cam cît mi-ai da de fiecare lovitură pe care mi-aș arde-o ?

— Dragă Sancho, răspunse don Quijote, dac-ar fi să te plătesc chiar după cît ar face felul și însemnătatea acestui leac, apăi nici comorile Veneției¹ și nici chiar aurul băilor de la Potosí n-ar fi de ajuns ; socotește-te cam după cîți galbeni am eu la tine, hotărăște singur prețul pentru fiecare lovitură.

— Loviturile, răspunse Sancho, sînt trei mii trei sute și nu mai știu cîte ; din ele mi-am dat pîn-acum cinci, mai rămîn celelalte ; să zicem că astea cinci alcătuiesc „nu mai știu cîte“, și atunci rotunjim numărul lor la trei mii trei sute ; punînd de fiecare un sfert de real — nu le las mai ieftin să știu de bine că s-ar da și lumea peste cap ! — se ridică la trei mii trei sute de sferturi de reali ; dacă din trei mii scădem jumătate, mai rămîn o mie cinci sute de jumătăți de real, care fac șapte sute cincizeci de reali întregi ; ceilalți trei sute fac o sută cincizeci de jumătăți de real, așa că vin șaptezeci și cinci de reali întregi, pe care, dacă-i punem la cei șapte sute cincizeci de dinainte, fac cu totul și cu totul opt sute cincizeci de reali². Pe ăștia mi i-oi lua eu din ceea ce am la mine de la luminăția-ta și-oi intra și eu la mine-n casă bogat

¹ „*El tesoro de Venecia*“ : locuțiune familiară pentru „comorile lui Cresus“, culmea bogăției adică. Minele de la Potosí, contrar faimei lor de a deține aur, erau mine de argint.

² Calculul lui Sancho e cu totul fantezist încît pe drept cuvînt comentatorii lui *Don Quijote* au arătat, ajunși la acest punct, că nu-i nici o mirare dacă, făcînd asemenea contabilitate, Cervantes a ajuns la pușcărie pentru nereguli în scripte.

și mulțumit; măcar că tăbăcit nu glumă, fiindcă cine vrea să prindă pește¹... iacă, mai mult nu spun !

— Sancho, binecuvîntatul ! Sancho, drăguțule ! strigă don Quijote. Cit de îndatorați față de tine om rămîne Dulcinea și cu mine cîte zile de viață ne-o mai hărăzi cerul ! Dacă ea își capătă iarăși înfățișarea de dinainte — și nici că se poate să nu și-o capete — nefericirea ei se va socoti fericire, iar biruirea mea, preafericită biruință ; și gîndește-te, Sancho, cînd găsești cu cale să-ți începi biciuirea, că dacă faci treaba asta mai repede, uite, îți mai dau încă o sută de reali pe deasupra.

— Cînd ? răspunse Sancho. Apăi negreșit chiar în noaptea asta ; ai numai luminăția-ta grijă să ne-o petrecem pe cîmp, sub tăria cerului, că mi-oi pune eu pielea la saramură.

Sosi în sfîrșit și noaptea, pe care don Quijote o așteptase cu o nerăbdare atît de grozavă, încît îi venea să creadă că se sfărîmase roțile carului lui Apolo și că ziua se prelungea mai mult decît de obicei, așa cum se întîmplă cu îndrăgostiții care niciodată nu-și potrivesc nerăbdarea după măsura timpului. În cele din urmă se înfundară între niște copaci plăcuți ce se aflau nu departe de drum, unde, după ce scoaseră șaua de pe Rocinante și samarul de pe asin, se întinseră pe iarbă verde și cinară din merindele lui Sancho, care, făcînd din căpăstrul și din legăturile măgarului un gîrbaci zdravăn și mlădios, se dete deoparte, cam la douăzeci de pași de stăpînu-su, între niște fagi. Don

¹ Proverbul întreg este : „*No se toman truchas a bragas en jutas*“ (Nu poți prinde păstrăvi cu pantalonii nesuflecați). Sancho se oprește, rușinîndu-se să spună a doua parte a proverbului, căci „*a bragas en jutas*“ înseamnă avînd pantalonii pe fund.

Quijote, care-l văzu că se duce la treabă cu atita curaj și cu atita bărbăție, îi spuse :

— Ia seama, fîrtate, să nu te faci fărîme, dă și tu răgaz loviturilor, să se mai aștepte una pe alta, n-o lua la goană nebuneșe, așa ca la jumătatea drumului să ți se taie răsuflarea ; vreau adică să spun să nu fii atît de neîndurat în loviturile ce ți le arzi încît să-ți dai duhul mai-nainte de-a ajunge la numărul care trebuie ; și, ca să nu pierzi nici pe-o carte prea mare, nici pe una prea mică, iată, eu o să stau aici deoparte și o să număr pe mătăniile astea ale mele loviturile pe care ai să ți le dai. Aibă-te cerul în pază pe potrivea gîndului tău celui bun.

— Bunul platnic, de nici un zălog nu se sperie, răspunse Sancho ; eu am de gînd să mă lovesc în așa fel încît, fără a-mi lua viața, să mă doară totuși, fiindcă-n asta zic eu că stă tot rostul minunii.

Se despuie cît ai clipi pînă la brîu și, înșfăcînd biciul, începu să se croiască, iar don Quijote începu și el să numere loviturile. Să-și fi tot dat Sancho între șase și opt lovituri, cînd i se păru că prea se-ngroșă gluma și că o lăsase prea ieftin cu prețul, și mai oprindu-se puținel, să răsuflie, spuse către stăpînu-său că-și făcuse prost socoteala, fiindcă fiecare din loviturile acelea făcea nu un sfert, ci o jumătate de real.

— Dă-i tu nainte, Sancho dragă, și n-o lăsa baltă, îi zise don Quijote, c-oi îndoi și eu prețul la care ne-am tocmit !

— Dacă-i așa, zise Sancho, atunci cu Dumnezeu înainte, lăs' să și plouă loviturile !

Dar coțcarul de el nu și le mai croia acum pe spinare, ci plesnea în copaci, scoțînd din cînd în cînd niște gemete de parcă la fiecare lovitură și-ar

fi dat și sufletul. Don Quijote, mînat de-o grijă duioasă, și anume de frică să nu moară Sancho, așa încît, din nesăbuinta lui, să i se ducă așteptările de apa simbetei, zise :

— Pentru numele lui Dumnezeu, Sancho dragă, să ne oprim aici unde-am rămas, fiindcă nu-mi pare de loc ușor leacul ăsta, și apoi graba strică treaba, că doară nici Domnul n-a zidit lumea într-o singură zi. Dacă am numărat cum trebuie, apăi ți-ai ars pîn-acum mai bine de-o mie de lovituri ; destul pentru astăzi, că și măgarul, ca să vorbim mai din topor, rabdă să fie încărcat, dar nu și să fie strivit.

— Nu, nu, stăpîne, răspunse Sancho, nu vreau să se spună despre mine : la plăcinte înainte, la război înapoi ; mai stai, luminăția-ta, încă puțin la o parte și lasă-mă să-mi mai ard încă o mie de lovituri măcar, că-n două rînduri din astea om fi gata cu toată treaba, ba încă ne mai și prisosește.

— Dacă ai chiar atîta tragere de inimă, spuse don Quijote, apăi Domnul cu tine, dă-i drumul, că, uite, eu mă trag la o parte.

Se-ntoarse Sancho la treaba lui cu atîta curaj, încît jupui de scoarță o sumedenie de copaci, atît de mare era înverșunarea cu care se biciuia ; și ridicînd glas, în timp ce dădea o lovitură de moarte unui fag, strigă :

— Aci o să piară Samsón și toți cîți sînt de partea lui !

Sări don Quijote ca ars la zvonul glasului celui jalnic, precum și al loviturii date de năprasnicul gîrbaci, și, smulgîndu-i lui Sancho din mînă căpăstrul răsucit care-i slujea de bici, îi spuse :

— Ferească sfîntul, Sancho scumplete, ca, dintr-un chef de-al meu, tu să-ți pierzi viața de care ai atîta nevoie ca să porți de grijă muierii și co-

piilor tăi ; las' să aştepte Dulcinea un prilej mai prielnic, că eu am să mă mulţumesc cu nădejdea de-a o vedea repede mîntuită şi-oi aştepta să prinzi puteri noi pentru ca să se-ncheie şi treaba asta, pre mulţumirea tuturor.

— Ei, dacă aşa ţi-e voia, stăpîne, răspunse Sancho, să fie într-un ceas bun ; pune-mi numai giubeica luminăţiei-tale pe umeri, fiindcă sînt tot o apă şi n-am poftă să răcesc, că asta-i primejdia ce-i paşte de obicei pe aceia ce nu-s încă deprinşi să facă pocăinţă.

Don Quijote, ascultîndu-l, rămase gol şi-l acoperi pe Sancho, care dormi buştean pînă ce-l trezi soarele.

Şi-ndată o porniră iară la drum, pînă cînd poposiră deocamdată într-un sat ce se afla cam la trei leghe de locul acela. Descălecară dinaintea unui han, pe care don Quijote îl luă drept atare, iar nu drept castel cu tainiţe adînci, cu turnuri zimţate şi cu punţi ce se ridică ; căci, după înfrîngerea lui, vorbea cu mai mult scaun la cap despre toate lucrurile, aşa cum se va vedea îndată. Fură găzduiţi într-o cămară joasă, căreia-i slujea drept velinţe de pereţi nişte bucăţi vechi de piele zugrăvită¹, aşa cum e obiceiul la ţară. Pe una din ele, o mînă lipsită de-orice măiestrie zugrăvise răpirea Elenei, atunci cînd cutezătorul oaspete îi furase lui Meneleau nevasta, iar pe cealaltă zugrăvise istoria Didonei şi a lui Encas, ea cocoţată pe un turn înalt şi făcînd cu o jumătate de cerceaf

¹ În original „*guadameci*” : numele andaluz al reliefulor în piele policromă, cu care se împodobesc pereţii vara, în locul covoarelor de iarnă. Rareori, figurative, cele mai adesea cu arabescuri complicate, aceste ornamente sînt de origine arabă ; cuvîntul provine de la Gadames, numele unui oraş din Tripoli, unde se lucrau în special.

semne oaspetelui fugar, care-și lua valea pe mare într-o corabie sau într-un caic. La cele două istorii, lui don Quijote nu-i scăpă din vedere că Elena nu prea mergea în silă, fiindcă ridea pe înfundate ca o drăcoaică ; dar, în schimb, ochii frumoasei Dido se arătau vărsînd lacrimi cît nuca de mari. Văzînd toate acestea, don Quijote spuse :

— Aceste două domnițe au fost atît de nefericite numai fiindcă nu s-au născut în vremea noastră, iar eu sînt și mai nefericit decît ele fiindcă nu m-am născut în vremea lor, căci dacă mi-ar fi căzut în mîină acești domni, nici Troia n-ar mai fi fost pîrjolită și nici Cartagina nimicită, pentru că, numai prin faptul că l-aș fi ucis pe Paris, ar fi fost înlăturate atîtea restriști.

— Pot să pun prinsoare, zise Sancho, că n-o trece multă vreme și n-ai să mai găsești crîsmă, dugheană, han sau bărbierie unde să nu fie zugrăvită istoria isprăvilor noastre ; dar tare-aș mai vrea să le zugrăvească mîinile altui meșter decît acela care le-a zugrăvit pe-astea.

— Ai dreptate, Sancho, zise don Quijote, fiindcă zugravul ăsta este ca Orbaneja, un pictor care trăia la Ubeda și care, cînd era întrebat ce zugrăvește, răspundea : „Ce-o vrea să iasă“. Și dacă zugrăvea cumva vreun cocoș, scria dedesubt : *acesta-i cocoș*, ca să nu creadă lumea c-ar fi cumva vulpe. La fel mi se pare mie, dragă Sancho, și zugravul sau povestitorul — fiindcă, la urma urmei, totuna e — care a dat la iveală istoria noului don Quijote, aceea ce-a ieșit de curînd, unde a zugrăvit sau a scris și el ce-o vrea să iasă ; sau o fi ca și stihuitorul acela numit Mauleón, care trăia cu ani în urmă la Madrid și care răspundea pe nerăsuflăte la tot ce era întrebat, și, fiind o dată întrebat ce

vrea să zică *Deum de Deo*¹, răspunse : *De unde să dau ?*“ Dar să lăsăm astea ; spune-mi mai bine, Sancho, dacă ai de gînd să-ți mai tragi la noapte și un al doilea tain de plesne și să-mi mai spui dacă vrei să faci treaba asta între patru pereți sau sub tăria cerului.

— Pe legea mea, stăpîne, răspunse Sancho, că pentru plesniturele ce am de gînd să mi le ard, mi-e totuna dacă-s în casă sau pe cîmp ; dar, cu toate astea, parcă mai bine mi-ar cădea să fie între copaci, fiindcă nu știu cum, ei parcă-mi țin isonul și mă ajută de minune să-mi îndur caznele.

— Nu se poate una ca asta, dragă Sancho, răspunse don Quijote, ci, ca să-ți mai tragi și tu sufletul, e mai bine să amînăm treaba pentru cînd om ajunge la noi în sat, că cel mai tîrziu poimîine o să fim acolo.

Sancho îi răspunse că bucuros i-ar face pe voie, dar că el ar vrea să mîntuie mai repede cu daravă asta acum, cînd tot s-a pornit pe treabă, și să bată flierul cît îi cade, fiindcă zăbava îi de multe ori primejdioasă, și că, pe lîngă rugăciuni, mai trebuie să dai și din mîini, și că mai mult face un „ia acum“ decît doi „las“, c-o să-ți dau“, și că să nu lași vrabia din mîină pentru cioara de pe gard.

— Mai scurteaz-o, Sancho, cu zicalele, pentru numele lui Dumnezeu, că pare-mi-se te-ntorci iarăși la *sicut erat*². Vorbește și tu limpede, spune verde ce ai de spus și nu-ți mai încălci vorba, că doar nu o dată te-am tot învățat treaba asta, și ai să vezi atunci că sporești totul însutit.

¹ Fragment din *Crez*, utilizat numai de biserica romană și inexistent în versiunea bisericii răsăritene : *Dumnezeu din Dumnezeu* (lat.).

² Locuțiunea completă este „*Sicut erat in principio*“ („Așa cum era la început“), fragment din liturghia latină.

— Nu știu ce soartă afurisită mă paște, răspunse Sancho, că nu pot să scot o vorbă cu miez fără să nu înnădesc și o zicală, și nu se află zicală care să nu-mi pară că-i vorbă cu miez ; o să mă-ndrept, totuși, dac-oi putea !

Și cu aceasta luă sfârșit pentru atunci vorbirea lor.

CAPITOLUL LXXII

Despre felul cum don Quijote și Sancho au ajuns la ei în sat

Toată ziua aceea don Quijote și Sancho rămăseră acolo-n sat la han așteptînd amîndoi să se lase noaptea, unul pentru a duce la bun sfîrșit în cîmp deschis îndatorirea ce-o avea de-a se biciui, iar celălalt pentru a vedea odată și odată mintuită treaba asta, fiindcă de ea era legată și împlinirea năzuinței lui. Într-acestea sosi la han un drumeț călare, dimpreună cu vreo trei-patru slujitori, dintre care unul spuse către cel ce semăna a le fi stăpîn :

— Aici ai putea luminăția-ta să te odihnești cîteva ceasuri după masă, seniore don Alvaro Tarfe. Hanul arată a fi curățel și răcoros.

Auzind don Quijote vorbele astea, zise către Sancho :

— Ascultă, Sancho, cînd am frunzărit cartea aceea cu partea a doua din istoria mea, pare-mi-se c-am dat acolo-n treacăt de numele lui don Alvaro Tarfe.

— Tot ce se poate, răspunse Sancho. Să-l lăsăm să descălece, și-apoi l-om întreba noi.

Cavalerul descălecă, și hangița îi dădă o cămară joasă, față-n față cu aceea a lui don Quijote, cămară împodobită și ea cu bucăți de piele pictată, cam de-același soi cu cele aflate la don Quijote în odaie. Călătorul cel proaspăt sosit își îmbracă un strai ușor și, ieșind în tinda cea încăpătoare și răcoroasă a casei, pe unde se preumbla don Quijote, îl întrebă :

— Unde călătorești domnia-ta, seniore cavaler ?

Iar don Quijote îi răspunse :

— Ia, într-un sat de pe-aici din preajmă, de unde sînt și eu de fel ; dar domnia-ta unde călătorești ?

— Eu, seniore, răspunse cavalerul, mă duc la Grenada, că de pe-acolo sînt.

— Din frumos loc mai ești, nimic de zis, răspunse don Quijote. Dar ia spune-mi, rogu-te, numele dumitale, căci faptul de a-l ști — așa cel puțin socot eu — are pentru mine mare însemnătate, mai mare decît aș putea, cu una, cu două să spun.

— Numele meu este don Alvaro Tarfe, răspunse oaspetele.

La care don Quijote răspunse :

— Socotesc negreșit că domnia-ta trebuie să fii acel don Alvaro Tarfe de care-i vorba în a doua parte din *Istoria lui Don Quijote de La Mancha*, de curînd tipărită și dată la lumina lumii de către un povestitor din zilele noastre.

— Chiar eu sînt acela, răspunse cavalerul, iar cu pomenitul don Quijote, personajul cel mai de frunte al pomenitei istorii, am fost cît se poate de bun prieten, că doar eu sînt acela ce l-am scos de la el din sat sau, hai, cel puțin l-am îndemnat să

vină la niște întreceri ce se țineau la Zaragoza, unde mă duceam și eu ; și spun, pe sfântul adevăr, că i-am dat multe dovezi de prietenie și l-am și scăpat de gide, care era cît pe ce să-i mîngie spinarea, fiindcă prea fusese din cale-afară de cutezător.

— Dar ia spune-mi, seniore don Alvaro, semăn eu cît de cît cu pomenitul don Quijote de care spui domnia-ta ?

— Aș, da' de unde, răspunse călătorul, cîtuși de puțin !

— Și don Quijote ăsta, spuse don Quijotele nostru, nu era el cumva însoțit de un scutier pe nume Sancho Panza ?

— Ba da, era, răspunse don Alvaro, și, măcar că trecea drept tare hazos, nu l-am auzit niciodată spunînd vreo vorbă duhlie, care-ntr-adevăr să aibă haz.

— Te cred, și încă cum, spuse atunci Sancho, că doar nu-i dat oricui să spună vorbe de duh ! Și Sancho ăsta, de care spui luminăția-ta, înălțate cavalerie, trebuie să fie un mare ticălos, un mare dobitoc și un mare țilhar toate de-a valma, fiindcă adevăratul Sancho Panza sînt eu, care am la haz și de vînzare ! De nu mă crezi, iaca, fă luminăția-ta o încercare : ia-te după mine măcar un an de zile și ai să vezi cum semăn la tot pasul vorbe de duh, și încă atît de năstrușnice și de multe, că cel mai adesea, fără să știu nici eu ce-mi toacă gura, îi fac de se țin cu mîna de burtă pe toți cîți mă ascultă ! Iar adevăratul don Quijote de La Mancha, viteazul, înțeleptul, îndrăgostitul, desfeecătorul strîmbătăților, ocrotitorul nevîrstnicilor și al orfanilor, apărătorul vădanelor, frumosul după care mor copilele, cel ce-o avea drept singură a-

leasă a inimii pe Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, este cavalerul ce se află aici față și care mi-e stăpîn. Oricare alt don Quijote și oricare alt Sancho Panza nu-s altceva decît înșelătorie și aiureală !

— Pe Dumnezeu! meu că te cred, răspunse don Alvaro, fiindcă mai mult haz ai avut tu, frățioare, în cele cîteva vorbe pe care le-ai rostit, decît celălalt Sancho Panza în toate cîte am auzit eu ieșindu-i din gură, și doar au fost cîtă frunză și iarbă ! Mai degrabă a mîncău arată acela decît a meșter la vorbă, și mai degrabă a nerod decît a om de duh ; și sînt pe de-a-ntregul încredințat că acei vrăjitori care-l prigonesc pe don Quijote cel bun au ținut să mă prigonească și pe mine cu don Quijote cel rău. Dar nici eu singur nu știu ce să mai spun, fiindcă m-aș încumeta să și jur că l-am lăsat închis la Toledo-n balamuc, ca să se lecuiască, și acum iată că-mi răsare aici un alt don Quijote, măcar că e cu totul deosebit de-al meu.

— Eu, spuse don Quijote, nu știu dacă sînt sau nu bun ; atîta știu numai, că nu sînt eu cel rău : ca dovadă de asta, țin să știi și domnia-ta, senjorele meu don Alvaro Tarfe, că, de cînd m-am pomenit pe lume, nu mi-a călcat o singură dată picioru-n Zaragoza ; ba, dimpotrivă, fiindcă mi-a ajuns la ureche cum că don Quijote ăsta scornitul s-a aflat și el la jocurile de întrecere din acel oraș, dinadins n-am vrut s-o pornesc și eu într-acolo, tocmai ca să-l dau de minciună în văzul lumii, așa că m-am dus frumușel la Barcelona, arhivă a curteniei, adăpost al străinilor, spital al săracilor, vatră a vitejilor, răzbunătoare a nedreptăților, recunoscătoare prin aceeași iubire față de cei care-i arată prietenie nestrămutată, și neîntrecută pe lume în frumusețea priveliștilor. Și măcar că

întîmplările prin care-am trecut în Barcelona nu mi-au adus multă bucurie, ci, dimpotrivă, multă obidă, le îndur totuși, fără să crînesc, numai fiindcă mi-a fost dat să văd orașul. Ca să nu mai lungesc vorba, seniore don Alvaro Tarfe, eu sînt don Quijote de La Mancha, cavalerul despre care s-a dus vestea, iar nu nepricopsitul acela care a vrut să mă prade de numele meu și să se fudulească cu gîndurile mele. De aceea te rog fierbinte pe datoria domniei-tale de cavaler, să fii atît de bun și să dai o mărturie în fața judecătorului de-aici din sat cum că de cînd te știi pe lume nu m-ai văzut niciodată pîn-acuma și că nici eu nu sînt don Quijotele cel tipărit în partea a doua, nici acest Sancho Panza, scutierul meu, nu este cel pe care l-ai cunoscut domnia-ta.

— Așa am să și fac, și chiar foarte bucuros, răspunse don Alvaro, oricîtă uimire îmi stîrnește faptul de a vedea în același timp doi don Quijoti și doi Sanchi, pe cît de asemenea la nume, pe atît de deosebiți la faptă! Și iată că mai spun o dată și mărturisesc sus și tare cum că n-am văzut ceea ce am văzut și nici că s-a petrecut cu mine ceea ce s-a petrecut.

— Nu mai încape vorbă, zise Sancho, că și luminăția-ta trebuie să fii vrăjit, ca stăpîna mea Dulcinea din Toboso, și de s-ar milostivi cerul ca dezlegarea de vrajă a luminăției-tale să mă ție alte trei mii și atîtea de gîrbace cît mă ține dezlegarea de vrajă a Dulcinei, apăi eu mi le-aș da bun bucuros, fără de nici o plată.

— Nu pricep ce socoteală-i asta cu gîrbacele, spuse don Alvaro.

Sancho îi răspunse c-ar fi prea lung să-i povestească, dar dac-or lua-o cumva pe-același drum,

i-o povesti el. Îi ajunse într-acestea și ceasul prînzului, așa că se ospătară laolaltă don Quijote și don Alvaro Tarfe. Întîmplarea făcu de intră în han și alcadele satului dimpreună cu un notar, dinaintea cărui alcade, don Quijote ceru printr-o jalbă ca — așa cum cerea dreptul lui — don Alvaro Tarfe, cavalerul ce se afla acolo față, să dea mărturie dinaintea înălțimii-sale cum că nu-l cunoștea pe don Quijote de La Mancha, care se afla și el acolo față, și că el era acela despre care se vorbea într-o istorie scoasă la tipar și căreia-i zicea : *Partea a doua din Don Quijote de La Mancha, alcătuită de un anume Avellaneda, de fel din Tordesillas*. Judecătorul — ca să nu ne mai întindem la vorbă — întări după lege cele spuse. Mărturia fu dată cu toate cele de trebuință într-o împrejurare ca asta, lucru de care don Quijote și Sancho rămaseră mulțumiți peste poate, ca și cum o mărturie ca aceea ar fi avut cine știe ce însemnătate pentru ei și n-ar fi vădit îndeajuns deosebirea dintre cei doi don Quijoți și cei doi Sanchi atît faptele, cît și vorbele lor. Mai multe cuvinte curtenitoare, prin care se arătau gata a se sluji unul pe altul, se schimbă între don Alvaro și don Quijote, de unde ieși într-atîta la iveală înțelepciunea marelui cavaler din La Mancha, încît îi scoase pe don Alvaro Tarfe din greșeala în care stăruise pîn-atunci ; ba începu chiar și el să creadă că o fi fost poate vrăjit de vreme ce atîngea cu mîna lui doi don Quijoți atît de neasemănători unul cu celălalt.

În faptul serii plecară și ei de-acolo din sat ; și cam la vreo jumătate de leghe de han se rămurau două drumuri, unul care ducea către satul lui don Quijote și altul care se deschidea încotro trebuia s-o apuce don Alvaro. În acest scurt răs-

timp îi povesti don Quijote tot necazul cu biruirea lui, precum și vrăjirea Dulcinei, dimpreună cu mijlocul de-a o tămădui, lucruri ce toate îl umplură iarăși de uimire pe don Alvaro, care, după ce-i îmbrățișă pe don Quijote și pe Sancho, o luă pe drumul lui; iar don Quijote o luă și el pe-al lui și acea noapte și-o petrecu între alți copaci, pentru a da puțință lui Sancho să-și ducă la capăt spășirea; iar Sancho o duse la capăt întocmai ca și noaptea trecută, adică pe socoteala scoartelor de fagi, cu mult mai virtuos decât pe-a spinării lui, de care avu atita grijă, că gîrbacele nici măcar o muscă n-ar fi putut să alunge, chiar de i s-ar fi așezat pe umăr. O singură lovitură nu lăsă amăgitul don Quijote să-i scape de la numărătoare, și făcu el socoteala că, dimpreună cu cele din noaptea trecută, erau trei mii și douăzeci și nouă de bice. Ai fi zis că și soarele se sculase pe mîncate ca să vadă această jertfire, și la lumina lui o porniră iarăși la drum, vorbind înde ei despre amăgirea lui don Alvaro și despre cît de bine chibzuit era faptul de a-i lua mărturie în fața judecătorului, și încă după toate cele cerute de lege.

Merseră ei așa o zi și o noapte, fără să li se întimple nimic vrednic de-a fi povestit în afară numai că Sancho își duse biciuirea la bun sfîrșit, lucru de care don Quijote rămase mulțumit cum nu se poate, așteptînd revărsarea zorilor ca să vadă de nu i s-o ivi în cale Dulcinea, domnița lui, gata dezlegată de vrăji; și-n tot lungul drumului căta cu luare-aminte la fiecă femeie ce-i ieșea în cale ca să vadă de nu i se arată cumva Dulcinea din Toboso, fiindcă era sfînt pentru el că făgăduințele lui Merlin nu puteau să mintă; stăpîniți de aceste gînduri și așteptări, suiră creștetul unei

măguri, de unde zăriră satul lor, la a cărui vedere Sancho căzu în genunchi și zise :

— Deschide-ți ochii, vatră mult rîvnită, și privește cum se întoarce la tine Sancho Panza, fiul tău, dacă nu grozav de bogat, măcar grozav biciuit. Deschide-ți brațele și primește-l pe fiul tău don Quijote, care, dacă vine biruit de braț străin, vine și biruitor asupra lui însuși, lucru care, după cîte mi-a spus tot el, este cea mai mare biruință ce poate fi rîvnită. Aduc bani cu mine, căci de m-au plesnit cu nădejde gîrbacele, apăi și domnește fost-am răsplătit.

— Mai lasă-te de prăpăstiile astea, zise don Quijote, și haide într-un ceas bun să intrăm la noi în sat, unde om da apă la moara închipuirii noastre și om statornici în ce fel să ne îndeletnicim în viața păstorească.

Cu aceste vorbe coborîră măgura și se îndreptară către satul lor.

CAPITOLUL LXXIII

Despre semnele menitoare ce le avu don Quijote intrînd la el în sat, dimpreună cu alte întîmplări care împodobesc această istorie și o fac vrednică de crezare

Cînd să intre-ntr-însul, după cîte spuse Cide Hamete, văzu don Quijote că-n aria satului se luau la încăierare doi băietani, iar unul dintr-însii spuse către celălalt :

— Nu te mai osteni, Periguillo, că n-ai s-o mai vezi cîte zile ăi avea !

Îl auzi don Quijote și spuse către Sancho :

— Îți dai tu seama, dragul meu, ce-a spus flăcăul acela ? Că n-ai s-o mai vezi cîte zile ăi avea !

— Ei și ? răspunse Sancho. Ce-mi pasă mie ce-a spus flăcăul acela ?

— Cum, îi luă vorba don Quijote, tu nu vezi că, dacă potrivesc acea vorbă la gîndul meu, vrea să zică că eu n-o s-o mai văd niciodată pe Dulcinea ?

Sancho vru tocmai să-i răspundă, cînd îi pieri vorba din gură văzînd că peste cîmp se îndrepta înspre ei, mîncînd pămîntul, un iepure luat la goană de mai mulți copoi și vînători ; înspăimîntat din cale-afară, iepurele veni să se chincească și să se pitească între picioarele măgarului. Sancho îl prinse de viu cu mîna și i-l de-te plocon lui don Quijote, care una o ținea :

— *Malum signum, malum signum*¹, iepure fugind, copoi urmărindu-l, Dulcinea nu se mai arată !

— Da' prăpăstios mai ești și luminăția-ta ! spuse Sacho. Ia să zicem că iepurele sau iepuroaica asta e Dulcinea din Toboso, și că copoiu ăștia care o pun pe goană sînt vrăjitorii cei blestemați, care au preschimbat-o în țărancă ! Ea fuge, eu o prind și o-ncredințez mîinilor luminăției-tale care o ții în brațe și o alinți ; ce semn rău o mai fi și ăsta și ce menire rea poți scoate de-aici ?

Cei doi băietani puși pe hartă se apropiară și ei să vadă iepurele, și atunci Sancho îl întrebă pe unul dintr-înșii pentru ce se încăierau. Iar cel care spusese : „N-ai s-o mai vezi cîte zile ăi avea“ răspunse că el îi luase celuilalt o colivie cu greieri, pe care n-avea de gînd să i-o mai înapoieze cît o

¹ Semn rău, semn rău (lat.).

trăi. Scoase Sancho un real de la tașcă și-l dete flăcăului în schimbul coliviei, pe care i-o puse lui don Quijote în mînă și-i spuse :

— Iată aici, călcate-n picioare și date peste cap, menirile astea rele, care acum, după cite socotesc eu cu mintea mea cea proastă, tot atît mai au de-a face cu treburile noastre cît și cu vîrcolacul din lună ! Și dacă-mi aduc eu bine aminte, l-am auzit pe preotul de la noi din sat spunînd că nu-i nici creștinește și nici înțelepțește să te iei după nimicurile astea ; și chiar și luminăția-ta mi-ai spus mai deunăzi și mi-ai dat să înțeleg că toți acei creștini care mai cred încă în prevestiri nu-s altceva decît niște proști ; dar nici nu face să ne mai pierdem vremea cu asta ; mai bine să ne vedem înaintea de drum și să intrăm la noi în sat.

Sosiră între timp și vînătorii, care-și cerură iepurele iar don Quijote li-l dete ; trecură mai departe și, cînd să între-n sat, deteră, într-o mică liveadă de preot și de bacalaureatul Carrasco, care se rugau. Și trebuie să știți că Sancho așternuse pe spinarea asinului și pe tarhatul armelor — în loc de cioltar — mantia lui de mohair, presărată cu flăcări de foc, pe care o-mbrăcase în castelul ducelui în noaptea cînd și-a venit în simțiri Altisidora. Totodată îi mai pusese surului și tichia cea ascuțită pe cap, străvestindu-l și gătindu-l în chip atît de ciudat, cum nu s-a mai pomenit niciodată măgar de cînd îi lumea lume. Cei doi drumeți fură îndată recunoscuți de către preot și de către bacalaureat, care veniră înspre ei cu brațele deschise. Descălecă don Quijote și-i îmbrățișă pe amîndoi din toată inima, iar haimanalele de ținci, cărora nimic nu le scapă, își și puseseră ochii pe tichia măgarului și se grămădiră ciotcă să-l vadă, spunîndu-și unul altuia :

— Ian veniți, băieți, să-l vedeți pe măgarul lui Sancho Panza mai gătit decît un ginere, și pe zmirțogul lui don Quijote, și mai jigărit decît cum a plecat !

În cele din urmă, cu țincii roată-n jurul lor și-n tovărășia preotului și-a bacalaureatului, intrară-n sat și o luară înspre casa lui don Quijote, unde le găsiră în poartă pe chelăreasă și pe nepoată, care și prinseseră de veste de sosirea lor. Știrea ajunsesese de asemenea și la urechile Teresei Panza, femeia lui Sancho, care despletită și pe jumătate despuiată, ținînd-o de mină pe Sanchica, fata ei, alergă să-și vadă omul, și văzîndu-l nu chiar atît de bine înțolit cum își închipuia ea că trebuie să fie un cîrmuitor, îi spuse :

— Cum de vii în halul ăsta, bărbate, că, pare-mi-se, vii pe jos și deșălat și semeni mai degrabă a descîrmuit decît a cîrmuitor ?

— Taci din gură, Tereso, răspunse Sancho, că nu tot ce zboară se mănîncă. Hai mai bine acasă, c-ai să auzi minuni, nu altceva ! Destul că am bani, și asta e ce ne doare mai mult, bani cîștigați numai prin dibăcia mea și fără să dau pe nimeni de păgubă.

— Dacă vii cu sunători, dragă bărbățele, puțin îmi pasă de felul în care ai pus mîna pe ei, fiindcă, oricum i-i fi cîștigat, tot nu ești tu cel dintîi pe lumea asta.

Sanchica îl îmbrățișă pe tatu-su și-l întrebă dacă i-a adus și ei ceva, fiindcă-l aștepta ca pe iarbă de leac ; și agățîndu-i-se ea de-un capăt al briului, iar nevastă-sa prinzîndu-l de mină și mai trăgînd fata și asinul de căpăstru, se duseră la casa lor, lăsîndu-l pe don Quijote, într-a sa, în puterea ne-

poatei și a chelăresei și-n tovărășia preotului și a bacalaureatului. Don Quijote, fără să mai țină seama nici de ceasuri și nici de soroace, se-nchise între patru pereți cu bacalaureatul și cu preotul, și-n două vorbe le povesti înfrângerea lui, precum și îndatorirea pe care și-o luase de-a nu ieși de la el din sat preț de-un an încheiat, îndatorire pe care avea de gând s-o păzească întocmai, fără să se abată de la ea nici cu o iotă, ca un adevărat cavalier rătăcitor ce se află, silit la aceasta de canoanele și de legile cavaleriei celei rătăcitoare ; și că-l muncea gândul să se facă-n acel an păstor și să trăiască în singurătatea cîmpurilor, unde, cu totul și cu totul liber, o putea să dea drumul în voie gîndurilor lui de dragoste, ținîndu-se de cinstita îndeletnicire păstorească ; îi rugă, totodată, dacă nu-s opriți de treburi mai însemnate, să-i țină și ei tovărășie, că el avea să cumpere niște oi, o turmă destul de mare, ca să se poată chema pe drept cuvînt, cu toții, păstori ; și le și dete de știre că ceea ce era mai de frunte în toată treaba se și făcuse, fiindcă le pusese la fiecare dintr-însii niște nume care cădeau ca turnate. Preotul îi ceru atunci să li se spună și lor. Răspunse don Quijote că el avea să se numească păstorul Quijotiz, bacalaureatul — păstorul Carrascón, popa — păstorul Popandru, iar Sancho Panza — păstorul Pancino. Rămaseră cu toții încremeniți cînd își deteră seama de noua sminteală a lui don Quijote ; dar, ca să nu le mai scape înc-o dată și s-o tulească iarăși din sat cu aiurelile lui cele cavalerești, căzură la învoială cu ceea ce pusese el la cale și încuviințară trăsnaia asta ca pe un lucru înțelept, arătîndu-se gata să-l însoțească în noua lui îndeletnicire.

— Și cu atît mai mult, spuse Samsón Carrasco, cu cît eu — după cum știe o lume întreagă — sînt un poet din cei mai vestiți, așa că la tot pasul oi alcătui stihuri păstorești sau curtene, sau cum mi-o veni mie mai bine la socoteală, ca să ne mai treacă de urît prin acele plaiuri pe care le-om avea de bătut ; și lucrul cel mai de seamă, domnii mei, este ca fiecare să aleagă numele păstoritei pe care are de gînd s-o cînte în versurile lui ; și să nu lăsăm un copac, oricît i-ar fi trunchiul de vîrtos, unde să nu-i fie tăiat și săpat numele, așa cum e obiceiul și datina la păstorii cei îndrăgostiți.

— Să știi că-i cît se poate de nimerită treaba asta, răspunse don Quijote, măcar că eu, din parte-mi, sînt scutit de-a mai căuta un nume de păstorită închipuită, o dată ce am la îndemînă numele Dulcineii din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, fala tuturor țărmurilor, podoaba acestor plaiuri, stilpul frumuseții, zămislită numai din gingășie, în sfîrșit, o făptură căreia i se potrivesc de minune toate laudele, oricît ar fi ele de răsunătoare.

— Așa e, spuse preotul ; iar noi, ceilalți, care mai sîntem, ne-om căuta și noi pe-aici păstorite mai acătării, cu care, dacă nu ne-o sta bine, cel puțin nu ne-o merge rău.

La care Samsón Carrasco mai sări și el cu vorba și spuse :

— Și dacă n-om ști ce nume să le punem, le-om da și noi din cele scrise și tipărite, de care-i plină lumea, nume ca alde Filida, alde Amarilis, Diana, Flérida, Galatea și Belisarda, că o dată ce tot le scot la vînzare pe piață, le-om putea cum-păra și noi și le-om face ale noastre. Dacă pe

aleasa sau, mai bine zis, pe păstorița mea ar chema-o cumva Ana, eu i-aș zice Anarda, de i-ar fi numele Francisca, i-aș spune Francenia, și de-ar fi Lucia, aș chema-o Lucinda, fiindcă, la urma urmei, tot un drac e ; iar dac-o fi să intre și Sancho Panza în frăția noastră, ar putea s-o cînte pe nevastă-sa, Teresa Panza, dîndu-i numele de Teresaina.

Făcu haz don Quijote de această strîmbare a numelui, iar preotul nu mai prididea să-i tot laude preacinstitul și preacuvînciosul lui gînd, și din nou se arătă gata să-i țină tovărășie tot timpul cît l-o avea slobod de îndatoririle sale cele mai arzătoare. Cu vorbele astea se despărțiră de el, după ce-l rugară și-l povățuiră să-și vadă de sănătate și să se îngrijească cît mai bine.

Făcu soarta în așa fel încît nepoata și chelăreasa auziră vorbirea celor trei, așa că, îndată după plecarea preotului și a bacalaureatului, intrară amîndouă la don Quijote în odaie, și nepoata îi zise :

— Ce te-a apucat iarăși, unchiule ? Tocmai acum, cînd credeam și noi că te-ai întors ca, să rămii acasă și să-ți petreci aici o viața tihnită și cinstită, iată că ți se năzare să te vîri în alte încurcături și să te faci „ciobănaș la oi m-aș duce...” ? Dar calul bătrîn într-adevăr că nu se mai învață în buestru...

La care mai sări și chelăreasa cu gura și spuse :

— Da' cum ai putea luminăția-ta să rabzi pe cîmp vipiile verii, gerurile iernii și urletul lupilor ? Nu, ce să mai vorbim, asta-i treabă și indeletnicire de om zdravăn, care o duce la tăvăleală și care-i crescut pentru așa ceva încă din scutece și din fașă ; și dacă-i de ales între două rele, apăi

tot mai bine-i să fii cavaler rătăcitor decât păstor. Uite, stăpine, ascultă-mi și mie povața, că doar nu ți-o dă vreo ființă îmbuibată cu bucate și cu vin, ci una postită și care numără peste cincizeci de ani ca vîrstă : rămii aici acasă, vezi-ți de gospodărie, spovedește-te des, miluiește-i pe calici, și asupră-mi cadă păcatul de nu ți-o fi bine.

— Ia mai tacă-vă gura, copilelor, le răspunse don Quijote, că știu eu destul de bine ce mi se cade să fac. Duceți-mă la culcare, că nu prea mă simt în apele mele, și să fiți încredințate că, ori de-aș fi cavaler rătăcitor, ori de-aș fi păstor, vouă n-o să uit niciodată să vă dau toate cele de trebuință, așa cum o să vedeți în fapt !

Iar bunele copile — că bune erau, nici vorbă — îl duseră pînă la pat, unde-i dară să mănînce și-l îngrijiră cum se pricepeau și ele mai bine.

CAPITOLUL LXXIV

**Despre felul cum a căzut don Quijote la pat,
despre testamentul pe care și l-a făcut
și despre moartea lui**

Deoarece lucrurile omenești nu dăinuiesc veșnic, ci coboară necurmat de la obirșii pînă ce ajung la capătul lor cel din urmă — și asta se întîmplă îndeosebi cu viețile oamenilor — și deoarece viața lui don Quijote n-avea nici un înscris din partea cerului ca să-și oprească curgera, îi sosi și lui sorocul și vелеatul tocmai cînd

nici cu gîndul nu gîndea, pentru că, fie din alea-
nui pe care i-l pricinuia faptul de-a se vedea
biruit, fie din lucrarea cerului, căruia așa îi era
voia, prinse niște friguri ce-l ținură șase zile la
pat, în care timp veniră de mai multe ori să-l
vadă prietenii : preotul, bacalaureatul și bărbie-
rul ; iar Sancho Panza, bunul lui scutier, nici că
i se mai urni de la căpătîi. Toți aceștia, crezînd
că-l ținea în acea stare numai amărăciunea de-a
se vedea biruit și de-a nu-și vedea împlinit
gîndul îndreptat către slobozirea și dezlegarea
Dulcinei, încercau în fel și chip să-l în-
veselească, spunîndu-i bacalaureatul să prindă
curaj și să se scoale pentru a-și începe îndelet-
nicirea păstorească, că el îi și turnase o eglogă,
care le lasă de căruță pe toate cîte le alcătuisese
Sannazaro¹, și că și cumpăraseră cu banii lui doi
cîini strașnici ca să le păzească turma, unul pe
nume Barçino, iar celălalt Butrón, pe care i-i
vînduse un neguțător de oi din Quintanar. Dar,
cu toate astea, pe don Quijote nu-l slăbea aleanul.
Prietenii chemară doftorul, acesta îi luă pulsul,
care nu prea-l mulțumi, și spuse că, pentru la o
adică, să-și vadă mai bine de mîntuirea sufletu-
lui, că de aceea a trupului, cam slabă nădejde.
Don Quijote ascultă aceste vorbe cu cugetul liniș-
tit ; dar nu tot astfel le ascultară chelăreasa, ne-
poata și scutierul lui, care începură să se bocească
de-ți rupeau inima, ca și cum l-ar și fi avut mort
dinainte. Doftorul își dete cu socoteala că-l co-
pleșeau amărăciunea și năduhul. Don Quijote îi
rugă să-l lase singur, fiindcă voia să ațipească

¹ Iacopo Sannazaro (1455—1530), poet italian, autorul
poemului pastoral *Arcadia*.

puțin. Ceilalți îl ascultară, și el dormi fără vise, cum vine vorba, șase ceasuri încheiate, așa încît chelăreasa și cu nepoata crezură c-o să-și dea otpustul în somn. Se trezi după răstimpul pomenit și, strigînd cu glas tare, zise :

— Binecuvîntat fie atotputernicul Dumnezeu, care mi-a făcut un atît de mare bine ! Într-adevăr că îndurările sale sînt fără de margini și nici nu le curmă, nici nu le abat din drum păcatele oamenilor.

Nepoata luă aminte la vorbele unchiului și i se părură mai cu miez decît cele pe care le spusese el de obicei — cel puțin în timpul bolii — și-l întrebă :

— Ce vrei să spui cu vorbele astea, unchiule ? Ne dai ceva nou de veste ? De ce fel de îndurări vorbești, sau de ce păcate ale oamenilor ?

— Nepoată, răspunse don Quijote, îndurările sînt acelea pe care le-a vădit acum cu mine Dumnezeu, pe care, după cum am spus, nu-l opresc păcatele mele. Mintea mi-e acum deschisă și limpede, fără umbrele întunecate ale eresurilor pe care le așternuse deasupra-i vătămătoarea și îndelunga citire a blestematelor cărți de povești cavalierești. Acum îmi dau seama de bazaconiile și de minciunile lor și nu-mi pare rău de altceva decît că mi-au căzut atît de tirziu solzii de pe ochi și nu mai am timp să-mi răscumpăr fapta, citind alte cărți, care să-mi fie adevărată lumină pentru suflet. Eu, dragă nepoată, simt că mă aflu-n pragul morții ; aș vrea să mor în așa fel ca să se știe că viața nu mi-a fost chiar atît de anapoda, încît să las după mine faima de smintit ; și, măcar că altceva decît un smintit nici

n-am fost, n-aş vrea totuşi să întăresc acest ade-văr prin moartea mea. Cheamă-i, fată dragă, pe bunii mei prieteni, pe preot, pe bacalaureatul Samsón Carrasco şi pe meşterul Nicolás, bărbierul, fiindcă vreau să mă spovedesc şi să-mi fac testamentul.

Dar nepoata fu cruţată de această osteneală, o dată cu intrarea celor trei prieteni. Numai ce-i văzu don Quijote, că le şi spuse :

— Fericiţi-mă, dragii mei, că eu nu mai sînt acum don Quijote de La Mancha, ci Alonso Quijano ¹, ale cărui apucături blajine îmi făcuseră renumele de cel Bun. Acuma îl duşmănesc de moarte pe Amadís de Gaula, dimpreună cu toată droaia nesfîrşită a neamului lui ; acum mi-e urît de toate istoriile lumeşti cu cavaleri rătăcitori ; acum îmi dau seama de nerozia mea şi de primejdia în care m-a aruncat citirea acestor cărţi ; acuma, din mila lui Dumnezeu, venindu-mi mintea la cap, mă îngrozesc de ele.

Cînd cei trei o mai auziră şi pe asta, crezură, fără doar şi poate, că-l lovise vreo nouă scrînteală. Şi atunci Samsón îi spuse :

— Tocmai acum, seniore don Quijote, cînd am primit veste că Dulcinea a fost dezlegată de vrăji, tocmai acum vii şi domnia-ta, aşa, dintr-o dată, cu de-alde astea ? Şi tocmai acum, cînd sîntem gata-gata să ne facem păstori, ca să ne ducem viaţa numai într-un cîntec, ca nişte paşale, tocmai acuma vrei domnia-ta să te faci sihastru ?

¹ Don Quijote îşi zice aici Alonso Quijano, şi nu Quejana, Quesada, Quijada sau Quijana, cum şi-a spus în alte părţi. În capitolul XLIX al Părţii I afirmase că descinde în linie dreaptă bărbătească din Gutiérrez Quijada.

Nu mai vorbi prăpăstii, pentru numele lui Dumnezeu, vino-ți în fire și lasă-le-ncolo de aiureli !

— Fie ca pe cele de pîn-acum, răspunse don Quijote, care-au fost, spre paguba mea, adevărate aiureli, să mi le-ntoarcă moartea, cu ajutorul cerului, spre folosul meu. Eu, domnilor, simt că mă apropiu cu pași repezi de moarte ; lăsați gluma la o parte și aduceți-mi un duhovnic ca să mă spovedească și un notar ca să-mi scrie testamentul, căci în clipe de grea cumpănă ca aceasta, nu-i de glumit cu sufletul omului ; așa că vă rog fierbinte ca, în timp ce părintele mă spovedește, voi să vă duceți după notar.

Se uitară unul la altul nedumeriți de vorbele lui don Quijote, și, deși cu oarecare îndoială, sfîrșiră totuși prin a-l crede ; iar unul din semnele după care înțeleseră că nu mai avea mult de trăit fu faptul că se schimbase atît de lesne dintr-un smintit într-un om în toate mințile, pentru că, pe lîngă vorbele pomenite, mai rosti el și multe altele, atît de frumos spuse, atît de creștinește și cu atîta miez, încît toate astea îi scoaseră din îndoială și-i făcură să creadă că era într-adevăr cu mintea-ntreagă. Preotul spuse celorlalți să iasă și, rămînînd singur cu don Quijote, îl spovedi. Bacalaureatul se duse după notar, și nu după mult timp se-ntoarse, dimpreună cu acesta și cu Sancho Panza, care Sancho — știind acuma, din veștile date de bacalaureat, în ce stare se află stăpînu-su — cînd văzu că nepoata și cu chelăreasa erau plinse, începu și el să scîncească și să lăcrămeze. Luă sfîrșit și spovedania, și preotul ieși zicînd :

— Într-adevăr că trage să moară și într-adevăr că-i în toate mințile Alonso Quijano cel Bun. Putem acum să intrăm ca să-și facă testamentul.

Veștile acestea nu mai putură să țină tot plinul din ochii chelăresei, ai nepoatei și ai lui Sancho Panza, bunul său scutier, încît le smulseră zăgăzurile lacrimilor din pleoape și ale nenumăratelor oftaturi din adîncul răunchilor; fiindcă, într-adevăr, așa cum s-a mai spus de cîteva ori, atîta vreme cît don Quijote fusese cu adevărat Alonso Quijano cel Bun, și chiar și de cînd și-a luat numele de don Quijote de La Mancha, se arătase totdeauna om cu fire împăciuitoare și cu purtări blînde, și de aceea era îndrăgit foarte nu numai de cei din casă, ci și de toți cîți îl cunoșteau. Intră notarul, laolaltă cu ceilalți; și după ce scrise începutul testamentului, în care don Quijote își încredința sufletul lui Dumnezeu, dimpreună cu toate acele cuvinte creștinești ce-s de trebuință, cînd să ajungă la împărțeala moștenirii, spuse :

— Este de asemenea voia mea ca Sancho Panza, pe care în sminteala mea mi l-am făcut scutier, să nu fie tras la răspundere și să nu dea seamă de niște bani aflați la el — fiindcă între noi doi au fost niște socoteli și înțelegeri — ci, dacă, după ce s-o plăti dintr-înșii cu ceea ce-i dătoresc, mai prisosește ceva, să-i rămînă și ăștia tot lui, că nu cred să mai fie cine știe cîți, și să-i stăpînească sănătos. Și dacă, așa după cum atunci cînd eram nebun voiam să-i dau cîrmuirea unui ostrov, aș mai putea și acum, cînd sînt în toate mințile, să-i dau cîrmuirea unei împărății, apai i-aș da-o, fiindcă e vrednic de asta cu

vîrf și îndesat, atît prin curăția inimii lui, cît și prin credința ce mi-a arătat-o ! Și întorcîndu-se către Sancho, îi zise : Iartă-mă, dragul meu, de prilejul pe care ți l-am dat de a părea tot atît de smintit ca și mine, făcîndu-te să cazi și tu în greșeala mea, și anume în credința că s-au aflat și că se mai află încă pe lume cavaleri rătăcitori !

— Vai ! răspunse Sancho bocîndu-se. Nu muri, stăpîne, ci ascultă povața mea și mai trăiește încă ani mulți, fiindcă cea mai mare nebunie pe care poate s-o facă un om în viața lui este să se lase să moară așa din senin, fără să fie ucis de nimeni și fără să-i curme viața nici o altă mîină decît aceea a alecanului. Hai, nu mai fi așa leneș și scoală-te o dată din patul ăsta să mergem la cîmp îmbrăcați în păstori, precum ne-am înțeles ; poate că pe după vreun tufiș om da și de domnița doña Dulcinea, dezlegată de vrăji, și apoi, dacă o s-o vezi, asta o să fie de-ajuns ca să te tămăduiești. Și dacă mori cumva de inimă rea că te-ai văzut biruit, aruncă vina pe mine, spunînd c-ai fost doborît numai fiindcă l-am strîns eu prost în chingi pe Rocinante ; și asta cu atît mai mult cu cît trebuie c-ai văzut prin cărțile cu istorii cavalerești ale luminăției-tale că-i un lucru obișnuit să se doboare cavalerii unii pe alții și că cel ce-i biruit astăzi poate fi biruitor mîine.

— Așa e, zise Samsón, și bunul Sancho chibzuiește cum nu se poate mai cu cap în treaba asta.

— Luați-o mai cu binișorul, domnilor, spuse don Quijote, fiindcă-n cuiburi de mai an nu prinzi pui de ciocîrlan ; fost-am cît am fost don Quijote de La Mancha ; acuma sînt Alonso Quijano cel Bun.

Fie ca pocăința și cugetul meu deschis să mă facă iarăși vrednic în ochii domniilor-voastre, așa cum eram mai înainte ; și acum, domnule notar, dă-i drumul mai departe. De asemenea, las toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare nepoatei mele Antonia Quijana, care-i aici de față, scoțînd mai întîi din grosul acestei averi banii trebuincioși pentru aducerea la îndeplinire a altor moșteniri pe care le las ; și cea dintîi dorință care vreau să-mi fie împlinită este să se plătească simbria pe care o dătoresc chelăresei mele încă de cînd a început să mă slujească, și să i se mai dea pe deasupra încă douăzeci de galbeni pentru un rînd de straie. Îi las să aibă-n grijă aducerea la îndeplinire a testamentului pe părintele și pe domnul bacalaureat Samsón Carrasco, care sînt aici de față. Mai îmi este de asemenea voia ca, dacă Antonia Quijana, nepoata mea, ar vrea să se mărite, apăi să se mărite numai cu un bărbat despre care mai întîi s-a încredințat că nu știe ce sînt acelea cărți cu istorii cavalierești ; și dacă se vedește că are știre de ele, și nepoată-mea tot mai vrea să se mărite, și chiar se și mărită cu el, să piardă atunci tot ce i-am lăsat moștenire, avere pe care cei ce-mi aduc testamentul la îndeplinire pot s-o împartă atunci în milostenii, cum vor găsi ei mai bine cu cale. De asemenea îi mai rog din suflet pe acești domni ce se îngrijesc de testamentul meu că dacă vreo întîmplare norocoasă le-ar scoate-n cale pe povestitorul despre care se spune c-a alcătuit o istorie răspîndită pe-aici, purtînd numele de *A doua parte din isprăvile lui Don Quijote de La Mancha*,

să-l roage cît se poate de stăruitor din partea mea să mă ierte, fiindcă, fără să vreau, i-am dat prilejul să scrie atît de multe și atît de mari nebulni cîte a scris, căci mor cu cugetul încărcat că l-am făcut să le scrie.

Cu aceste vorbe închise don Quijote testamentul și, cuprinzîndu-l o sîrșeală, căzu înapoi în așternut cît era el de lung. Se speriară cu toții și săriră să-i ajute, și timp de trei zile cît mai trăi el după ziua în care-și făcu testamentul, la tot ceasul își pierdea simțirile. Toți cei din casă erau cu sufletul la gură ; lucrul acesta nu-i împiedica însă pe nepoată să mănînce, pe chelăreasă să bea în sănătatea unuia și a altuia și pe Sancho să mai huzurească și el, căci gîndul moștenirii mai șterge întrucîtva sau mai stîmpără în cugetul moștenitorului mîhnirea pe care-i firesc s-o lase după el răposatul.

Sosi, în sîrșit, și clipa cea de pe urmă a lui don Quijote, după ce primise toate tainele și după ce osîndise cu multe și înțelepte vorbe cărțile cu istorii cavalerești. Se află și notarul față, și spuse că el nu citise niciodată în vreo carte cu istorii cavalerești ca un cavaler rătăcitor să fi murit în patul lui atît de liniștit și atît de creștinește ca don Quijote, care, în mijlocul jelei și a lacrimilor celor ce se aflau acolo, își dete duhul, vreau adică să spun că se săvîrși din viață. Cînd preotul văzu că nu mai sufla, ceru notarului să-i dea o întărire scrisă cum că Alonso Quijana cel Bun, cunoscut îndeobște sub numele de don Quijote de La Mancha, se săvîrșise din această viață și murise de moarte bună ; și spuse că-i cerea anume mărturia aceasta ca să-l împiedice pe oricare alt

povestitor în afară numai de Cide Hamete Benengeli, să-l reînvie în chip mincinos și să toarne la istorii nesfârșite cu isprăvile lui. Astfel se stinse din viață ISCUSITUL HIDALGO DE LA MANCHA, al cărui loc de obârșie n-a vrut Cide Hamete să-l spună deslușit, tocmai pentru a lăsa toate cetățile și satele din La Mancha să se sfădească între ele, fiecare dintr-însele vrînd să-l înfieze și să-l facă al ei, așa cum se sfădiră și cele șapte cetăți ale Greciei pentru Homer. Nu mai sînt trecute aici nici jelaniile lui Sancho, ale nepoatei și ale chelăresei lui don Quijote și nici nemai-auzitele epitafuri de la mormîntul său, afară numai de epitaful lui Samsón Carrasco, care-i acesta :

Zace-aici hidalgul care,
De viteaz ce-a fost, a-nvins
Moartea însăși, ce se pare,
Că viața de i-a stins,
Să-l ucidă nu-i în stare.

Om cu suflet drept și bun,
Lumii fost-a sperietoare
Și rămas-a-n veci atare !
Cum zicalele o spun :
„Mort cuminte, viu nebun.”

Iar preaînțeleptul Cide Hamete zise către pana lui :

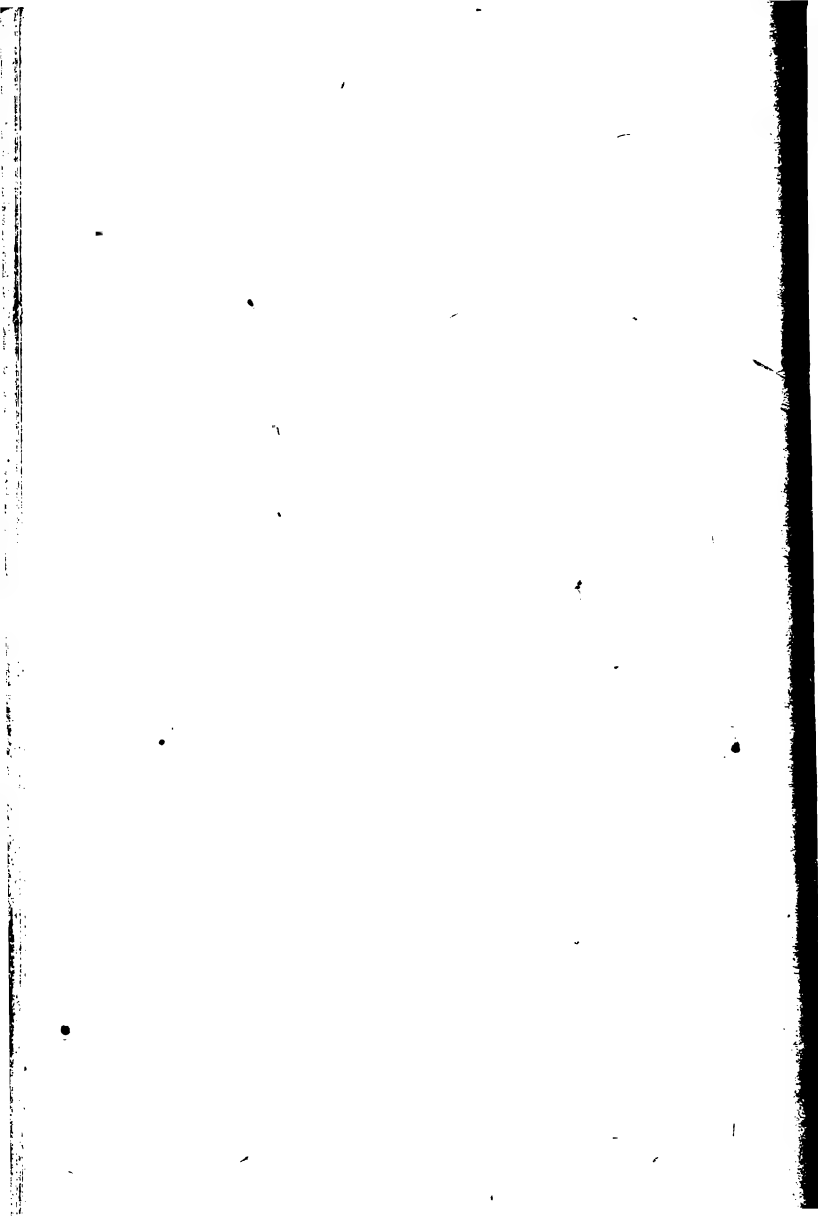
„Dragă penișoară, bine sau prost tăiată cum vei fi, de-acum înainte ai să stai agățată de cînghelul acesta și de firul acesta de aramă, unde ai să viețuiești multe veacuri, în afară numai dacă nu te-or desprinde de-acolo ca să te pîngărească niscăi povestitori îngîmfați care se țin de furti-

șaguri. Dar, mai înainte de-a ajunge la tine, poți să-i previi și să le spui cum t-ei pricepe și tu mai bine :

Hai, tăceți ! Tăceți, netrebnici !
Nu v-atingeți nici c-un deget.
Căci isprava asta, rege,
Pentru minc-a fost menită !

Pentru mine doar s-a născut don Quijote, și eu pentru el ; el s-a priceput să săvârșească isprăvi iar eu să i le scriu ; noi doi numai sîntem făcuți unul pentru altul, în ciuda și spre năduhul așa-zisului povestitor din Tordesillas, care cuteză și poate c-o mai cuteza să scrie cu pană de struț prost cioplită și neșlefuită isprăvile viteazului meu cavaler, că aceasta nu-i povară pentru umerii lui și nici lucru de povestit pentru mintea lui cea înțepenită ; pe care să-l previi — dacă vei ajunge cumva să-l cunoști — să lase osemintele trudite — acum oale și ulcele — ale lui don Quijote să hodinească în mormînt și să nu mai umble, împotriva tuturor rînduielilor față de răposați din Castilia cea bătrînă, să i le ia de-acolo și să i le scoată din groapă, unde el zace de-a binelea, întins în tot lungul lui, aflat în neputință de-a mai purcede la o a treia călătorie și de a-și mai lua pe seamă o nouă plecare, căci, pentru a face de minune nenumăratele perindări făcute de nenumărați cavaleri rătăcitori, sînt de-ajuns și cele două pe care le-a făcut el, întru desfătarea și veselirea aceloră la ale căror urechi au ajuns atît prin aceste ținuturi cît și prin alte împărății, și cu asta îți vei împlini creștineasca îndatorire de a da povață bună cui îți vrea răul ; iar eu voi ră-

mîne mulțumit și mîndru de-a mă fi aflat cel
dintîi care s-a bucurat pe de-a-ntregul de rodul
scrierilor tale, așa cum mi-a fost și gîndul, căci
nu altul fostu-mi-a el decît să fac de ocară în ochii
oamenilor istoriile cele mincinoase și pline de
prăpăstii din cărțile cu cavaleri, pe care întîmplă-
rile adevăratului meu don Quijote le-au și îmbrîn-
cit să se poticnească, așa că, fără nici o urmă de
îndoială, vor ajunge să cadă cu totul. Bun rămas !“

CUPRINSUL

PARTEA A DOUA

(Capitolele XXXVI—LXXIV)

Capitolul XXXVI — Unde se povestește
despre ciudata și nemaipomenita aventură a
duenei Indurerate, numită și contesa Trifaldi,
și despre un răvaș pe care Sancho Panza l-a
scris femeii sale, Teresa Panza 7

Capitolul XXXVII — Unde se merge
mai departe cu faimoasa aventură a duenei
Indurerate 16

Capitolul XXXVIII — Unde se pove-
stește ceea ce a destăinuit despre vitrega-i
soartă dueña Indurerată 19

Capitolul XXXIX — Unde contesa Tri-
faldi își spune mai departe povestea-i cea in-
fricoșată și vrednică de pomenire 29

Capitolul XL — Despre lucruri care pri-
vesc și ating această aventură și această po-
veste de pomină 33

Capitolul XLI — Despre sosirea lui
Lemnopiron, dimpreună cu sfârșitul acestei
aventuri prea lungite 42

Capitolul XLII — Despre povețele pe
care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza

<i>mai înainte de-a se duce acesta să-și cirmu- iască insula, dimpreună cu alte lucruri bine chibzuite</i>	57
<i>Capitolul XLIII — Despre al doilea rînd de povește pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza</i>	64
<i>Capitolul XLIV — Cum a fost ridicat Sancho Panza la scaunul ocirmuirii și despre ciudata pățanie din castel a lui don Quijote</i>	73
<i>Capitolul XLV — Despre felul cum ma- rele Sancho Panza a pus stăpînire pe insula lui și despre chipul în care a început să di- riguiască</i>	87
<i>Capitolul XLVI — Despre grozava spaimă clopoșească și pisicească trasă de don Quijote în timpul poveștii lui de iubire cu Altisidora cea îndrăgostită</i>	97
<i>Capitolul XLVII — Unde se povestește mai departe cum o ducea Sancho cu cirmui- rea lui</i>	103
<i>Capitolul XLVIII — Despre pățania lui don Quijote cu doña Rodriguez, dueña du- cesei, dimpreună cu alte întîmplări vrednice de-a fi scrise și veșnic pomenite</i>	116
<i>Capitolul XLIX — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui Sancho Panza pe cînd își cerceta insula</i>	128
<i>Capitolul L — Unde se dă pe față cine erau vrăjitorii și gealații care o bătuseră cu papucul pe doña Rodriguez și-l pișcaseră și zgîriaseră pe don Quijote, dimpreună cu in- tîmplările prin care a trecut pajul ce-a adus</i>	

<i>răvașul la Teresa Panza, femeia lui Sancho Panza</i>	144
<i>Capitolul LI — Despre urmarea cîrmuirii lui Sancho Panza, dimpreună cu alte întimplări, să le zicem bune</i>	157
<i>Capitolul LII — Unde se povestește pătania celei de-a doua dueña Indurerată sau amărită, chemată pe celălalt nume al ei doña Rodriguez</i>	170
<i>Capitolul LIII — Despre jalnicul sfîrșit și soroș pe care l-a avut ocîrmuirea lui Sancho Panza</i>	180
<i>Capitolul LIV — Care vorbește, despre lucruri în legătură cu povestea aceasta, și nu despre altele</i>	188
<i>Capitolul LV — Despre lucruri întimplate lui Sancho în drum, dimpreună cu altele cum nu se poate mai minunate</i>	200
<i>Capitolul LVI — Despre grozava și nemaivăzuta bătălie ce s-a dat între don Quijote de La Mancha și slujitorul Tosilos, întru apărarea copilei celei batjocorite a doamnei Rodriguez</i>	211
<i>Capitolul LVII — În care-i vorba de felul cum s-a despărțit don Quijote de duce și de ducesă și de cele ce i s-au întimplat cu șteafa și zvăpăiata aceea de Altisidora, slujitoarea ducesei</i>	218
<i>Capitolul LVIII — Care vorbește despre felul cum l-au năpădit pe don Quijote atîtea aventuri, încît nu mai aveau loc una de alta</i>	224
<i>Capitolul LIX — Unde se povestește nemaipomenita întimplare ce poate fi luată și drept aventură, pe care a trăit-o don Quijote</i>	241

Capitolul LX — Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote în drum spre Barcelona	253
Capitolul LXI — Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote la intrarea lui în Barcelona, dimpreună cu alte lucruri mai mult adevărate decât înțelepte	272
Capitolul LXII — În care e vorba de întâmplarea cu capul fermecat, dimpreună cu alte nimicuri, ce se cer neapărat povestite	276
Capitolul LXIII — Despre năpasta ce-a căzut pe capul lui Sancho cînd s-a dus să cerceteze gălerile și despre nemaipomenita aventură a frumoasei urâtoare	295
Capitolul LXIV — Unde-i vorba despre aventura care l-a amărît pe don Quijote mai mult decît toate cele i s-au întâmplat pînă atunci	310
Capitolul LXV — Unde se dă de știre cine era Cavalerul Albei Lună, dimpreună cu dezrobirea lui don Gregorio și cu alte întâmplări	316
Capitolul LXVI — Unde e vorba de lucruri pe care o să le vadă cine îl va citi sau o să le audă cine îl va asculta citit cu glas tare	324
Capitolul LXVII — Despre hotărîrea pe care a luat-o don Quijote de a se face păstor și de a duce o viață cîmpenească pînă va trece anul legămîntului său, dimpreună cu alte întâmplări într-adevăr cu haz și desfătătoare	331
Capitolul LXVIII — Despre aventura cea porcească, întâmplată cu don Quijote	339

Capitolul *LXIX* — Despre cea mai ciudată și cea mai năzdrăvană întâmplare din cîte s-au petrecut cu don Quijote de cînd ține toată această însemnată poveste . . . 347

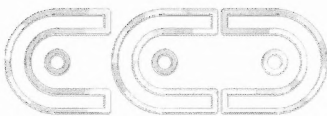
Capitolul *LXX* — Care vine după al șaizeci și nouălea și vorbește despre lucruri de care nu te poți lipsi pentru a da de rost acestei istorisiri 355

Capitolul *LXXI* — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu scutierul său Sancho pe cînd făceau cale-ntoarsă către satul lor 365

Capitolul *LXXII* — Despre felul cum don Quijote și Sancho au ajuns la ei în sat 374

Capitolul *LXXIII* — Despre semnele menitoare ce le avu don Quijote intrînd la el în sat, dimpreună cu alte întîmplări care împodobesc această istorie și o fac vrednică de crezare 381

Capitolul *LXXIV* — Despre felul cum a căzut don Quijote la pat, despre testamentul pe care și l-a făcut și despre moartea lui 388

Scanare și prelucrare digitală

EM

de
Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen
2025

